

Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen

Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä
olevan kouluttautumisvelvoitteen
arviointitutkimus

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu
Työ ja yrittäjyys
3/2012

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

SIMO AHO – SARI PITKÄNEN – MARKKU VANTTAJA

Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen

Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä
olevan kouluttautumisvelvoitteen
arviointitutkimus

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja

Työ ja yrittäjyys

3/2012

Tekijät Författare Authors		Julkaisuaika Publiceringstid Date	
Simo Aho, Sari Pitkänen, Markku Vanttaja		Helmikuu 2012	
		Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by	
		Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	
		Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment	
Julkaisun nimi Titel Title			
Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen – Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä olevan kouluttautumisveloitteen arviointitutkimus			
Tiivistelmä Referat Abstract			
Saadakseen työmarkkinatukea 18–24-vuotiaiden nuorten, jotka eivät ole suorittaneet ammatillista tutkintoa, on hakeuduttava koulutukseen. On haettava yhteishaussa vähintään kolmeen eri koulutukseen tiettyjen sääntöjen mukaan, ja mikäli tulee hyväksytyksi, on aloitettava koulutus ja suoritettava se loppuun, jotta olisi oikeutettu työmarkkinatukeen työttömyysajalta. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää tämän veloitteen vaikutuksia ja arvioida niiden tarkoituksenmukaisuutta sekä mahdollisia muutostarpeita.			
Tutkimuksessa on käytetty monenlaista aineistoa:			
• Rekisteriperusteinen laaja tilastoaineisto, joka edustaa 18–24-vuotiaista väestöä vuonna 2003, ja mahdollistaa yksilöiden koulutus- ja työmarkkinauran yksityiskohtaisen seurannan aikavälillä 2001–2008 • Internetin kautta toteutetut kohderyhmän nuorille, oppilaitoksille ja työvoimaviranomaisille suunnatut kyselyt • Kohderyhmän nuorten teemahaastatteluja			
Keskeisimpiä tuloksia:			
• Suuri osa nuorista ei hakeudu koulutukseen veloitteen mukaisella tavalla, ja tästä seuraavat sanktiot ovat yleisiä • Lähes 90% nuorista kuitenkin on suorittanut ammatillisen tutkinnon tai opiskelee sellaista seuranta-ajan lopussa • Opintojen keskeyttäminen on yleistä etenkin toisen asteen koulutuksessa, mutta velvoite ei merkittävästi lisää keskeyttämistä • Hakuveloitteen muotoon ollaan yleisesti tyytymättömiä			
Keskeisimpiä johtopäätöksiä: kouluttautumisveloitetta tulee lieventää ja nuoret tarvitsevat enemmän tietoa ja ohjausta.			
Työ- ja elinkeinoministeriön yhteyshenkilö: Työllisyys- ja yrittäjyysosasto/Timo Meling, puh. 010 604 9084			
Asiasanat Nyckelord Key words			
työmarkkinatuki, nuorten hakeutuminen ammatilliseen koulutukseen, arviointi			
ISSN		ISBN	
1797-3562		978-952-227-612-4	
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages		Kieli Språk Language	Hinta Pris Price
283		Suomi, Finska, Finnish	38 €
Julkaisija Utgivare Published by		Kustantaja Förläggare Sold by	
Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy		Edita Publishing Oy / Ab / Ltd	

Esipuhe

Työmarkkinatuen saantioikeuteen on kytketty vuodesta 1996 alkaen koulutukseen-hakeutumisen velvoite sellaisille 18–24-vuotiaille nuorille, jotka eivät ole suorittaneet ammatillista tutkintoa ja jotka hakevat työmarkkinatukea työttömyysajalta.

Vaikuttavuustutkimuksessa on aiemmin havaittu, että työmarkkinatuen kytkentä koulutukseenhakuvelvoitteeseen lisäsi koulutukseen hakeutumista ja työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin osallistumista (Aho & Vehviläinen 1997).

Nuorten työmarkkinatuen kytkentää koulutukseen hakeutumiseen on kritisoitu muun muassa siksi, että pelätessään työmarkkinatuen menettämistä nuori saattaa hakeutua itselleen sopimattomaan koulutukseen ja, koulutukseen päästessään, vie oppilaspaidan ko alalle paremmin motivoituneelta. Hakeutumisvelvoitteen takia hakaneiden, motivoitumattomien opiskelijoiden on myös epäilty keskeyttävän koulutuksensa helpommin kuin muiden.

Nuorten työttömyyttä ja syrjäytymistä ehkäiseviä malleja pohdittaessa on keskeistä selvittää, millaisia vaikutuksia koulutukseenhaun työmarkkinatukikytkennällä on viime vuosina ollut.

Nuorisoi-ikäluokat pienenevät samalla kun ikääntyviä poistuu työmarkkinoilta. Tämä johtaa osaavan työvoiman saatavuusongelmiin. Työuria on kaiken kaikkiaan pidennettävä, myös työurien alkupäästä. Jotta voidaan tukea nuorten työmarkkinoille siirtymistä, on tärkeää saada tietoa erilaisten toimenpiteiden vaikutuksista nuorten käyttäytymiseen ja motivaatioon.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on antaa käsitys siitä, missä asioissa ja mihin suuntaan työmarkkinatuen ja koulutukseenhaun velvoitetta tulisi jatkossa kehittää.

Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen -tutkimus on toteutettu työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteisellä rahoituksella.

Tutkimuksen päätehtäväksi määriteltiin selvittää alle 25-vuotiaiden työmarkkinatukioikeuteen liitetyn koulutuksen hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutukset ja taroituksenmukaisuus sekä mahdolliset muutostarpeet. Erityisesti tutkimuksessa tuli selvittää, lisääkö hakeutumisvelvollisuus opintojen keskeyttämistä ja miten työttömyysaikaisen työmarkkinatuen menettäminen vaikuttaa nuorten työ- ja elinkeinotoimistojen (TE-toimistojen) palveluiden käyttöön.

Tutkimuksen toteutti yhteistyönä konsortio, johon kuuluivat erikoistutkija Simo Aho (Työelämän tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto), tutkija Sari Pitkänen (Sosiaalikehitys oy) ja tutkija Markku Vanttaja (Turun yliopisto/kasvatustiede). Lisäksi Jukka Vehviläinen (Dialogi) on osallistunut hankkeen suunnitteluun ja kommentoinut toteutusta konsulttina.

Nyt valmistunut tutkimus sisältää rekisteriaineistoon perustuvien seurantojen lisäksi sosiaalisessa mediassa hankittua tietoa, nuorille suunnatun verkkokyselyn avulla (sekä viranomaiskyselyllä kerättyä tietoa. Tietojen pohjalta on tehty analyysi ja yhteenvedo. Lopuksi tutkijat esittävät toimenpidesuosituksia työmarkkinatuen edellytyksenä olevien koulutukseenhakeutumisvaihtoehtojen lieventämiseen sekä nuorten tiedotuksen parantamiseen.

Työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä tutkimuksen ohjausryhmä kiittävät tutkimuksen suorittajia ansiokkaasta työstä sekä toivovat tutkimuksen sisältämien tietojen laajaa hyödyntämistä nuorille suunnattuja palveluja kehitettäessä.

Helsingissä 22.11.2011

Tuija Oivo
osastopäällikkö
Työ- ja elinkeinoministeriö

Anita Lehikoinen
johtaja
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Sisältö

Esipuhe.....	5
1 Johdanto.....	9
1.1 Koulutukseen hakeutuminen nuorten työmarkkinatukioikeuden edellytyksenä.....	9
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus.....	11
1.3 Pohdintaa nuorten suhteesta koulutukseen ja työhön.....	12
1.4 Taustatietoa ammatillisista opinnoista ja ammattikorkeakoulutuksesta.....	18
1.5 Taustatietoa nuorten työttömyydestä.....	19
2 Rekisteriaineistoon perustuvat tulokset.....	21
2.1 Johdanto.....	21
2.2 Kohderyhmän rakenne 2003 ja seuranta 2004–2007.....	24
2.3 18-vuotiaana vuonna 2003 kouluttautumisvelvoitteen piiriin tulleiden vaille perusasteen jälkeistä tutkintoa olleiden seuranta.....	38
2.4 Ylioppilastutkinnon vuonna 2003 suorittaneiden seuranta.....	55
2.5 Vuonna 2003 yhteishakuun osallistuneiden seuranta: lisääkö ”pakkohaku” opintojen keskeyttämistä?.....	70
3 Nuorten näkökulma.....	73
3.1 Johdanto.....	73
3.2 Sosiaalisessa mediassa välityksellä hankittu tieto.....	74
3.3 Nuorille suunnatun verkkokyselyn avulla hankittu tieto.....	78
3.3.1 Nuorille suunnatun kyselyn toteuttaminen.....	78
3.3.2 Taustatietoja nuorten kyselyyn vastanneista.....	80
3.3.3 Hakeutumisvelvoitteen tunnettuus sekä tiedon ja tuen saaminen opintoihin hakeutumiseen.....	91
3.3.4 Nuorten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta.....	96
3.3.5 Ylioppilaiden mahdollisuus hakeutua yhteen yhteishaun ulkopuoliseen koulutukseen.....	109
3.3.6 Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutukset nuoren omaan toimintaan.....	114
3.3.7 Nuorten mielipiteet hakeutumisvelvoitteen kehittämistarpeesta.....	130
3.4 Nuorten teemahaastattelut ja niihin perustuvat tulokset.....	145
4 Viranomaisten näkökulma.....	159
4.1 Johdanto.....	159
4.2 Viranomaiskyselyn toteuttaminen.....	160

4.3	Taustatietoja viranomaiskyselyyn vastanneista.....	161
4.4	Viranomaisten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta.....	164
4.5	Hakeutumisvelvoitteen vaikutukset nuorten toimintaan viranomaisten näkökulmasta.....	185
4.6	Nuorille suunnatut palvelut ja niiden kehittämistarve.....	208
4.7	Viranomaisten mielipiteet hakeutumisvelvoitteen kehittämistarpeesta	223
5	Yhteenveto	237
5.1	Rekisteriperusteinen osuus	237
5.2	Kyselyihin perustuva osuus.....	247
5.2.1	Nuoria ja viranomaisia koskeva aineistonkeruu	247
5.2.2	Tiedon saaminen koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta	248
5.2.3	Mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen sisällöstä ja osa-alueista.....	248
5.2.4	Mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksista.....	249
5.2.5	Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutus nuorten työmarkkinatuen menettämiseen ja palveluissa asiointiin.....	252
5.2.6	Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutus organisaatioissa tehtävään työhön.....	252
5.2.7	Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen muutostarpeet nuorten näkökulmasta	253
5.2.8	Kouluttautumisvelvoitteen muutostarpeet oppilaitosten ja TE-toimistojen näkökulmasta	254
6	Toimenpidesuositukset	256
6.1	Työmarkkinatuen edellytyksenä olevia koulutukseen hakeutumisehtoja on syytä lieventää	256
6.2	Nuoret tarvitsevat tiedotuksen ja ohjauksen parantamista.....	264
	Lähteet.....	267
	Liitetaulukot.....	270

1 Johdanto

1.1 Koulutukseen hakeutuminen nuorten työmarkkinatukioikeuden edellytyksenä

Työmarkkinatuen saantioikeuteen on kytketty koulutukseen hakeutumisvelvoite, joka koskee 18–24-vuotiaita nuoria, jotka eivät ole suorittaneet ammatillista tutkintoa, ja jotka hakevat työmarkkinatukea työttömyysajalta.

Työmarkkinatuen saannin edellytyksenä on siis ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen. Tarkemmin sanoen on haettava yhteishaussa vähintään kolmea tiettyä ehtoa täyttävää opiskelupaikkaa. Enintään peruskoulun suorittaneilla näistä hakuvaihtoehtoista enintään yksi voi olla lukio ja ylioppilastutkinnon suorittaneilla enintään yksi voi olla yliopistotutkinto. Myös silloin, jos jättää aloittamatta koulutuksen, johon on hyväksytty, tai keskeyttää koulutuksen, oikeus työmarkkinatukeen evätään. Kouluttautumisvelvoite liittyy työttömyysaikaisen eli ns. passiivisen työmarkkinatuen saantiin – työvoimapolitiittisiin aktiivitoimenpiteisiin osallistumisen ajalta tukea saa pääsääntöisesti aina. Passiivista työmarkkinatukea (kuten muutakin työttömyysturvaa) voivat saada vain 18 vuotta täyttäneet. (17-vuotiaat voivat saada työmarkkinatukea vain aktiivitoimenpiteiden ajalta; 17-vuotiaana on joka tapauksessa haettava jatko-opintoihin, jotta työttömyysaikaiseen työmarkkinatukeen olisi oikeus 18 vuoden iässä).

Kouluttautumisvelvoitteesta voidaan perustelluista syistä joustaa¹. On kuitenkin ilmeistä, että tämä joustomahdollisuus ei ole kaikkien tiedossa, ja sen soveltaminen edellyttää nuoren tai häntä palvelevan virkamiehen aktiivista pyrkimystä jouspotäätöksen saamiseen.

Ensi kertaa työmarkkinatukea hakeviin sovelletaan ensiksi 5 kuukauden odotusaikaa, jonka jälkeen työttömyysaikaista työmarkkinatukea saa, jos on täyttänyt hakuvelvoitteen. Työmarkkinatuki-oikeuden epääminen hakuvelvoitteen laiminlyönnin perusteella on yleistä: vuonna 2009 tehtiin noin 19.000 työvoimapolitiittista lausuntoa, jotka epäivät tällä perusteella 18–24-vuotiaan oikeuden työttömyysaikaiseen työmarkkinatukeen.

Työmarkkinatukioikeuden saa takaisin oltuaan työssä tai työvoimapolitiittisessa aikuiskoulutuksessa, työkokeilussa, työelämävalmennuksessa tai työharjoittelussa 5 kuukautta (ns. tehokas katuminen) ja ehdot täyttävällä tavalla hakee jatko-opintoihin (ja tultuaan hyväksytyksi aloittaa ne eikä keskeytä).

¹ Työministeriö on vuonna 2005 antanut silloisille työvoimatoimikunnille ja työvoimatoimistoille nuorten työmarkkinatukioikeutta koskevan soveltamisohjeen. Edelleen voimassa olevassa ohjeessa kerrotaan muun muassa seikoista, joiden perusteella voidaan katsoa, että nuorella on ollut pätevä syy olla hakematta ammatilliseen koulutukseen yhteishaussa. Ohjeessa todetaan, että nuoren osoittama erityistä aktiivisuutta päästäkseen haluamalleen alalle, hänellä voi olla pätevä syy jättää hakeutumatta koulutukseen yhteishaussa. Lisäksi ohjeessa on otettu huomioon tilanteet, joissa nuori on esimerkiksi menettänyt pitkittyneesti työkykyään. Tällaisen nuoren kanssa voidaan sopia työllistymissuunnitelmassa esimerkiksi kolmea hakuvaihtoehtoa suppeammasta hakeutumisesta koulutukseen yhteishaussa, eikä nuori menetä oikeuttaan työmarkkinatukeen toimiessaan suunnitelmassa sovitulla tavalla.

Kouluttautumisvelvoite ei siis koske ammatillisen tutkinnon suorittaneita nuoria. Lisäksi velvoite ei koske niitä ammatillista tutkintoa vailla olevia nuoria, joilla on niin paljon työkokemusta, että ovat täyttäneet työttömyyspäivärahan oikeuttavan työssäoloehdon, ja voivat työttömäksi tultuaan saada perus- tai ansiopäivärahaa.

Koulutukseen hakeutumisvelvoite säädettiin vuonna 1996 koskemaan ensin alle 20-vuotiaita, ja seuraavana vuonna velvoite ulotettiin alle 25-vuotiaisiin. Työmarkkinatukioikeuden rajoittamisen vastapainoksi nuorille suunnattua koulutustarjontaa ja työharjoittelupaikkoja lisättiin tuntuvasti. Työmarkkinatuki uudistuksen keskeiseksi perusteluksi mainittiin huoli laajasta nuorisotyöttömyydestä ja siitä, että erityisesti ammattikoulutusta ja työkokemusta vailla olevien nuorten mahdollisuudet sijoittua työmarkkinoille olivat erittäin heikot. (Aho & Vehviläinen 1997.) Velvoitteen säätäminen ajoittui ajanjaksoon, jolloin oli havaittu että työttömyys aleni kovin hitaasti 1990-luvun syvän talouslaman jälkeen, vaikka talous olikin alkanut ripeästi kasvaa. Tuolloin Suomessa monin tavoin pyrittiin tehostamaan työttömien aktivointia ja uudistamaan tuki- ja toimenpidejärjestelmiä siten, että ne vahvemmin kannustaisivat hakeutumaan työhön tai koulutukseen. (Vrt. Aho & Arnkil 2008, 54–56.)

Kouluttautumisvelvoitteen ensimmäisessä vaikuttavuustutkimuksessa havaittiin, että se lisäsi koulutukseen hakeutumista ja työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin osallistumista (Aho & Vehviläinen 1997). Kuitenkin yleisesti ”pakkohauksi” nimitettyä järjestelmää on runsaasti kritisoitu alusta asti. Monet nuoret moittivat velvoitetta siksi, että se edellyttää hakemaan moneen koulutukseen, joista osa voi olla sellaisia, joihin hän ei missään tapauksessa halua. Velvoitetta on pidetty epäoikeudenmukaisena, koska se jättää monet nuoret työttömyysturvan ulkopuolelle, ja johtaa tuen tarpeessa olevat sen sijaan hakemaan kunnallista toimeentulotukea. Esimerkiksi Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijoiden Liitto (SAMOK ry) on esittänyt, että ”pakkohakukäytäntö” tulisi poistaa yhteishakujärjestelmästä.

Samoilla linjoilla on ollut myös opintojen keskeyttämisen vähentämistä pohtinut opetusministeriön virkamiestyöryhmä. (OPM 2007a.) Velvoitetta on kritisoitu siitä, että sen myötä työmarkkinatuen vuoksi opintoihin hakevat vievät paikkoja motivoituneemmilta opiskelijoilta ja vähentävät opintojen läpäisemistä. Myös ammattikorkeakoulujen yhteishaun johtoryhmä (2007) ja viimeksi opetusministeriön koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtinut työryhmä (2010) ovat ehdottaneet luopumista ammattikorkeakoulujen pakkohausta sen vuoksi, että se lisää motivoitumattomien opiskelijoiden myötä keskeyttämisiä ja opintojen viivästymisiä. Sekä opetusministeriön että opiskelijoiden taholta on esitetty, että hakuvelvoitteen sijasta tulisi kehittää opintojen ohjausta ja opintopolkujen suunnitteluun ohjaavaa koulutusta, jotta nuoret löytäisivät oman alansa ja voisivat hakeutua heitä aidosti kiinnostavaan ja motivoivaan koulutukseen.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus

Tutkimus on toteutettu työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella. Tavoitteena on tuottaa tietoa, josta on hyötyä kun arvioidaan, olisiko nykyistä ”pakkohakuvelvoitetta” muutettava ja jos niin miten.

Päätehtävänä on selvittää *alle 25-vuotiaiden työmarkkinatukioikeuteen liitetyn koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutukset, tarkoituksenmukaisuus sekä mahdolliset muutostarpeet*. Tutkimme muun muassa *miten hyvin kouluttautumisvelvoitetta noudatetaan ja mikä siihen vaikuttaa, lisääkö hakeutumisvelvollisuus opintojen keskeyttämisiä* ja mikä on keskeyttäneiden tai opintojen ulkopuolelle jääneiden myöhempi työmarkkinaura. Selvitämme myös velvoitteen *nykyisten ikärajojen tarkoituksenmukaisuutta* ja työmarkkinatuen edellytyksenä olevien haettavien *koulutusvaihtoehtojen määrän ja koulutusasteen* muutostarvetta, ottaen huomioon hakijan soveltuvuus haettavaan koulutusvaihtoehtoihin.

Hankkeen on toteuttanut yhteistyönä konsortio, johon kuuluvat erikoistutkija Simo Aho (Työelämän tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto), tutkija Sari Pitkänen (Sosiaalikehitys oy) ja tutkija Markku Vanttaja (Turun yliopisto/kasvatustiede). Lisäksi Jukka Vehviläinen (Dialog) on osallistunut hankkeeseen suunnitelmalla ja toteutusta kommentoivana konsulttina. Aho on toiminut työn vastuullisena johtajana. Kaikki yhdessä osallistuneet toteutuksen kaikkien osien suunnitteluun. Aineiston keruusta, analyysistä ja raportoinnista tutkijat ovat vastanneet seuraavasta ilmenevän työnjaon mukaisesti.

Tutkimustehtävän toteuttamiseksi koottiin monenlaista aineistoa. Ensinnäkin käytettiin laajaa rekisteriperusteista yksilötason seuranta-aineistoa, jossa perusjoukkona olivat vuonna 2003 18–24-vuotiaat nuoret. Aineiston avulla saadaan edustavaa tietoa muun muassa kohderyhmän koulutukseen hakeutumisesta, sen aloittamisesta, keskeyttämisestä ja suorittamisesta, työssäolosta ja työttömyydestä sekä työmarkkina- ja toimeentulotuen saannista ynnä muusta. Tästä osuudesta vastasi Aho yhdessä tutkimussihteeri Ari Mäkihön kanssa, ja se on raportoitu luvussa 2.

Rekisteriseuranta tuottaa tietoa kohderyhmän käyttäytymisestä mutta ei sen motiiveista eikä kouluttautumisvelvoitetta koskevista mielipiteistä ja kokemuksista. Tarvitaan siis myös suoraan kohderyhmältä koottua tietoa. Tällaisen kohderyhmää edustavan tiedon hankinta on vaativa ja kustannuksiltaan helposti kalliiksi tuleva tehtävä. Laajat haastattelututkimukset ovat erittäin kalliita ja niissäkin kato joka tapauksessa olisi tässä kohderyhmässä merkittävä, eikä sellainen aineistonkeruu tämän hankkeen resurssien puitteissa ollut mahdollista.

Nuorten näkökulman selvittämiseksi päädyimme kokoamaan aineistoa kokeilu- luontoisesti sosiaalisen median kautta, työhallinnon ja oppilaitosten tietojärjestelmiin perustuvien kohderyhmälle laajasti suunnattujen nettikyselyjen avulla ja vielä lisäksi suppealle joukolle suunnattujen teemahaastattelujen avulla. Tästä osuudesta vastasi Pitkänen, paitsi teemahaastatteluihin perustuvalta osalta Vanttaja, ja se on raportoitu luvussa 3.

Lisäksi hankimme tietoa oppilaitosten ja työvoimaviranomaisten nuorten kouluttautumisvelvoitetta koskevista käsityksistä ja kokemuksista heille suunnattujen nettikyselyjen kautta. Tästä osuudesta vastasi Pitkänen ja se on raportoitu luvussa 4.

Kunkin osuuden aineiston kokoamista ja sisältöä sekä analyysin metodologisia ratkaisuja on lähemmin kuvattu ja arvioitu kussakin luvussa erikseen.

Lukuun 5 on koottu tutkimuksen eri osien tulosten yhteenvedot ja niihin perustuvat toimenpidesuosituksset.

Seuraava jakso 1.3. on Markku Vantajan kirjoittama, ja sen jälkeen seuraavat jaksot 1.4 ja 1.5 ovat Sari Pitkäsen kokoamia. Niiden tarkoituksena on toimia pohjustuksena ja taustana seuraavien lukujen tässä hankkeessa koottujen aineistojen empiirille analyysille.

1.3 Pohdintaa nuorten suhteesta koulutukseen ja työhön

Nuoruutta on usein tarkasteltu siirtymävaiheena matkalla lapsuudesta aikuisuuteen. Nuorena ihmiset joutuvat kohtaamaan monenlaisia muutoksia useilla eri elämäalueilla. Nuoret siirtyvät koulusta työelämään, vanhempien kodista omaan asuntoon ja itsenäiseen elämään, holhouksenalaisuudesta vanhemmuuteen jne. Ehkä eniten tutkijoita kiinnostanut kysymys on koskettanut nuorten siirtymistä koulusta työelämään, jossa on todettu viime vuosikymmeninä tapahtuneen suuria muutoksia kaikissa länsimaissa. Suoraviivaisen koulusta työelämään ja työstä eläkkeelle siirtymisen mallin tilalle näyttää tulleen malli, jossa koulutuksen, työn ja työttömyyden jaksot vuorottelevat eri tavoin yksilön elämänkaaren aikana. Siirtyminen suoraan koulusta työelämään näyttää tulleen mahdolliseksi suurelle osalle nuorista. Toisaalta yhä suurempi osa nuorista on yhä pidempään koulutuksessa ja työelämään siirrytään aiempaa varttuneemmalla iällä. Näin nuoruus on pidentynyt ja aiemmin aikuisuuteen liitetyt ilmiöt siirtyneet myöhäisemmälle iälle. (Ks. Järvinen & Vanttaja 2005; Pollock 2002; EGRIS 2001.)

Tämän päivän yhteiskunnassa eläminen edellyttää nuorilta eräänlaista sosiaalista kykyä sovittaa omat yksilölliset halut ja tavoitteet häntä ympäröivien kulttuuristen vaatimusten sisälle. Nämä vaatimukset konkretisoituvat virallisina lakeina, erilaisina kulttuurisina sääntöinä, vanhempien ja sukulaisten toiveina, nuorten vertaisryhmistä tulevana paineina jne. Vaatimuksissa on samalla kysymys normaalisuuden määrittelyistä. Virallisia sääntöjä tai kulttuurisia normeja rikkova nuori joutuu selittelemään tekojaan ja tekemään tiliä teoistaan. Se mitä sääntöjä nuori rikkoo, on puolestaan yhteydessä siihen, kenelle nuori joutuu tilittämään tekojaan. Työmarkkinatukea saava nuori, joka kieltäytyy koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta, joutuu selittelemään tekojaan työvoimaviranomaisille ja usein myös vanhemmilleen. Koulutuspaikan vastaanottava nuori saattaa puolestaan joutua selittelemään tekoaan koulutuskielteisille kavereilleen. (Aho & Vehviläinen 1997, 117.)

On perusteltua väittää, että yleensä nuoret pyrkivät mukautumaan koulutus- ja työmarkkinoiden vaatimuksiin ja siten täyttämään ”normaalisuuden” kriteerit. Suurin osa suomalaisista nuorista käy peruskoulunsa loppuun ja suorittaa sen jälkeen toisen asteen tutkinnon. Lukion käyneistäkin valtaosa jatkaa myöhemmin opintojaan ja hankkii ammatillisen tutkinnon. Vain pieni osa heistä jää ylioppilastutkinnon varaan.² Vaikka Suomessa vallitsee vahva koulutususkko, on jostain syystä nähty tarpeelliseksi tehdä kouluttautumisesta myös pakottava velvollisuus. Koulutuspakko aiheuttaa kuitenkin monenlaisia ongelmia, koska yksilö joutuu tekemään valintoja, jotka eivät välttämättä ole hänen omien tavoitteidensa mukaisia ja joita hän ei vapaaehtoisesti ehkä tekisi. Koulutusjärjestelmän toimivuuteen vaikuttaa oleellisesti se, kuinka hyvin nuorten yksilölliset piirteet, mielihalut ja omat tavoitteet saadaan vastaamaan koulutusjärjestelmän vaatimuksia ja edellytyksiä. Tätä vastaavuutta voidaan periaatteessa säädellä kahdella tavalla. Ensinnäkin koulutusinstituution ehtoja voidaan muokata esim. pääsyvaatimuksia, opiskeluaikatauluja ja oppisisältöjä muuttamalla. Toisaalta voidaan pyrkiä vaikuttamaan yksilön tekemiin ratkaisuihin ja valintoihin esimerkiksi uraneuvonnan ja oppilaanohjausjärjestelmän avulla. (Aho & Vehviläinen 1997, 117.)

Nuoren koulutusvalintoja ja ammatillista uraa koskevat ratkaisut ovat otollista maaperää tulkinnoille, joissa kyvyttömyys valita oikein saatetaan tulkita kehityopsykologisilla termeillä ”kypsymättömyydeksi” tai ”epäitsenäisyydeksi”. Koulutusvalintoja koskevien kehityopsykologisten tulkintojen heikkoutena on usein puutteellinen näkemys nuoren rationaalisuudesta. Nuorten saatetaan olettaa aina punnitsevan kiinnostuksen kohteitaan, edellytyksiään, tavoitteitaan ja harkiten laskelmoivan eri vaihtoehtoja. Käytännössä ammatinvalintaprosessi on sekavampaa ja sattumanvaraisempaa. Valinnan vaikeutta lisää valtava vaihtoehtojen tulva ja toisaalta omien kokemusten puute. Koulutusuraa koskevat valinnat saatetaan lopulta tehdä varsin vähäisten tietojen pohjalta ja esimerkiksi kavereiden esimerkkiä seuraten tai oppilaitoksen sijainnin perusteella. (Ks. Aho & Vehviläinen 1997, 118.)

Rationaalisen valinnan teorian eri sovellutukset yrittävät kukin vastata kysymykseen siitä, miksi ihmiset valitsevat jonkin tietyn toimintamallin eivätkä jotain toista

2 Nykyisin uusista ylioppilaista jatko-opintoihin hakee ylioppilasvuonna kolme neljästä, mutta opiskelemaan pääsee vain noin 40 prosenttia. Yliopiston portit avautuvat vain viidesosalle (21%) uusista ylioppilaista ja ammattikorkeakouluihin pääsee hieman alle viidennes (18%). Vuoden kuluttua ylioppilastutkinnon suorittamisesta 31 prosentilla on opiskelupaikka ammattikorkeakoulussa ja 27 prosentilla yliopistossa. Kolmen vuoden kuluttua ylioppilastutkinnon suorittamisesta noin 70 prosentilla on opiskelupaikka joko yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. (OPM 2010, 26.) Yli puolet ilman opiskelupaikkaa jääneistä ja välivuottaan viettävistä on työssä. Suurin osa miehistä suorittaa varusmies- tai siviilipalvelun kahden ensimmäisen vuoden aikana ylioppilaaksi tulon jälkeen riippumatta siitä, ovatko he saaneet opiskelupaikan. (Kaukonen 2009, 16.) – Tässä tutkimuksessa toteutetun vuoden 2003 ylioppilaiden rekisteriseurannan (luku 2.4) tulokset ovat – sikäli kun vastaavia osuuksia on laskettu – melko yhtäpitäviä näiden lukujen kanssa muilta osin, mutta, välittömästi opinnot aloittaneiden osuus on seurannassamme selvästi pienempi. Oletamme, että syynä tähän eroon on, että omassa seurannassamme opiskelijoiksi ei ole luettu kaikkia hyväksytyjä, vaan vain syksyllä 2003 kirjoilla läsnä olevina olleet, jolloin esim. asevelvollisuutta suorittamaan lähteneet sekä syksyn ylioppilaat eivät ole aloittaneiden luvisammme mukana.

(ks. esim. Goldthorpe 1998).³ Yhden jakoperusteen mukaan voidaan erottaa yhtäältä päämäärärationaalinen ja toisaalta arvorationaalinen toiminta (Weber 1978). Ensimmäinen mainittu on tietoisista toimintaa, jossa ihmiset toimivat harkiten sen mukaan mitä he haluavat ja millä todennäköisyydellä he uskovat saavuttavansa sen mitä haluavat. Päämäärärationaalisuus merkitsee koulutusvalintoja tehtäessä sitä, että yksilö arvioi omia kiinnostuksen kohteitaan sekä koulutuksen hyötyjä ja kustannuksia, jonka jälkeen hän tekee päätöksensä koulutusalaan ja koulutukseen hakeutumisesta. Jos koulutuksen mahdollinen hyöty jää epäselväksi, koulutukseen hakeutumisesta ei koeta mielekkääksi vaihtoehtoksi. Arvorationaalisessa toimintamallissa valinnat tehdään omaksuttujen arvojen ja maailmankatsomuksen, vaikkapa uskonnollisuuden tai ekologisuuden perusteella.

Rationaalisen valinnan teorioiden taustalla on ihmiskuva, jonka mukaan ihminen on itsenäinen ja kokonaisvaltainen toimija, joka on selvillä omista preferensseistään ja jolla on riittävät tiedolliset valmiudet arvioida valintojensa seuraamuksia. Koulutusvalintoja koskevat tutkimukset kuitenkin osoittavat, että nuoret eivät useinkaan tee ratkaisuja rationaalisesti hyötyjä, kustannuksia ja onnistumisen todennäköisyyksiä arvioiden. Osa saattaa toki tehdäkin, joten rationaalisen valinnan teorioiden kuvaama tapa on yksi mahdollinen. Rationaalisen valinnan teorioiden puutteena onkin pidetty liiallista yksinkertaistamista. Elämän moniulotteisuuden on sanottu katoavan, kun ihmisten toiminnan selittämiseen sovelletaan pelkistettyjä malleja, joissa ”järkevyyttä” ja ”hyödyllisyyttä” pidetään objektiivisesti yhteismitallisina ja jopa rahassa mitattavina käsitteinä. (Hatcher 1998; ks. myös Gambetta 1987; Järvinen 1999.)

Kontekstuaalinen rationaalisuus

Nuorten koulutusvalintoja selitettäessä ei ole silti syytä hylätä kokonaan rationaalisuuden käsitettä, mutta sitä on kuitenkin syytä laajentaa ja muokata. Rationaalisuutta ei pidä ymmärtää niin, että on olemassa objektiivisesti ”oikeita” ratkaisuja ja niiden noudattamatta jättäminen tai välttäminen on puolestaan virheellistä, omien etujen vastaista ja kypsymätöntä toimintaa. Koulutuksen ulkopuolella oleva nuoren tekemät ratkaisut saattavat olla rationaalisia suhteessa hänen omaan elämäänsä. (Aho & Vehviläinen 1997, 118.) Hodginson ja Sparkes (1997) ovat yrittäneet tavoittaa koulutus- ja ammatinvalintojen moninaisuuden ja päätyneet puhumaan toiminnan horisontista, joka rajaa ne mahdollisuudet, joita ihmiset pitävät itselleen sopivina ja joiden väliltä he valitsevat. Heidän mukaansa ihmiset toimivat rationaalisesti

3 Rationaalisen valinnan teoriaa on sovellettu esimerkiksi eri sosiaaliryhmistä tulevien nuorten koulutusvalintojen tarkastelussa. Teorian mukaan eri sosiaaliryhmistä tulevat nuoret arvioivat koulutuksen hyötyjä ja kustannuksia sekä onnistumisen todennäköisyyttä eri tavoin. Koska koulutuksen kustannukset rasittavat eniten pienituloisia, myös epäonnistuminen koettelee heitä ankarimmin. Lisäksi työntekijäperheissä ja vähän koulutetuilla vanhemmilla on niukasti omakohtaista tietoa koulutuksesta ja sen seurauksista. Koulutus on sen vuoksi kulttuurisesti vieras elämäntilanne, jonne siirtymistä epärohdetaan ja jossa pärjäämistä epäillään. Rationaalista on pitäytymisen mahdollisimman lyhyessä koulutuksessa. Vaikka esimerkiksi ammatillisessa kouluasteen tutkinnossa tuottoaste ei ole suuri, siitä suoriutuminen on todennäköistä ja ansionmenetys lyhytaikaista. Riskisijoituksen mahdollisuus on kaikkiaan pieni. (Ks. esim. Hatcher 1998).

suhteessa kulttuuriseen taustaansa ja elämänhistoriaansa, jolloin ratkaisujen järjestyminen määräytyy paikallisesti ja historiallisesti.⁴

Koulutusvalintojen tekemisen perusteita voidaan siis etsiä myös elämäntavallisista ja kulttuurisista tekijöistä. Tällöin lähdetään siitä, että yksilön elämänhistoria ja kulttuuriympäristö, jossa hän on varttunut muodostavat laajemman kontekstin yksilön valinnoille. Yksilön otaksutaan primaarisosialisaation, erityisesti kotikasvatuksen yhteydessä sisäistävän kasvuympäristölleen ominaiset arvot, normit ja toiminnan periaatteet, jotka suuntaavat hänen valintojaan. Yksilöt voivat vertailla eri mahdollisuuksia ja valita niiden väliltä, mutta kulttuuri suuntaa kuitenkin tätä valintaa rajaamalla tietyt mahdollisuudet pois ”sopimattomina” ja hyväksymällä toiset vaihtoehdot yksilölle ”sopivina” vaihtoehtoina. Valinnat voivat olla perinteisessä katsannossa epärationaalisia, mutta kulttuurisesti mielekkäitä ja siten rationaalisia omassa rajatussa kontekstissaan. (Järvinen 1999; Vanttaja 2002.)

Kulttuurisesta näkökulmasta tarkasteltuna on ymmärrettävissä esimerkiksi se, että vähän koulutusta hankkineet ihmiset eivät välttämättä itse koe koulutuksen puutettaan mitenkään ongelmallisena, ainakaan niin kauan kuin on töitä tarjolla. Koulutuksella ei ole heidän elämässään kovin suurta merkitystä. Koulutus nähdään lähinnä välineenä työmarkkinoille kiinnittymiseksi sekä välttämättömän toimeentulon ansaitsemiseksi. (Ks. esim. Brown 1987.) Koulua ja työelämää ei tällöin mielletä kilpakehityksenä, joilla on jatkuvasti pyrittävä maksimaaliseen suoritukseen ja menestykseen. Niitä saatetaan pitää pikemminkin toimintaympäristöinä, joissa on vain jotenkin yritettävä selviytyä. Osa nuorista voi negatiivisten kokemustensa myötä päätyä myös siihen näkemykseen, että heidän on syytä välttää sekä koulutusta että työelämää ja pyrittävä selviytymään elämässään muilla keinoin. (Vanttaja & Järvinen 1998; Järvinen & Vanttaja 2011.)

Työmarkkinatukea saavien nuorten velvollisuutena on perinteisesti pidetty sitä, että he ovat valmiita vastaanottamaan harjoittelu- tai koulutuspaikan heti kun sellaista tarjotaan. Nuoret kuitenkin suhtautuvat erityisesti koulutusvelvoitteisiin hyvin eri tavoin ja sen vuoksi tulisi ottaa huomioon eri ryhmien risteävät intressit. Lähtökohtana tulisi olla ymmärrys siitä, että ammatillista koulutusta vailla olevat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret eivät muodosta homogeenista joukkoa. Heillä on usein hyvin erilaisia käsityksiä työnteosta ja koulutuksesta. Nämä käsitykset puolestaan vaikuttavat heidän halukkuuteensa osallistua koulutukseen sekä siihen, minkälaiset toimenpiteet ja ratkaisut kussakin tapauksessa ovat käyttökelpoisia ja mielekkäitä. Sen sijaan, että etsitään kaikille nuorille yhteisiä piirteitä, on haettava erottelevia tekijöitä. Vasta tämän jälkeen voidaan pohtia, miten kunkin nuoren mahdollisiin ongelmiin voidaan löytää toimiva ratkaisu.

Nuorten elämäntapaan ja -tilanteeseen liittyvää monimuotoisuutta voidaan havainnollistaa soveltamalla Robert Mertonin 1930-luvulla laatimaa tyyppittelyä,

4 Bourdieu (1998) on samoilla linjoilla, puhuessaan habituksesta, jolla hän tarkoittaa asenteiden ja suhtautumistapojen järjestelmää, toiminnan periaatetta, joka integroi yksilön elämänhistorian aiemmat kokemukset ja suuntaa ihmisen valintoja.

jonka avulla hän tarkasteli sosiaalisen sopeutumisen ja poikkeavan käyttäytymisen eri ilmenemismuotoja sen mukaan, miten yksilöt suhtautuvat yhtäältä yhteiskunnan ja valtakulttuurin päämääriin ja toiseksi keinoihin, joita pidetään yleisesti hyväksyttävänä näihin päämääriin pyrittäessä.⁵ Yhdessä Tero Järvisen kanssa olemme tarkastelleet aiemmin vastaavanlaisesta näkökulmasta työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen osallistumista. (Järvinen & Vanttaja 2011.) Kun mertonilaista näkökulmaa sovelletaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten tarkasteluun, on yhteiskunnallisena normina koulutukseen tai palkkatyöhön (työharjoitteluun) osallistuminen. Näiden ulkopuolella oleminen on puolestaan yhteiskunnallista vakautta uhkaava tila. Kysymys on yksinkertaisesti siitä, miten yksilöt suhtautuvat työhön ja koulutukseen. Tällöin voidaan erottaa periaatteessa ainakin neljä erilaista koulutukseen ja työhön suhtautumisen tapaa:

- A) Nuori haluaa työelämään tai koulutukseen
- B) Nuori haluaa työelämään mutta ei koulutukseen
- C) Nuori ei halua työelämään, mutta haluaa koulutukseen
- D) Nuori ei halua työelämään eikä koulutukseen

Helpoin tilanne on silloin kun nuoret ovat motivoituneita sekä työhön että koulutukseen (ryhmä A). Tällainen suhtautumistapa edellyttää uskoa siihen, että kykenee kouluttautumalla kiinnittymään työelämään. Koulutuksen otaksutaan toimivan välineenä, jonka avulla saavutetaan itselle tärkeitä tavoitteita. Näiden nuorten kohdalla on keskeistä se, että heidät osataan ohjata koulutukseen, josta he ovat aidosti kiinnostuneita ja joka tarjoaa hyvät tulevaisuuden näkymät.

Huomattavasti vaikeampaa on saada koulutukseen ne ihmiset, joita koulutukseen osallistuminen ei kiinnosta, mutta joilla olisi halukkuutta työntekoon (ryhmä B). Näiden nuorten koulutuskielteisyyys saattaa olla peräisin aikaisemmista negatiivisista koulukokemuksista tai yksinkertaisesti koulutuksen ja työn mieltämisestä erillisiksi alueiksi, joilla ei ole mitään tekemistä toistensa kanssa.

Työhön myönteisesti ja koulutukseen kielteisesti suhtautuvien nuorten kohdalla vaihtoehtoina ovat, joko yrittää tukea yksilöiden työllistymistä ilman koulutusvelvoitteita tai muuttaa koulutusta koulutuskielteisten nuorten tarpeita ja voimavaroja vastaavaksi. Yksi ratkaisu koulutushaluttomuuden ”ongelmaan” on ollut työharjoittelupaikkojen tarjoaminen ja palkkatuetty työ. Vaikka työvoimaviranomaiset saattavat tulkita yksilön aseman kohenevan, voi hän itse kokea toimenpiteen epäoikeudenmukaisena ja leimaavana. Monien mielestä on epäoikeudenmukaista vaatia nuoria työttömiä tekemään työmarkkinatuen suuruista korvausta vastaan työtä, josta tavallisessa työsuhteessa olevat saavat työehtosopimusten mukaista palkkaa.

5 Merton esittää tähän liittyen nelikentän, jossa orientaatiot rakentuvat ulottuvuuksien ’hyväksyy’ (+) ja ’hylkää’ (-) perustalle. Orientaatiot ovat: I Sopeutuminen (++) , II Uudistaminen (+ -) , III Ritualismi (- +) ja IV Vetäytyminen (- -). Tämän lisäksi hän nostaa esille viidennen toimintastrategian (V Kapinallisuus), joka viittaa vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen vastaiseen kumoukselliseen toimintaan, minkä hän kuitenkin erottaa analyttisesti edellä esitetyn nelikentän ulkopuolelle keskittyen enemmän nelikentän sisäisten toimintataipumusten erittelyyn ja tulkintaan. (Merton 1938.)

Nuori voi myös tuntea itsensä ulkopuoliseksi työyhteisössä tai hänen voi olla vaikea sitoutua tehtäviinsä, kun suurella todennäköisyydellä työt kuitenkin loppuvat muutamana kuukauden kuluttua.

Jos tilanne on se, ettei henkilö tiedä riittävästi tarjolla olevista koulutusvaihtoehtoista tai osaa omatoimisesti hakeutua koulutukseen, on tehostettava ammatinvalinnan ohjausta ja uraneuvontaa. Koulutushaluttomuus voi kuitenkin johtua myös mielekkäiden vaihtoehtojen puutteesta. Jos työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä aliarvioidaan nuorten omia mielipiteitä ja käsityksiä mielekkäästä toiminnasta, on seurauksena motivaatio-ongelmia ja hanke on tuomittu epäonnistumaan. Jos esimerkiksi koulutusmotivaatio puuttuu ja koulutukseen osallistuminen on pakon sanelemaa, on koulutuksessa kysymys lähinnä resurssien tuhlaamisesta ja eettisesti kyseenalaisesta hallinnoinnista. Henkilöiden on itse haluttava koulutukseen tai muuten poliittisissa puheissa peräänkuulutettua aktivointia tapahtuu vain paperilla ja tilastoissa.

Kolmanteen ideaalityypin ryhmään (ryhmä C) lukeutuvat esimerkiksi yksilöt, joille jokin koulutus saattaisi olla mielekäs vaihtoehto, mutta työelämään he eivät koe pystyvänsä syystä tai toisesta kiinnittymään. Nuoret saattavat pitää esimerkiksi tiettyjen työpaikkojen työoloja, palkkaa tai työehtoja niin heikkoina, etteivät he halua ottaa vastaan tarjolla olevaa työtä. Toisaalta ammattikouluttamattomina heillä ei ole myöskään sen kaltaista osaamista, jonka avulla vaativimmista ja paremmin palkatuista työtehtävistä voisi suoriutua.

Aina on myös joukko nuoria, jotka eivät halua kiinnittyä sen enempää koulutukseen kuin työelämäänsäkään (ryhmä D). Osa tähän ryhmään kuuluvista on saattanut omaksua näkemyksen sosiaalityöstä, johon on oikeus mutta johon ei liity velvollisuuksia, jolloin pyrkimyksenäkään ei ole työllistyä tai osallistua koulutukseen. Tällöin työmarkkinatuen tarjoamaa niukkaa elantoa yritetään ehkä täydentää satunnaisilla pimeillä töillä tai muilla lainsäätäjän näkökulmasta kyseenalaisilla keinoilla. Henkilö voi toisaalta leimautua työvoimaviranomaisten silmissä sekä työ- että koulutushaluttomaksi pelkästään sen vuoksi, ettei ole valmis lähtemään kaikkiin tarjottuihin työpaikkoihin tai koulutukseen. Nämä nuoret voisivat kuitenkin olla halukkaita esimerkiksi harrastustavoitteiseen koulutukseen tai sen tyyppiseen valmennukseen, joka tukee nuoren identiteetin kehittymistä ja auttaa löytämään elämälle suuntaa, sisältöä ja mielekkyyttä. Joidenkin nuorten taustalla saattaa olla myös vähitellen tapahtunut huono-osaisuuden kasautuminen, jolloin kyse ei ole yksistään vaikeuksista osallistua koulutukseen tai työllistyä. Tähän joukkoon voi kuulua esimerkiksi sairaita ja päihdeongelmaisia, jotka hengissä selvitäkseen joutuvat työvoimaviranomaisten ja sosiaalivirkailijoiden luokkukulkeisiin. Omien elämänhallinnan vaikeuksiensa lisäksi he joutuvat tulemaan toimeen sen tosiasian kanssa, että tämän päivän työnantajat eivät ole kiinnostuneita rekrytoimaan väkeä sosiaalisin perustein. Ongelmallista on se, jos työvoima- ja koulutuspolitiikka perustuu ajatukseen siitä, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olemisessa olisi useimmiten kysymys työ- ja koulutushaluttomuudesta.

Edellä mainittujen vaihtoehtoisten suhtautumistapojen erottelun perusajatuk-
sena on se, että samat kulttuuriset rakenteet tuottavat käytännössä erilaisia tul-
kinta- ja toimintamalleja. (Ks. myös Järvinen & Vanttaja 2011.) Esimerkiksi työmark-
kinatukioikeuteen liittyvä velvoite hakeutua koulutukseen koskee samalla tavoin
kaikkia ammatillista koulusta vailla olevia nuoria, mutta käytännön seuraukset ovat
näille nuorille hyvin erilaisia, koska nuoret suhtautuvat velvoitteeseen eri tavoin.
Erilaisten koulutus- ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden tosiasialliset vaikutuk-
set saattavat usein olla täysin toisenlaisia tai jopa päinvastaisia kuin alun perin niitä
suunniteltaessa on oletettu.

1.4 Taustatietoa ammatillisista opinnoista ja ammattikorkeakoulutuksesta

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2009 peruskoulun päättäneistä noin
64 000 nuoresta jätti hakeutumatta välittömästi jatko-opintoihin noin 1 000 nuorta,
eli noin 1,6 %. Yleisimmin peruskoulun jälkeisiin opintoihin jätettiin hakeutumatta
Etelä-Savossa, Kainuussa, Keski-Suomessa, Kymenlaaksossa ja Päijät-Hämeessä.
Hakeutumisaktiivisuus jatko-opintoihin heti peruskoulun jälkeen oli suurinta Etelä-
Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa.

Vuonna 2009 peruskoulun päättäneistä nuorista jäi 8,6 % välittömästi sijoittu-
matta jatko-opintoihin 9. luokan jälkeen. Noin puolet nuorista jatkoi opiskeluaan
lukiokoulutuksessa ja 41 % ammatillisessa koulutuksessa. Vuonna 2009 valmis-
tuneista ylioppilaista 25 % jätti välittömästi hakeutumatta jatko-opintoihin. Yliop-
pilaaksi valmistuneet miehet jättivät naisia useammin hakeutumatta välittömästi
jatko-opintoihin ylioppilasvuonna. Yleisintä välitön jatko-opintoihin hakematta jät-
täminen on ollut Uudellamaalla, jossa yli kolmasosa ylioppilaista ei hakeutunut val-
mistumisvuotenaan jatko-opintoihin. Harvinaisinta jatko-opintoihin hakematta
jättäminen ylioppilasvuonna oli Keski-Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Etelä-
Savossa, Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa.

Vuonna 2009 ylioppilaaksi valmistuneista nuorista 59,6 % ei aloittanut tutkinto-
tavoitteista opiskelua samana vuonna⁶. Opiskelemaan päässeistä ylioppilaista aloitti
opinnot yliopistoissa 18 %, ammattikorkeakouluissa 18 % ja toisen asteen ammatilli-
sessa koulutuksessa 5 %. (ks. liitetaulukot 1-4)

Suomessa oli vuonna 2009 ammatillisessa perusopetuksessa 165 300 opiskeli-
jaa. Eniten opiskelijoita oli tekniikan ja liikenteen, sosiaali-, terveys- ja liikunta-
alan, matkailu-, ravitsemis- ja talousalan sekä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden
ja hallinnon alan koulutuksissa. Ensisijaisesti ammatilliseen koulutukseen hakeu-
tui vuonna 2010 70 700 henkilöä. Heitä varten tarjolla oli 50 200 aloituspaikkaa.
Suomessa ammatillisen koulutuksen suosio on kasvanut selkeästi. Ensisijaisesti

6 Välittömästi opinnot aloittaneiden ylioppilaiden osuus on seurannassamme (luku 2.4) selvästi pienempi kuin tilas-
toissa ja esim. Kaukosen (2009) selvityksessä. Oletamme, että syynä tähän eroon on, että omassa seurannassamme
opiskelijoiksi ei ole luettu kaikkia hyväksyttyjä, vaan vain syksyllä 2003 kirjoilla läsnä olevina olleet, jolloin esim.
asevelvollisuutta suorittamaan lähteneet sekä syksyn ylioppilaat eivät ole aloittaneiden luvissamme mukana.

ammattilliseen koulutukseen hakeutuneiden määrä kasvoi vuosina 2009–2010 yli 4 000 henkilöllä.

Myös korkeakouluihin hakeneiden määrä on kasvanut. Ammattikouluihin hakeneiden määrä on noussut yliopistoon hakeutuneita enemmän. (Kumpulainen 2010⁷) Liitetaulukkoissa 5 ja 6 on koulusalakohtaista tietoa ammatilliseen koulutukseen ja ammattikorkeakouluihin vuonna 2010 hakeneista ja päässeistä henkilöistä. Ammattikorkeakouluun ja yliopistoon haki vuonna 2009–2010 yhteensä noin 172 200 henkilöä. Kaikista hakijoista puolet haki ainoastaan ammattikorkeakouluun. Ammattikorkeakouluun hakeneista noin 43 700 hyväksytystä otti paikan vastaan noin 38 600 henkilöä. Vuonna 2010 Suomessa oli ammattikorkeakouluissa noin 138 900 opiskelijaa, joista noin 100 000 oli nuorisokoulutuksessa ja loput aikuisille suunnatussa koulutuksessa.

Koulutuksen alueellista tasa-arvoa kartoittaneen selvityksen perusteella maakunnissa tarjolla olevien koulutusalojen määrä on vaihdellut 18–30 välillä. Eniten hakijoita suhteessa aloituspaikkoihin on humanistisella ja opetusallalla sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla, kulttuurialalla sekä tekniikan ja liikenteen alalla. Hakijoita on vähiten matkailu- ravitsemis- ja talousallalla sekä luonnonvara- ja ympäristöallalla. Hakijoiden suhde aloituspaikkoihin on suurin Uudellamaalla. Pienimpiä osuudet ovat Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla ja vuonna 2011 Uuteenmaahan yhdistyneellä Itä-Uudellamaalla. Alueellisen tasapainon näkökulmasta ammatillisen koulutuksen lisäämiselle on havaittu tarvetta Uudellamaalla ja siihen yhdistyneellä Itä-Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Kymenlaaksossa. (Nyyssölä & Jakku-Sihvonen 2009⁸)

1.5 Taustatietoa nuorten työttömyydestä

Nuorten työttömyydelle tyypillisiä piirteitä, verrattuna muihin ikäryhmiin, ovat suhdanneherkkyys, voimakkaat kausivaihtelut ja keskimääristä lyhyemmät työttömyysjaksot. Nuorten työttömyys väheni 1990-luvun laman jälkeen, mutta lisääntyi voimakkaasti taantuman myötä vuoden 2008 syksystä lähtien. Vuonna 2008 Suomessa oli kuukauden lopussa työttömänä keskimäärin noin 22 400 nuorta. Vuonna 2009 vastaava luku oli jo noin 36 200. Nuorten työttömyys alkoi vähetä kesäkuusta 2010 lähtien ja vuonna 2010 Suomessa oli kuukauden lopussa työttömänä keskimäärin noin 34 600 alle 25-vuotiaista nuorta. Toukokuussa 2011 työttömänä oli noin 26 100 alle 25-vuotista nuorta.⁹ Suhdannetilanteista huolimatta sekä työttömiä että työvoiman ja opiskelun ulkopuolelle jääneitä on eniten pelkän perusasteen suorittaneissa nuorissa. Työttömyys on yleisempää nuorilla miehillä kuin naisilla.

7 Kumpulainen Timo (2010). Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2010. Koulutuksen seurantaraportit 2010:4. Opetushallitus, Helsinki.

8 Nyyssölä Kari & Jakku-Sihvonen Ritva toim. (2009). Alueellinen vaihtelu koulutuksessa. Temaattinen tarkastelu alueellisen tasa-arvon näkökulmasta. Opetushallitus, Helsinki.

9 TEM tilastoja <http://www.tem.fi/files/30271/tilkm2010.pdf>.

Työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista tehdyn tutkimuksen¹⁰ mukaan Suomessa oli vuonna 2008 noin 48 300 15–29-vuotiaasta nuorta, joilla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa, jotka eivät opiskelleet eivätkä olleet työmarkkinoilla. Näistä nuorista 26 000 oli miehiä ja 22 300 naisia. Naisista noin 8 000 oli hoitovapaalla tai äitiyslomalla olevia. Perusasteen varassa olevat nuoret ovat useammin koulutuksen ja työelämän ulkopuolisina. Perusasteen varassa olevilla nuorilla on lähes kolminkertainen riski kuulua työn, opintojen ja TE-toimiston palveluiden ulkopuolella olevien ryhmään verrattuna ammatillisen keskiasteen suorittaneisiin nuoriin. Kotitaustalla on merkitystä nuoren opiskelun ulkopuolelle ja työttömäksi jäämiseen. Koulutusta ja työtä vailla olevien ammattikouluttamattomien nuorten vanhemmat ovat keskimääräistä heikommin koulutettuja ja kuuluvat alempiin sosioekonomisiin ryhmiin. Ulkomaalaistaustaisilla peruskoulun suorittaneilla nuorilla on lähes kuusinkertainen ulkopuolisuus- ja työttömyysriski verrattuna kotimaisia kieliä puhuviin nuoriin.

Työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria seurattiin edellä mainitussa tutkimuksessa vuodesta 2003 vuoteen 2008 asti. Seurannan mukaan tutkimuksen olisi suorittanut seuranta-ajanjaksolla koulutuksen ja työn ulkopuolisista ja työttömistä nuorista vain vajaa viidennes. Tulosten mukaan nuorten opiskeluhalu vähentyvät nopeasti iän karttuessa eli jos opiskelua ei aloiteta nuorena, sen aloittaminen myöhemmin on yhä epätodennäköisempää. Tutkimuksen perusteella 16-vuotiaista koulutuksen ja työelämän ulkopuolisista nuorista noin 55 % suoritti tutkimuksen viiden seurantavuoden aikana, 22-vuotiaista 20 % ja 25-vuotiaista vain 15 %.

10 Myrskylä Pekka Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella (2011). Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011.

2 Rekisteriaineistoon perustuvat tulokset

2.1 Johdanto

TAVOITTEET

Rekisteriperusteisen seurannan avulla pyritään vastamaan varsinkin seuraaviin kysymyksiin:

- mikä on kouluttautumisvelvoitteen piirissä olevien ryhmän koko ja rakenne iän, koulutushistorian, sukupuolen, koulutukseen yhteishaussa hakeutumisen, työmarkkinahistorian (työttömyys, työssäolo, toimenpiteisiin osallistuminen) jne., mukaan;
- kuinka yleisesti hakeutumisvelvoitetta noudatetaan nuorten eri ryhmissä;
- kuinka usein oikeus työmarkkinatukeen evätään ”pakkohakuhakuvelvoitteen” laiminlyömisestä perusteella
- kuinka usein kohderyhmän nuoret saavat työmarkkina- tai toimeentulotukea;
- kuinka paljon milläkin tasolla koulutuksia keskeytetään, ja missä määrin ne liittyvät edeltäneeseen ”pakkohakuvelvoitteeseen” liittyvään hakemiseen ja siihen, että nuori ei ole päässyt ensisijaisesti hakemaansa koulutukseen; mitä koulutuksen keskeyttäneille sittemmin tapahtuu monivuotisen seurannan mukaan;
- yleinen kohderyhmän myöhempien vaiheiden (kouluttautuminen, työllisyys) seuranta.

AINEISTOT, TUTKIMUSASETELMAT JA MENETELMÄRATKAISUT

Analyysi perustuu laajaan (n. 8,5 prosenttia) rekisteriperusteiseen väestöotokseen, josta on poimittu osapopulaatio (n = 38.816 henkilöä), joka edustaa 18-24-vuotiaista väestöä vuonna 2003 (kuitenkin vuoden 1997 jälkeen maahan muuttaneet puuttuvat). Analyysissä käytetään otokseen kuuluville eri rekistereistä yhdistettyjä monipuolisia tietoja ajalta 2001-2008 muun muassa opintoihin hakemisesta, aloittamisesta ja suorittamisesta, työvoimapalvelujen käytöstä, työttömyysjaksoista, työssäolosta, työvoimapolitiittisista sanktioista ja työmarkkina- sekä toimeentulotuen saannista.

Asetelma mahdollistaa seurannan vuodesta 2003 aina vuoteen 2008, joka on viimeisin vuosi, jolta työssäkäyntiä koskevat tiedot olivat aineistoa tätä tutkimusta varten päivitettäessä saatavilla.

Analyysi on toteutettu neljän tutkimusasetelman pohjalta:

- 18-24-vuotias väestö vuonna 2003 (luku 2.2)
- vuoden 2003 aikana 18 vuotta täyttäneet, joilla ei silloin ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa (luku 2.3)
- vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneet (luku 2.4)
- vuonna 2003 yhteishakuun osallistuneet (luku 2.5)

Useita analyysimuuttujista on muodostettu monien eri perusmuuttujien tietoja yhdistelemällä. Seuraavassa kuvataan lyhyesti näistä tärkeimmät.

Kouluttautumisvelvoitteen piiriin kuuluminen

Kuten raportin johdannossa jo on todettu, kouluttautumisvelvoitteen piiriin kuuluvat lähtökohtaisesti kaikki muut paitsi *ammattillisen tutkinnon suorittaneet* alle 25-vuotiaat. (Ammattillisella tutkinnolla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kaikkia muita perusasteen jälkeisiä tutkintoja paitsi ylioppilastutkintoa.)

Lisäksi velvoitteen piiristä voidaan lukea pois ne, jotka ovat työttömyystilanteessa *oikeutettuja perus- tai ansiopäivärahaan*, jolloin työmarkkinatuen hakeminen ei tule kysymykseen. Siinä tapauksessa, että työttömyyspäivärahaan on saatu maksimimäärä (500 työpäivää, noin kaksi kalenterivuotta), palataan työmarkkinatuen ja siis myös kouluttautumisvelvoitteen piiriin, mutta tällainen tilanne lienee alle 25-vuotiaiden ikäryhmässä harvinainen. Perus- ja ansiopäivärahan saamisen edellytyksenä on *työssäoloehdon* täyttäminen. Ensi kertaa työttömyyspäiväraha-oikeuden saamiseksi tämä ehto oli vuodesta 2003 alkaen noin 10 kuukauden työssäkäynti edeltävien 28 kuukauden aikana. Oikeuden uudistamiseksi tarvittiin noin kahdeksan kuukauden työssäkäynti edeltävien 24 kuukauden aikana. Tarkasteluaikaa voitiin pidentää, jos henkilö oli ollut poissa työmarkkinoilta esim. opiskelun vuoksi. Ehdon monimutkaisuuden vuoksi tässä tutkimuksessa työssäoloehdon täyttämisenä pidettiin kaikissa tapauksissa vähintään 10 kuukauden työssäkäyntiä edeltävien 24 kuukauden aikana. Käyttämämme kriteeri on jonkun verran tiukempi kuin todellinen työssäoloehto, eli työssäoloehdon täyttäneitä saattaa olla hieman enemmän kuin taulukoissamme esitetään. (Työssäoloehdon täyttäminen ei sinänsä tarkoita sitä, että henkilö työttömyystilanteessa saa perus- tai ansiopäivärahaa. Päivärahan saannille on lisäksi muitakin esim. työmarkkinoiden käytettävissä oloa koskevia edellytyksiä ja ansiopäivärahan edellytyksenä on lisäksi se, että työssäoloehto on täytetty työttömyyskassaan kuulumisaikana.)

Lisäksi luvussa 2.2 kouluttautumisvelvoitteen ulkopuolelle on luettu asevelvollisuutta tai siviilipalvelusta suorittamassa vuoden lopussa olleet, ne työvoiman ulkopuolella olleet, joilla oli kotitaloudessaan omia lapsia, sekä eläkkeellä olleet. Näihin ryhmiin kuuluvat saattavat myöhemmässä vaiheessa työmarkkinoille palatessaan tulla kouluttautumisvelvoitteen piiriin. Luvuissa 2.3–2.4 kouluttautumisvelvoitteen piiriin on pääsääntöisesti luettu kaikki muut paitsi ammatillisen tutkinnon suorittaneet, ja useimmissa analyysissä myös eläkkeelle siirtyneiden pieni ryhmä. Työssäoloehdon täyttäneet on erotettu monesti analyysissä omaksi ryhmäkseen. Kaikki nämä rajaukset ja luokitukset selviävät kunkin taulukon tai kuvion otsikoista tai muutoin selitteistä.

Hakuvelvoitteen täyttäminen

Keskeinen analyysiluokitus on hakenut normin mukaan / muuten. Tällä jaotellulla viitataan siihen onko hakenut yhteishaussa siten, että täyttää työmarkkina-

tukioikeuden edellytykset, vai onko osallistunut yhteishakuun siten, ettei täytä näitä edellytyksiä. Normit ovat erilaiset hakiessaan ylioppilastutkinnon suorittaneilla ja muilla (vrt. luku 1.1), mikä on luokitusta laadittaessa otettu huomioon. Normin mukaan hakeneeksi on luettu ne, jotka ovat hakeneet työmarkkinatukioikeuden edellytykset täyttävällä tavalla joko kevään tai syksyn yhteishaussa (tai molemmissa), ja muihin kaikki muut samana vuonna yhteishakuun vähintään kerran osallistuneet. Syksyn yhteishakuun osallistuneita oli aineistossa vuosittain kaiken kaikkiaan varsin vähän, joten heitä ei voitu luokituksessa käsitellä erikseen. Luvussa 2.5. on tarkasteltu pelkästään niitä, jotka osallistuivat kevään yhteishakuun vuonna 2003.

Opiskelu

Opiskelijaksi määrittävänä tietona on pääsääntöisesti käytetty rekisteriperusteisia muuttujia, jotka kertovat onko henkilö ollut jossakin oppilaitoksessa kirjoilla läsnä olevana opiskelijana asianomaisen vuoden syksyllä, ja mitä tutkintoa hän opiskelee. Tosiasiassa opiskelijoita on hieman enemmän sekä syksyllä että varsinkin kalenterivuoden aikana kuin mitä tämä muuttuja ilmaisee, ja toisaalta aivan kaikki tämän tiedon mukaan opiskelleet eivät tosiasiassa ole aktiivisesti opiskelleet.

Analyyseissä on käytetty myös muuttujia, joiden tavoitteena on ilmaista, onko henkilö *keskeyttänyt opinnot* tai *vaihtanut opintoalaa*. Keskeyttäminen on päätelty siten, että keskeyttämiseksi luetaan tilanne, jossa henkilö on yhtenä vuonna rekisteröity syksyllä opiskelijaksi, mutta seuraavana vuonna ei ole, eikä hän ole kumpaanakaan vuonna tutkintorekisterin mukaan suorittanut sitä tutkintoa, jota opiskeli ensimmäisenä vuonna. Joissakin tapauksissa tämä ei ole lopullinen keskeytys, vaan henkilö palaa sittemmin opiskelemaan samaa tutkintoa, tai toista tutkintoa. Rekisteritietojen luonteesta (koskee opiskelua kunkin vuoden syksyllä) ja rekisteröinnin puutteista ym. syistä seuraa, että keskeyttämistieto ei ole täysin luotettava, mutta tässä tehtyjen tilastollisten analyysien tarpeisiin kuitenkin riittävän pätevä. Opintoalan vaihtaminen on päätelty siten, että henkilö opiskelee yhtenä vuonna jotakin tutkintoa ja seuraavana toista, suorittamatta kumpaanakaan vuonna ensimmäisenä vuonna opiskelemaansa tutkintoa. Varaukset muuttujan pätevyydestä ja luotettavuudesta ovat samat kuin edellä keskeyttämistiedon osalta todettiin. *Tutkinnon suorittamista* koskeva tieto on peräisin tutkintorekisteristä ja on hyvin luotettava.

Työssäoloa koskeva tieto perustuu sosiaaliturvajärjestelmään rekisteröityyn tietoon eläkevakuutetuista työsuhteista (tai yrittäjyydestä) ja työttömyyttä tai työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen osallistumista koskevat tiedot perustuvat työnhakijarekisteriin. Tietojen ristiriitaisuuksia on korjattu pääsääntöisesti sillä periaatteella, että uudempi tieto on katsottu vanhempaa pätevämmäksi. Työuraa kuvaavat muuttujat on muodostettu näitä tietoja yhdistelemällä.

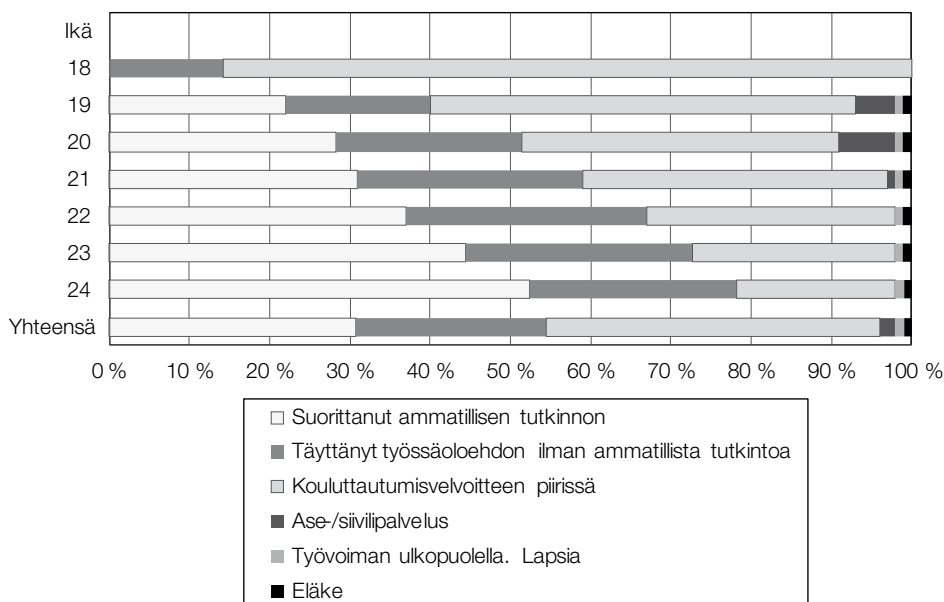
2.2 Kohderyhmän rakenne 2003 ja seuranta 2004–2007

Kuinka suurta osaa kouluttautumisvelvoite koskee?

Ensiksi jaoin populaation ryhmiin sitä silmällä pitäen, koskeeko kouluttautumisvelvoite heitä. Kouluttautumisvelvoite ei ensinnäkään koske niitä, jotka ovat suorittaneet ammatillisen perusasteen jälkeisen tutkinnon; tähän ryhmään kuului 31 prosenttia 18–24-vuotiaista. Tämän lisäksi 24 prosenttia oli täyttänyt työssäoloehdon ilman että he vielä olisivat suorittaneet tutkintoa; he siis olivat oikeutettuja työttömyyspäivärahaan (perus- tai kassapäivärahaan) eivätkä työttömyyden kohdatessa olleet hakemassa työmarkkinatukea. Lisäksi olemme laskeneet pois kouluttautumisvelvoitteen piirissä olleista asevelvollisuutta suorittavat, työvoiman ulkopuolella olevat pienten lasten vanhemmat sekä eläkkeellä olevat, joita oli yhteensä viisi prosenttia (tähän ryhmään kuuluvat tulevat kouluttautumisvelvoitteen piiriin, mikäli he myöhemmässä elämänvaiheessaan ilmoittautuvat työttömiksi työnhakijoiksi ja hakevat työmarkkinatukea). Loput 42 prosenttia olemme lukeeneet niihin, joita kouluttautumisvelvoite koskee. (Kuvio 1)

Kouluttautumisvelvoitteen piirissä olevien määrä luonnollisesti alenee iän myötä. 18-vuotiaista 85 prosenttia, 19-vuotiaista 53 prosenttia ja 20-vuotiaista 39 prosenttia oli velvoitteen piirissä. Osuus aleni siten, että 24-vuotiaista vielä joka viides oli työmarkkinatukea saadakseen velvoitettu hakeutumaan koulutukseen. (Kuvio 1)

Kuvio 1. 18–24 vuoden ikäisen väestön kuuluminen kouluttautumisvelvoitteen piiriin iän mukaan vuoden 2003 lopussa

Taulukossa 1 on esitetty kohderyhmän ikäjakaumat vuoden 2003 tilanteen mukaan. 28 prosenttia kaikista kouluttautumisvelvoitteen piirissä olevista on 18-vuotiaita ja lähes puolet alle 20-vuotiaita. Melko vähäinen osa niistä, joita velvoite koskee, lähestyy iältään 25 vuoden rajaa.

Taulukko 1. Vuoden.2003 lopussa 18–24 vuoden ikäisen väestön ikäjakauma kouluttautumisvelvoitteen piiriin kuulumisen mukaan

Tilanne 31.12.2003	Ikä vuoden 2003 lopussa							
	18	19	20	21	22	23	24	Yht.
Suorittanut ammatillisen tutkinnon	0 %	11 %	14 %	15 %	17 %	20 %	24 %	100 %
Täyttänyt työssäoloehdon ilman ammatillista tutkintoa	8 %	11 %	14 %	17 %	18 %	16 %	15 %	100 %
Kouluttautumisvelvoitteen piirissä	28 %	19 %	14 %	14 %	10 %	8 %	6 %	100 %
Ase-/siviilipalvelus	0 %	37 %	54 %	6 %	2 %	1 %	0 %	100 %
Työvoiman ulkopuolella, lapsia	5 %	11 %	14 %	18 %	17 %	20 %	15 %	100 %
Eläke	4 %	11 %	11 %	17 %	17 %	23 %	16 %	100 %
Yhteensä	14 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	14 %	100 %

Toiminta vuonna 2003

Taulukosta 2 ilmenee, että valtaosa (77%) kouluttautumisvelvoitteen piirissä olevista on tämän velvoitteen ainakin toistaiseksi täyttänyt, eli parhaillaan opiskelee. Kuusi prosenttia on tarkasteluajankohtana vuoden 2003 lopussa työssä (ei samalla opiskelijaj) ja yhdeksän prosenttia kuuluu politiikan tavoitteiden kannalta ongelmallisimpaan ryhmään eli niihin, jotka eivät opiskele ja ovat työttömiä (ja ovat vailla tutkintoa olevia potentiaalisia työmarkkinatuen hakijoita). Väestötasolla heidän osuutensa on 18-25-vuotiaista noin neljä prosenttia. Lisäksi velvoitteen piirissä periaatteessa olevista lähes yhtä suuri osuus on työvoiman ulkopuolella (tähän ryhmään kuuluvat eivät siis ole opiskelemassa, työssä eivätkä työttömänä työnhakijana). Lisäksi olemme lukeneet velvoitteen ulkopuolelle eräät työvoiman ulkopuolella olevat ryhmät.

Taulukosta 2 näkyy myös, että työssäoloehdon täyttäneistä ilman tutkintoa olevista 60 prosenttia opiskelee ja lisäksi kolmannes on työssä; parhaillaan työttömänä oli vain kolme prosenttia ja muun kuin opiskelun takia työvoiman ulkopuolella neljä prosenttia. Ammatillisen tutkinnon jo suorittaneista nuorista runsas neljännes jatkoi opintojaan, lähes puolet oli työssä, 16 prosenttia oli työttömänä ja joka kymmenes muussa tilanteessa.

Taulukko 2. 18–24 vuoden ikäisen väestön työmarkkina-asema ja opiskelu vuoden 2003 lopussa kouluttautumisvelvoitteen piiriin kuulumisen mukaan

	Toiminta vuoden 2003 lopussa				
	Opiskelija	Ei opiskele, työssä	Ei opiskele, työtön	Ei opiskele, muut	Yhteensä
Suorittanut ammatillisen tutkinnon	26 %	48 %	16 %	10 %	100 %
Täyttänyt työssäoloehdon ilman ammatillista tutkintoa	60 %	33 %	3 %	4 %	100 %
Kouluttautumisvelvoitteen piirissä	77 %	6 %	9 %	8 %	100 %
Muu tilanne	3 %			97 %	100 %
Yhteensä	54 %	25 %	10 %	11 %	100 %

Demografiaa

Koulutusvelvoitteen piirissä on yhtä paljon miehiä ja naisia. Ammatillisen tutkinnon suorittaneissa alle 25-vuotiaissa miehiä on jonkun verran naisia enemmän – naisista hieman suurempi osa kuin miehistä suuntautuu lukioon ja pitempikestoiselle koulutusuralle. ”Muun tilanteen” luokassa suuri osa on asevelvollisuutta suorittavia miehiä.

Taulukko 3. 18–24 vuoden ikäisen väestön sukupuolijakauma kouluttautumisvelvoitteen piiriin kuulumisen mukaan vuoden 2003 lopussa

	Sukupuoli			
	Mies	Nainen	Yhteensä	N
Suorittanut ammatillisen tutkinnon	55 %	45 %	100 %	11 937
Täyttänyt työssäoloehdon ilman ammatillista tutkintoa	47 %	53 %	100 %	9 237
Velvoitteen piirissä	50 %	50 %	100 %	16 189
Muu tilanne	67 %	33 %	100 %	1 453
Yhteensä	51 %	49 %	100 %	38 816

Kouluttautumisvelvoitteen piirissä 56 prosenttia asuu vanhempiensa luona, kun tutkinnon suorittaneista ja edeltävinä vuosina paljon työssä olleista (työssäoloehdon täyttäneistä) tämä osuus on vain kolmanneksen luokkaa (taulukko 4). Jälkimmäisistä ryhmistä parisuhteessa elävien osuus on kaksinkertainen, ja myös lapsia huoltavien ja yksin asuvien osuus jonkun verran korkeampi kuin velvoitteen piirissä olevista. Itsenäistyminen lapsuuden kodista ja perheen perustaminen on yleisempää niiden joukossa, jotka ovat päättäneet opintonsa tai saaneet hyvän jalansijan työelämään.

Taulukko 4. 18-24 vuoden ikäisen väestön perhetilanne vuoden 2003 lopussa kouluttautumisveloitteen piiriin kuulumisen mukaan

	Perhetilanne						
	Yksin asuva	Lapseton pari	Pari+ lapsia	Yksin-huoltaja	Asuu vanhempiensa luona	Yhteensä	N
Suorittanut ammatillisen tutkinnon	30 %	29 %	9 %	1 %	31 %	100 %	11 937
Täyttänyt työssäoloehdon ilman ammatillista tutkintoa	35 %	25 %	4 %	1 %	35 %	100 %	9 237
Veloitteen piirissä	27 %	13 %	2 %	1 %	56 %	100 %	16 189
Muu tilanne	14 %	5 %	18 %	9 %	55 %	100 %	1453
Yhteensä	30 %	21 %	5 %	1 %	44 %	100 %	38 816

Työmarkkinahistoria

Seuraavassa taulukossa on tarkasteltu vuonna 2003 18-24-vuotiaiden ikäryhmään kuuluvien työssäoloa, työttömyyttä ja työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistumista vuosina 2001-03. Luonnollisesti työssäoloehdon täyttäneiden ryhmään luetut ovat olleet muita ryhmiä selvästi enemmän työssä (90% oli työssä yli 6 kk vuonna 2003) ja vähemmän työttömänä. Kouluttautumisveloitteen piirissä olleet olivat olleet selvästi vähemmän työssä tai työttömänä kuin tutkinnon jo suorittaneet; tämä johtuu suurimmaksi osaksi siitä, että valtaosalla ensin mainitusta ryhmästä olivat opinnot parhaillaan kesken. Muussa tilanteessa olevat olleet työssä muihin verrattuna vain vähän ja työttömänäkin jonkun verran vähemmän; he olivat pääosin työvoiman ulkopuolella muista syistä kuin opiskelun vuoksi.

Työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin ainakin kerran edeltävien kolmen vuoden aikana osallistuneita oli eniten eli noin neljännes ammatillisen tutkinnon suorittaneiden ryhmässä. Koulutusveloitteen piirissä olevista noin viidennes oli osallistunut ja muista noin joka kymmenes.

Taulukko 5. 18–24 vuoden ikäisen väestön työmarkkinahistoria 2001–03 kouluttautumisveloitteen piiriin kuulumisen mukaan

	Kouluttautumisveloitteen piiriin kuuluminen 2003				
	Suorittanut ammatillisen tutkinnon	Täyttänyt työssäolo-ehdon ilman ammatillista tutkintoa	Veloitteen piirissä	Muu tilanne	Yhteensä
Työssäolon määrä 2003					
0 kk	17 %	1 %	39 %	76 %	24 %
1–5 kk	22 %	9 %	50 %	23 %	31 %
6–11 kk	32 %	49 %	11 %	1 %	26 %
12 kk	29 %	41 %	0 %	0 %	19 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Työssäolon määrä 2001–02					
0 kk	11 %	1 %	29 %	44 %	17 %
1–5 kk	22 %	8 %	47 %	34 %	30 %
6–11 kk	26 %	30 %	20 %	17 %	25 %
12–18 kk	14 %	23 %	3 %	3 %	11 %
19 kk +	26 %	39 %	1 %	1 %	17 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Työttömänä/toimenpiteissä olon määrä 2003					
0 kk	59 %	88 %	78 %	88 %	75 %
1–5 kk	24 %	9 %	12 %	10 %	15 %
6 kk +	17 %	2 %	11 %	2 %	10 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Työttömänä/toimenpiteissä olon määrä 2001–02					
0 kk	55 %	79 %	76 %	78 %	70 %
1–5 kk	22 %	15 %	12 %	11 %	16 %
6–11 kk	14 %	5 %	8 %	8 %	9 %
12 kk +	9 %	1 %	4 %	3 %	5 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Osallistunut ainakin yhteen toimenpiteeseen 2001–03	24 %	9 %	19 %	12 %	18 %

Puolet kouluttautumisveloitteen piirissä olevista on ylioppilaita

Seuraavissa taulukoissa tarkastelun kohteena ovat vain kouluttautumisveloitteen piirissä olevat.

Kouluttautumisveloitteen piirissä olevista 48 prosenttia oli suorittanut yliopilastutkinnon ja muilla ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa (taulukko 6). Jälkimmäisistä valtaosa kuuluu nuorimpiin 18- ja 19-vuotiaiden ikäluokkiin, mutta

ylioppilaiden ikäjakauma on tasaisempi. Näin ollen yli 20-vuotiaista velvoitteen piirissä olevista kolme neljänestä on ylioppilaita.

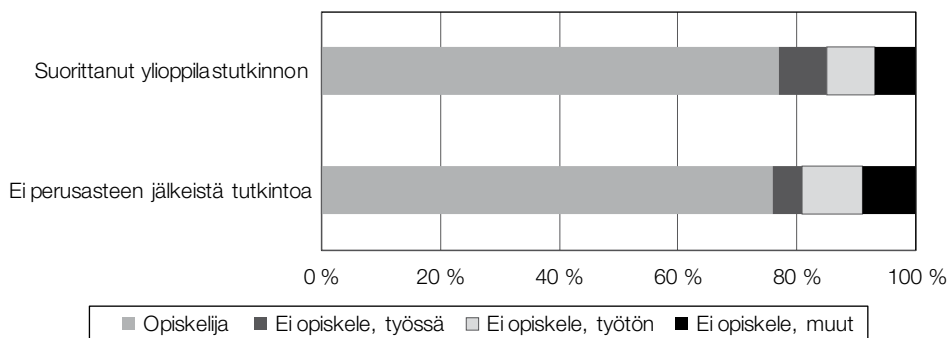
Taulukko 6. Kouluttautumisvelvoitteen piirissä olevat 2003: ylioppilaiden osuus iän mukaan

	Ikä vuoden 2003 lopussa (riviprocentit)							
	18	19	20	21	22	23	24	Yht.
Suorittanut ylioppilastutkinnon	0 %	19 %	20 %	21 %	16 %	13 %	10 %	100 %
Ei perusasteen jälkeistä tutkintoa	54 %	18 %	9 %	7 %	5 %	4 %	4 %	100 %
Yhteensä	28 %	19 %	14 %	14 %	10 %	8 %	6 %	100 %
	Ikä vuoden 2003 lopussa (sarakeprosentit)							
	18	19	20	21	22	23	24	Yht.
Suorittanut ylioppilastutkinnon	1 %	50 %	67 %	74 %	75 %	75 %	72 %	48 %
Ei perusasteen jälkeistä tutkintoa	99 %	50 %	33 %	26 %	25 %	25 %	28 %	52 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Velvoitteen piirissä olevat: toiminta iän ja koulupohjan mukaan

Kuviosta 2 näemme, että kouluttautumisvelvoitteen piirissä olevista runsaat kolme neljäsosaa on täyttänyt velvoitteen siinä mielessä, että he opiskelevat. Opintojen ulkopuolella olleista alle 25-vuotiaista ylioppilaista vuoden 2003 lopussa kahdeksan prosenttia oli työssä ja suunnilleen saman verran oli työttömänä sekä työvoiman ulkopuolella. 18–24-vuotiaista vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevista ei-opiskelijoista hieman pienempi osa eli viisi prosenttia oli työssä, kymmenen prosenttia työttömänä ja yhdeksän prosenttia työvoiman ulkopuolella. (Tässä tarkastelussa eivät ole mukana velvoitteen ulkopuolelle edellä luetut varusmies- tai siviilipalveluksessa olevien, eläkkeelle siirtyneiden ja pieniä lapsia hoitavien ryhmät.)

Kuvio 2. Kouluttautumisvelvoitteen piirissä olevat: toiminta syksyllä 2003 ylioppilastutkinnon suorittamisen mukaan

Taulukossa 7 toimintaa on tarkasteltu iän mukaan. Ylioppilastutkinnon suorittaneilla velvoitteen piirissä olevista yli 20-vuotiaista 85-90 prosenttia opiskelee. Tilanne, jossa he ovat yleisemmin työttömänä, työssä tai työvoiman ulkopuolella ilman opiskelupaikkaa, ajoittuu välittömästi ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeiseen aikaan, jolloin he ovat tyypillisesti 19-20-vuotiaita ("välivuosi").

Sen sijaan vain perusasteen tutkinnon suorittaneista velvoitteen piirissä olevista 18-19-vuotiaista valtaosa opiskelee, mutta tätä vanhempana velvoitteen piirissä olevista erityisesti työttömänä olevien osuus nousee ja on 23-24-vuotiaista noin kolmannes. Samaten työssä ilman opiskelupaikkaa olevien osuus nousee iän kasvaessa yli 10 prosentin, työvoiman ulkopuolella olevien osuus karkeasti 20 prosenttiin, ja opiskelijoiden osuus alenee kolmannekseen. Keskimäärin velvoitteen piirissä olevista opiskelevista ei-ylioppilaista lähes puolet opiskelee lukiossa.

Karkeasti puolet kaikista työttömänä ja ilman opiskelupaikkaa olevista velvoitteen piiriin kuuluvista on ylioppilaita, mutta heillä tällainen tilanne siis useammin ajoittuu "välivuosi"-vaiheeseen kuin vain perusasteen suorittaneilla.

Taulukko 7. Kouluttautumisvelvoitteen piirissä olevat 2003: opiskelu ja työmarkkina-asema vuoden lopussa iän mukaan

Toiminta vuoden 2003 lopussa	Ikä vuoden 2003 lopussa							
	18	19	20	21	22	23	24	Yht.
Kaikki								
Opiskelija	94 %	62 %	67 %	73 %	76 %	77 %	70 %	77 %
Ei opiskele, työssä	1 %	13 %	10 %	8 %	6 %	4 %	7 %	6 %
Ei opiskele, työtön	2 %	14 %	13 %	9 %	9 %	10 %	11 %	9 %
Ei opiskele, muut	3 %	11 %	10 %	10 %	9 %	9 %	12 %	8 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Suorittanut ylioppilastutkinnon								
Opiskelija	74 %	49 %	73 %	84 %	88 %	90 %	85 %	77 %
Ei opiskele, työssä	13 %	20 %	10 %	6 %	3 %	3 %	4 %	8 %
Ei opiskele, työtön	3 %	19 %	10 %	5 %	4 %	2 %	3 %	8 %
Ei opiskele, muut	10 %	12 %	6 %	5 %	5 %	6 %	8 %	7 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Ei perusasteen jälkeistä tutkintoa								
Opiskelija	94 %	75 %	54 %	44 %	41 %	39 %	30 %	76 %
Ei opiskele, työssä	1 %	6 %	11 %	12 %	14 %	8 %	15 %	5 %
Ei opiskele, työtön	2 %	9 %	19 %	21 %	25 %	34 %	34 %	10 %
Ei opiskele, muut	3 %	10 %	16 %	24 %	20 %	19 %	21 %	9 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Koulutukseen hakeminen

Seuraavissa taulukoissa 8 ja 9 on esitetty vuoden 2003 lopun tilanteen mukaan kuinka suuri osa niistä kouluttautumisvelvoitteen piirissä olleista, jotka eivät tuolloin opiskelleet, oli hakenut vuonna 2003 koulutukseen kouluttautumisvelvoitteen edellyttämällä tavalla tai muutoin, ja kuinka moni on hyväksytty ensisijaisesti tai toissijaisesti hakemaansa koulutukseen.

Erot hakuaktiivisuudessa ylioppilaiden ja muiden välillä olivat suuret. Koulutuksen ulkopuolelle jääneistä ylioppilaista noin kaksi kolmannesta oli hakenut opiskelemaan, kun ei-ylioppilaista vain 13 prosenttia oli hakenut. Enemmistö koulutuksen ulkopuolelle jääneistä ylioppilaista oli sellaisia, jotka eivät olleet saaneet opiskelupaikkaa, kun valtaosa ei-ylioppilaista ei ollut hakenutkaan. Tarkastellun ryhmän ylioppilaista seitsemän prosenttia ja muista kolme prosenttia oli saanut ensisijaisesti hakemansa opiskelupaikan, ja lisäksi ylioppilaista neljä ja muista kaksi prosenttia oli saanut muun opiskelupaikan, muttei kuitenkaan ollut aloittanut (osa saattoi erisyistä aloittaa vasta seuraavana vuonna). Hakematta jättäneiden osuus varsinkin ylioppilaiden ryhmässä vaihteli myöhemmän tilanteen mukaan: se oli suhteellisesti muita suurempi niiden joukossa, jotka sittemmin olivat työmarkkinoiden ulkopuolella, ja työssä olevien joukossa myös suurempi kuin vuoden lopussa työttömänä olevien ryhmässä. Tämä tulos ei ole yllättävä: hyvä työpaikka tai sitten jokin työmarkkinoiden ulkopuolella pitävä tilanne vähentävät luonnollisesti koulutushakuisuutta.

Taulukko 8. Kouluttautumisvelvoitteen piirissä olevat, jotka eivät opiskelleet syksyllä 2003: Koulutukseen hakeminen vuonna 2003 vuoden lopun tilanteen mukaan

Toiminta vuoden 2003 lopussa	Koulutukseen hakeminen vuonna 2003				
	Hakenut normin mukaan	Hakenut muuten	Ei hakenut	Yhteensä	N
Kaikki					
Ei opiskele, työssä	29 %	19 %	52 %	100 %	1 050
Ei opiskele, työtön	30 %	13 %	57 %	100 %	1 427
Ei opiskele, muut	16 %	10 %	74 %	100 %	1 325
Yhteensä	25 %	14 %	62 %	100 %	3 802
Yo					
Ei opiskele, työssä	42 %	27 %	31 %	100 %	650
Ei opiskele, työtön	58 %	22 %	21 %	100 %	611
Ei opiskele, muut	27 %	21 %	52 %	100 %	549
Yhteensä	43 %	23 %	34 %	100 %	1 810
Ei yo					
Ei opiskele, työssä	7 %	6 %	87 %	100 %	400
Ei opiskele, työtön	9 %	6 %	85 %	100 %	816
Ei opiskele, muut	8 %	3 %	89 %	100 %	776
Yhteensä	8 %	5 %	87 %	100 %	1 992

Kun koulutuksen ulkopuolelle jääneiden aikaisempaa hakuaktiiviteettia tarkastellaan sen mukaan, ovatko he hakeneet työmarkkinatukeen oikeuttavan normin mukaan vai ei, havaitaan että vajaat kaksi kolmannesta on hakenut normin mukaan. Lähinnä ylioppilaiden joukossa havaitaan eroja myöhemmän tilanteen mukaan: muita vähemmän normin mukaan hakeneita on sittemmin työmarkkinoiden ulkopuolella olevien ryhmässä ja eniten sittemmin työttömäksi jääneiden ryhmässä. Nämä erot eivät ole yllättäviä.

Taulukko 9. Kouluttautumisveloitteen piirissä olevat, jotka eivät opiskelleet syksyllä 2003: Koulutukseen hyväksytyksi tuleminen vuoden lopun tilanteen mukaan

Toiminta vuoden 2003 lopussa	Koulutukseen hakeminen vuonna 2003					
	Hyväksytty 1. toiveen mukaan	Hyväksytty muuten	Ei hyväksytty	Ei hakenut	Yhteensä	N
Kaikki						
Ei opiskele, työssä	4 %	3 %	41 %	52 %	100 %	1 050
Ei opiskele, työtön	4 %	3 %	35 %	57 %	100 %	1 427
Ei opiskele, muut	6 %	3 %	17 %	74 %	100 %	1 325
Yhteensä	5 %	3 %	30 %	62 %	100 %	3 802
Yo						
Ei opiskele, työssä	5 %	3 %	61 %	31 %	100 %	650
Ei opiskele, työtön	6 %	4 %	69 %	21 %	100 %	611
Ei opiskele, muut	11 %	6 %	31 %	52 %	100 %	549
Yhteensä	7 %	4 %	55 %	34 %	100 %	1 810
Ei yo						
Ei opiskele, työssä	3 %	2 %	9 %	87 %	100 %	400
Ei opiskele, työtön	3 %	2 %	11 %	85 %	100 %	816
Ei opiskele, muut	3 %	2 %	7 %	89 %	100 %	776
Yhteensä	3 %	2 %	9 %	87 %	100 %	1 992

Koulutuksen keskeyttäminen

Seuraavassa taulukossa on tarkasteltu koulutuksen keskeyttämisen ja koulutusalan vaihdon yleisyyttä tutkimuksen kohderyhmässä kahden edeltävän vuoden aikana vuoden 2003 lopun tilanteen mukaan. Kaiken kaikkiaan viisi prosenttia oli keskeyttänyt jonkun koulutuksen ja kolme prosenttia oli vaihtanut opintoalaa siten, että aiemmista opinnoista siirryttiin uusiin ilman välivuosia. Opiskelua parhaillaan jatkavista oli kolmella prosentilla takanaan hiljattainen opintojen keskeytys ja samoin kolmella prosentilla opintoalan vaihto. Tämä oli jonkun verran yleisempää ei-ylioppilailla kuin ylioppilastutkinnon ennen nykyisiä opintoja suorittaneilla.

Niistä ei-ylioppilaista, jotka eivät parhaillaan olleet opiskelijoita, aiemmat opinnot keskeyttäneiden osuus oli olennaisesti korkeampi kuin muista ryhmistä. Tämän ryhmän työllisistä 18 prosenttia, työttömistä 17 prosenttia ja työvoiman ulkopuolella olevista 12 prosenttia oli keskeyttänyt opintonsa.

Taulukko 10. Kouluttautumisvelvoitteen piirissä vuonna 2003 olevat: onko keskeyttänyt opinnot tai vaihtanut opintoalaa 2001-02, vuoden 2003 toiminnan ja yo-tutkimnon mukaan

Toiminta vuoden 2003 lopussa	Vuonna 2001 tai 2002 opinnot keskeyttäneiden ja alaa vaihtaneiden osuus koulutusohjelman mukaan					
	Keskeyttäneet 2001-02			Alaa vaihtaneet 2001-02		
	Kaikki	Yo	Ei yo	Kaikki	Yo	Ei yo
Opiskelija	3 %	2 %	4 %	3 %	2 %	4 %
Ei opiskele, työssä	8 %	2 %	18 %	1 %	0 %	3 %
Ei opiskele, työtön	11 %	3 %	17 %	1 %	0 %	2 %
Ei opiskele, muut	9 %	4 %	12 %	1 %	1 %	2 %
Ei opiskele, yhteensä	9 %	3 %	15 %	1 %	0 %	2 %
Yhteensä	5 %	2 %	7 %	3 %	2 %	4 %

Sanktiot ja työmarkkinatuen sekä toimeentulotuen saanti

Kaikkiaan 12 prosenttia kouluttautumisvelvoitteen piirissä vuonna 2003 oli samana vuonna saanut ainakin jonkun verran työmarkkinatukea (taulukko 11). Niistä, jotka vuoden lopussa olivat työttömiä, 60 prosenttia oli saanut työmarkkinatukea; ilmeisesti suurimmalle osalle muita oli langetettu sanktio (syynä saattoi olla myös ensi kertaa työmarkkinatukea hakevien pitkäaikainen odotusaika tai se, että mikäli työttömyys oli alkanut äskettäin, työmarkkinatukea ei vielä oltu ehditty maksaa). Myös työvoiman ulkopuolella olevista 12 prosenttia oli saanut työmarkkinatukea, joten he olivat jossakin aikaisemmassa vaiheessa vuotta olleet työttömänä ja oikeutettuja tukeen. Työmarkkinatuen saanti vuoden aikana oli jonkun verran yleisempää ylioppilaiden kuin ei-ylioppilaiden ryhmässä, paitsi työttömänä vuoden lopussa olevien kohdalla tilanne oli päinvastainen.

Toimeentulotuen saanti oli kohderyhmässä varsin yleistä, yhteensä 28 prosenttia kohderyhmästä kuului kotitalouteen, joka oli tarkasteluvuonna saanut toimeentulotukea. Selvästi yleisintä toimeentulotuen saanti oli opiskelun ulkopuolella olevien ei-ylioppilaiden ryhmästä. Peräti 91 prosenttia tämän ryhmän työttömistä, ja työssä tai työvoiman ulkopuolella olleistakin yli puolet oli saanut tukea. Työttömistä ylioppilaista 79 prosenttia oli saanut toimeentulotukea tarkasteluvuonna, mutta muista ylioppilaista vain noin viidennes.

Taulukko 11. Kouluttautumisvelvoitteen piirissä vuonna 2003 olevat: onko maksettu työmarkkinatukea tai toimeentulotukea vuonna 2003, vuoden 2003 lopun toiminnan ja yo-tutkinnon suorittamisen mukaan

Toiminta vuoden 2003 lopussa	Maksettu työmarkkinatukea 2003			Maksettu toimeentulotukea 2003		
	Kaikki	Yo	Ei yo	Kaikki	Yo	Ei yo
Opiskelija	6 %	8 %	4 %	20 %	19 %	20 %
Ei opiskele, työssä	15 %	13 %	18 %	34 %	22 %	53 %
Ei opiskele, työtön	60 %	69 %	54 %	86 %	79 %	91 %
Ei opiskele, muut	12 %	9 %	14 %	39 %	18 %	54 %
Ei opiskele, yhteensä	31 %	31 %	31 %	55 %	40 %	69 %
Yhteensä	12 %	14 %	10 %	28 %	24 %	32 %

Taulukossa 12 on tarkasteltu sitä, kuinka usein kouluttautumisvelvoitteen piiriin vuonna 2003 kuuluvilla oli määrätty työmarkkinatukioikeutta rajoittavia sanktioita aikavälillä 2001–03 joko koulutukseen hakeutumatta jättämisen tai koulutuksen aloittamatta jättämisen keskeyttämisen tms. kieltäytymisen takia. Kaiken kaikkiaan sanktiota oli saanut 12 prosenttia.

Opiskelijana vuoden 2003 lopussa olevista noin kuudella prosentilla oli takanaan sanktio, mutta niistä jotka eivät opiskelleet, sanktion saaneiden osuus oli noin viidennes. Ylioppilaille sanktioita oli langetettu yli kaksi kertaa harvemmin kuin ei-ylioppilaille.

Ylioppilaille, jotka eivät 2003 lopussa opiskelleet, koulutukseen hakeutumatta jättämisestä saatu sanktio oli noin kaksi yleisempi kuin muista syistä saatu, mutta opiskelun ulkopuolella olleilla ei-ylioppilaille sanktion perusteena oli päinvastoin selvästi useammin muu syy kuin haun laiminlyönti.

Selvästi muita useammin sanktioita oli takanaan niillä, jotka vuoden 2003 lopussa eivät opiskelleet ja olivat työttömiä. Tähän kategoriaan kuuluvista ylioppilaista runsas neljännes, muista 60 prosenttia, yhteensä keskimäärin lähes puolet oli saanut sanktion.

Taulukko 12. Kouluttautumisvelvoitteen piirissä 2003 olevat: onko määrätty sanktioita 2001–03, toiminnan ja yo-tutkinnon mukaan

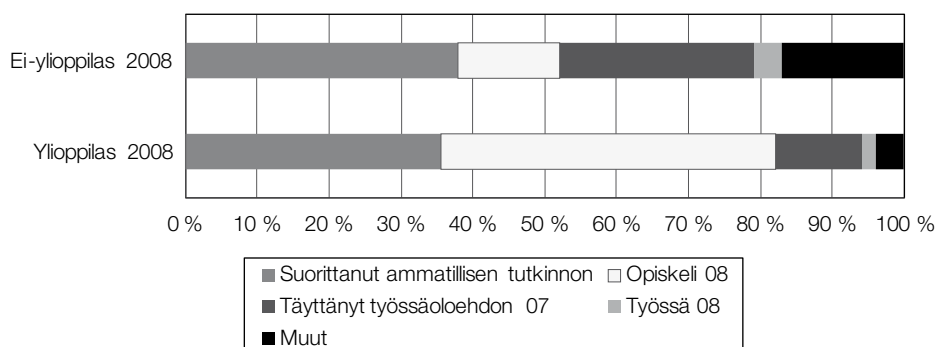
Toiminta vuoden 2003 lopussa	Ei tässä tarkoitettuja sanktioita 2001–03	Kieltäytynyt tai eronnut koulutuksesta, työstä ym.	Alle 25v, ei hakenut koulutukseen	Yhteensä	N
Kaikki					
Opiskelija	94 %	5 %	1 %	100 %	12387
Ei opiskele, työssä	84 %	9 %	7 %	100 %	1050
Ei opiskele, työtön	54 %	24 %	22 %	100 %	1427
Ei opiskele, muut	80 %	13 %	7 %	100 %	1325
Yhteensä	88 %	8 %	4 %	100 %	16189
Yo					
Opiskelija	93 %	6 %	1 %	100 %	5912
Ei opiskele, työssä	90 %	4 %	6 %	100 %	650
Ei opiskele, työtön	73 %	9 %	17 %	100 %	611
Ei opiskele, muut	92 %	4 %	4 %	100 %	549
Yhteensä	91 %	6 %	3 %	100 %	7722
Ei yo					
Opiskelija	94 %	4 %	1 %	100 %	6475
Ei opiskele, työssä	74 %	18 %	8 %	100 %	400
Ei opiskele, työtön	40 %	35 %	25 %	100 %	816
Ei opiskele, muut	72 %	19 %	9 %	100 %	776
Yhteensä	86 %	9 %	5 %	100 %	8467

Seuranta

Seuraavassa tarkastellaan kohderyhmän tilannetta aineiston mahdollistaman seuranta-ajan päättyessä. Tilanne on todettu sen vuoden lopussa, jona henkilö täyttää 25 vuotta ja ikärajan perusteella siirtyy kouluttautumisvelvoitteen ulkopuolelle, tai mikäli hän ei ehdi aineiston mahdollistaman seurannan kuluessa saavuttaa tätä rajaikää, vuoden 2008 lopussa. Viime mainittuun ryhmään kuuluvat ne, jotka seurannan alkaessa olivat 18 tai 19 vuoden ikäisiä, ja seurannan lopussa siis 23 tai 24 vuoden ikäisiä.

Taulukossa 13 ja kuviossa 3 tarkastelun kohteena ovat kaikki ne, jotka vuonna 2003 olivat ainakin potentiaalisesti kouluttautumisvelvoitteen piirissä eli eivät seurannan alussa olleet suorittaneet ammatillista tutkintoa. Taulukosta on myös jätetty pois se hyvin pieni ryhmä, joka oli eläkkeellä seurannan päättyessä vuoden 2008 lopussa. Tilanne seurannan lopussa vaihtelee erittäin selvästi sen mukaan, ovatko henkilöt seurannan lopussa ylioppilaita vai eivät.

Kuvio 3. Vuoden 2003 kohderyhmän tilanne seurannan päättyessä 25 vuoden iässä tai vuonna 2008 mahdollisen ylioppilastutkinnon suorittamisen mukaan

Ylioppilaista valtaosa oli suorittanut sen jälkeen ammatillisen tutkinnon tai oli vielä opiskelija. Muiden osuus oli yhteensä 18 prosenttia, joista valtaosa oli vähintään melko vakaasti ollut edeltävinä vuosina työssä. Ei-ylioppilaista ammatillisen tutkinnon oli suorittanut tai opiskeli vain vähän yli puolet. Tässä ryhmässä vaihtelu iän mukaan oli myös erilainen kuin ylioppilailla; ylioppilailla ikä ei erotellut koulutuksen ulkopuolelle jääneiden osuutta, mutta ei-ylioppilailla tämä osuus oli sitä korkeampi, mitä vanhemmasta ikäluokasta oli kyse. Tämän taustalla on kohderyhmän poiminnan logiikka: kun kohderyhmään on poimittu ne 18-25-vuotiaat, jotka siihen mennessä eivät olleet suorittaneet tutkintoa, heistä vanhimmat ovat muita todennäköisemmin sellaisia, jotka eivät lainkaan olleet suuntautuneet kouluttautumiseen.

Taulukko 13. Vuonna 2003 18-24-vuotiaat, jotka silloin eivät olleet suorittaneet ammatillista tutkintoa eivätkä 2008 olleet eläkkeellä: Tilanne seurannan päättyessä 25 vuoden iässä tai vuonna 2008 silloisen iän ja mahdollisen yötutkinnon suorittamisen mukaan

	Suorittanut ammatillisen tutkinnon 2008	Opiskeli 2008	Täyttänyt työssä-olo-ehdon 2007	Työssä 2008	Muut	Yhteensä	N
Kaikki yhteensä	37 %	36 %	17 %	2 %	8 %	100 %	26 400
23–24 v	42 %	35 %	14 %	3 %	6 %	100 %	9 661
25 v	34 %	37 %	18 %	2 %	9 %	100 %	16 739
Ei yo 2008							
Yhteensä	38 %	14 %	27 %	4 %	17 %	100 %	8 638
23–24 v	60 %	11 %	15 %	4 %	10 %	100 %	4 017
25 v	20 %	17 %	37 %	4 %	22 %	100 %	4 621
Yo 2008							
Yhteensä	36 %	47 %	12 %	2 %	4 %	100 %	17 762
23–24 v	29 %	52 %	13 %	3 %	3 %	100 %	5 644
25 v	39 %	45 %	11 %	1 %	4 %	100 %	12 118

Seuraavassa taulukossa on tarkasteltu vielä erikseen vain niitä, jotka eivät olleet suorittaneet ammatillista tutkintoa eivätkä seuranta-ajan lopussa jatkaneet opintojaan. Selvä enemmistö (61%) tästä ryhmästä näyttää saaneen jalansijan työelämästä. Työttömänä seurannan lopussa oli 12 prosenttia ei-ylioppilaista ja vain kolme prosenttia ylioppilaista. Noin viisi prosenttia oli työvoiman ulkopuolella olevia, joilla oli huollettavanaan pieniä lapsia; valtaosa heistä oli naisia. Muutoin työvoiman ulkopuolella oli tästä myös opintojen ulkopuolella olevien ryhmästä noin neljännes, ylioppilasta kolmannes ja ei-ylioppilaista runsas viidennes. Ylioppilaiden ja muiden välinen ero on lähinnä se, että opiskelun ja työn ulkopuolelle jääneistä työttömäksi työnhakijaksi kirjautuu ei-ylioppilaista suurempi osa kuin ylioppilaista.

Taulukko 14. Vuonna 2003 18–24-vuotiaat, jotka eivät olleet vuoteen 2008 mennessä suorittaneet ammatillista tutkintoa eivätkä olleet silloin eläkkeellä tai opiskelijoita: Tilanne seurannan päättyessä 25 vuoden iässä tai vuonna 2008 silloisen iän ja mahdollisen yo-tutkinnon suorittamisen mukaan

	Täyttänyt työssä- olo- ehdon 2007	Työssä 2008	Työtön 2008	Lapsia	Muut	Yhteensä	N
Kaikki yhteensä	52 %	9 %	9 %	5 %	26 %	100 %	6 731
23–24 v	54 %	16 %	7 %	6 %	17 %	100 %	1 989
25 v	51 %	6 %	9 %	5 %	29 %	100 %	4 742
Ei yo 2008							
Yhteensä	52 %	8 %	12 %	6 %	22 %	100 %	4 115
23–24 v	50 %	14 %	10 %	8 %	18 %	100 %	1 185
25 v	53 %	6 %	13 %	6 %	23 %	100 %	2 930
Yo 2008							
Yhteensä	52 %	9 %	3 %	4 %	32 %	100 %	2 616
23–24 v	60 %	18 %	2 %	4 %	16 %	100 %	804
25 v	48 %	6 %	3 %	3 %	40 %	100 %	1 812

2.3 18-vuotiaana vuonna 2003 kouluttautumisvelvoitteen piiriin tulleiden vaille perusasteen jälkeistä tutkintoa olleiden seuranta

Seuraavan seuranta-analyysin kohderyhmänä ovat ne nuoret, jotka täyttivät vuonna 2003 18 vuotta ja olivat saman vuoden lopussa kouluttautumisvelvoitteen piirissä, eli eivät olleet suorittaneet ammatillista tutkintoa vuoden 2003 loppuun mennessä.

Taulukosta 15 näemme, että valtaosa – noin 94 prosenttia -kohderyhmästä opiskeli vuoden 2002 syksyllä ja vain noin 6,5 prosenttia ei opiskellut. Tästä opiskelun ulkopuolella olevien joukosta pääosa eli 65 % oli vuoden 2002 lopussa työvoiman ulkopuolella, 18 prosenttia oli työssä ja 17 prosenttia työttömänä. Pieni määrä (3%) oli eläkkeellä. Opiskelun ulkopuolella vuoden 2002 syksyllä olleista 37 prosenttia oli keskeyttänyt aiemmin aloittamansa opinnot; suuri enemmistö ei siis ollut aloittanut toisen asteen opintoja 18 vuoden ikään mennessä.

Seuraavassa vertaamme ensiksi opiskelijoiden ja opiskelun ulkopuolella vuonna 2002 olleiden taustoja keskenään. Kummassakin ryhmässä molempien sukupuolten osuus oli suunnilleen yhtä suuri. Opiskelevista 84 prosenttia asui vanhempiensa luona, mutta ei opiskelevista selvästi pienempi osuus, 70 prosenttia. Opiskelevilla

18-vuotiailla ei yleensä ollut lapsia, mutta ei-opiskelevista viidellä prosentilla oli lapsi huollettavanaan. Opiskelun ulkopuolelle jäämiseen siis liittyi jonkin verran keskimääräistä useammin siirtyminen itsenäiseen asumiseen jo nuorella iällä ja pienellä osalla myös perheellistyminen.

Vuoden 2002 lopussa niistä, jotka eivät opiskelleet, 65 prosenttia oli työvoiman ulkopuolella, 18 prosenttia työssä ja 17 prosenttia työttömänä. Tarkemman kuvan työmarkkinoille kiinnittymisen asteesta saamme kuitenkin tarkastelemalla työssäolon ja työttömyyden määrää vuosien 2002 ja 2003 ajalta kaiken kaikkiaan.

Ansiotyössä yli puoli vuotta vuonna 2002 olleiden osuus oli ei-opiskelevilla hie-
man korkeampi kuin opiskelevilla (13% vs. 10%), mutta kaiken kaikkiaan ainakin
vähän työssä olleiden osuus oli ei-opiskelevilla selvästi alhaisempi (34% vs 60%).
Sen sijaan työttömyys (rekisteröityminen työttömäksi työnhakijaksi, mukaan luettu
myös osallistuminen työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin) vuoden 2002 aikana oli ei
opiskelevilla paljon yleisempää (26% vs 2%; 7+ kk työssä olleista muutamilla oli myös
vähän työttömyyttä). Noin joka kymmenes oli vuoden 2002 lopussa täyttänyt ansio-
perusteiseen työttömyysturvaan oikeuttavan työssäoloehdon (lisäehtona on työttö-
myyskassan jäsenyys, jota ei tässä ole selvitetty), ja opiskelun ulkopuolella olevista
tämä oli vähän yleisempää kuin opiskelevilla, mutta ero oli pieni. Vuonna 2003 työ-
markkinauran erot olivat samantapaiset: yli puoli vuotta työssä olleiden osuus oli
sekä opiskelevilla että muilla yhtä suuri, mutta ansiotyön tekeminen tätä vähem-
män vuoden aikana paljon yleisempää opiskelevilla muihin verrattuna, ja työttö-
myys vastaavasti paljon yleisempää opiskelun ulkopuolelle jääneillä. Työllisyysseh-
don täyttäminen oli edellisvuodesta yleistynyt viidellä prosenttiyksiköllä molem-
missa ryhmissä.

Johtopäätöksenä voimme siis todeta, että melko pieni osa opiskelun ulkopuolelle
jääneistä on vakaasti ansiotyössä (vuonna 2003 16 prosenttia oli työssä enemmän
kuin puoli vuotta; myös syksyllä 2002 opiskelleista vastaava osuus oli yhtä suuri;
lisäksi ainakin jonkun verran työssä oli 26 prosenttia, kun opiskelleista vastaava
osuus oli runsaat puolet). Samoin vain vähemmistö ilmoittautuu työttömäksi työn-
hakijaksi (ainakin osaksi vuotta työttömänä vuonna 2002 noin neljännes ja 2003
noin kolmannes) ja selvästi yli kolmannes on paitsi koulutuksen myös työvoiman
ulkopuolella kokonaan.

Taulukko 15. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa siihen mennessä: taustamuuttujien jakaumia (sarakeprosentit)

	Opiskeli 2002	Ei opiskellut 2002	Yhteensä
Eläkkeellä 2003 olleiden osuus	0 %	3 %	0 %
Aiemmat opinnot 2002 keskeyttäneiden osuus	-	37 %	2 %
Sukupuoli: miesten osuus %	51 %	49 %	51 %
Perhetilanne 2003			
Asui vanhempiansa luona	84 %	70 %	83 %
Yksin asuva	11 %	19 %	11 %
Lapseton pari	5 %	7 %	5 %
Pari + lapsia	0 %	3 %	0 %
Yksinhuoltaja	0 %	2 %	0 %
Tilanne vuoden 2002 lopussa			
Opiskeli 2002	100 %	-	94 %
Työssä	-	18 %	1 %
Työtön	-	17 %	1 %
Muu	-	65 %	4 %
Työura 2002			
Ei työtä eikä työttömyyttä	39 %	41 %	39 %
Työtä 7 kk tai enemmän	10 %	13 %	10 %
Työtä 1-6 kk, ei työttömyyttä	50 %	21 %	48 %
Työtä 1-6 kk + työttömyyttä	1 %	12 %	1 %
Työttömyyttä, ei työtä	1 %	14 %	2 %
Täyttänyt työssäoloehdon 02	9 %	12 %	9 %
Työura 2003			
Ei työtä eikä työttömyyttä	31 %	36 %	32 %
Työtä 7 kk tai enemmän	16 %	16 %	16 %
Työtä 1-6 kk, ei työttömyyttä	50 %	14 %	48 %
Työtä 1-6 kk + työttömyyttä	1 %	12 %	2 %
Työttömyyttä, ei työtä	2 %	23 %	3 %
Täyttänyt työssäoloehdon 03	14 %	17 %	14 %
N	5 018	347	5 365

Seuraavaksi tarkastelemme koulutuksen ulkopuolella olleiden osallistumista yhteishakuun vuonna 2003. Niistä, jotka tulivat kouluttautumisvelvoitteen piiriin vuonna 2003 täyttyessään 18 vuotta, eivätkä silloin olleet opiskelijana, ainoastaan viidesosa haki samana vuonna yhteishaussa siten, että täyttivät työmarkkinatukioikeuden edellytyksenä olevat ehdot. Lisäksi runsas kymmenesosa haki muutoin ainakin jotakin opiskelupaikkaa. Pääosa (69%) ei lainkaan osallistunut yhteishakuun. Seuraavassa taulukossa on tarkasteltu miten tämä vuoden 2003 hakukäyttäytyminen vaihteli taustamuuttujien mukaan.

Naiset hakivat normin mukaan jonkun verran miehiä useammin opiskelupaikkoja. Yksin asuvien ja varsinkin perheellistyneiden pienet ryhmät olivat kotona asuvia aktiivisempia hakijoita, sekä normin mukaan että kaiken kaikkiaan. Muita harvemmin opiskelemaan hakivat paljon työssä olleet, ja toisaalta muita aktiivisemmin työttömyyttä kokeneet. Kaikkein aktiivisimmin opiskelemaan hakivat sekä töissä että työttömänä olleet, joista puolet osallistui yhteishakuun ja karkeasti kolmannes haki työmarkkinatukeen oikeuttavien normien mukaan. Kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolella olleista vain noin neljännes osallistui yhteishakuun, heistä noin kaksi kolmesta normien mukaan. Aiemmin koulutuksen keskeyttäneet osallistuivat yhteishakuun hieman muita harvemmin, mutta ero muihin ei ole merkitsevää.

Taulukko 16. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa siihen mennessä eivätkä opiskelleet 2002 eivätkä olleet eläkkeellä 03: hakeminen yhteishaussa taustamuuttujien mukaan (riviprocentit)

	Koulutukseen hakeminen vuonna 2003				
	Hakenut normin mukaan	Hakenut muuten	Ei hakenut	Yhteensä	N
Kaikki yhteensä	20 %	11 %	69 %	100 %	336
Miehet	17 %	12 %	71 %	100 %	165
Naiset	23 %	10 %	67 %	100 %	171
Perhetilanne 2003					
Asui vanhempiensa luona	18 %	11 %	71 %	100 %	234
Yksin asuva	23 %	10 %	68 %	100 %	62
Muut	28 %	15 %	58 %	100 %	40
Työura 2002					
Ei työtä eikä työttömyyttä	18 %	10 %	73 %	100 %	131
Työtä 7 kk tai enemmän	5 %	9 %	86 %	100 %	44
Työtä 1-6 kk, ei työttömyyttä	23 %	7 %	70 %	100 %	74
Työtä 1-6 kk + työttömyyttä	35 %	15 %	50 %	100 %	40
Työttömyyttä, ei työtä	26 %	19 %	55 %	100 %	47
Työura 2003					
Ei työtä eikä työttömyyttä	17 %	7 %	76 %	100 %	114
Työtä 7 kk tai enemmän	9 %	11 %	80 %	100 %	54
Työtä 1-6 kk, ei työttömyyttä	16 %	8 %	76 %	100 %	50
Työtä 1-6 kk + työttömyyttä	28 %	23 %	50 %	100 %	40
Työttömyyttä, ei työtä	32 %	13 %	55 %	100 %	78
Keskeyttäminen 2001–02					
Keskeyttäneet	19 %	9 %	72 %	100 %	127
Muut	21 %	12 %	67 %	100 %	209
Velvoite 2003					
Täyttänyt työssäoloehdon	10 %	9 %	81 %	100 %	59
Muut	22 %	12 %	66 %	100 %	277
N	68	37	231		336

Seuraavassa taulukossa on tarkasteltu opiskelun aloittamista yhteishakuun osallistumisen mukaan niiden joukossa, jotka täyttivät 18 vuotta vuonna 2003, eivätkä edellisenä syksynä olleet opiskelijoita. Kaiken kaikkiaan tästä ryhmästä 41 prosenttia oli opiskelijana syksyllä 2003. Taulukosta ilmenee myös, että 25 prosenttia aloitti lisäksi opinnot myöhemmin seuranta-aikana vuoteen 2008 mennessä; luonnollisesti tällöin pääosin on kyse henkilöistä, jotka hakivat sittemmin aloittamiinsa opintoihin vuoden 2003 jälkeen. Loput 35 prosenttia ei aloittanut opintoja vuoteen 2008 mennessä.

On kiinnostavaa, että sekä yhteishaussa normin mukaan että muuten hakeneista molemmista ryhmistä yhtä moni eli 62 prosenttia aloitti opinnot vuonna 2003. Samaten on huomionarvoista, että opintojen aloittaminen oli yhtä yleistä (77%) sekä niiden joukossa, jotka saivat ensisijaisesti haluamansa opiskelupaikan että niidenkin joukossa, jotka saivat muun kuin ensisijaisesti haluamansa paikan. Kiinnostava tulos on myös se, että normin mukaan hakeneista neljännes ei aloittanut opintoja seuranta-ajan kuluessa lainkaan, kun muutoin kuin normin mukaan hakeneista tämä osuus oli vain kymmenesosa.

Myös yhteishakuun osallistumattomista ja niistä, joita ei hyväksytty yhteishaussa hakemiinsa tutkintoihin, noin 30 prosenttia aloitti opinnot. Osa näistä on ilmeisesti saanut opintopaikkansa aikaisemmin mutta syytä tai toisesta ei opiskellut syksyllä 2002, ja joku osa saanut opiskelupaikkansa yhteishakuun osallistumatta. Joku osa näistä tuloksista on ehkä rekisterien virheistä johtuvaa.

Taulukko 17. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa siihen mennessä eivätkä opiskelleet 2002 eivätkä olleet eläkkeellä 03: opintojen aloittaminen yhteishaussa 2003 hakemisen mukaan (riviprosentit)

	Aloitti opinnot 2003	Aloitti opinnot 2004 tai myöhemmin	Ei opiskellut 2003–08	Yhteensä	N	Sarake- prosentit
Ei hakenut	31 %	28 %	42 %	100 %	231	69 %
Haki normin mukaan	62 %	15 %	24 %	100 %	68	20 %
Haki muuten	62 %	27 %	11 %	100 %	37	11 %
Hyväksytty 1. toivomaansa tutkintoon	77 %	14 %	10 %	100 %	52	16 %
Hyväksytty muuhun tutkintoon	77 %	9 %	14 %	100 %	22	7 %
Ei hyväksytty	26 %	36 %	39 %	100 %	31	9 %
Yhteensä	41 %	25 %	35 %	100 %	336	

Taulukossa 18 on opintojen aloittamista tarkasteltu erilaisten taustatekijöiden mukaan. Naiset, jotka siis hakivat opiskelupaikkoja hieman miehiä aktiivisemmin, myös aloittivat opinnot jonkun verran miehiä useammin. Sen sijaan yhteishakuun

aktiivisemmin osallistuneet lapsuuden kodistaan muuttaneet aloittivat opinnot harvemmin kuin vanhempiansa luona asuvat. Paljon työssä olleet aloittivat opinnot hie-
man muita harvemmin, ja toisaalta kokemus työttömänä työnhakijana olemisesta
vähensi opintojen aloittamisen todennäköisyyttä varsin selvästi. Opinnot aikaisem-
min keskeyttäneistä huomattava enemmistö aloitti opinnot 2003, vaikka heidän
osallistumisensa yhteishakuun ei ollut aktiivisempaa; tämä viittaa siihen, että osalla
heistä aikaisempi keskeyttäminen oli ollut tilapäistä ja he palasivat aiemmin aloit-
tamiinsa opintoihin.

Taulukko 18. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suoritta-
neet tutkintoa siihen mennessä eivätkä opiskelleet 2002 eivätkä olleet eläk-
keellä O3: opiskelun aloittaminen taustamuuttujien mukaan (riviprosentit)

	Aloitti opinnot 2003	Aloitti opinnot 2004 tai myöhemmin	Ei opiskellut 2003–08	Yhteensä	N
Kaikki yhteensä	41 %	25 %	35 %	100 %	336
Miehet	37 %	24 %	39 %	100 %	165
Naiset	44 %	26 %	30 %	100 %	171
Perhetilanne 2003					
Asui vanhempiensa luona	45 %	24 %	31 %	100 %	234
Yksin asuva	31 %	29 %	40 %	100 %	62
Muut	30 %	25 %	45 %	100 %	40
Työura 2002					
Ei työtä eikä työttömyyttä	44 %	21 %	35 %	100 %	131
Työtä 7 kk tai enemmän	30 %	30 %	41 %	100 %	44
Työtä 1-6 kk, ei työttömyyttä	58 %	19 %	23 %	100 %	74
Työtä 1-6 kk + työttömyyttä	33 %	38 %	30 %	100 %	40
Työttömyyttä, ei työtä	19 %	32 %	49 %	100 %	47
Työura 2003					
Ei työtä eikä työttömyyttä	53 %	17 %	31 %	100 %	114
Työtä 7 kk tai enemmän	22 %	41 %	37 %	100 %	54
Työtä 1-6 kk, ei työttömyyttä	68 %	8 %	24 %	100 %	50
Työtä 1-6 kk + työttömyyttä	28 %	33 %	40 %	100 %	40
Työttömyyttä, ei työtä	24 %	33 %	42 %	100 %	78
Keskeyttäminen 2001–02					
Keskeyttäneet	61 %	23 %	17 %	100 %	127
Muut	28 %	26 %	46 %	100 %	209
Velvoite 2003					
Täyttänyt työssäoloehdon	20 %	42 %	37 %	100 %	59
Muut	45 %	21 %	34 %	100 %	277
N	136	84	116		336

Seuraavassa taulukossa on tarkasteltu niiden tilannetta vuoden 2003 lopussa, jotka eivät opiskelleet vuonna 2002 eivätkä myöskään aloittaneet opintoja vuonna 2003. Karkeasti kolmannes oli työssä, runsas kolmannes työttömänä ja vajaa kolmannes työvoiman ulkopuolella. Vaikka tarkastellut ryhmät ovat osin varsin pieniä, minkä vuoksi tulokset eivät ole kovin luotettavia, on kuitenkin huomionarvoista, että työssä olevien osuus oli selvästi keskimääräistä alhaisempi niiden joukossa, jotka olivat hakeneet opiskelemaan työmarkkinatukioikeuteen liittyvien normien mukaan sekä niiden joukossa, jotka olivat tulleet hyväksytyksi opiskelemaan, mutta eivät kuitenkaan olleet aloittaneet opintoja. Kokonaan työvoiman ulkopuolella olevien osuus oli keskimääräistä korkeampi niiden ryhmässä, jotka eivät olleet osallistuneet yhteishakuun. *tässä o3 tilanteen muuttuja ottaa huomioon koko vuoden ”päätoiminnan” – pitää vielä tarkistaa luokitus!

Taulukko 19. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa siihen mennessä eivätkä opiskelleet 2002 eivätkä aloittaneet opintoja 2003: tilanne vuoden 2003 lopussa yhteishaussa hakemisen mukaan (riviprosentit)

	Työ	Työttömyys	Muut	Yhteensä	N	Sarake- prosentit
Ei hakenut	36 %	31 %	33 %	100 %	160	80 %
Haki normin mukaan	19 %	69 %	12 %	100 %	26	13 %
Haki muuten	36 %	57 %	7 %	100 %	14	7 %
Hyväksytty	18 %	65 %	18 %	100 %	17	9 %
Ei hyväksytty	30 %	65 %	4 %	100 %	23	12 %
Yhteensä	34 %	38 %	29 %	100 %		
N	68	75	57		200	

Tilanne viiden vuoden kuluttua

Taulukossa 20 on tarkasteltu kuinka suuri osa kohderyhmästä oli suorittanut tutkinnon vuoden 2008 loppuun mennessä. Tuolloin kohderyhmään kuuluvat olivat 23-vuotiaita.

Kaikkiaan 38 prosenttia oli suorittanut ylioppilastutkinnon ja 46 prosenttia ammatillisen tutkinnon. 4 prosenttia jatkoi edelleen opintojaan ilman että olisi suorittanut siihen mennessä perusasteen jälkeistä tutkintoa. Kaikkiaan 12 prosenttia ei ollut suorittanut tutkintoa eikä seuranta-ajan lopussa opiskellut; valtaosa heistä oli keskeyttänyt aloittamansa opinnot, vain kaksi prosenttia kohderyhmästä ei lainkaan ollut opiskellut seuranta-aikana.

Jo lähtötilanteessa opiskelijana olleista 88 prosenttia oli suorittanut tutkinnon, 4 prosenttia jatkoi vielä opiskeluaan ja 9 prosenttia oli keskeyttänyt. Opinnot myöhemmin aloittaneista 45 prosenttia oli suorittanut tutkinnon, 20 prosenttia oli edelleen opiskelija ja peräti 35 prosenttia oli keskeyttänyt.

Taulukko 20. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa siihen mennessä: opiskelu ja tutkinnon suorittaminen 2003-08

		a	b			a + b
	Opiskeli 2002	Aloitti opinnot 2003 tai myöhemmin	Ei opiskellut 2003-08	Yht.	N	
Riviprosentit	94 %	4 %	2 %	100 %	5365	6 %
Sarakeprosentit						
Suoritti yo-tutkinnon	40 %	17 %	-	38 %	2021	11 %
Suoritti muun tutkinnon	48 %	28 %	-	46 %	2482	18 %
Tutkinnon suoritta- neet yhteensä	88 %	45 %	-	84 %	4503	29 %
Jatkoi opiskelua 2008, ei tutkintoa	4 %	20 %	-	4 %	225	13 %
Keskeytti opinnot, ei opiskellut 2008	9 %	35 %	-	10 %	511	22 %
Ei opiskellut 2003-08	-	-	100 %	2 %	126	36 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %		100 %
N	5018	221	126		5365	347

Seuraavassa taulukossa tarkastellaan eri osaryhmien tilannetta seuranta-ajan lopussa. Koko tarkasteltavasta ryhmästä puolet jatkoi opintojaan, muista runsas kolmannes oli seurannan lopussa työssä, viisi prosenttia työttömänä ja yhdeksän prosenttia työvoiman ulkopuolella. Ylioppilastutkinnon seuranta-aikana suorittaneista noin neljä viidesosaa oli seuranta-ajan lopussa aloittanut jatko-opinnot. 14 prosenttia oli työssä eikä opiskellut, vain prosentti työttömänä ja neljä prosenttia työelämän ulkopuolella. Ammatillisen tutkinnon suorittaneistakin 55 prosenttia oli aloittanut jatko-opinnot. Runsaas kolmannes oli työssä eikä opiskellut, neljä prosenttia oli työttömänä ja 5 prosenttia työvoiman ulkopuolella. Opintonsa keskeyttäneistä runsaat puolet oli työssä, 13 prosenttia työttömänä ja noin kolmannes työvoiman ulkopuolella. Kokonaan opintojen ulkopuolella koko seuranta-ajan pysyneistä runsas kolmannes oli työssä, kahdeksan prosenttia työttömänä ja 57 prosenttia työvoiman ulkopuolella.

Taulukko 21. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa siihen mennessä: tilanne vuoden 2008 lopussa siihen mennessä mahdollisesti suoritetun tutkinnon mukaan (sarakeprosentit)

Tilanne 2008	Tutkinnon suorittaminen ja opiskelu vuoden 2008 loppuun mennessä								
					a	b	a + b		
	Suoritti yo-tutkinnon	Suoritti muun tutkinnon	Tutkinnon suorittaneet yhteensä	Jatkoi opiskelua 08, ei tutkintoa	Keskeytti opinnot, ei opiskellut 08	Ei opiskellut 03–08	Ei tutkintoa & ei opiskellut 2008 yhteensä	Kaikki yhteensä	N
Opiskelija, työssä	43 %	0 %	30 %	40 %	%	0 %	0 %	27 %	1 440
Opiskelija, työtön	0 %	2 %	1 %	4 %	0 %	0 %	0 %	1 %	62
Opiskelija, muut	38 %	12 %	23 %	55 %	0 %	0 %	0 %	22 %	1 178
Ei opiskelija, työssä	14 %	54 %	36 %	0 %	55 %	35 %	51 %	36 %	1 946
Ei opiskelija, työtön	1 %	7 %	4 %	0 %	13 %	8 %	12 %	5 %	277
Ei opiskelija, muut	4 %	6 %	5 %	0 %	32 %	57 %	37 %	9 %	462
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	
N	2 021	2 482	4 503	225	511	126	637	5 365	
Työssä, yhteensä	57 %	74 %	66 %	40 %	55 %	35 %	51 %	63 %	3 386
Työtön, yhteensä	1 %	9 %	6 %	4 %	13 %	8 %	12 %	6 %	339
Opiskelija, yhteensä	81 %	33 %	55 %	100 %	0 %	0 %	0 %	50 %	2 680
Muut, yhteensä	42 %	17 %	28 %	55 %	32 %	57 %	37 %	31 %	1 640

Taulukossa 22 on tarkasteltu opinnot (ainakin toistaiseksi) lopettaneiden tilannetta seurannan lopussa sen mukaan olivatko he suorittaneet seuranta-aikana ylioppilastutkinnon, keskeyttäneet jotkin opinnot tai olleet koko seuranta-ajan opintojen ulkopuolella. Valtaosa oli saanut jalansijan työelämässä; yhteensä seitsemän prosenttia oli työttömänä ja 23 prosenttia työvoiman ulkopuolella. Huomionarvoisin havainto on, että kokonaan opintojen ulkopuolella olleista 40 prosenttia oli seurannan lopussa työvoiman ulkopuolella, kun muista tämä osuus oli puolet pienempi.

Taulukko 22. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa siihen mennessä eivätkä myöskään ammatillista tutkintoa 08 mennessä, eivätkä olleet eläkkeellä eivätkä opiskelleet 2008: tilanne vuoden 2008 lopussa siihen mennessä mahdollisesti suoritettun ylioppilastutkinnon ja aikaisemman opiskelun mukaan (sarakeprosentit)

Tilanne seurannan lopussa	Ei opiskellut 2008				
		a	b	a + b	
	Yo-tutkinto ennen 2008	Ei yo-tutkintoa (keskeyttänyt jotakin)	Ei opiskellut 2003–08	Yht.	Kaikki yht.
Täyttänyt työssäoloehdon 2007	57 %	51 %	37 %	49 %	52 %
Työssä	20 %	17 %	16 %	17 %	18 %
Työtön	3 %	10 %	6 %	9 %	7 %
Muu	20 %	22 %	40 %	25 %	23 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N	410	467	99	566	976

Opintoihin hakeminen, keskeyttäminen, tukien saanti ja sanktiot seuranta-aikana

Seuraavassa taulukossa on tarkasteltu ensinnäkin mahdollista opintojen keskeyttämistä ja opintoalan vaihtoa aikavälillä 2003–08. Kaikkiaan 22 prosenttia oli seuranta-aikana keskeyttänyt opinnot (tai pitänyt väli vuoden). Niistä, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa vuoteen 2008 mennessä tai eivät opiskelleet silloin, yli puolet oli keskeyttänyt opinnot seuranta-aikana. Opintoalaa (ilman väli vuosia) vaihtaneita oli lisäksi yhteensä kahdeksan prosenttia, joista kolmannes oli vaihtanut alaa vähintään kahdesti. Selvästi keskimääräistä yleisempää alan vaihtoa oli niiden ryhmässä, jotka eivät seuranta-ajan lopussa olleet valmistuneet, mutta edelleen opiskelivat. Alan vaihto on siis heillä ilmeisesti valmistumisen viivästymisen syy.

Työmarkkinatukea seuranta-aikana ainakin jossakin vaiheessa oli saanut 39 prosenttia. Selvä enemmistö heistä oli saanut tukea useampana kuin yhtenä vuonna. Tutkinnon suorittaneista osa oli saattanut saada työmarkkinatukea valmistumisensa jälkeen, jota ei toistaiseksi ole tarkistettu. Keskimääräistä useammin toistaiseksi tutkintoa suorittamattomista työmarkkinatukea olivat saaneet ne, jotka seuranta-ajan lopussa opiskelivat. Toimeentulotukea seuranta-aikana oli saanut peräti 53 prosenttia kohderyhmästä, selvä enemmistö useampana kuin yhtenä vuonna. Muita harvemmin toimeentulotukea olivat saaneet ylioppilastutkinnon seuranta-aikana suorittaneet, muita useammin taas ne, jotka eivät suorittaneet mitään tutkintoa seuranta-aikana.

Taulukko 23. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa siihen mennessä: aiempi opintojen keskeyttäminen ja opintoalan vaihtaminen vuoteen 2008 mennessä mahdollisesti suoritettun tutkinnon mukaan työmarkkina- ja toimeentulotuen saanti

	Suoritti yo- tutkinnon	Suoritti muun tutkin- non	Tutkin- non suoritta- neet yhteensä	Jatkoi opis- kelua 2008, ei tutkintoa	Ei opis- kellut 2008	Kaikki yht.	N
Keskeyttänyt opinnot ainakin kerran 2003 jälkeen	21 %	11 %	15 %	60 %	52 %	22 %	1 159
Vaihtanut opintoalaa 2003 jälkeen kerran	7 %	5 %	6 %	14 %	3 %	6 %	302
Vaihtanut opintoalaa 2003 jälkeen ainakin kahdesti	4 %	2 %	3 %	8 %	0%	3 %	146
Vaihtanut opintoalaa 2003 jälkeen. Yhteensä	10 %	7 %	8 %	22 %	3 %	8 %	448
Sai työmarkkina-tukea 2008	2 %	11 %	7 %	12 %	8 %	8 %	403
Oli saanut työmarkkina-tukea yhtenä vuonna 2003–08	10 %	18 %	15 %	15 %	14 %	15 %	784
Oli saanut työmarkkina-tukea kahtena vuonna 2003–08	9 %	18 %	14 %	13 %	11 %	13 %	716
Oli saanut työmarkkina-tukea ainakin kolmena vuonna 2003–08	3 %	16 %	10 %	14 %	11 %	11 %	573
Oli saanut työmarkkina-tukea 2003–08. Yhteensä	23 %	52 %	39 %	43 %	36 %	39 %	2 073
Sai toimeentulotukea 2008	4 %	16 %	10 %	25 %	20 %	12 %	646
Oli saanut toimeentulotukea yhtenä vuonna 2003–08	15 %	18 %	17 %	13 %	11 %	16 %	847
Oli saanut toimeentulotukea kahtena vuonna 2003–08	12 %	18 %	15 %	14 %	14 %	15 %	805
Oli saanut toimeentulotukea ainakin kolmena vuonna 2003–08	8 %	27 %	18 %	45 %	44 %	23 %	1 217
Oli saanut toimeentulotukea 2003–08.Yhteensä	35 %	63 %	50 %	72 %	69 %	53 %	2 869
N	2021	2482	4503	225	637	5365	

Taulukossa 24 on tarkasteltu yhteishakuun osallistumista ja siinä menestymistä koko seuranta-aikana. Keskimäärin 43 prosenttia haki seuranta-aikana ainakin kerran työmarkkinatukioikeuden edellyttämien normien mukaan opiskelupaikkaa, ja

46 prosenttia haki ainakin kerran muutoin. Ryhmät ovat osin päällekkäisiä, yhteensä 30 prosenttia ei kertaakaan osallistunut yhteishakuun. Kohtalaisen pieni osa (18%) haki normien mukaan useampana kuin yhtenä vuonna. Koulutuksen ulkopuolelle kokonaan jääneet tai opinnot keskeyttäneet hakivat koulutuspaikkoja sekä normien mukaan että muutoin selvästi harvemmin kuin tutkinnon sittemmin suorittaneet tai opiskeluaan jatkavat, mikä tietysti onkin luonnollista – hakuaktiivisuus korreloi kouluttautumismotivaation kanssa.

Suuri enemmistö (71%) niistä, jotka eivät olleet lainkaan opiskelleet seuranta-aikana, ei ollut ylipäänsä koskaan hakenut opiskelupaikkaa yhteishaussa. Kun kaikissa muissa ryhmissä sekä normien mukaan että muutoin hakeneita oli suunnilleen yhtä paljon, tässä ryhmässä valtaosa hakeneista oli hakenut nimenomaan normin mukaan. Ilmeisesti huomionarvoinen osa heistä haki koulutukseen pikemmin kuin työmarkkinatukea kuin koulutuspaikan saadakseen. Noin puolet tämän ryhmän hakeneista oli tullut hyväksytyksi ainakin kerran, kolmannes 1. hakutoiveen mukaiseen tutkintoon, mutta eivät olleet aloittaneet opintoja.

Opinnot keskeyttäneistä, jotka eivät seurannan lopussa opiskelleet, 42 prosenttia oli hakenut johonkin muuhun koulutukseen. Vajaa kolmannes hakeneista ei ollut tullut hyväksytyksi, runsaat puolet oli hyväksytty ensimmäisen toiveensa mukaiseen tutkintoon ja loput muuhun tutkintoon. Sitä, kuinka moni oli aloittanut uudet opinnot ja keskeyttänyt nekin, ei tässä analyysissä tarkistettu.

Taulukko 24. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa siihen mennessä: yhteishaussa hakeminen 2003-08 vuoden 2008 tilanteen mukaan (sarakeprosentit)

Opiskelemaan hakeminen yhteishaussa 2003–08	Tutkinnon suorittaminen ja opiskelu seuranta-aikana						
			a	b	a + b	a	
	Tutkinnon suorittaneet yhteensä	Jatkoi opiskelua 2008, ei tutkintoa	Keskeytti opinnot, ei opiskellut 2008	Ei opiskellut 2003–08	Yht.	Kaikki yht.	N
Haki normin mukaan ainakin kerran yhteensä	46 %	40 %	25 %	24 %	25 %	43 %	2 326
– haki kerran	26 %	26 %	21 %	18 %	20 %	25 %	1 347
– haki 2 kertaa	13 %	9 %	3 %	1 %	3 %	12 %	642
– haki 3+ kertaa	7 %	5 %	2 %	5 %	3 %	6 %	337
Haki muuten ainakin kerran yhteensä	50 %	39 %	23 %	8 %	20 %	46 %	2 479
– haki kerran	31 %	27 %	18 %	8 %	16 %	29 %	1 563
– haki 2 kertaa	13 %	9 %	4 %	0 %	3 %	11 %	615
– haki 3+ kertaa	6 %	3 %	1 %	0 %	1 %	6 %	301
Hyväksyttiin 1. toiveen mukaiseen tutkintoon ainakin kerran	52 %	46 %	22 %	9 %	19 %	48 %	2 572
Hyväksyttiin ainakin kerran muttei 1. toiveen tutkintoon	13 %	9 %	7 %	6 %	7 %	12 %	634
Haki, mutta ei koskaan hyväksytty	10 %	13 %	13 %	15 %	14 %	11 %	576
Ei kertaakaan hakenut	25 %	32 %	58 %	71 %	61 %	30 %	1 583
N	4 503	225	511	126	637	5 365	

Taulukossa 25 on tarkasteltu kouluttautumisvelvoitteeseen liittyvien sanktioiden saantia seuranta-aikana. Keskimäärin kaikkiaan 14 prosenttia oli saanut ainakin yhden sanktion. Useammin kuin kerran sanktion seuranta-aikana saaneiden osuus oli vähäinen.

Tutkintoa suorittamattomista 40 prosenttia oli saanut sanktion. Opintoja edelleen jatkavista sanktion oli jossakin vaiheessa saanut 45 prosenttia. Tässä ryhmässä sanktion koulutukseen hakematta jättämisen perusteella (myös toistuvasti!) saaneiden osuus oli suurempi kuin muissa ryhmissä. Ilmeisesti juuri tähän ryhmään kasautuvat ne, jotka hakevat vain sellaiseen koulutukseen, johon aidosti haluavat; enemmistö heistä näköjään lopulta myös aloitti koulutuksen. Myös tutkinnon suorittaneista 8 prosenttia oli saanut sanktion, yleensä sillä perusteella etteivät olleet hakenneet normien mukaan opiskelemaan.

Taulukko 25. 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa siihen mennessä: kouluttautumisvelvoitteeseen liittyvien sanktiot 2001–06 (sarakeprosentit)

Kouluttautumisvelvoitteeseen liittyvät sanktiot 2001–06	Tutkinnon suorittaminen ja opiskelu seuranta-aikana						
			a	b	a + b		
	Tutkinnon suorittaneet yhteensä	Jatkoi opiskelua 2008, ei tutkintoa	Keskeytti opinnot, ei opiskellut 2008	Ei opiskellut 2003–08	Yht.	Kaikki yht.	N
Saanut ainakin kerran sanktion yhteishaussa hakematta jättämisen perusteella yhteensä	7 %	40 %	32 %	32 %	32 %	11 %	612
– kerran	6 %	30 %	26 %	25 %	26 %	10 %	521
– 2 kertaa	1 %	10 %	5 %	4 %	5 %	2 %	81
– 3+ kertaa	0 %		1 %	3 %	1 %	0 %	10
Saanut ainakin kerran sanktion koulutuksen ym. keskeyttämisen tai aloittamatta jättämisen perusteella yhteensä	1 %	13 %	14 %	13 %	14 %	3 %	180
– kerran	1 %	12 %	11 %	10 %	11 %	3 %	155
– 2 kertaa	0 %	2 %	2 %	2 %	2 %	0 %	20
– 3+ kertaa			1 %		1 %	0 %	5
Saanut jonkun em. sanktion ainakin kerran yhteensä	8 %	45 %	40 %	40 %	40 %	14 %	727
– kerran	7 %	28 %	27 %	25 %	27 %	10 %	562
– 2 kertaa	1 %	15 %	9 %	11 %	9 %	3 %	135
– 3+ kertaa	0 %	2 %	4 %	3 %	4 %	1 %	30
N	4 503	225	511	126	637	5 365	

Kouluttautumisvelvoitteen piirissä vielä seurannan lopussa olleet: rakenne ja historia

Taulukossa 26 on tarkasteltu seuranta-ajan lopun tilanteen mukaan kohderyhmän rakennetta ja toimeentuloetuksien saantia niiden joukossa, jotka eivät olleet suorittaneet ammatillista tutkintoa seuranta-aikana. Miesten osuus oli keskimääräistä korkeampi opiskelut jättäneiden työssä olleiden ryhmässä. Ylioppilastutkinnon seuranta-aikana suorittaneita oli tässä muuta tutkintoa suorittamattomien ryhmässä korkea, 72 prosenttia. Keskimääräistä korkeampi (88%) se oli opintoja edelleen jatkavien joukossa, opintojen ulkopuolella olevista ylioppilaita puolet tästä (42%). Työn ja opiskelun ulkopuolella olleista ylioppilaita oli vain kolmannes.

Seuranta-ajan lopussa 23 vuoden iässä vanhempiansa luona asui enää viidesosa kohderyhmästä. Hieman keskimääräistä korkeampi tämä osuus oli opiskeluaan

jatkavien ryhmässä. Lapsia huollettavana oli 10 prosentilla – opiskelijoista vain viidellä prosentilla, useimmin työn ja opiskelun ulkopuolella olevilla, joista neljänneksellä oli lapsia.

Ainakin jossakin vaiheessa seuranta-aikana työmarkkinatukea oli saanut 25 prosenttia opiskeluaan jatkavista ja 32 prosenttia muista; viimeisenä seurantavuonna työmarkkinatuen saajia oli kolme prosenttia opiskelleista ja 14 prosenttia muista. Toimeentulotukea jossakin vaiheessa oli saanut opiskelijoista 38 prosenttia ja jopa 59 prosenttia muista; vuonna 2008 nämä osuudet olivat viisi ja 31 prosenttia. Sekä opiskelun että työn ulkopuolella seurannan lopussa olleiden ryhmässä sekä työmarkkina- että toimeentulotuen saajia oli huomattavasti muita enemmän, mikä tietysti on odotettavaa.

Ainakin kerran kouluttautumisveloitteeseen liittyvän sanktion oli seuranta-aikana saanut 17 prosenttia opintojaan jatkavista, 25 prosenttia työllisistä ei-opiskelijoista ja 43 prosenttia sekä opintojen että työn ulkopuolella olevista.

Taulukko 26. Vuonna 2003 18 vuotta täyttäneet, jotka eivät 2008 olleet suorittaneet perusasteen jälkeistä tutkintoa eivätkä olleet eläkkeellä: demografia ja toimeentuloetuksien saanti vuoden 2008 lopun tilanteen mukaan (sarakkeprosentit)

	Opiskeli 2008	Ei opiskel- lut, työssä 2008	Ei opiskellut, ei työssä 2008	Ei opiskelleet yhteensä	Kaikki yhteensä
Miesten osuus	50 %	62 %	51 %	58 %	53 %
Suorittanut yo-tutkinnon vuoteen 2008 mennessä	88 %	47 %	35 %	42 %	72 %
Perhetilanne 2008					
Asui vanhempiensa luona	23 %	19 %	18 %	18 %	21 %
Lapsia	5 %	15 %	24 %	19 %	10 %
Muut	73 %	66 %	58 %	63 %	69 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Työmarkkinatuen saanti					
Saanut työmarkkinatukea 2003 jälkeen	25 %	27 %	41 %	32 %	27 %
Sai työmarkkinatukea 2008	3 %	4 %	14 %	7 %	4 %
Toimeentulotuen saanti					
Saanut toimeentulotukea 2003 jälkeen	38 %	53 %	69 %	59 %	45 %
Sai toimeentulotukea 2008	5 %	10 %	26 %	16 %	9 %
Saanut kerran sanktion 2003 jälkeen	17 %	25 %	43 %	31 %	22 %
N	1858	608	370	978	2836

Taulukossa 27 on tarkasteltu kouluttautumisvelvoitteen piirissä seuranta-ajan lopussa edelleen olevien työ- ja opiskeluhistoriaa kuuden vuoden ajalta. Opintojen ulkopuolella seurannan lopussa olleista 16 prosenttia ei lainkaan ollut opiskellut 18 vuotta täytettyään. Suurimmalla osalla siis oli takanaan keskeytetyt opinnot. Varsinaisen keskeyttämistä mittaavan muuttujan mukaan keskeyttäneistä olisi vain vähän yli puolet. Muuttuja ei tavoita kaikkea keskeyttämistä.

40 prosenttia opintojen ulkopuolella seurannan lopussa ei ollut osallistunut kertaakaan yhteishakuun vuosina 2003-08. 42 prosenttia oli hakenut työmarkkinatukioikeuteen liittyvän normin mukaan ainakin kerran, seitsemän prosenttia vähintään kolme kertaa. Muutoin yhteishakuun oli jossakin vaiheessa osallistunut 35 prosenttia (ryhmät ovat osin päällekkäisiä). Näissä osuuksissa ei ole mainittavia eroja seurannan lopussa työllisenä ja työn ulkopuolella olleiden ei-opiskelevien välillä.

Työssä seurannan lopussa olleista ei-opiskelijoista 12 prosenttia oli ollut koko seuranta-ajan pääsääntöisesti työssä. (yksityiskohtainen työuraseuranta on voitu tehdä vain 2003-07, kun vuodelta 2008 on työssäolosta vain vuoden lopun tilannetta koskeva tieto ollut käytettävissä), mutta suuri enemmistö on kuitenkin ollut seurantavuosina enemmän työssä kuin työttömänä. Noin kymmenesosa on ollut enemmän työttömänä, ja toinen kymmenesosa pääasiassa työvoiman ulkopuolella. Seurannan lopussa opintojen ja työn ulkopuolella olevista noin kolmannes oli koko seuranta-ajan ollut lähinnä työvoiman ulkopuolella, toinen kolmannes työssä enemmän kuin työttömänä, ja viimeinen kolmannes paljolti työttömänä. Ryhmästä kuitenkin vain noin neljännes oli viimeisen seurantavuoden lopussa työtön työnhakija. Työssä seurannan lopussa olleista 71 prosenttia ja muista 21 prosenttia oli täyttänyt työssäoloehdon vuonna 2007; he siis olivat ilmeisesti oikeutettuja työttömyyspäivärahaan (kassa- tai peruspäiväraha).

Kun tarkastellaan opintojen ulkopuolella olevien ryhmää työmarkkinoilla olon näkökulmasta kokonaisuutena, 17 prosenttia on ollut pääasiassa työmarkkinoiden ulkopuolella, 8 prosenttia pääasiassa työssä, 56 prosenttia enemmän työssä kuin työttömänä ja 19 prosentin työmarkkinaura oli työttömyyden leimaama. Noin puolet oli täyttänyt työssäoloehdon vuonna 2007 ja kymmenen prosenttia työtön vuoden 2008 lopussa.

Työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin seuranta-aikana oli osallistunut runsas kolmannes, viidennes useammin kuin kerran. Opintojen sekä työn ulkopuolella seurannan lopussa olleista toimenpiteisiin oli osallistunut vajaat puolet, heistä enemmistö useammin kuin kerran.

Taulukko 27. Vuonna 2003 18 vuotta täyttäneet, jotka eivät 2008 olleet suorittaneet perusasteen jälkeistä tutkintoa eivätkä olleet eläkkeellä: työ- ja opiskeluhistoria 2003–08 vuoden 2008 lopun tilanteen mukaan. Sarakeprosentit

	Opiskeli 2008	Ei opiske- lija, työssä 2008	Ei opiskelija, ei työssä 2008	Ei opiskelija 2008 yhteensä	Kaikki yhteensä
Monenako vuonna opiskelija 2003–08					
ei yhtenäkkään		14 %	20 %	16 %	6 %
1-2 vuonna	5 %	49 %	44 %	47 %	19 %
3 tai useampana vuonna	95 %	37 %	37 %	37 %	75 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Opintoihin hakeminen 2003-					
Haki normin mukaan ainakin kerran	68 %	42 %	40 %	42 %	59 %
Haki normin mukaan 3+ kertaa	13 %	8 %	5 %	7 %	11 %
Haki muuten kuin normin mukaan ainakin kerran	58 %	34 %	36 %	35 %	50 %
Ei kertaakaan hakenut	5 %	40 %	39 %	40 %	17 %
Hyväksyttiin 1.toiveen mukaiseen tutkintoon ainakin kerran	71 %	27 %	31 %	29 %	56 %
Hyväksyttiin ainakin kerran, mutta ei 1.toiveen mukaiseen tutkintoon	19 %	9 %	9 %	9 %	16 %
Keskeyttänyt opinnot ainakin kerran 2003 jälkeen	21 %	52 %	49 %	51 %	31 %
Vaihtanut opintoalaa ainakin kerran 2003 jälkeen	13 %	3 %	5 %	4 %	10 %
Työura 2003–07					
Pääasiassa työvoiman ulkopuolella	21 %	9 %	31 %	17 %	20 %
Pääasiassa työssä	7 %	12 %	2 %	8 %	7 %
Työtä enemmän kuin työttömyyttä	63 %	68 %	34 %	56 %	61 %
Työttömyyttä enemmän kuin työtä	9 %	10 %	33 %	19 %	12 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Täyttänyt työssäoloehdon 2007	50 %	71 %	21 %	52 %	51 %
Työttömänä 2008 lopussa olleiden osuus	1 %		26 %	10 %	4 %
Osallistuminen työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin 2003–08					
yhden kerran	12 %	15 %	18 %	16 %	13 %
2+ kertaa	13 %	15 %	29 %	20 %	15 %
N	1858	608	370	978	2836

2.4 Ylioppilastutkinnon vuonna 2003 suorittaneiden seuranta

Seuraavassa on raportoitu vastaava seuranta niiden osalta, jotka suorittivat ylioppilastutkinnon vuonna 2003. Pääosa täytti ylioppilastutkinnon suoritusvuonna 19 vuotta, mutta runsas kymmenesosa oli tätä vanhempia. Ylioppilaista nykyisin selvä enemmistö on naisia; vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneista 59 prosenttia oli naispuolisia. Valtaosa asui tutkinnon suoritusvuoden lopussa vanhempiensa luona. Vain hyvin pienellä osalla oli huollettavanaan lapsia. Ylioppilasvuoden aikana kokonaan työvoiman ulkopuolella oli 15 prosenttia. Työssäkäynti oli yleistä: 29 prosenttia oli työssä enemmän kuin puoli vuotta ja lähes puolet tätä vähemmän. Noin neljännes oli rekisteröitynyt työttömäksi työnhakijaksi; heistä enemmistö oli sen lisäksi ollut myös työssä. Työssäoloehdon vuoden 2003 loppuun mennessä oli ehtinyt täyttää noin neljännes.

Taulukossa 28 on tarkasteltu vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneiden rakennetta ja taustaa myös sen mukaan aloittivatko he jatko-opinnot välittömästi samana vuonna, myöhemmin, vai eivätkö lainkaan seuranta-aikana. Välittömästi jatko-opinnot aloittaneista valtaosa oli naisia; miehistä suuri osa suoritti ensin asevelvollisuutensa. Tästä ryhmästä opintojen aloittamisen myötä muita suurempi osa myös muutti pois lapsuudenkodistaan jo 2003. Suuri enemmistö heistäkin hankki työkokemusta jo ylioppilasvuotenaan, mutta pitkäkestoinen työssäolo ja toisaalta myös työttömyys oli heidän kohdallaan harvinaisempaa kuin muilla.

Kokonaan opiskelun ulkopuolelle seuranta-aikana jääneiden ylioppilaiden pieni ryhmä oli miesenemmistöinen, keskimäärin muita vanhempi, ja jo vuonna 2003 runsaasti työssä olleiden osuus tässä ryhmässä oli keskimääräistä suurempi.

Taulukko 28. Vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneet: rakenne opiskelun aloittamisen mukaan

	Aloitti opinnot 2003	Aloitti opinnot 2004 tai myöhemmin	Ei opiskellut 2003–08	Yhteensä	N
Miehet	25 %	46 %	55 %	41 %	1 109
Naiset	75 %	54 %	45 %	59 %	1 620
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	
Ikä 2003					
<=19	89 %	83 %	62 %	84 %	2 292
20	10 %	15 %	26 %	14 %	377
21+	2 %	2 %	12 %	2 %	60
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	
Perhetilanne 2003					
Asui vanhempiensa luona	54 %	78 %	63 %	71 %	1 931
Yksin asuva	34 %	12 %	20 %	18 %	498
Muut	13 %	10 %	17 %	11 %	300
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	
Työura 2003					
Ei työtä eikä työttömyyttä	16 %	14 %	12 %	15 %	396
Työtä 7kk tai enemmän	20 %	32 %	42 %	29 %	796
Työtä 1-6kk, ei työttömyyttä	49 %	26 %	22 %	32 %	886
Työtä 1-6kk + työttömyyttä	8 %	18 %	13 %	15 %	410
Työttömyyttä, ei työtä	7 %	9 %	11 %	9 %	241
Yhteensä	100%	100 %	100 %	100 %	
Täyttänyt työssäoloehdon 03	21 %	27 %	31 %	26 %	702
N	754	1875	100		2 729

Taulukko 29. Ylioppilastutkinnon vuonna 2003 suorittaneet: hakeminen yhteishaussa vuonna 2003 taustamuuttujien mukaan (riviprosentit)

	Haki normin mukaan	Haki muuten	Ei hakenut	Yhteensä	N
Kaikki yhteensä	46 %	32 %	23 %	100 %	2 729
Miehet	38 %	34 %	28 %	100 %	1 109
Naiset	51 %	30 %	19 %	100 %	1 620
Ikä 2003					
<=19	48 %	33 %	20 %	100 %	2 292
20	36 %	30 %	35 %	100 %	377
21+	32 %	13 %	55 %	100 %	60
Perhetilanne 2003					
Asui vanhempiensa luona	43 %	33 %	24 %	100 %	1 931
Yksin asuva	51 %	30 %	19 %	100 %	498
Muut	52 %	25 %	23 %	100 %	300
Työura 2003					
Ei työtä eikä työttömyyttä	30 %	42 %	28 %	100 %	396
Työtä 7kk tai enemmän	46 %	28 %	26 %	100 %	796
Työtä 1-6kk, ei työttömyyttä	43 %	35 %	22 %	100 %	886
Työtä 1-6kk + työttömyyttä	60 %	23 %	17 %	100 %	410
Työttömyyttä, ei työtä	55 %	28 %	17 %	100 %	241
Velvoite 2003					
Täyttänyt työssäoloehdon	45 %	28 %	26 %	100 %	702
Muut	46 %	33 %	21 %	100 %	2 027
N	1244	867	618		2 729

Ensiksi taulukossa 29 on tarkasteltu hakemista jatko-opintoihin saman vuoden yhteishaussa. Lähes puolet haki opiskelupaikkoja siten, että haku täytti työmarkkinatukioikeuden syntymisen edellyttämät normit, noin kolmannes haki muutoin ja vajaa neljännes ei osallistunut yhteishakuun vuonna 2003. Hakeminen oli suhteellisesti paljon yleisempää kuin edellä raportoidun ylioppilastutkintoa suorittamattomien 18 vuotta täyttäneiden ryhmässä. Naiset osallistuivat ylioppilasvuotenaan yhteishakuun selvästi miehiä useammin.

Hakeminen ensimmäisessä mahdollisessa yhteishaussa sekä normin mukaan että yleensäkin oli sitä yleisempää, mitä nuorempana tutkinto suoritettiin.

Vuoden 2003 työ- ja työttömyyskokemuksen mukaan hakeminen vaihteli siten, että työttömyyttä kokeneet hakivat sekä normin kukaan että muutenkin kaikkein yleisimmin, ja kokonaan työn ja työttömyyden ulkopuolella olleet kaikkein harvimmin. Suhteellinen ero ei-ylioppilaisiin on, että paljon työssä olleet hakivat viimeksi mainitussa ryhmässä suhteellisesti hyvin harvoin opiskelemaan, mutta ylioppilaiden kohdalla paljon työssä olleiden hakeutuminen jatko-opintoihin oli keskimääräistä tasoa.

Opintojen aloittaminen (taulukko 30) ylioppilastutkinnon suoritusvuonna oli olennaisesti harvinaisempaa kuin yhteishakuun osallistuminen. Vain 28 prosenttia opiskeli jatkotutkintoa jo saman vuoden syksyllä.¹¹ Kuitenkin valtaosa ylioppilaista aloitti jatko-opinnot seuranta-aikana. Vain 4 prosenttia ei jatkanut opintoja seuranta-aikana. Naiset aloittivat jatko-opinnot välittömästi selvästi useammin kuin miehet (joista monet lähtivät ensin suorittamaan asevelvollisuutensa), ikä vähensi nopeasti aloittamista ja toisaalta lisäsi sitä, että jatko-opintoja ei lainkaan aloitettu. Vuonna 2003 paljon työssä olleet tai toisaalta työttömänä olleet aloittivat jatko-opinnot myöhemmin kuin muut.

Taulukko 30. Vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneet: opiskelun aloittaminen taustamuuttujien mukaan (riviprosentit)

	Aloitti opinnot 2003	Aloitti opinnot 2004 tai myöhemmin	Ei opiskellut 2003–08	Yhteensä	N
Kaikki yhteensä	28 %	69 %	4 %	100 %	2 729
Miehet	17 %	78 %	5 %	100 %	1 109
Naiset	35 %	62 %	3 %	100 %	1 620
Ikä 2003					
<=19	29 %	68 %	3 %	100 %	2 292
20	19 %	74 %	7 %	100 %	377
21+	23 %	57 %	20 %	100 %	60
Työura 2003					
Ei työtä eikä työttömyyttä	30 %	67 %	3 %	100 %	396
Työtä 7kk tai enemmän	19 %	76 %	5 %	100 %	796
Työtä 1-6kk, ei työttömyyttä	42 %	55 %	2 %	100 %	886
Työtä 1-6kk + työttömyyttä	14 %	83 %	3 %	100 %	410
Työttömyyttä, ei työtä	22 %	73 %	5 %	100 %	241
N	754	1875	100		2 729

Seuraavassa taulukossa 31 on tarkasteltu opintojen aloittamista yhteishaussa hakemisen mukaan. Ylioppilaiden kohdalla opintojen aloittaminen yhteishaussa hakematta jättäneiden tai hyväksymättä jääneiden kohdalla on suhteellisesti paljon harvinaisempaa kuin 18-vuotiaiden peruskoulupohjaisten kohdalla. Sen sijaan havaitaan aivan samoin kuin ei-ylioppilaidenkin kohdalla, että opintojen aloittaminen on aivan yhtä yleistä riippumatta siitä, onko hakenut työmarkkinatukioikeuteen liittyvän normin mukaan vai ei sekä onko hyväksytty ensisijaisesti toivomaansa tutkintoon vai muuhun tutkintoon. Yhteishaussa hyväksytyistä runsaat 60

¹¹ Välittömästi opinnot aloittaneiden ylioppilaiden osuus on seurannassamme selvästi pienempi kuin tilastoissa ja esim. Kaukosen (2009) selvityksessä. Oletamme, että syynä tähän eroon on, että omassa seurannassamme opiskelijoiksi ei ole luettu kaikkia hyväksytyjä, vaan vain syksyllä 2003 kirjoilla läsnä olevina olleet, jolloin esim. asevelvollisuutta suorittamaan lähteneet sekä syksyn ylioppilaat eivät ole aloittaneiden luvissamme mukana.

prosenttia aloitti opiskelun heti syksyllä 2003, kun ei-ylioppilailla vastaava osuus oli 77 prosenttia.

Taulukko 31. 2003 yo-tutkinnon suorittaneet: opintojen aloittaminen 2003 yhteishaussa hakemisen mukaan

	Aloitti opinnot 2003	Aloitti opinnot 2004 tai myöhemmin	Ei opiskellut 2003–08	Yhteensä	N	Sarake- prosentit
Ei hakenut	6 %	85 %	8 %	100 %	618	23 %
Haki normin mukaan	34 %	64 %	2 %	100 %	1244	46 %
Haki muuten	34 %	64 %	2 %	100 %	867	32 %
Hyväksytty 1. toivo- maansa tutkintoon	63 %	36 %	0 %	100 %	666	24 %
Hyväksytty muuhun tutkintoon	61 %	39 %	0 %	100 %	399	15 %
Ei hyväksytty	5 %	91 %	4 %	100 %	1046	38 %
Yhteensä	28 %	69 %	4 %	100 %		
N	754	1875	100		2729	

Kun tarkastellaan niiden vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneiden toimintaa saman vuoden lopussa, jotka eivät silloin opiskelleet (taulukko 32), havaitaan että suurin osa oli työssä, eikä tilanne juuri vaihtelee sen mukaan oliko osallistuttu yhteishaakuun ja miten siinä oli menestytty. Olennaisin ero 18-vuotiaisiin peruskoulupohjaisiin on, että työllisten osuus on ylioppilailla paljon korkeampi, työttömien osuus vähäinen ja myös työvoiman ulkopuolella olevien osuus selvästi pienempi kuin ei-ylioppilaiden vastaavalla (tosin suhteellisesti paljon pienemmällä ja siis enemmän valikoituneella) ryhmällä.

Taulukko 32. Ylioppilastutkinnon 2003 suorittaneet, jotka eivät opiskelleet saman vuoden lopussa: Hakeminen yhteishaussa 2003 x tilanne03

	Työ	Työttömyys	Muut	Yhteensä	N	Sarake- prosentit
Ei hakenut	78 %	7 %	15 %	100 %	259	26 %
Haki normin mukaan	82 %	8 %	10 %	100 %	523	52 %
Haki muuten	83 %	2 %	15 %	100 %	228	23 %
Hyväksytty	82 %	7 %	12 %	100 %	369	37 %
Ei hyväksytty	83 %	6 %	11 %	100 %	382	38 %
Yhteensä	81 %	7 %	12 %	100 %		
N	820	68	122		1 010	

Tilanne viiden vuoden kuluttua

Kohderyhmästä eli ylioppilastutkinnon 2003 suorittaneista 40 prosenttia oli suorittanut jatkotutkinnon vuoteen 2008 mennessä ja 47 prosentilla sellaisen suorittaminen oli kesken. Yhdeksän prosenttia oli keskeyttänyt aloittamansa opinnot eikä opiskellut vuoden 2008 syksyllä. Neljä prosenttia ei ylioppilastutkinnon jälkeen ollut lainkaan jatkanut opintojaan. Kahden viimeksi mainitun ryhmän suhteelliset osuudet eivät merkitsevästi poikkea vuonna 2003 18 vuotta täyttäneiden siihen mennessä tutkintoa suorittamattomien vastaavista osuuksista (taulukko 33).

On luonnollista, että heti ylioppilastutkinnon jälkeen opintonsa aloittaneista suurempi osa kuin muista oli ehtinyt suorittaa tutkinnon seuranta-ajan loppuun mennessä. Opintonsa keskeyttäneiden osuus oli myöhemmin aloittaneiden joukossa suurempi (11%) kuin jo 2003 aloittaneiden joukossa (6%). Vastaava ero oli vielä selvempi 18-vuotiaiden ei-ylioppilaiden seurannassa. Ilmeisesti jatko-opintojen myöhäinen aloittaminen liittyy osin epävarmuuteen jatko-opintojen alasta tai yleisemmin alhaiseen kouluttautumismotivaatioon, jolloin myös opintojen keskeyttämisen todennäköisyys on jonkun verran korkeampi.

Taulukko 33. Yo-tutkinnon 2003 suorittaneet: opiskelu ja tutkinnon suorittaminen 2003-08

	Aloitti opinnot 2003	Aloitti opinnot 2004 tai myöhemmin	Ei opiskellut 2003-08	Yhteensä	N
Riviprosentit	28 %	69 %	4 %	100 %	2729
Sarakeprosentit					
Uuden tutkinnon suorittaneet	59 %	35 %		40 %	1105
Jatkoi opiskelua 2008, ei tutkintoa	36 %	53 %		47 %	1272
Keskeytti opinnot, ei opiskellut 2008	6 %	11 %		9 %	252
Ei opiskellut 2003-08			100 %	4 %	100
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	
N	754	1875	100		2729

Taulukossa 34 tarkastellaan ylioppilastutkinnon vuonna 2003 suorittaneiden tilannetta seuranta-ajan lopussa sen mukaan, olivatko he suorittaneet jatkotutkinnon tai opiskelivat sitä, olivatko he keskeyttäneet jatko-opinnot tai olivatko he kokonaan jääneet jatko-opintojen ulkopuolelle.

Taulukko 34. Yo-tutkinnon vuonna 2003 suorittaneet: tilanne vuoden 2008 lopussa siihen mennessä mahdollisesti suoritettun tutkinnon mukaan

	Suoritti tutkinnon	Jatkoi opiskelua 2008, ei tutkintoa	Keskeytti opinnot, ei opiskellut 2008	Ei opiskellut 2003–08	Yhteensä	N
Opiskelija, työssä	25 %	56 %			36 %	994
Opiskelija, työtön	2 %	0 %			1 %	21
Opiskelija, muut	14 %	43 %			26 %	704
Ei opiskelija, työssä	51 %		69 %	82 %	30 %	820
Ei opiskelija, työtön	4 %		7 %	3 %	2 %	68
Ei opiskelija, muut	4 %		25 %	15 %	4 %	122
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	
N	1105	1272	252	100		2 729
Työssä, yhteensä	76 %	56 %	69 %	82 %	66 %	1 814
Työtön, yhteensä	6 %	0 %	7 %	3 %	3 %	89
Opiskelija, yhteensä	40 %	100 %			63 %	1 719
Muut, yhteensä	18 %	43 %	25 %	15 %	30 %	86

Taulukossa 35 on tarkasteltu niitä, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa eivätkä opiskelleet vuonna 2008. Valtaosa oli saanut jalansijan työelämässä. Työttömänä oli vain pari prosenttia ja työvoiman ulkopuolella 15 prosenttia. Verrattuna 18-vuotiaiden ei-ylioppilaiden seurantaan havaitaan sellaiset ero, että työelämään siirtyneiden osuus on tässä ylioppilaiden joukossa suhteellisesti selvästi suurempi, työttömien osuus aivan vähäinen ja työvoiman ulkopuolelle siirtyneiden osuus olennaisesti pienempi. Erityisen selvä ero on niiden kohdalla, jotka eivät koskaan aloittaneet jatko-opintoja; tämän ryhmän ylioppilaista oli seurannan lopussa 90 prosenttia työssä, kun vastaavasta peruskoulupohjaisten ryhmästä vain noin puolet oli työssä ja 40 prosenttia oli työvoiman ulkopuolella.

Taulukko 35. Vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneet, jotka eivät olleet suorittaneet ammatillista tutkintoa 08 mennessä, eivätkä olleet eläkkeellä eivätkä opiskelleet 2008: tilanne vuoden 2008 lopussa sen mukaan oliko keskeyttänyt aiemmat opinnot vai eikö lainkaan opiskellut 2003 jälkeen (sarakeprosentit)

Tilanne 2008	Ei opiskellut 2008 (keskeyttänyt)	Ei opiskellut 2003–08	Ei opiskelleet yhteensä
Täyttänyt työssäoloehdon	63 %	76 %	66 %
Työssä	18 %	14 %	17 %
Työtön	2 %	1 %	2 %
Muu	17 %	9 %	15 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %
N	249	99	348

Opintoihin hakeminen, keskeyttäminen, sanktiot ja tuet seuranta-aikana

Noin kolme neljännestä ylioppilaista haki työmarkkinatukinormin mukaan jatko-opintoihin vähintään kerran seuranta-aikana (taulukko 36). Opiskelun mukaan määriteltujen osaryhmien mukaan tässä oli varsin vähän vaihtelua, mutta siitä pienestä ryhmästä, joka ei koko seuranta-aikana lainkaan opiskellut, hieman keskimääräistä harvempi eli 61 prosenttia haki normin mukaan vähintään kerran; toisaalta, heistä puolet eli kaksi kertaa keskimääräistä useampi haki normin mukaan vähintään kolmesti seuranta-aikana.

Yhteensä vähän yli puolet ainakin kerran normin mukaan hakeneista haki normin mukaan myös vähintään toisenkin kerran. Varsin moni haki normin mukaan myös kolmesti tai vielä useammin.

Edelleen, yli puolet haki vähintään kerran ja runsas neljännes ainakin kaksi kertaa muutoin kuin normin mukaan. Ryhmät ovat osittain päällekkäisiä, eli huomattava osa haki jossakin vaiheessa normin mukaan ja jonakin toisena vuonna muutoin.

Vain 2 prosenttia ylioppilaista ei hakenut seuranta-aikana kertaakaan yhteis- haussa opiskelupaikkaa. Kuitenkin niistä, jotka eivät missään vaiheessa seuranta-aikana aloittaneet jatko-opintoja, neljännes ei koskaan niihin hakenutkaan. Toisaalta kolme neljästä oli kuitenkin hakenut, tosin enemmistöä ei oltu hyväksytty hakemaansa paikkaan; yksi neljännes oli hyväksytty, useimmat ensimmäisen haku- toiveensa mukaisesti, mutta silti he eivät olleet aloittaneet opintoja.

Ylioppilaiden hakuaktiivisuus oli erittäin korkea 18-vuotiaisiin peruskoulupohjaisiin kouluttautumisvelvoitteen piiriin tulleisiin verrattuna – kaikissa osaryhmissä ja tarkasteltaessa sekä normin mukaan että muuten tapahtunutta hakua.

Taulukko 36. Ylioppilastutkinon vuonna 2003 suorittaneet: yhteishaussa hakeminen 2003-08 (sarakeprosentit)

Opiskelemaan hakeminen yhteishaussa 2003-08			a	b	a + b		
	Tutkinon suorittaneet yhteensä	Jatkoi opiskelua 08, ei tutkintoa	Keskeytti opinnot, ei opiskellut 2008	Ei opiskellut 2003-08	Yht.	Kaikki yht.	N
Haki normin mukaan ainakin kerran yhteensä	75 %	72 %	75 %	61 %	71 %	73 %	2 002
– haki kerran	42 %	32 %	31 %	16 %	27 %	35 %	966
– haki 2 kertaa	24 %	23 %	25 %	14 %	22 %	23 %	635
– haki 3+ kertaa	9 %	18 %	19 %	31 %	22 %	15 %	401
Haki muuten ainakin kerran yhteensä	61 %	65 %	56 %	52 %	55 %	62 %	1 691
– haki kerran	35 %	34 %	32 %	34 %	33 %	34 %	938
– haki 2 kertaa	17 %	18 %	13 %	12 %	13 %	17 %	468
– haki 3+ kertaa	8 %	13 %	10 %	6 %	9 %	10 %	285
Hyväksyttiin 1. toiveen mukaiseen tutkintoon ainakin kerran	77 %	73 %	60 %	20 %	49 %	72 %	1 955
Hyväksyttiin ainakin kerran muttei 1. toiveen tutkintoon	15 %	22 %	21 %	4 %	16 %	19 %	507
Haki, mutta ei koskaan hyväksytty	6 %	4 %	12 %	52 %	23 %	7 %	202
Ei kertaakaan hakenut	1 %	1 %	7 %	24 %	12 %	2 %	65
N	1 105	1 272	252	100	352	2 729	

Taulukossa 37 on tarkasteltu kuinka yleistä kohderyhmässä oli sanktioiden saaminen eli työmarkkinatukioikeuden rajoittaminen kouluttautumisvelvoitteen laiminlyönnin takia. Keskimäärin 15 prosenttia oli saanut sanktion ainakin kerran; niistä jotka eivät opiskelleet seuranta-ajan lopussa viidennes oli saanut sanktion. Toistuva sanktion saaminen oli harvinaista.

Tutkinon seuranta-aikana suorittaneet ylioppilaat olivat jossain vaiheessa hankineet sanktion yhtä usein kuin vastaava peruskoulupohjalta kouluttautumisvelvoitteen piiriin tulleetkin, mutta seuranta-ajan lopussa edelleen velvoitteen piirissä olleilla peruskoulupohjaisilla sanktiot olivat kaksi kertaa yleisempiä kuin ylioppilailla.

Taulukko 37. Ylioppilastutkinnon vuonna 2003 suorittaneet: kouluttautumisvelvoitteeseen liittyvien sanktiot 2001-06 (sarakeprosentit)

			a	b	a + b		
	Tut- kinnon suorit- taneet yhteensä	Jatkoi opiske- lua 08, ei tutkintoa	Keskeytti opinnot, ei opis- kellut 2008	Ei opis- kellut 2003–08	Yht.	Kaikki yht.	N
Saanut ainakin kerran sanktion yhteishaussa hakematta jättämisen perusteella yhteensä	8 %	14 %	18 %	24 %	20 %	12 %	339
– kerran	7 %	13 %	17 %	22 %	18 %	11 %	302
– 2 kertaa	1 %	2 %	1 %	1 %	1 %	1 %	33
– 3+ kertaa	0 %	0 %	0 %	1 %	1 %	0 %	4
Saanut ainakin kerran sanktion koulutuksen ym. keskeyttämisen tai aloittamatta jättämisen perusteella yhteensä	2 %	4 %	2 %	4 %	3 %	3 %	80
– kerran	2 %	3 %	2 %	4 %	3 %	3 %	76
– 2 kertaa	0 %	0 %				0 %	4
– 3+ kertaa							0
Saanut jonkun em. sanktion ainakin kerran yhteensä	10 %	17 %	20 %	24 %	21 %	15 %	401
– kerran	9 %	14 %	19 %	19 %	19 %	13 %	344
– 2 kertaa	1 %	3 %	1 %	3 %	2 %	2 %	51
– 3+ kertaa	0 %	0 %	0 %	2 %	1 %	0 %	6
N	1 105	1 272	252	100	352	2 729	

Seuraavassa taulukossa 38 on tarkasteltu ensinnäkin mahdollista opintojen keskeyttämistä ja opintoalan vaihtoa aikavälillä 2003–08. Kaikkiaan 18 prosenttia oli seuranta-aikana keskeyttänyt opinnot (tai pitänyt välivuoden). Niistä, jotka eivät olleet suorittaneet tutkintoa vuoteen 2008 mennessä tai eivät opiskelleet silloin, lähes puolet oli keskeyttänyt opinnot seuranta-aikana. Opintoalaa (ilman välivuotia) vaihtaneita oli lisäksi yhteensä yksitoista prosenttia, joista kolmannes oli vaihtanut alaa vähintään kahdesti. Verrattuna vastaaviin peruskoulupohjaisten ryhmiin, ylioppilaat keskeyttivät opinnot hieman harvemmin, mutta vaihtoivat alaa hieman useammin.

Työmarkkinatukea seuranta-aikana ainakin jossakin vaiheessa oli saanut 29 prosenttia. Selvä enemmistö heistä oli saanut tukea useampana kuin yhtenä vuonna. Tutkinnon suorittaneista osa oli saattanut saada työmarkkinatukea valmistumisen jälkeen, jota ei toistaiseksi ole tarkistettu. Toimeentulotukea seuranta-aikana oli saanut peräti 44 prosenttia kohderyhmästä, selvä enemmistö useampana kuin yhtenä vuonna. Huomionarvoista on, että tutkinnon seuranta-aikana suorittaneet

ylioppilaat olivat saaneet toimeentulotukea jopa vähän useammin kuin seurannan lopussa edelleen opiskelevat tai opiskelun ulkopuolelle jääneet ylioppilaat. Sekä työmarkkina- että toimeentulotukea ylioppilaista oli saanut jonkun verran pienempi osuus kuin peruskoulupohjaisista.

Taulukko 38. Ylioppilastutkinnon 2003 suorittaneet: opintojen keskeyttäminen jne. vuoden 2008 lopun tilanteen mukaan

	Tutkinnon suorittaneet yhteensä	Jatkoi opiskelua 2008, tutkintoa	Ei opiskellut 2008	Kaikki yhteensä	N
Keskeyttänyt opinnot ainakin kerran 2003 jälkeen	11 %	16 %	47 %	18 %	487
Vaihtanut opintoalaa 2003 jälkeen kerran	7 %	8 %	3 %	7 %	190
Vaihtanut opintoalaa 2003 jälkeen ainakin kahdesti	4 %	4 %	2 %	4 %	108
Vaihtanut opintoalaa 2003 jälkeen. Yhteensä	11 %	13 %	4 %	11 %	298
Sai työmarkkinatukea 2008	7 %	1 %	5 %	4 %	102
Oli saanut työmarkkinatukea yhtenä vuonna 2003–08	13 %	10 %	11 %	11 %	307
Oli saanut työmarkkinatukea kahtena vuonna 2003–08	14 %	10 %	9 %	12 %	319
Oli saanut työmarkkinatukea ainakin kolmena vuonna 2003–08	7 %	5 %	5 %	6 %	162
Oli saanut työmarkkinatukea 2003–08. Yhteensä	34 %	25 %	25 %	29 %	788
Sai toimeentulotukea 2008	11 %	2 %	10 %	7 %	184
Oli saanut toimeentulotukea yhtenä vuonna 2003–08	19 %	16 %	15 %	17 %	474
Oli saanut toimeentulotukea kahtena vuonna 2003–08	17 %	13 %	11 %	14 %	385
Oli saanut toimeentulotukea ainakin kolmena vuonna 2003–08	13 %	11 %	17 %	13 %	343
Oli saanut toimeentulotukea 2003–08. Yhteensä	49 %	40 %	43 %	44 %	1 202
N	1 105	1 272	352	2 729	

Kouluttautumisvelvoitteen piirissä vielä seurannan lopussa olleet ylioppilaat: rakenne ja historia

Taulukossa 39 on tarkasteltu seuranta-ajan lopun tilanteen mukaan kohderyhmän rakennetta ja toimeentuloetuuksien saantia niiden joukossa, jotka eivät olleet suorittaneet ammatillista tutkintoa seuranta-aikana. Miesten osuus oli keskimääräistä korkeampi opiskelut jättäneiden työssä olleiden ryhmässä ja keskimääräistä alempi opiskelut jättäneiden työn ulkopuolella olleiden ryhmässä. Seurannan lopussa edelleen opiskelevat olivat keskimäärin nuorempia kuin opiskelusta luopuneet,

Seuranta-ajan lopussa vanhempiensa luona asui enää runsas viidesosa kohderyhmästä – kuitenkin vähän useampi kuin peruskoulupohjaisten vastaavasta ryhmästä. Hieman keskimääräistä alempi tämä osuus oli opiskeluaan jatkavien ryhmässä ja keskimääräistä korkeampi opiskelun ja työn ulkopuolella olevien ryhmässä – tässä ylioppilaat ovat erilaisia kuin peruskoulupohjaisten vastaava ryhmä, jossa päinvastoin keskimääräistä useampi opiskelevista asui edelleen vanhempiensa luona. Lapsia huollettavana oli kahdeksalla prosentilla – useimmin työn ja opiskelun ulkopuolella olevilla, joista 22 prosentilla oli lapsia. Ylioppilailla lapsia oli jonkun verran harvemmin kuin peruskoulupohjaisten vastaavalla ryhmällä

Ainakin jossakin vaiheessa seuranta-aikana työmarkkinatukea oli saanut 25 prosenttia, ja viimeisenä seurantavuonna osuus oli viisi prosenttia. Toimeentulotukea jossakin vaiheessa oli saanut 43 prosenttia ja vuonna 2008 11 prosenttia. Kaikki nämä osuudet olivat jonkun verran korkeampia niillä, jotka olivat seurannan lopussa sekä opiskelun että työn ulkopuolella. Molempia tukia ylioppilaat olivat saaneet jonkun verran harvemmin kuin peruskoulupohjaisten vastaavat ryhmät.

Ainakin kerran kouluttautumisvelvoitteeseen liittyvän sanktion oli seuranta-aikana saanut 17 prosenttia opintojaan jatkavista, 22 prosenttia työllisistä ei-opiskelijoista ja 20 prosenttia sekä opintojen että työn ulkopuolella olevista. Viimeksi mainitussa ryhmässä tämä osuus on selvästi alempi kuin peruskoulupohjaisten vastaavassa ryhmässä, mutta muuten osuudet ovat samantasoisia.

Taulukko 39. Vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneet, jotka eivät 2008 olleet suorittaneet ammatillista tai korkeakoulututkintoa eivätkä olleet eläkkeellä: demografia ja toimeentuloetuuksien saanti vuoden 2008 lopun tilanteen mukaan (sarakeprosentit)

	Opiskeli 2008	Ei opiskel- lut, työssä 2008	Ei opiskellut, ei työssä 2008	Ei opiskelleet yhteensä	Kaikki yhteensä
Miesten osuus	52 %	61 %	42 %	56 %	53 %
Ikä 2008					
< = 24	84 %	73 %	77 %	74 %	82 %
25	14 %	21 %	17 %	20 %	15 %
26+	2 %	6 %	6 %	6 %	3 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Perhetilanne 2008					
Asui vanhempiensa luona	16 %	20 %	33 %	23 %	18 %
Lapsia	7 %	10 %	22 %	13 %	8 %
Muut	77 %	70 %	45 %	63 %	74 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Työmarkkinatuen saanti					
Saanut työmarkkinatukea 2003 jälkeen	25 %	22 %	31 %	25 %	25 %
Sai työmarkkinatukea 2008	1 %	4 %	9 %	5 %	2 %
Toimeentulotuen saanti					
Saanut toimeentulotukea 2003 jälkeen	40 %	40 %	48 %	43 %	41 %
Sai toimeentulotukea 2008	2 %	8 %	18 %	11 %	4 %
Saanut kerran sanktion 2003 jälkeen	17 %	22 %	20 %	21 %	18 %
N	1272	255	95	350	1622

Seuraavassa taulukossa 40 on tarkasteltu kouluttautumisveloitteen piirissä seuraanta-ajan lopussa edelleen olevien työ- ja opiskeluhistoriaa kuuden vuoden ajalta. Opintojen ulkopuolella seurannan lopussa olleista 28 prosenttia ei lainkaan ollut opiskellut ylioppilastutkinnon jälkeen. Suurimmalla osalla siis oli takanaan keskeytetyt opinnot. Varsinaisen keskeyttämistä mittaavan muuttujan mukaan keskeyttäneitä olisi vain noin puolet. Muuttuja ei tavoita kaikkea keskeyttämistä.

12 prosenttia opintojen ulkopuolella seurannan lopussa olleista ei ollut osallistunut kertaakaan yhteishakuun vuosina 2003–08. 71 prosenttia oli hakenut työmarkkinatukioikeuteen liittyvän normin mukaan ainakin kerran, 22 prosenttia vähintään kolme kertaa. Muutoin yhteishakuun oli jossakin vaiheessa osallistunut 55 prosenttia (ryhmät ovat osin päällekkäisiä). Näissä osuuksissa ei ole olennaisia eroja seurannan lopussa työllisenä ja työn ulkopuolella olleiden ei-opiskelevien välillä. Verrattuna peruskoulupohjalta kouluttautumisveloitteen pohjalta tullesiin, ylioppilaiden hakuaktiivisuus on olennaisesti suurempaa.

Työssä seurannan lopussa olleista ei-opiskelijoista vain 20 prosenttia oli ollut koko seuranta-ajan pääsääntöisesti työssä (yksityiskohtainen työuraseuranta on voitu tehdä vain 2003–07, kun vuodelta 2008 on työssäolosta vain vuoden lopun tilannetta koskeva tieto ollut käytettävissä), mutta suuri enemmistö on kuitenkin ollut seurantavuosina enemmän työssä kuin työttömänä. Noin kymmenesosa on ollut enemmän työttömänä, ja kuusi prosenttia pääasiassa työvoiman ulkopuolella.

Seurannan lopussa opintojen ja työn ulkopuolella olevista noin neljännes oli koko seuranta-ajan ollut lähinnä työvoiman ulkopuolella, pääosa pääosin työssä, ja vain seitsemän prosenttia paljolti työttömänä. Ryhmästä kuitenkin vain noin neljännes oli viimeisen seurantavuoden lopussa työtön työnhakija. Työssä seurannan lopussa olleista 77 prosenttia ja muista 36 prosenttia oli täyttänyt työssäoloehdon vuonna 2007; he siis olivat ilmeisesti oikeutettuja työttömyyspäivärahaan (kassatai peruspäiväraha).

Kun tarkastellaan opintojen ulkopuolella olevien ryhmää työmarkkinoilla olon näkökulmasta kokonaisuutena, 12 prosenttia on ollut pääasiassa työmarkkinoiden ulkopuolella, 16 prosenttia pääasiassa työssä, 64 prosenttia enemmän työssä kuin työttömänä ja 8 prosentin työmarkkinaura oli työttömyyden leimaama. Kaksi kolmesta oli täyttänyt työssäoloehdon vuonna 2007 ja kuusi prosenttia työtön vuoden 2008 lopussa. Kaiken kaikkiaan ylioppilaiden työmarkkinahistoria oli keskimäärin melko selvästi parempi kuin vastaavan peruskoulupohjaisen ryhmän.

Työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin seuranta-aikana oli osallistunut vajaa neljännes, joista puolet useammin kuin kerran. Opintojen sekä työn ulkopuolella seurannan lopussa olleista toimenpiteisiin oli osallistunut 30 prosenttia, heistä vähemmistö useammin kuin kerran.

Taulukko 40. Vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneet, jotka eivät 2008 olleet suorittaneet ammatillista tai korkeakoulututkintoa eivätkä olleet eläkkeellä: työ- ja opiskeluhistoria 2003-08 vuoden 2008 lopun tilanteen mukaan. Sarakeprosentit

	Opiskeli 2008	Ei opiskelija, työssä 2008	Ei opiskelija, ei työssä 2008	Ei opiske- lija 2008 yhteensä	Kaikki yhteensä
Monenako vuonna opiskelija 2003–08					
ei yhtenäkkään		32 %	18 %	28 %	6 %
1-2 vuonna	5 %	38 %	35 %	37 %	12 %
3 tai useampana vuonna	95 %	29 %	47 %	34 %	82 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Opintoihin hakeminen 2003-					
Haki normin mukaan ainakin kerran	72 %	71 %	73 %	71 %	72 %
Haki normin mukaan 3+ kertaa	18 %	23 %	19 %	22 %	18 %
Haki muuten kuin normin mukaan ainakin kerran	65 %	56 %	52 %	55 %	63 %
Ei kertaakaan hakenut	1 %	13 %	9 %	12 %	3 %
Hyväksyttiin 1.toiveen mukaiseen tutkin- toon ainakin kerran	73 %	48 %	51 %	49 %	68 %
Hyväksyttiin ainakin kerran, mutta ei 1.toiveen mukaiseen tutkintoon	22 %	15 %	21 %	17 %	21 %
Keskeyttänyt opinnot ainakin kerran 2003 jälkeen	16 %	42 %	60 %	47 %	22 %
Vaihtanut opintoalaa ainakin kerran 2003 jälkeen	13 %	2 %	11 %	4 %	11 %
Työura 2003–07					
Pääasiassa työvoiman ulkopuolella	13 %	6 %	26 %	12 %	12 %
Pääasiassa työssä	10 %	20 %	6 %	16 %	11 %
Työtä enemmän kuin työttömyyttä	69 %	65 %	60 %	64 %	68 %
Työttömyyttä enemmän kuin työtä	8 %	9 %	7 %	8 %	8 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Täyttänyt työssäoloehdon 2007	55 %	77 %	36 %	66 %	57 %
Työttömänä 2008 lopussa olleiden osuus	0 %		21 %	6 %	1 %
Osallistuminen työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin 2003–08					
yhden kerran	11 %	10 %	17 %	12 %	11 %
2+ kertaa	12 %	11 %	13 %	12 %	12 %
N	1272	255	95	350	1622

2.5 Vuonna 2003 yhteishakuun osallistuneiden seuranta: lisääkö ”pakkohaku” opintojen keskeyttämistä?

Seuraavassa analyysissa on tavoitteena selvittää, vaikuttaako kouluttautumisvelvoite siten, että kouluttautumisvelvoitteen vuoksi koulutukseen hakeutuneet olisivat keskimäärin muita vähemmän motivoituneita opiskelemaan, ja siksi keskeyttäsivät opintonsa muita useammin.

Tämän tutkimiseksi seuraavassa analyysissa on otettu lähtökohdaksi populaatio, johon kuuluvat kaikki ne, jotka vuonna 2003 keväällä osallistuivat yhteishakuun, tulivat siinä hyväksytyksi, ja vielä samana syksynä aloittivat opinnot. (Tarkkaan ottaen: opiskelivat syksyllä 2003; analyysi ei kykene erottamaan niitä, jotka täyttivät muut poimintaehdot, mutta mahdollisesti opiskelivat syksyllä 2003 jotain muuta tutkintoa, kuin sitä, johon olivat tulleet valituksi edellisen kevään yhteishaussa, esim. tutkintoa, jonka opiskelun olivat aloittaneet jo aikaisemmin.)

Analyysissa perusajatuksena on verrata niitä, jotka hakivat yhteishaussa normaaliin mukaan niihin, jotka hakivat muutoin. Jälkimmäiset eivät ainakaan hakeneet saadakseen oikeuden työmarkkinatukeen – tosin osa heistä saattoi olla tietämätön hakutavan ja työmarkkinatukioikeuden kytköksestä. Ensin mainituilla hakumotiivaatio saattoi ainakin osaksi liittyä työmarkkinatukioikeuden saamiseen. Jos pitää paikkansa, että työmarkkinatukioikeuden saamista silmällä pitäen hakeneissa on muita useammin opintoihin heikosti motivoituneita tai sellaisia, joiden ammatilliset tavoitteet ovat selkiytymättömät, he mahdollisesti keskeyttävät opintonsa todennäköisemmin kuin ne, jotka eivät hakiessaan halunneet noudattaa työmarkkinatukioikeuden edellytyksenä olevia normeja.

Hakutavan lisäksi on otettu huomioon, tuliko hakija valituksi ensisijaisen hakutoiveensa mukaiseen tutkintoon vai johonkin toiseen. Jos henkilö aloittaa opinnot, jotka eivät ole hänen ensimmäisen hakutoiveensa mukaiset, oletettavasti hän keskeyttää ne todennäköisemmin kuin siinä tapauksessa, että pääsee opiskelemaan ensimmäisen toiveensa mukaisia opintoja.

Ylioppilastutkinnon suorittaneilla työmarkkinatukioikeuden edellytyksenä on hakea vähintään kolmeen tutkintoon, joista enintään yksi on yliopistotutkinto; muut voivat olla toisen asteen ammattitutkintoja tai ammattikorkeakoulututkintoja. Analyysin kannalta ongelmana on, että jos henkilö on hakenut useiden eri koulutusasteiden tutkintoihin, emme voi tietää mikä on näiden keskinäinen preferenssijärjestys. Jos on esimerkiksi tullut valituksi yhdellä koulutusasteella ensisijaiseksi valitsemaansa tutkintoon, emme tiedä olisiko hän tosiasiaa kaikkein mieluiten halunnut jonkin muuhun tutkintoon eri koulutusasteella. Vailla ylioppilastutkintoa olevien kohdalla samaa ongelmaa ei ole, koska pääsääntöisesti valittavissa on vain toisen asteen tutkinto.

Seurantamuuttujalle on määritelty seuraavat kolme luokkaa, jotka perustuvat vuoden 2008 tilanteeseen:

- suorittanut tutkinnon, johon tähtäävät opinnot aloitti vuonna 2003, tai jatkaa näitä opintoja
- vaihtanut opintoja: suorittanut muun kuin sen tutkinnon, jonka opiskelun aloitti 2003, tai jatkaa muuhun tutkintoon tähtääviä opintoja ilman että olisi suorittanut tutkintoa
- keskeyttänyt: ei ole suorittanut tutkintoa eikä opiskele vuonna 2008

Seurantamuuttuja ei ota huomioon mahdollisia välivuosia opinnoissa. Ei myöskään voida tietää, palaako osa keskeyttäneistä vielä opintojen pariin myöhemmin.

Tulokset normin mukaan / muuten hakemisen mukaan ovat selkeitä. Normin mukaan hakeneet ja sen seurauksena hyväksytyksi tultuaan opinnot aloittaneet eivät keskeytä opintojaan keskimäärin yhtään sen useammin kuin muutkaan, eivätkä keskeisten osaryhmienkään välillä havaitut pienet erot ole tilastollisesti merkitseviä. (Taulukko 41 – huom. tähdellä merkityissä luokissa havaintojen mää-
rän on niin pieni, että jakaumaluvut eivät ole luotettavia.)

Ylioppilaiden osalta voidaan kuitenkin havaita seuraavat erot: Muun kuin ensimmäisen toiveensa mukaiseen tutkintoon valitut vaihtavat alaa selvästi useammin, jos eivät ole hakeneet normin mukaan verrattuna normin mukaan hakeneisiin. Tämä tulos on päinvastainen kuin edellä esitetty oletus, mutta selityksenä lienee se, että nimenomaan muutoin kuin normin mukaan hakeneista tässä on kyse ryhmästä, joka ensi yrittämällä ei päässyt haluamaansa koulutukseen, mutta myöhemmin pääsi. Yliopistossa opintonsa aloittaneet vaihtavat alaa useammin ja keskeyttävät kokonaan harvemmin kuin muut hakutavasta riippumatta.

Ei-ylioppilaat keskeyttävät aineistossamme opinnot olennaisesti muita useammin, jos he hakivat normin mukaan, mutta heitä ei hyväksytty 1. toiveen mukaiseen tutkintoon ja he aloittivat kuitenkin muun tutkinnon opiskelun. Tämä ryhmä on aineistossamme kuitenkin niin pieni, että sen pohjalta ei voi tehdä luotettavia päätelmiä (ero ei ole tilastollisesti merkitsevä 5% riskitasolla).

Kaiken kaikkiaan keskeyttäminen on kovin yleistä (kolmanneksen luokkaa + 13% alan vaihtajia) ylioppilastutkintoa suorittamattomien ryhmässä. Tästä ei siis kuitenkaan voi syyttää kouluttautumisvelvoitetta, koska keskeyttäneiden osuus on yhtä suuri sekä normin mukaan että muuten hakeneiden joukossa.

Taulukko 41. Yhteishaussa vuonna 2003 hakeneet ja samana vuonna opinnot aloittaneet 18–24-vuotiaat: myöhempi tutkinnon suorittaminen hakutavan ja -toiveen sekä mahdollisen ylioppilastutkinnon mukaan.

Vuonna 2003 aloitetun opiskelun taso ja liittymisen hakutoiveisiin	Hakiko työmarkkinatuen edellyttämän normin mukaan	Tilanne vuonna 2008				N	Luokkien osuus kaikista (sarakke%)
		Suorittanut aloittamansa tutkinnon tai opiskelee sitä	Suorittanut eri tutkinnon tai opiskelee sitä	Keskeyttänyt opinnot	Yht.		
Ylioppilaat							
Aloitti opiskelun 1. toiveen mukaan 2. asteella	Kyllä	78 %	15 %	7 %	100 %	137	6 %
	Ei*	67 %	12 %	21 %	100 %	33	2 %
Aloitti opiskelun 1. toiveen mukaan amk:ssa	Kyllä	74 %	17 %	9 %	100 %	536	25 %
	Ei	75 %	16 %	9 %	100 %	114	5 %
Aloitti opiskelun 1. toiveen mukaan yliopistossa	Kyllä	59 %	38 %	4 %	100 %	250	11 %
	Ei	61 %	33 %	7 %	100 %	440	20 %
Aloitti muun tutkinnon 2. asteella tai amk:ssa	Kyllä	77 %	16 %	7 %	100 %	259	12 %
	Ei*	65 %	18 %	18 %	100 %	17	1 %
Aloitti muun tutkinnon yliopistossa	Kyllä	59 %	36 %	4 %	100 %	116	5 %
	Ei	55 %	40 %	5 %	100 %	288	13 %
							100 %
Kaikki 1. toiveen mukaisen tutkinnon aloittaneet	Kyllä	70 %	22 %	7 %	100 %	923	42 %
	Ei	64 %	28 %	8 %	100 %	587	27 %
Kaikki muun tutkinnon aloittaneet	Kyllä	71 %	22 %	6 %	100 %	375	17 %
	Ei	55 %	39 %	6 %	100 %	305	14 %
							100 %
Kaikki	Kyllä	71 %	22 %	7 %	100 %	1298	59 %
	Ei	61 %	32 %	7 %	100 %	892	41 %
Yhteensä	67 %		26 %	7 %	100 %	2190	100 %
Ei-ylioppilaat							
1. toiveen mukaisen tutkinnon aloittaneet	Kyllä	55 %	15 %	30 %	100 %	156	42 %
	Ei	54 %	13 %	32 %	100 %	134	36 %
Muut	Kyllä*	41 %	9 %	50 %	100 %	58	15 %
	Ei*	48 %	15 %	37 %	100 %	27	7 %
							100 %
Kaikki	Kyllä	51 %	13 %	36 %	100 %	214	57 %
	Ei	53 %	14 %	33 %	100 %	161	43 %
Yhteensä	52 %		13 %	34 %	100 %	375	100 %
Kaikki yhteensä							
1. toiveen mukaan aloittaneet	Kyllä	68 %	21 %	11 %	100 %	1079	42 %
	Ei	62 %	26 %	12 %	100 %	721	28 %
Muut	Kyllä	67 %	21 %	12 %	100 %	433	17 %
	Ei	55 %	37 %	8 %	100 %	332	13 %
							100 %
Kaikki	Kyllä	68 %	21 %	11 %	100 %	1512	59 %
	Ei	60 %	29 %	11 %	100 %	1053	41 %
Yhteensä	65 %		24 %	11 %	100 %		100 %
N	1657		626	282		2565	

3 Nuorten näkökulma

3.1 Johdanto

Tutkimuksen päätehtävänä on selvittää alle 25-vuotiaiden työmarkkinatukioikeuden liitetyn koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutuksia, sen tarkoituksenmukaisuutta ja mahdollisia muutostarpeita. Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, lisääkö hakeutumisvelvollisuus opintojen keskeyttämisistä ja miten työttömyysaikaisen työmarkkinatuen menettäminen vaikuttaa nuorten TE-toimiston palvelujen käyttöön. Tutkimustehtävänä on ollut myös selvittää työmarkkinatukioikeuden edellytyksenä olevan koulutukseen hakeutumisen nykyisten ikärajojen tarkoituksenmukaisuutta sekä haettavien koulutusvaihtoehtojen määrän ja koulutusasteen muutostarvetta.

Tutkimuskysymykset, joihin nuorille suunnatulla aineistonkeruulla on vastattu, ovat erityisesti seuraavat toimeksiannossa esitetyt kysymykset:

A) Mitä mieltä nuoret ovat velvollisuudesta hakeutua koulutukseen sekä koulutuksen hakeutumisen tukemisen riittävydestä?

- velvollisuus hakeutua koulutukseen hakuajankohtana ja tutkimusajankohtana
- koulutukseen hakeutumiseen ja koulutusvalintojen tekemiseen saatu tuki
- syksyn yhteishaussa työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä vaadittavien koulutusvaihtoehtojen määrä ja riittävyys

B) Miten tieto koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta on saatu ja miten se on vaikuttanut nuoren toimintaan?

- tiedon saaminen koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta
- työttömyysturvan saamiseen liittyvän koulutukseen hakeutumisvelvollisuuden vaikutus koulutukseen hakeutumiseen
- koulutukseen hakeutumisvelvollisuuden vaikutus nuorten koulutukseen hakemisen vakavuuteen ja siinä havaittavat erot eri koulutusasteiden välillä
- koulutuksen hakeutumisvelvollisuuden seuraamusten ja niiden uhkan vaikutus nuoren työnhakuun, koulutukseen ja julkisen työvoimapalvelun aktivointitoimiin osallistumiseen, uraohjaukseen hakeutumiseen tai hakeutumiseen muiden tukipalveluiden piiriin

Nuoria kokeva aineistonkeruu on toteutettu sosiaalisessa mediassa käytävän keskustelun ja nuorille suunnatun kyselyn avulla. Tällä aineistonkeruulla on haluttu tuoda esille etenkin nuorten mielipiteitä koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta ja sen vaikutuksista nuorten omaan toimintaan. Sosiaalisessa mediassa käytävän keskustelun ja kyselyn avulla ei ole pyritty tuottamaan tarkkaa tietoa nuorten

elämänhistoriasta kuten koulutukseen hakeutumisen ja keskeyttämisen poluista, sillä nuorten työmarkkinatilanne ja elämäntilanne vaihtelevat keskivertoväestöä enemmän: esimerkiksi nuorten työura on katkoksellisempi. Kyselyillä ei pyritty selvittämään nuorten koulupolkuja, sillä nuorten koulutusurasta on saatavilla valtakunnallisesti kattavaa koulutustason mukaista ja koulutusalaakohtaista tietoa Tilastokeskuksen tietokannoista¹².

Tulokset raportoidaan siten, että aluksi esitellään sosiaalista mediaa koskevat tulokset. Tämän jälkeen tuodaan esille kyselyn tulokset. Tulokset käydään läpi siten, että aluksi esitellään yleisiä jakaumia ja sen jälkeen eri vastaajaryhmien mukaisia tuloksia. Lukujen lopussa ja myös erillisinä lukuina esitellään avokysymyksiin liittyviä tuloksia.

3.2 Sosiaalisessa mediassa välityksellä hankittu tieto

SOSIAALISEN MEDIAN OSUUDEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimusta varten selvitettiin aiemmin sosiaalisessa mediassa käytyjä keskusteluita sekä käynnistettiin uusia keskusteluita erilaisilla sosiaalisen median areenoilla. Sosiaaliseen mediaan liittyvässä tutkimusosuudessa toimi tutkimusapulaisena Pekka Karvonen. Hän kokosi aiempaa sosiaalisessa mediassa käytyä keskustelua sekä vastasi sosiaalisen median avulla koottavasta tiedonkeruusta ja keskusteluiden käynnistämisestä. Aiempia keskusteluaineistoja tutkittiin vuosilta 2005–2011 ja sivustoiksi valittiin sellaisia foorumeita, joissa on erityisesti työtä ja opiskeluita varten tarkoitettuja keskustelualueita.

Tutkimusta varten käynnistetyt keskustelualoitteet tehtiin helmi-maaliskuussa 2011. Keskeisenä keskustelunavausten kanavana toimi Facebook. Facebookissa lähestyttiin seuraavien opiskelijajärjestöjen sivustojen ylläpitäjiä: Lukiolaisten liitto (noin 1 880 jäsentä), Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijajyhdistysten Liitto SAMOK ry:n (noin 750 jäsentä), Suomen Opiskelija-Allianssi OSKU ry (noin 730 jäsentä) ja Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto Sakki ry (noin 590 jäsentä). Keskustelun käynnistämisen tiimoilta oltiin yhteydessä myös kahteen ammatillisten oppilaitosten hankkeeseen, joiden kehittämistyössä käytetään nuorten tavoittamiseksi ja tukemiseksi sosiaalista mediaa. Hankkeet olivat kuitenkin työssään niin alkuvaiheessa, ettei tavoitettavien nuorten määrä olisi ollut suuri.

Keskustelualoitteet tehtiin Lukiolaisten liiton, SAMOK ry:n ja OSKU ry:n kautta. Ammattikorkeakouluissa käynnistettiin keskustelua myös Jyväskylän, Oulun seudun ja Kymenlaakson ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien ryhmien kautta. Näillä sivuilla ylläpitäjät käynnistivät viestiketjun omilla nimillään.

Keskusteluita ei päätetty käynnistää IRC-Galleriassa. Se on Suomen suurin nuorten aikuisten nettiyhteisö, jossa on paljon osallistujia, mutta siellä ei käydä

12 http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/kou/opku/opku_fi.asp, http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/kou/kkesk/kkesk_fi.asp.

keskusteluja. Sen sijaan keskustelua käynnistettiin Suomen suurimmalla keskusteluareenalla Suomi24 keskustelu -sivustolla.

SOSIAALISESSA MEDIASSA AIEMMIN KÄYTYJEN KESKUSTELUJEN ANALYSOINTI

Suomi 24-sivustolta koottiin aiemmin käytyjä hakuvelvoitetta koskevia keskusteluja, joita on käyty vuosina 2005–2011 (<http://www.suomi24.fi/>, kolme viestiä). Aiemmin kirjoitetut palautteet ovat pääosin negatiivisia. Suomi 24-sivustolla hakeutumisvelvoitteesta kerrotaan esimerkiksi siten, että kirjoittaja on harkinnut työmarkkinatuen hakemisen unohtamista siihen asti, kunnes hän täyttää 25 vuotta. Nuoret kertoivat hakeutuneensa ammattiopistoon ja yrittäneensä koko ajan hakea yliopistoon. Keskustelua käytiin ammattikorkeakouluihin hakemisen määrällisestä rajauksesta ja pidettiin sitä valintakokeisiin osallistumisen vuoksi liian suurena.

Kirjoituksia on haettu myös muilta keskusteluareenoilta. Demin (<http://demi.fi/keskustelut>, viisi viestiä) keskusteluissa esimerkiksi hyvin koulussa menestynyt lukiolainen pohtii tilannettaan eikä haluaisi mennä nopeasti jatko-opintoihin, sillä hän on päättänyt viettää koulutusvaihtoehtoja miettien väli vuotta. Huonona nuori pitää ammattikorkeakouluja koskevaa hakurajausta, sillä hän ei halua opiskelemaan niihin. Nuoret kritisoiivat opinto-ohjaajien koulutusta, jota pitäisi heidän mukaansa uusaa. Huonona pidetään opiskelemaan velvoittamista tilanteissa, joissa nuori tietää, minne hän haluaa oikeasti opiskelemaan ja mitä muuta hän oikeasti haluaa tehdä. Velvoitteen mielekkyyttä kritisoidaan myös tilanteissa, joissa nuori on hakemaan koulutukseen vain täyttääkseen velvollisuuden, mutta ei ole jaksanut opiskella normaalisti.

Keskusteluissa tuodaan esille velvoitteen hyvänä puolena se, että alle 25-vuotiaat ovat syrjäytymisriskin alaisia ja syrjäytymisen kerrotaan tulevan valtiolle ja yksilölle kalliiksi. Nuoret kertovat, kuinka ennen työmarkkinatuen alentamista tulisi selvittää opinto-ohjauksen ja perehdytyksen avulla erilaisia koulutusmahdollisuuksia sekä muita syitä kuten perheeseen, terveyteen ja asenteisiin liittyviä tekijöitä. Asenteisiin liittyviä syitä pidetään ainoana hyväksyttävänä perusteluna sille, että nuorten työmarkkinatukea vähennetään. Huonona pidetään nuorten ajautumista kiinnostamattomiin pakkoratkaisuihin sen sijaan, että heitä ohjattaisiin kiinnostavaan koulutukseen tai nuorten tarvitsemaan hoitoon.

Keskustelua on käyty myös Cosmopolitanin sivulla (<http://www.cosmopolitan.fi/forum/>, kolme viestiä). Siinä arvostellaan syksyn yhteishakua vähäisten opiskelupaikkojen takia. Hakua pidetään huonona tilanteissa, joissa nuori haluaa olla töissä ja opiskella vasta aikuiskoulutuksen kautta. Abitreenit-keskustelualueella (<http://yle.fi/abitreenit/keskustele/>, seitsemän viestiä) kritisoidaan vain velvoitteen takia tehtävää ammattikorkeakouluun hakemista ja pääsykokeissa käymistä. Hakeutumisvelvoitteen poistamisen koettaisiin helpottavan niiden tilannetta, jotka oikeasti hakevat ammattikorkeakouluun, kun hyvin kirjoituksissa pärjänneet eivät veisi hyvän todistuksensa perusteella pääsykoepaikkoja. Keskusteluiden mukaan kaikilla

nuorilla ei ollut tietoa ammattikorkeakouluihin hakeutumiseen liittyvistä ohjeista eikä hakeutumiskohteiden määrästä.

Pakkotoisto-sivustolla (<http://www.pakkotoisto.com/yleinen-keskustelu/>) nuoret kyselevät vinkkejä turhan byrokratian jäänteeksi kuvatun velvoitteen välttämiseksi. Vinkiksi kysyjälle annetaan kulttuuripuolelle hakeminen, jonne ennakkotehtävät huonosti tekemällä ei tarvitse edes käydä pääsykokeissa. Toisia keskusteluun osallistuvia muistutetaan myös syksyllä tehtävästä yhteishausta. Syksyn yhteishakua kritisoidaan keskusteluissa. Keskustelussa tuodaan esille se, ettei tukien vuoksi kannata hakea opiskelupaikkaan, vaan esimerkiksi työpaikkaan turvaverkoston saamiseksi samalla, kun hakee yliopistoon. Vinkkejä annetaan myös siitä, että haku kannattaa tehdä johonkin yliopisto-opintoja myöhemmin tukevaan koulutukseen.

Yhteenvedona voi todeta, että keskusteluareenoilla nuoret tiedustelevat toisiltaan neuvoja. Vaikka useimmissa viesteissä tuodaan esille etenkin hakeutumisvelvoitteen liittyvää kritiikkiä, myös sen myönteisiä puolia tuodaan esille. Tällaisia myönteisiä puolia ovat nuorten aktivoiminen ja opiskelemaan hakeutumattomuudesta rankaiseminen tilanteissa, joissa nuori ei ole kiinnostunut juuri mistään.

TUTKIMUSTA VARTEN KÄYNNISTETTY KESKUSTELU SOSIAALISESSA MEDIASSA

Tutkimusta varten käynnistettiin myös uutta keskustelua Suomi 24-keskustelupalstalla, jossa keskustelijat voivat esiintyä nimimerkin suojissa. Keskustelua vauhditettiin ja sitä käynnistettiin ylläpitäjän luvalla eri osastoilla: ammattikorkeakoulujen osastolla (14 vastausta, 528 lukukertaa), ammattikoulujen puolella (0 vastausta, 116 lukukertaa) ja yhteiskunnan tuet ja avustukset -osastolla (2 vastausta, 193 lukukertaa) Seuraavassa ovat linkit keskusteluihin:

<http://keskustelu.suomi24.fi/node/9641112> (ammattikorkeakoulut), <http://keskustelu.suomi24.fi/node/9641114> (ammattiopistot) ja <http://keskustelu.suomi24.fi/node/9636943> (yhteiskunnan tuet).

Käytyjen keskustelujen perusteella hakuvelvoitetta pidetään hyvänä, mutta informointia siitä esimerkiksi omassa lukiossa huonona. Eräs keskusteluun osallistunut nuori oli menettänyt työmarkkinatukioikeiden huonon tiedon välityksen vuoksi. Kritiikkiä aiheutti myös syksyn yhteishaku, jossa on todella vähän paikkoja avoinna.

Hakuvelvoitetta ei pidetty merkittävänä, sillä keskustelijoiden mielestä ketään ei voida pakottaa opiskelemaan. Hakeutumisvelvoitteesta koettiin olevan haittaa, sillä sen vuoksi pääsykokeissa koulutuspaikkoja vievät niihin motivoitumattomat opiskelijat. Koulutukseen hakeutumisen velvoitteella koettiin olevan vaikutusta vain silloin, kun haulla pystyttäisiin varmistamaan, että nuori hakee paikkaa tosissaan. Suurimpana ongelmana nousi esille se, että hakuvelvoitteen vuoksi joudutaan hakemaan itseä kiinnostamattomalle alalle. Tällöin sisään oppilaitokseen päässyt nuori joutuu turhaan kuluttamaan opintotukikuukausiaan ja opiskeluista on samanaikaisesti jäänyt pois joku oikeasti alasta kiinnostunut nuori.

Hakuvelvoitteen tavoitetta eli nuorten saamista opiskelemaan ja työelämään pidettiin hyvänä, mutta hakeutumisvelvoitteen ei koettu edistävän tätä tavoitetta. Järkevämpänä pidettiin tarttumista niihin tilanteisiin, joissa nuoret eivät ole päässeet opiskelemaan yhteishaussa tai eivät ole hakeneet koulutukseen. Parempana pidettiin nuorten tilanteen tutkimista ennen työmarkkinatukeen liittyvien pakotteiden määrittämistä. Syksyn pakkohakua ei pidetty hyvänä, sillä kiinnostavia koulutuspaikkoja ei ole ja silloin joudutaan hakemaan kiinnostamattomille aloille. Hakuvelvoitetta tärkeämpänä pidettiin työpaikkojen varmistumista opintojen jälkeen, sillä esimerkiksi eräs keskusteluun osallistunut tradenominuori on joutunut pohtimaan lisäopintoihin siirtymistä, kun oman alan työtä ei ole löytynyt.

Keskusteluviesteissä kerrottiin siitä, kuinka työmarkkinatuki jätetään mieluummin ottamatta ja haetaan toimeentulo sosiaalitoimistosta, sillä työmarkkinatuella työskentelemistä ei pidetä hyvänä eikä haluta mennä huonolta vaikuttavaan koulutukseen. Eräs nuori kertoi tapauksesta, jossa hoitajaksi opiskelemaan päässyt oli saanut ns. pakkohakijoihin kyllästyneestä oppilaitoksesta mahdollisuuden lähteä heti pois pääsykokeesta siihen vastaamatta ja saanut tarvittavan todistuksen osallistumisesta. Huonona pidettiin myös sitä, että nuoria pakotetaan hakemaan pääsykokeeseen toiselle paikkakunnalle turhaan.

Alla on pari otetta, jotka ovat vastauksia tehtyyn keskustelunaloitteeseen. Osa otteista on keskusteluketjusta alkupäästä ja osa sen loppupäästä.

"Mielestäni pakkohaku on ihan ok. Täytyy vain sanoa, että informointi tästä pakkohakusta on ollut huonoa esim. minun lukiossani. Itse en tiennyt, että syksyn haussakin täytyy pakkohakea (koska informointi oli huonoa), joten menetin työmarkkinaoikeuteni. Yleensäkin ihmetyttää, miksi syksyn haussa täytyy hakea kun opiskelupaikkoja syksyn haussa on todella vähän eikä niiden joukossa ole välttämättä sitä itseä kiinnostavaa alaa. Kevään pakkohaun ymmärrän paremmin."

"...Sinällään mielenkiintoista, että sinäkin pidät kuitenkin pakkohakua ihan ok juttuna, vaikka se pakottaa sinut hakemaan alalle, johon ei ole kiinnostusta. Onko tämä todella mielestäsi ihan ok juttu?"

.....

"Ehkä kannattaisi lisätä pakkohakuun jotain kontrollia siitä mihin haetaan. Mun mielestä on aika paha jos joku saa suoraan peruskoulun jälkeen vaan olla tekemättä mitään. Sellaista vaihtoehtoa ei pidä nuorille edes olla. Sitä paitsi, jos tyyppi ei mitenkään halua osallistua tämän yhteiskunnan velvoitteisiin, ei esim. hae mihinkään opiskelemaan eikä töihin, niin silloinhan tyyppi haluaa olla yhteiskunnan ulkopuolella, ja miksi yhteiskunnallakaan olisi silloin mitään velvoitteita tuollaista tyyppiä kohtaan?"

"Meidän peruskoululuokasta noin kolmasosa jäi kotiin loikoilemaan. Naapuriluokalla suunnilleen sama tilanne. Eikä edes asuta mitenkään huonolla alueella, vaan ihan pk-seudun keskiluokkaisessa lähiössä. Ei niitä pummilinjalle lähteviä ennen varmaan ollut yhtä paljon, mutta nykyään on enemmän, koska nuorille ei kumminkaan ole töitä tarjolla, kaikki ei pääse opiskelemaan ja sossusta saa helposti rahaa, joka on enemmän kuin opintotuki. Ei tietenkään ketään voi jättää kuolemaan pakkaseen, mutta on väärin että maksetaan omat asunnot ja reilu toimeentulotuki. Minusta pummeille riittäisi vaan joku asuntolapaikka ja joukkorukous, niin se ei olisi niin houkutteleva vaihtoehto. Paremmat edut sitten niille, jotka kuitenkin tosissaan yrittävät. Ja siihen hakuun voisi myös laittaa kontrollia, ettei muka vain olla hakevinaan johonkin."

ARVIO SOSIAALISESSA MEDIASSA TOTEUTETUSTA TIEDONKERUUSTA

Tutkimuksessa toteutettiin suunnitelmien mukaisesti sosiaalisessa mediassa käydyin aiemman keskustelun analysointi ja uusien keskustelualoitteiden käynnistäminen. Saatujen kokemusten perusteella sosiaalisessa mediassa erilaisilla julkisilla keskustelusivustoilla, joilla esiinnyttäin nimettömästi nimimerkkejä käyttäen, keskustelu on usein kärjekkäämpää ja negatiiviset mielipiteet tulevat paljon korostetummin esille kuin muussa aineistossa. Avoimet keskusteluareenat ovat toimineet nuorilla tunteiden purkamisen lisäksi foorumeina, joilla toisilta nuorilta on voinut kysyä neuvoja koulutukseen hakeutumiseen liittyvistä asioista.

Useasta yrityksestä huolimatta vilkkaampaa keskustelua ei käynnistynyt, vaikka tätä kautta tavoitettiin noin 3 700 nuorta. Aineistonkeruusta saadut kokemukset osoittavat sen, että vaikka nuoret ovat aktiivisesti mukana erilaisilla sosiaalisen median areenoilla, kynnys mielipiteiden ilmoittamiseen omilla nimillä on harvinaista ja keskustelun käynnistäminen sen vuoksi hankalaa. Havaintojen mukaan Facebook-sivustoilla ei muutoinkaan käydä runsaasti keskustelua, vaan sivustot toimivat tiedonvälityksen areenana. Tutkimuksessa saatujen kokemusten perusteella Facebook-sivustot voisivat toimia paremmin esimerkiksi linkkien välittämisessä kyselyihin, joihin voidaan vastata avoimesti ilman sähköpostiosoitteen käyttämistä. Vaikka keskustelua syntyi suhteellisen vähän, se kehittyi kuitenkin monipuoliseksi ja mielipiteissä tuotiin esille myös vahvemman kontrolloinnin tarvetta hakeutumisvelvoitteessa.

3.3 Nuorille suunnatun verkkokyselyn avulla hankittu tieto

3.3.1 Nuorille suunnatun kyselyn toteuttaminen

Nuorille suunnatun kyselyn tavoitteena oli selvittää nuorten mielipiteitä koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta ja sen vaikutuksista nuoren omaan elämään. Kyselyllä haettiin vastauksia siihen, mitä mieltä nuoret ovat velvollisuudesta hakeutua

koulutukseen sekä erilaisten koulutusvaihtoehtojen ja opintoihin hakeutumiseen tarjolla olevan tuen riittävydestä. Kyselyn avulla haluttiin saada tietoa myös siitä, miten tieto koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta on saatu, ja miten hakeutumisvelvoite on vaikuttanut nuoren toimintaan.

Kyselyllä pyrittiin saamaan näkemyksiä koulutukseen hakeutumattomilta ja hakeneilta, koulutukseen valitsematta jääneiltä ja sinne päässeiltä nuorilta. Tietoa nuorten tilanteesta haluttiin saada poikkileikkaushetkellä. Vain kysymyksissä, joissa nuoria pyydettiin pohtimaan koulutukseen pääsyä ja sen keskeyttämistä sekä koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksia omaan toimintaan, vastaajia pyydettiin arvioimaan tilannetta pidemmältä aikaväliltä.

Kysely toteutettiin sähköisenä. Vastaamista varten nuorten sähköpostiosoitteeseen lähetettiin saate ja linkki lomakkeeseen. Nuorten saaminen kyselyjen vastaajiksi ei ole helppoa, sillä heidän vastausprosenttinsa on vanhempiin ikäluokkiin verrattuna usein matala. Nuorten tavoittaminen sähköiseenkin kyselyyn ei ole yksinkertaista, sillä nuoret käyttävät vanhempia ikäluokkia useammin viestimiseen tekstiviestejä ja pikaviestejä kuin sähköpostia. Tiedossa oli myös se, ettei viranomaisille annettavia sähköpostiosoitteita käytetä aktiivisesti. Lisäksi tiedettiin, että jotkin sähköpostiohjelmat lukevat sähköiset kyselyt roskapostiksi. Kyselyä lähetettäessä oli siten oletettavissa, etteivät läheskään kaikki sähköpostit mene perille tai tule luetuiksi.

Vastausprosentin tarkastelemisen sijasta pidettiin kuitenkin tärkeämpänä sitä, että nuoria saataisiin vastaajiksi riittävä määrä analysointia varten. Nuorten kiinnostusta mielipiteensä antamiseen pyrittiin lisäämään sillä, että kysely pidettiin mahdollisimman suppeana. Lomakkeeseen laadittiin ns. hypyillä erilaisia polkuja, jolloin kysymykset vaihtelivat nuoren vastauksen mukaan. Keskeistä oli selvittää mitä mieltä nuoret ovat koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksista heidän omaan elämäänsä. Kyselyä testattiin kahden koulupudokkaille suunnatun hankkeen asiakasnuorilla, joiden kommenttien perusteella kyselyä pidettiin tarpeeksi selkeänä ja mahdollisimman vähän katoa aiheuttavana.

Kyselyyn vastaamista tehtiin houkuttelevammaksi arvonnalla. Arvontaa varten kyselyn viimeisellä sivulla oli yhteystietokysymys, johon vastanneet osallistuivat arvontaan. Yhteystietokysymys irrotettiin matriisista ennen aineiston käsittelyä, joten kyselyvastaukset eivät yhdistyneet nuorten henkilökohtaisiin tietoihin. Arvonnassa jaettiin kyselyyn vastanneiden kesken 20 kappaletta 40 euron palkkiota. Summan määrittäminen tälle tasolle perustui siihen, että alle 50 euron suuruiset palkkiot eivät vaikuta toimeentulotukeen. Arvonta suoritettiin toukokuussa 2011 määrittämällä nuorille arvontanumerot ja numeroiden arpomisen jälkeen hakemalla sitä vastaavan henkilön yhteystiedot. Arvonnalla nuoriin otettiin yhteyttä heidän ilmoittamansa yhteystiedon perusteella palkkiosumman lähettämiseksi.

Sähköinen kysely osoitettiin nuorille, joista tehtiin otos työhallinnon asiakaspalvelun URA-tietojärjestelmän ja Opetushallituksen koulutustietojärjestelmä KOULUTA:n haku- ja valintatietojärjestelmän kautta. Yhteystietojen hankinta tehtiin

tutkimusluvalla. URA-tietojärjestelmästä tehtiin työ- ja elinkeinoministeriön tutkimusluvalla poiminta koulutukseen hakuvelvoitteen piirissä olevista nuorista. Poiminta tehtiin 1.4.-30.9.2010 työnhakijana olleille ammattikouluttamattomille 18-25-vuotiaille nuorille, jotka eivät olleet täyttäneet työssäoloa eivätkä siten olleet oikeutettuja työttömyyspäivärahaan. KOULUTA-järjestelmän yhteisvalintarekisteristä hankittiin tiedot niistä 18-25-vuotiaista nuorista, jotka olivat hakeneet vuonna 2010 kevään ja syksyn yhteishaussa toiselle asteella ja ammattikorkeakouluihin. Nuoret voivat hakeutua ammattikorkeakouluihin lukion ja ammattiopiston todistuksilla, jolloin osa yhteisvalintarekisterin kautta mukaan poimintaan tulleista nuorista on voinut olla ammatillisen koulutuksen suorittaneita. Jokaisesta rekisteristä tehtiin 4 000 nuoren poiminta eli yhteensä poimittiin 12 000 henkilöä, joille osoitettiin kysely ilmoitettuun sähköpostiosoitteeseen.

3.3.2 Taustatietoja nuorten kyselyyn vastanneista

Kyselyyn saatiin vastauksia yhteensä 816 nuorelta. Enemmistö kyselyyn vastanneista oli ylioppilastutkinnon suorittaneita, joita oli noin kaksi kolmasosaa vastaajista. Toiseksi yleisimmin nuorilla oli suoritettuna peruskoulu, muttei ammatillista koulutusta. Näitä nuoria oli noin neljäsosa vastaajista. Ammatillisen tutkinnon suorittaneita oli noin kymmenesosa vastaajista. Muita vastaajaryhmiä olivat nuoret, jotka olivat suorittaneet lukion, mutta eivät olleet vielä valmistuneet ylioppilaaksi sekä nuoret, jotka olivat keskeyttäneet peruskoulun. Kyselyn vastaajissa oli seitsemän kaksoistutkinnon eli ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon suorittanutta, viisi ammattikorkeakoulun suorittanutta, viisi ammatillista tutkintoa suorittavaa ja yksi yliopistossa opiskeleva, kaksi ammatilliset opinnot keskeyttänyt nuorta sekä yksi nuori, joka oli suorittanut peruskoulun ja lukion aiemmassa kotimaassaan.

Taulukko 42. Vastaajien koulutustausta.

Koulutustausta	%	Lukumäärä
Ylioppilastutkinto	59	479
Peruskoulu	23	184
Ammatillinen tutkinto	11	93
Lukio, muttei vielä ylioppilastutkintoa	4	36
Jokin muu, mikä	3	20
Osa peruskoulua (keskeytynyt)	0	3
Yhteensä	100	815

Kyselyn vastaajakunta oli odotetusti naisvaltainen, sillä tyypillisesti nuoret miehet eivät ole erityisen aktiivisia vastamaan kyselyihin. Vastanneista oli naisia 71 % (572) ja miehiä 29 % (234). Kyselyyn vastanneet naiset ja miehet eivät merkittävästi poikenneet toisistaan koulutustaustansa suhteen. Miehistä 28 % ja naisista 20 % oli

peruskoulutuksen suorittaneita. Ylioppilastutkinnon suorittaneita oli miehistä 55 % ja naisista 61 %.

Kyselyyn saatiin vastauksista jokaisesta rekisteritietojen poiminnan kohteena olleesta 18–25-vuotiaiden ikäluokasta. Kyselyyn vastanneiden keski-ikä oli 21 vuotta. Tyypillisimmin vastaajat olivat 19–21-vuotiaita. Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma oli suhteellinen tasainen koulutustaustan mukaisesti tarkasteltuna. Esimerkiksi aineiston peruskoulun suorittaneet ja ylioppilaat eivät poikenneet merkittävästi toisistaan ikänsä suhteen.

Taulukko 43. Vastaajien ikä.

Ikä	%	Lukumäärä
17*	1	5
18	4	29
19	21	166
20	25	198
21	20	159
22	13	107
23	9	69
24	7	54
25	1	10
Yhteensä	100	797

* otokseen on tullut myös muutama 17-vuotias nuori syntymävuoden perusteella.

Kyselyyn saatiin vastauksia jokaisesta maakunnasta. Eniten vastauksia oli Uudenmaan maakunnasta, jossa asui noin neljäsosa vastaajista. Muita maakuntia, joista vastauksia saatiin keskimääristä enemmän, olivat Pirkanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Varsinais-Suomi, Pohjois-Savo ja Keski-Suomi. Näissä maakunnissa on eniten asukkaita, joten kysely on alueellisesti vinoutumaton.

Taulukko 44. Vastaajien asuinmaakunta.

Maakunta	%	Lukumäärä
Uusimaa (Helsinki)	26	214
Pirkanmaa (Tampere)	11	89
Pohjois-Pohjanmaa (Oulu)	9	70
Varsinais-Suomi (Turku)	9	73
Pohjois-Savo (Kuopio)	8	65
Keski-Suomi (Jyväskylä)	7	53
Lappi (Rovaniemi)	4	31
Päijät-Häme (Lahti)	4	36
Kanta-Häme (Hämeenlinna)	3	27
Kymenlaakso (Kouvola)	3	26
Pohjois-Karjala (Joensuu)	3	21
Satakunta (Pori)	3	23
Etelä-Karjala (Lappeenranta)	2	19
Etelä-Pohjanmaa (Seinäjoki)	2	13
Etelä-Savo (Mikkeli)	2	18
Pohjanmaa (Vaasa)	2	13
Kainuu (Kajaani)	1	8
Keski-Pohjanmaa (Kokkola)	1	12
Yhteensä	100	811

KYSELYTULOSTEN TULKINNAN REUNAEDOT

Työhallinnon asiakkaana olevat nuoret ovat yleisemmin miehiä ja etenkin peruskoulun suorittaneet nuoret miehet ovat naisia selvästi useammin työttöminä työnhakijoina. Nuoret miehet jäävät naisia useammin myös hakeutumatta jatko-opintoihin ylioppilastutkinnon suorittamisvuonna. Kyselyn toteuttamisen yhteydessä oli tiedossa, että etenkin suurimmassa syrjäytymisvaarassa olevien peruskoulun suorittaneiden nuorten miesten kiinnostus vastata kyselyihin on alhainen. Kyselyn vastaajat ovat tyypillisesti ylioppilaskoulutuksen suorittaneita nuoria naisia. Kyselyaineisto ei siten kuvaa Suomen nuorten tilannetta tilastollisesti merkitsevällä tavalla eikä tuloksia voi yleistää koskemaan koko 18–25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden ja koulutukseen hakeutuneiden nuorten ikäluokan tilannetta. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääviä nuoria koskevat tutkimustulokset kertovat siitä, kuinka todennäköisyys, että nuori suorittaisi ammatillisen koulutuksen, vähenee iän karttuessa. Kyselyyn ovat voineet jättää vastaamatta ne nuoret, jotka suhtautuvat ylipäättään kielteisesti koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen. Kysely voi antaa siten tarkempaa tietoa nuorten suhtautumisesta koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen ja sen kehittämistarpeisiin, kun vastaajina on kouluttautumisesta lähtökohtaisesti kiinnostuneempia nuoria.

Tilastokeskuksen tilastot kertovat, kuinka peruskoulun suorittamisen jälkeen välittömästi jatko-opintoihin hakematta ja pääsemättä jääminen on harvinaisempaa

kuin ylioppilaaksi valmistumisen jälkeen. Aineisto antaa hyvin kuvaa ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeisestä katkosvaiheesta, jossa nuoret jättävät hakeutumatta jatko-opintoihin. Aiemmin toimineet erilaiset työryhmät ovat pohtineet erityisesti ammattikorkeakouluihin hakeutumisvelvoitteen tarkoituksenmukaisuutta. Kyselyaineisto tuottaa lisätietoa tähän teemaan ylioppilaiden suuren vastaajaosuu- den myötä. Myönteistä on myös se, että mukana aineistossa on aiemmin peruskou- lun suorittaneita ja ylioppilaaksi valmistuneita ammattikouluttamattomia nuoria sekä peruskoulun keskeyttäneitä nuoria. Aineiston kautta saadaan siten työttömänä työnhakijana poimintahetkellä olleiden nuorten avulla tietoa yleissivistävien opinto- jen katkosvaiheen lisäksi lain vaikutusten pitkäaikaisesta kokemisesta.

Kyselyn vastaajakunta ei ole täysin edustava suhteessa kaikkiin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen piirissä oleviin alle 25-vuotiaisiin nuoriin eikä kyselyn tulok- set kerro kattavasti kaikkien tähän ryhmään kuuluvien nuorten näkemyksistä. Kyse- lyn tuloksia voidaan tulkita mielipidekyselynä, johon on saatu kootuksi näkemyk- siä suurelta nuorten määrältä. Aineisto on laadukas siinä suhteessa, että eritaustai- set nuoret ovat vastanneet kyselyyn ja täyttäneet myös avokysymykset poikkeuk- sellisen kattavasti.

NUORTEN KOULUTUS- JA TYÖMARKKINATILANNE VASTAUSAJANKOHTANA

Nuorten yhteystiedot saatiin vuoden 2010 rekisteritiedoista, joten vastaajien koulu- tus- ja työmarkkinatilanne on voinut muuttua paljon sen hetkisestä. Nuorten tilan- teen selvittämiseksi kyselyyn vastanneilta tiedusteltiin, mikä heidän tilanteensa oli vastausajankohtana. Noin puolet nuorista oli kyselyyn vastaamisajankohtana opis- kelemassa ammatillisessa oppilaitoksessa, ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa. Noin viidesosa oli työttömänä työnhakijana, noin kymmenesosa oli työharjoittelussa tai muussa työhallinnon palvelussa ja noin kymmenesosa oli ansiotyössä. Kyselyyn vastanneiden naisten ja miesten vastaushetken koulutus- ja työtilanne ei poikennut merkittävästi toisistaan. Suurin ero oli siinä, että 16 % naisista ja 25 % miehistä oli työttöminä työnhakijoina.

Taulukko 45. Vastaajan työ- ja koulutustilanne vastaushetkellä.

Työ- ja koulutustilanne	%	lukumäärä
Opiskelen ammatillisessa oppilaitoksessa	20	143
Opiskelen ammattikorkeakoulussa	19	137
Opiskelen yliopistossa	5	38
Olen työttömänä työnhakijana	19	136
Olen työharjoittelussa tai muussa työhallinnon palvelussa	10	74
Olen ansiotyössä	14	101
Jokin muu	13	92
Yhteensä	100	721

Muu tilanne, jossa nuoret kertoivat olevansa vastaushetkellä, oli yleisimmin opiskele-
massa oleminen muussa, kuin listassa mainituissa oppilaitoksissa. Nuoret olivat
opiskelemassa aikuisoppilaitoksessa, opistotason koulutuksessa tai ammatilliseen
tutkintoon johtamattomassa koulutuksessa (10). Nuoret olivat yleisimmin opiske-
lemissä kansanopistossa (7), jossa osa nuorista ilmoitti suorittavansa avoimen yli-
opiston opintoja. Muutamat nuoret kertoivat opiskelevansa avoimessa yliopistossa
(5), iltalukiossa, aikuislukiossa tai nettilukiossa (4), yliopiston valmennuskurssilla
tai valmentautuvansa muulla tavoin pääsykoetta varten (3), oppisopimuksessa (2)
tai ammattistartti-opinnoissa (1). Joillakin pääsykokeisiin valmistautuvilla nuorilla
oli opiskelupaikka olemassa, vaikka he olivat keskeyttäneet opinnot toiseen koulu-
tukseen valmentautumista varten. Nuorissa oli lukion suorittaneita ja ylioppilastut-
kintoon valmistautuvia sekä myöhemmin ammatillisessa oppilaitoksessa opintonsa
aloittavia. Muutama nuori oli myös kirjoilla ammattikorkeakoulussa (2), mutta oli
ansiotyössä tai eivät olleet kerännyt opintopisteitä pitkään aikaan. Jotkut nuoret oli-
vat keskeyttäneet korkeakouluopinnot tai olivat viimeistelemässä toimeentulotuella
kesken jääneitä toisen asteen opintojaan. Nuoret kertoivat viettävänsä välivuotta
tai haeskelevansa paikkaa aikuiskoulutuksesta. Joitakin nuoria oli myös opiskele-
massa ulkomailla.

Muita tilanteita, joissa kyselyyn vastanneet nuoret kertoivat olevansa, olivat
varusmiespalvelus (10) tai siviilipalvelus (2), au-pairina työskentely (3) ja äitiysloma
tai kotiäitiys (8). Muutama kotiäideistä kertoi olevansa oppilaitoksessa kirjoilla tai
keskeyttäneensä opinnot. Yksittäisesti nuoria oli ulkomailla työttömänä tai työssä
sellaisessa tilanteessa, että heillä ei ollut oikeutta taloudellisen tuen saamiseen Suo-
messä. Jotkut nuoret olivat työttöminä (6) ilman ilmoittautumista työttömäksi työn-
hakijaksi. Yksi vastaajista totesi syyksi työnhakijaksi ilmoittautumattomuudelleen
sen, ettei hän ollut työkykyinen. Nuoria oli myös sairaslomalla (6) ja eläkkeellä (1).
Sairaslomalla olleista osa kertoi taustastaan tarkemmin todeten, että heillä oli ole-
massa opiskelupaikka mm. yliopistossa. Nuoria oli siirtymässä työharjoitteluun (1)
tai erityisesti mielenterveyskuntoutujille suunnattuun tuettuun työllistämiseen. Osa
nuorista (4) työskenteli satunnaisesti osa-aikaisissa työsuhteissa. Nuoret kertoivat
myös tekevänsä useaa toimintaa yhtäaikaaisesti. Tällöin nuoret olivat esimerkiksi
opiskelemissä avoimessa yliopistossa ja kävivät samanaikaisesti töissä, tai olivat
työssä ja suorittivat sivutoimisesti ammattitutkintoa.

Kyselyyn vastannaista nuorista olivat peruskoulun keskeyttäneet useimmin työ-
harjoittelussa tai muussa työhallinnon palvelussa. Ammatillisessa oppilaitoksessa
oli opiskelemissä yhtä usein peruskoulun suorittaneita ja ylioppilaita, jotka olivat
yleisimmin ammattikorkeakoulussa. Peruskoulun suorittaneet olivat olleet kyselyyn
vastaushetkellä selvästi useammin työttömänä kuin ylioppilaat.

Taulukko 46. Vastaajan työ- ja koulutustilanne koulutustasoisittain vastaushetkellä.

Vastaajan työ- ja koulutustilanne koulutustasoisittain	Osa peruskoulua (keskeytynyt)	Peruskoulu	Lukio, muttei vielä ylioppilastutkintoa	Ylioppilastutkinto	Jokin muu
Opiskelen ammatillisessa oppilaitoksessa	0	21	17	19	45
Opiskelen ammattikorkeakoulussa	0	0	11	28	5
Olen työttömänä työnhakijana	0	40	26	11	15
Olen työharjoittelussa tai muussa työhallinnon palvelussa	67	19	14	7	0
Olen ansiotyössä	0	6	3	18	25
Opiskelen yliopistossa	0	0	0	8	5
Jokin muu	33	15	29	11	5
Yhteensä %	100	100	100	100	100
Lukumäärä	3	184	35	478	20

TAUSTATIETOA NUORTEN KOULUTUKSEEN HAKEUTUMISESTA JA SIELLÄ PYSYMESESTÄ

Tutkimuksen tehtävänä on ollut tuottaa tietoa siitä, eroavatko koulutukseen hakeneiden ja valittujen tai valitsematta jääneiden sekä hakematta jättäneiden näkemykset hakeutumisveloitteesta ja siihen saadusta tuesta toisistaan.

Kyselyyn vastanneista nuorista 80 % eli 563 nuorta oli hakenut opiskelemaan vuonna 2010. Kyselyyn vastanneiden lukion suorittaneiden keskimääräistä vähäisempi hakeutumattomuus koulutukseen on ymmärrettävää, sillä nuoret pyrkivät suorittamaan ensin ylioppilastutkinnon. Peruskoulun suorittaneista noin kolmasosa ei ollut hakenut koulutukseen, kun ylioppilaista yhteishaussa ei ollut hakenut opiskelemaan noin kymmenesosa kyselyyn vastanneista. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna kyselyyn vastanneista oli hakenut ammatilliseen oppilaitokseen tai ammattikorkeakouluun 83 % naisista ja 73 % miehistä. Verrattuna kansallisiin tilastoihin nuorten koulutukseen hakeutumattomien osuus on kyselyaineistossa hieman korkeampi kuin peruskoulun ja ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen nuorten osuus keskimäärin. Tämä johtunee osaltaan siitä, että aineistossa on yhteishakujärjestelmästä mukaan tulleiden nuorten lisäksi työnhakijoina olleita ammattikoulutattomia nuoria.

Taulukko 47. Ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen taustakoulutuksen mukaan.

Koulutukseen hakeutuminen %	Osa peruskoulua (keskeytynyt)	Peruskoulu	Lukio, muttei vielä ylioppilastutkintoa	Ylioppilastutkinto	Jokin muu
Kyllä	100	66	65	86	81
En	0	34	35	14	19
Yhteensä	100	100	100	100	100
Lukumäärä	2	176	34	470	21

Kyselyyn vastanneista ammatilliseen oppilaitokseen tai ammattikorkeakouluun opiskelemaan hakeneista nuorista noin 40 % ei ollut päässyt opiskelemaan, noin 30 % oli päässyt opiskelemaan ammatilliseen oppilaitokseen ja noin 20 % oli päässyt ammattikorkeakouluun. Kyselyyn vastanneiden naisten ja miesten välillä ei ollut eroa koulutukseen pääsemisen suhteen. Ikäryhmittäin tarkasteltuna yleisimmin haettuun koulutukseen eivät olleet päässeet 17- ja 25-vuotiaat nuoret. Sen sijaan 18-vuotiaat olivat päässeet muita useammin opiskelijaksi ammatilliseen oppilaitokseen. Kyselyaineistossa peruskoulun ja ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen jatkokoulutukseen pääsemättömien nuorten osuus on suurempi kuin kansallisissa tilastoissa keskimäärin. Tämä voi olla viite siitä, että aineistossa on aiemmin valmistuneita TE-toimiston asiakkaana olleita nuoria. Nämä nuoret ovat pyrkineet noudattamaan koulutukseen hakeutumisen velvoitetta työmarkkinatuen saamiseksi, mutta eivät ole päässeet opiskelemaan.

Taulukko 48. Koulutukseen hakeutumisen tulos.

Koulutukseen hakeutumisen tulos	%	lukumäärä
En päässyt opiskelemaan	43	252
Kyllä, pääsin opiskelijaksi ammatilliseen oppilaitokseen	31	178
Kyllä, pääsin opiskelijaksi ammattikorkeakouluun	26	153
Yhteensä	100	583

Koulutustaustan mukaisesti tarkasteltuna peruskoulun ja lukion suorittaneet olivat päässeet yleisemmin opiskelemaan ammatilliseen oppilaitokseen ja ylioppilaat ammattikorkeakouluun. Peruskoulun ja lukion suorittaneista noin 40 % ja ylioppilaista 25 % oli päässyt opiskelijaksi ammatilliseen oppilaitokseen, kun ammattikorkeakouluun oli päässyt opiskelemaan reilu 30 % ylioppilaista ja lukion suorittaneista nuorista. Kyselyyn vastanneilla peruskoulun keskeyttäneillä ja peruskoulun suorittaneilla oli ollut vaikeampaa päästä jatko-opintoihin kuin ylioppilailla. Peruskoulun keskeyttäneistä nuorista 67 % ja peruskoulun suorittaneista 55 % ei ollut päässyt hakemaansa koulutukseen, kun ylioppilaista koulutuksen ulkopuolelle oli jäänyt 40 % kysymykseen vastanneista nuorista. Tämä tulos voi antaa viitteitä siitä,

että työttömänä työnhakijana olevat, tyypillisesti peruskoulutuksen varassa olevat nuoret hakevat ammatilliseen koulutukseen, mutta eivät pääse opiskelemaan toisin kuin ylioppilaat.

Vuonna 2010 opintoihin päässeistä vastanneista noin 80 % jatkoi vuonna 2011 edellisenä vuonna aloittamiaan opintoja. Kyselyyn vastanneista reilu 10 % oli keskeyttänyt ammatillisessa oppilaitoksessa aloittamansa opinnot ja noin 5 % ammattikorkeakoulussa aloittamansa opinnot. Nuorilla miehillä ja naisilla ei ollut eroa opintojen jatkamisen ja keskeyttämisen suhteen muutoin kuin siten, että nuoret miehet olivat naisia hieman useammin keskeyttäneet opinnot ammattikorkeakoulussa. Kyselyyn vastanneet olivat keskeyttäneet opinnot ammatillisessa oppilaitoksessa yhtä usein kuin nuoret keskimäärin ja ammattikorkeakouluissa hieman harvemmin kuin nuoret keskimäärin¹³.

Taulukko 49. Koulutukseen hakeutumisen tulos.

Vuonna 2010 aloitettujen opintojen keskeyttäminen	%	lukumäärä
Jatkoi opintoja	82	268
Keskeytti opinnot ammatillisessa oppilaitoksessa	13	44
Keskeytti opinnot ammattikorkeakoulussa	4	14
Yhteensä	100	326

Kyselyyn vastanneista yleisimmin opintojaan olivat jatkaneet ylioppilaat, joista 87 % oli kyselyyn vastatessaan edelleen vuonna 2010 aloitetuissa opinnoissa. Peruskoulun suorittaneista nuorista 63 % oli vuonna 2010 aloitetuissa opinnoissa. Peruskoulun ja lukion suorittaneet nuoret olivat keskeyttäneet yleisemmin ammatilliset opinnot ja ylioppilaat ammattikorkeakoulun.

Enemmistö kyselyyn vastanneista on päässyt opiskelupaikkaansa kevään yhteishaussa, joka on keskeisin väylä opintoihin hakeutumisessa. Opinnot keskeyttäneissä on edelleen opiskelevia enemmän niitä nuoria, jotka olivat päässeet opiskelemaan syksyn yhteishaun täydennyshaussa ja lisähaussa. Opintonsa keskeyttäneissä on opiskelemissa edelleen olevia enemmän myös kevään täydennyshaussa sisään päässeitä nuoria, mutta ryhmien välinen ero on pienempi kuin syksyn täydennyshaun kohdalla. Kyselyyn vastanneista edelleen opiskelemissa olevilla nuorilla ei ollut koulutustaustan mukaisia eroja siinä, missä haussa he olivat päässeet opiskelemaan.

13 Koulutuksen keskeyttämistä koskevia tietoja Tilastokeskuksen tietokannasta:
http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/kou/kkesk/kkesk_fi.asp.

Taulukko 50. Haku, jonka kautta on päässyt opiskelupaikkaan.

Opiskelupaikkaan johtanut haku	Opiskelevien sisäänpääsyväylä		Keskeyttäneiden sisäänpääsyväylä	
	%	lukumäärä	%	lukumäärä
Kevään yhteishaku	79	209	72	41
Kevään yhteishaun täydennyshaku tai lisähaku	4	11	7	4
Syksyn yhteishaku	10	27	7	4
Syksyn yhteishaun täydennyshaku tai lisähaku	2	5	11	6
Joustava valinta oppilaitokseen syksyllä tai keväällä	5	12	4	2
Yhteensä	100	264	100	57

Kyselyyn vastanneissa tekniikan ja liikenteen alan sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutuksessa olleissa nuorissa oli enemmän opintonsa keskeyttäneitä kuin edelleen opiskelevia nuoria. Opiskelemissa olleet naiset olivat yleisimmin sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan koulutuksessa, jossa oli noin kolmasosa naisista. Miehet olivat yleisimmin tekniikan ja liikenteen alan koulutuksessa, jossa heistä oli noin puolet. Opintonsa keskeyttäneet naiset olivat olleet opiskelemissa yleisimmin matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla, jossa oli ollut opiskelemissa noin neljäsosa keskeyttäneistä naisista. Opintonsa keskeyttäneistä miehistä noin puolet oli ollut tekniikan ja liikenteen alan koulutuksessa. (ks. liitetaulukko 7)

Taulukko 51. Haku, jonka kautta on päässyt opiskelupaikkaan.

Vastaajan opinto-ala	edelleen opiskelevat		opintonsa keskeyttäneet	
	%	lukumäärä	%	lukumäärä
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	5	13	0	0
Kulttuuriala	15	39	7	4
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	15	39	16	9
Luonnontieteiden ala	3	7	4	2
Tekniikan ja liikenteen ala	20	52	29	16
Luonnonvara- ja ympäristöala	5	14	5	3
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	24	64	18	10
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	14	37	21	12
Yhteensä	100	265	100	56

Opintonsa keskeyttäneistä tekniikan alan opiskelijoista on enemmistö päättänyt koulutuksen ammattikorkeakoulusta. Sosiaali- ja terveysalan koulutuksen keskeyttäneet ovat puolestaan päättäneet opintonsa ammattiopistoasteelta. Opintojaan jatkaneilla ei ollut eroa siinä, jatkoivatko he ammattiopistossa vai ammattikorkeakoulussa. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijat olivat tyypillisesti myös työssä. (8 nuorta). Enemmistö vuonna 2010 opintonsa keskeyttäneistä (56 nuorta) opiskeli kyselyyn

vastaamishetkellä yliopistossa, jossa opiskelijoita oli jokaisella koulutusosalalla. Opintonsa keskeyttäneistä 16 oli työttöminä. Yleisimmin työttöminä olivat tekniikan alan ja matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutuksen keskeyttäneet. Palveluissa ja työssä oli molemmissa 11 nuorta, joista julkisissa työvoimapalveluissa olivat yleisimmin yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalta ja sosiaali- ja terveysalalta opintonsa keskeyttäneet. Ansiotyössä olivat muita useimmin matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutuksen keskeyttäneet opiskelijat.

Vastausten perusteella opintonsa keskeyttäneet olivat edelleen opiskelemassa olevia nuoria selvästi useammin olleet koulutuspaikassa, jonne he eivät olleet ensisijaisesti halunneet. Noin 70 % edelleen opiskelevista oli päässyt paikkaan, jonne oli ensisijaisesti halunnut. Sen sijaan opintonsa keskeyttäneistä nuorista noin 40 prosentilla opinnot olivat olleet paikassa, jonne he eivät olleet hakeutuneet ensisijaisesti. Edelleen opiskelevista noin 40 prosentilla oli ollut hyvin tietoa koulutuksesta, jonne he olivat päässeet, kun vastaavaa mieltä oli noin 30 % opintonsa keskeyttäneistä. Lisäksi opintonsa keskeyttäneistä reilu neljäsosa oli ollut sattumanvaraisesti valitussa opiskelupaikassa, kun edelleen opiskelleista oli tehnyt koulutuspaikkavaihtolinnan sattumanvaraisesti reilu kymmenesosa. Edelleen opiskelevista noin viidesosa suunnitteli muualle opiskelemaan lähtemistä. Opintonsa keskeyttäneistä nuorista vain kolmasosalla oli selvillä opintoala, jonne he olisivat seuraavaksi hakeutumassa. Nuoret naiset ja miehet eivät eronneet sen suhteen, miten heillä on ollut tietoa opinnoista ja miten sattumanvaraisesti he ovat koulutukseen hakeutuneet.

Taulukko 52. Haun ensisijaisuus ja sattumanvaraisuus.

Edelleen opiskelevat	%	lukumäärä	Keskeyttäneet	%	lukumäärä
Pääsin opiskelemaan paikkaan, jonne ensisijaisesti halusin	69	180	Opinnot eivät olleet paikassa, jonne olin ensisijaisesti halunnut	38	21
Minulla oli jo ennen opintoja hyvin tietoa koulutuksesta, johon pääsin	43	112	Minulla oli jo ennen opintoja hyvin tietoa koulutuksesta, johon pääsin	29	16
Olen opiskelemassa paikassa, jonka valitsin sattumanvaraisesti	16	42	Olin opiskelemassa paikassa, jonka olin valinnut sattumanvaraisesti	27	15
Vaikka opiskelen nyt, haen muualle koulutukseen	21	55	Minulla on opintoala selvillä, jonne haen seuraavaksi	33	18
Jokin muu	7	19	Jokin muu	22	12

Edelleen opiskelevat täydensivät muu -vaihtoehtokohdassa vastauksiaan yleisimmin siten, että ammatilliseen oppilaitokseen päässeet olivat päässeet paikkoihin, joihin ovat hakeneet toissijaisesti (7 vastausta). Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta nuoret olivat lopulta kokeneet valitsemansa toissijaisen vaihtoehdon mieluisaksi. Osa nuorista kertoi olevansa koulutuspaikassa väliaikaisratkaisuna (4). Nuoret totesivat pitävänsä ammattikoulupaikkaa vain varalla ja aikovansa hakeutua yliopistoon, ammattikorkeakouluun tai työelämään. Muutama nuori oli saanut opiskelupaikan, mutta siirtänyt

opintojen alkamista vuodella armeijan tai sairausloman takia. Useimmat näistä nuorista olivat tyytyväisiä koulutusvalintaansa (3). Yksi nuorista oli ollut opiskelemassa, mutta päättänyt lyhyet talouskouluopintonsa vastausajankohtaan mennessä.

Opintonsa keskeyttäneet täydensivät muu -vaihtoehtokohtaa kertomalla, että he olivat jatkaneet opintoja muussa koulutuspaikassa kuten oppisopimuskoulutuksessa, yliopistossa tai muussa oppilaitoksessa (3). Opintonsa keskeyttäneet nuoret olivat ilmoittautuneet poissaoleviksi opinnoista armeijan tai muun syyn vuoksi (2). Nuoret totesivat, etteivät he olleet tyytyväisiä opiskeluun esimerkiksi opettajien ja vähäisen opiskelumotivaation vuoksi (2). Nuoret kertoivat, kuinka keskeyttämiseen liittyi elämäntilanteeseen vaikuttavia tekijöitä kuten päihdeongelma tai asunnon puuttuminen (2). Yksi keskeyttäneistä nuorista kertoi siirtyneensä opintojen jälkeen työelämään (1).

Nuorten koulutustaustan mukaisesti tarkasteltuna edelleen opiskelemassa olevat ylioppilaat olivat päässeet peruskoulun suorittaneita useammin koulutukseen, jonne he olivat ensisijaisesti halunneet. Opintonsa keskeyttäneissä nuorissa ei vastaavaa eroa ylioppilaiden ja peruskoulun suorittaneiden välillä ollut. Ammatillisessa oppilaitoksessa ja ammattikorkeakouluissa opiskelevien välillä ei ollut eroa siinä, olivatko he päässeet ensisijaisesti toivomiinsa koulutuspaikkoihin. Eroa ei ollut myöskään siinä, olivatko nuoret keskeyttäneet opintonsa näissä oppilaitoksissa. Ylioppilailla oli myös enemmän tietoa koulutuksesta, jonne he olivat päässeet verrattuna peruskoulun suorittaneisiin nuoriin. Tätä taustakoulutuksen mukaista eroa ei ilmennyt opintonsa keskeyttäneillä nuorilla.

Nuorten koulutuspaikan mukaisesti tarkasteltuna kyselyyn vastanneet ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevat nuoret kertoivat tienneensä hieman ammattikorkeakoulussa opiskelevia nuoria useammin hyvin koulutuksesta, johon he olivat päässeet. Edelleen opiskelemassa olevat ylioppilasnuoret olivat peruskoulun suorittaneita useammin opiskelemassa sattumanvaraisesti valitussa opiskelupaikassa. Opintonsa keskeyttäneistä nuorista taas peruskoulun suorittaneet olivat olleet ylioppilasnuoria useammin sattumanvaraisesti valitussa oppilaitoksessa. Ammattiopistossa ja ammattikorkeakoulussa opiskelemassa olevien ja opintonsa niissä keskeyttäneiden välillä ei ollut eroa siinä, oliko opiskelupaikka valittu sattumanvaraisesti vai ei. Ylioppilaista oli huomattavasti useampi ollut hakeutumassa muualle opiskelemaan nykyisestä koulutuspaikastaan kuin peruskoulun suorittaneista nuorista. Opintonsa keskeyttäneillä ylioppilasnuorilla oli myös useammin selvillä seuraavaksi haettavana oleva opiskelupaikka kuin peruskoulun suorittaneilla nuorilla. Ammattikorkeakoulussa opiskelevat nuoret suunnittelivat ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevia useammin hakeutuvansa opiskelemaan muualle.

VÄLIVUODEN PITÄMINEN

Kyselyyn vastanneista nuorista enemmistö eli noin kaksi kolmasosaa oli viettänyt välivuotta jossain vaiheessa. Vajaa kymmenesosa ei ollut viettänyt välivuotta, mutta suunnitteli sen viettämistä tulevaisuudessa. Noin neljäsosa vastaajista ei ollut viettänyt eikä suunnitellut viettävänsä välivuotta.

Taulukko 53. Välivuoden viettäminen.

Välivuoden viettäminen	%	lukumäärä
Kyllä	67	478
En, mutta olen suunnitellut viettäväni	8	58
En enkä ole suunnitellut viettäväni	25	182

Kyselyyn vastanneista peruskoulun suorittaneista nuorista 72 % oli viettänyt välivuoden. Ylioppilaista välivuoden oli viettänyt 66 % ja lukion suorittaneista ilman ylioppilastutkintoa olevista 60 %. Ylioppilastutkinnon suorittaneista 9 % ja peruskoulun suorittaneista 5 % ei ollut vielä viettänyt välivuotta, mutta suunnitteli viettävänsä sellaisen.

Kyselyyn vastanneista välivuotta viettäneistä tai sitä suunnitelleista noin puolella (49 %) oli tarkat suunnitelmat siitä, mille koulutuslallalla haluaa hakeutua välivuoden jälkeen (N=661). Ylioppilailla oli perustutkinnon suorittaneita useammin suunnitelmia siitä, minne he aikovat hakeutua välivuoden jälkeen. Kyselyyn vastanneista ylioppilastutkinnon suorittaneista 58 prosentilla, lukion suorittaneista 42 prosentilla ja peruskoulun suorittaneista 33 prosentilla oli tietoa siitä, minne he aikovat hakeutua välivuoden jälkeen. Nuorten naisten ja miesten välillä ei ollut eroa välivuoden viettämisen ja sen jälkeiseen koulutukseen hakeutumiseen liittyvien suunnitelmien suhteen.

3.3.3 Hakeutumisvelvoitteen tunnettuus sekä tiedon ja tuen saaminen opintoihin hakeutumiseen

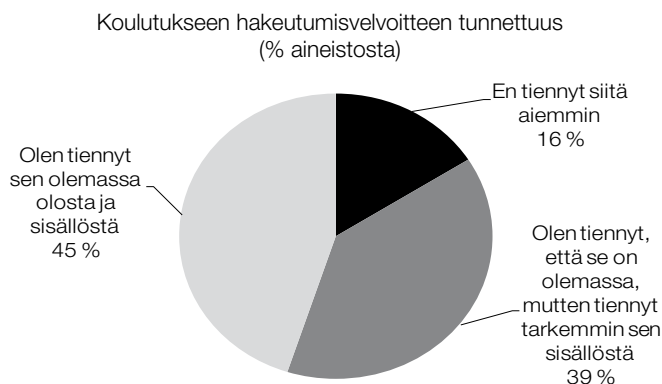
HAKEUTUMISVELVOITTEEN TUNNETTUUS

Tutkimuksessa yhdeksi tutkimustehtäväksi on asetettu selvittää, miten nuoret ovat saaneet tietoa koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta. Toiseksi tulee tuottaa tietoa siitä, mitä mieltä nuoret ovat koulutukseen hakeutumiseen saatavan tuen riittävyydestä. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta kerrotaan mm. ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen koulutusoppaassa, jossa on tietoa hakeutumisvelvoitteesta Työmarkkinatuki-otsikon alla.¹⁴

Nuoria pyydettiin ennen koulutukseen hakeutumisvelvoitteen arviointia kertomaan, kuinka hyvin he tuntevat sen. Kyselyyn vastanneista nuorista noin puolet oli tuntenut koulutukseen hakeutumisvelvoitteen olemassa olon ja sen sisällön. Vajaa puolet oli tuntenut sen olemassa olon, mutta ei tarkemmin sisältöä. Vajaa viidesosa nuorista ei ollut tiennyt koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta aiemmin ennen kyselyä. Kyselyyn vastaajien koulutustaustan tai sukupuolen suhteen ei ole merkittävää eroa siinä, kuinka hyvin nuoret tuntevat koulutukseen hakeutumisvelvoitteen.

14 Koulutusopas 2011. Ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus sekä vapaa sivistystyö, Opetushallitus, Helsinki, s. 333. Korkeakoulujen hakuoppaassa 2011 ei ole vastaavia tietoja.

Kuvio 4. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen tunnettuus (N=689)

TIEDON SAAMINEN HAKEUTUMISVELVOITTEESTA

Tiedon saamisen riittäväksi kokevat nuoret

Kyselyssä niitä nuoria, jotka vastasivat saaneensa riittävästi tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta, pyydettiin kertomaan, mistä lähteistä he olivat tietonsa hankkineet. Kysymykseen vastanneista nuorista noin puolet oli saanut tiedon koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta oppilaitoksesta tai TE-toimistosta ja vajaa puolet internetin kautta tai kavereilta. Noin 20 % nuorista oli saanut tiedon koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta tiedotusvälineistä tai KELAsta ja noin 10 % sosiaalitoimistosta.

Kuvio 5. Lähteet, joista nuori on saanut tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta

Nuorilta tiedusteltiin, mitä muita, kuin kysymyslistassa mainittuja, kanavia pitkin he olivat saaneet tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta. Avokysymykseen vastasi 33 nuorta. Yleisimmin tietolähteeksi mainittiin noin kolmasosassa vastauksista oma äiti tai vanhemmat. Näitä vastauksia täydennettiin muutamissa tapauksissa ilmoittamalla äidin ammatillinen tausta, joka oli sosiaalityössä tai työhallinnossa. Toiseksi yleisimmin nuoret olivat saaneet tietoa velvoitteesta koulutusnetin, oppilaitoksen sivujen tai muiden internet-sivujen kautta. Yhtä yleisesti myös opinto-oppaat, yhteishakuoppaat ja oppilaitosten neuvonta ovat olleet hakuvelvoitteesta kertovia tietolähteitä. Tietoa oli saatu myös työpajan tai työharjoittelupaikan kautta. Eräs nuori oli saanut tietoa omien lakiopintojensa kautta.

Ne, jotka olivat saaneet tietoa TE-toimistosta, täsmensivät vastaustaan siten, että nuori oli saanut tiedon TE-toimistolta asiasta sähköpostitse lähiaikoina. Vastaa-jina oli myös nuoria, jotka olivat saaneet tiedon TE-toimistolta hakuvelvoitteesta vasta siinä vaiheessa, kun nuori oli menettämässä työmarkkinatukensa. Yllättävän monissa vastauksissa todettiin, että nuoret olivat saaneet tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta vasta nyt tehdyn kyselyn kautta. Yksittäisesti nuoret pitivät tietoa yleissivistykseen kuuluvana eivätkä tarkemmin muistaneet, mistä olivat tiedon alun perin saaneet.

Kysymykseen vastanneet lukion suorittaneet nuoret ja ylioppilaat ovat saaneet peruskoulun suorittaneita useammin tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta kavereilta ja omasta oppilaitoksesta. Peruskoulun suorittaneet olivat puolestaan saaneet ylioppilaita useammin tiedon koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta TE-toimiston ja sosiaalistoitimiston kautta. Internetin ja tiedotusvälineiden kautta olivat saaneet yleisimmin tiedon koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta lukion suorittaneet nuoret.

TIEDON SAAMISEN VÄHÄISEKSI KOKEVAT NUORET

Kyselyssä niitä nuoria, jotka vastasivat, etteivät olleet saaneet riittävästi tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta pyydettiin kertomaan, mistä paikoista he haluaisivat saada lisätietoa asiasta. Vastaajat saivat mainita useamman tietolähteen.

Kysymykseen vastanneista nuorista selvä enemmistö, eli 80 %, kertoi haluavansa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta enemmän tietoa oppilaitoksesta esimerkiksi opinto-ohjaajalta tai opettajalta. Noin 70 % vastanneista kertoi haluavansa enemmän tietoa internetistä ja reilu 60 % haluavansa sitä TE-toimistosta. Reilu puolet nuorista halusi nykyistä enemmän tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta tiedotusvälineistä ja KELAsta. Nuorista 40 % kertoi toivovansa sosiaalistoitimiston tiedottavan enemmän koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta. Noin 20 % kysymykseen vastanneista oli kiinnostunut saamaan tietoa jonkun muun viranomaisten, puolustusvoimien tai kavereiden kautta. Vastausten mukaan nuoret saavat useammin tietoa hakeutumisvelvoitteesta ystäviensä kautta kuin he haluaisivat käyttää heitä tietolähteenä. Nuoret ovat myös saaneet harvemmin tietoa

TE-toimistosta hakeutumisvelvoitteesta verrattuna siihen, kuinka usein he halusivat saada tietoa sieltä.

Kuvio 6. Lähteet, joista nuorten toivoisivat saavansa tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta

Nuorilta tiedusteltiin avokysymyksellä, mistä muista kysymyslistassa mainituista lähteistä he toivoisivat saavansa nykyistä enemmän tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta. Kysymykseen vastasi 21 nuorta. Monissa vastauksissa kerrottiin, kuinka tukea ja tietoa pitäisi tulla kaikkialta ja eri alojen ammattilaisilta, sillä tuen saamista pidetään nykyisin niukkana. Vastauksissa kerrottiin, kuinka nuorille pitäisi tiedottaa enemmän hakeutumisvelvoitteesta netissä, sosiaalisessa mediassa, sanomalehdissä ja muussa mediassa. Nuoret toivoivat mainoksia ja kotiin lähetettäviä virallisia tiedotteita, joihin liittyvistä odotuksista kerrottiin yhtä usein kuin netitiedottamisen lisäämisestä. Koulujen toivottiin antavan enemmän tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta suullisesti. Vastauksissa kerrottiin tarpeesta saada nuorille oma julkisoikeudellinen laitos, joka hoitaisi yhtenä tehtävänä hakeutumisvelvoitteesta tiedottamista.

TE-toimistot mainittiin tietokanavina, joiden tilalle halutaan kehitettävän nykyistä enemmän henkilökohtaista tukea antavia palveluita. Nuoret kuvasivat nykyistä toimintatapaa tiedon saamisen kannalta virastoissa ravaamiseksi, liiallisesti rahaa vieväksi ja hyödyttömäksi. Vastauksissa kerrottiin, kuinka TE-toimiston henkilöstöä pidetään liian vaikeasti tavoitettavana. Nuoret kertoivat, kuinka TE-toimiston sijasta toivotaan auttavaksi tahoksi todella henkilökohtaisesti nuorten asiat hoitaakseen ottavaa yritystä. Koulunsa päättäneille toivotaan annettavan jonkinlaisen yleisopinto-ohjaajan palvelua, joka neuvoisi tietyn ikäisiä nuoria. Henkilökohtaista opinto-ohjausta haluttaisiin tarjota myös nuorille, jotka ovat olleet ilman

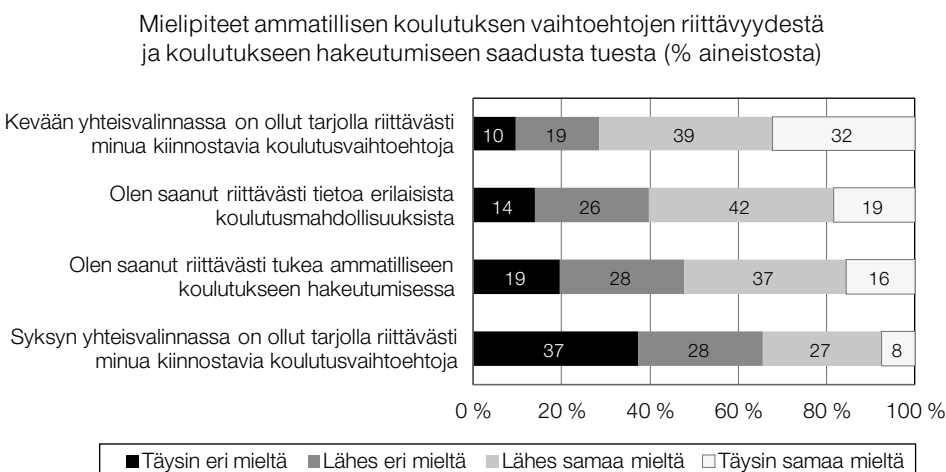
opiskelupaikkaa kolme vuotta tai sitä pidempään. Henkilökohtaista opinto-ohjausta toivotaan tarjottavan etenkin niille, jotka ovat olleet useampia vuosia työttömänä.

Kyselyyn vastanneet peruskoulun keskeyttäneet ja ylioppilaat kertoivat haluavansa enemmän tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta oppilaitoksesta. Kyselyyn vastannut peruskoulun keskeyttäneiden ryhmä on hyvin pieni, mutta erotuu muiden koulutustaustan omaavista nuorista tarpeessa saada tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta. Peruskoulun keskeyttäneet toivoivat muita ryhmiä useammin tietoa saatavan enemmän myös TE-toimiston, sosiaalitoimiston, Kelan ja internetin kautta. Muutoin koulutustaustan mukaan ei ole suurta eroa sen suhteen, mitä tietokanavia toivottaisiin käytettävän nykyistä enemmän koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta viestimiseen.

HAKEUTUMISVAIHTOEHTOJEN RIITTÄVYYS JA NUORTEN SAAMA TUKI

Kyselyyn vastanneista nuorista noin 70 % piti kevään yhteishaun vaihtoehtoja riittävinä siten, että he olivat löytäneet niistä itseään kiinnostavia vaihtoehtoja. Syksyn yhteishakua piti riittävänä ja heitä itseään kiinnostavia vaihtoehtoja tarpeeksi tarjoavana vain noin 30 % vastanneista. Noin 60 % nuorista koki saaneensa riittävästi tietoa erilaisista koulutusvaihtoehtoista, mutta vain noin puolet koki saaneensa riittävästi tukea koulutusvaihtoehtojen tekemiseen. Peruskoulun suorittaneista noin 60 % kertoi että kevään yhteishaussa on heitä kiinnostavia vaihtoehtoja, kun näin koki noin 80 % ylioppilaista. Noin 40 % peruskoulun suorittaneista ja noin 30 % ylioppilaista piti syksyn yhteishakutarjontaa riittävästi itseä kiinnostavia vaihtoehtoja sisältävänä. Koulutusvaihtoehtojen riittävydestä ja tuen saamisessa ei ollut koulutustaustan mukaista eroavuutta.

Kuvio 7. Mielipiteet hakuvaihtoehtojen riittävydestä ja opintoihin hakeutumiseen saatavasta tuesta (N~718)

Ylioppilaat arvioivat peruskoulun suorittaneita useammin, että kevään yhteishaussa on kiinnostavia koulutusvaihtoja. Kevään yhteishaun koulutusvaihtoehtoja pitivät useammin riittävänä ammattikorkeakoulussa, yliopistossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevat kuin työharjoittelussa ja julkisissa työvoimapalveluissa olevat nuoret. Kaikkein tyytymättömmimpiä kevään yhteishaun tarjontaan olivat työttöminä työnhakijoina olevat nuoret. Peruskoulun suorittaneet nuoret olivat puolestaan ylioppilaita tyytyväisempiä syksyn yhteishaun vaihtoehtojen riittävyyteen. Syksyn yhteishakupaikkojen riittävyyteen olivat hieman tyytyväisempiä ammatillisissa oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelevat kuin yliopistossa opiskelevat, työttömät tai työvoimapoliittisissa palveluissa olevat nuoret.

Peruskoulun ja lukion suorittaneiden välillä ei ollut eroa siinä, kokivatko he saavansa riittävästi tietoa erilaisista koulutusmahdollisuuksista. Samoin nuoren vastaushetken koulutus- ja työmarkkina-asema ei vaikuttanut kokemukseen tiedon riittävyydestä. Myöskään siinä, olivatko nuoret saaneet riittävästi tietoa ammatilliseen koulutukseen hakeutumiseen, ei ollut eroa peruskoulun suorittaneiden ja ylioppilaiden välillä. Sen sijaan nuorten koulutus- ja työmarkkina-asemien välillä oli eroa koulutukseen hakeutumisessa annettavan tuen kokemisessa. Tyytyväisempiä siihen olivat vastaushetkellä opiskelijana olevat nuoret kuin työnhakijoina ja työssä olevat nuoret. Ammatillisessa oppilaitoksessa ja ammattikorkeakouluissa opiskelevista nuorista noin 60 % piti saamaansa tukea hyvänä, kun vastaavaa mieltä oli noin 50 % työttömänä työnhakijana, työharjoittelussa ja työllistymistä tukevissa palveluissa olevista sekä 40 % ansiotyössä olevista nuorista.

3.3.4 Nuorten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta

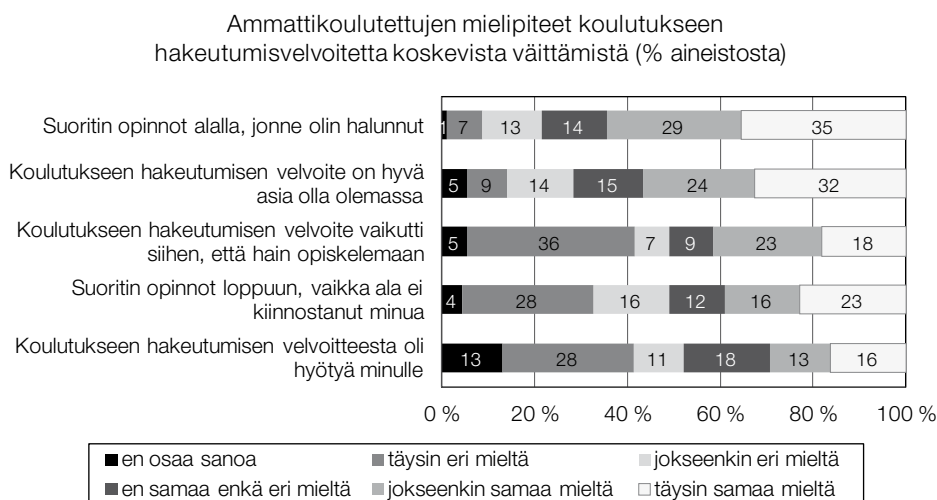
AMMATILLISEN KOULUTUKSEN SUORITTANEIDEN NUORTEN NÄKEMYKSET

Kyselyn saatteessa nuorille kerrottiin koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta ja todettiin lomakkeen olevan tarkoitettu ensisijaisesti velvoitteen piirissä oleville ammattikouluttamattomille alle 25-vuotiaille henkilöille. Ammattikorkeakoulujen hakurekisteritietojen kautta kyselyn vastaanottajina oli myös ammatillisen tutkinnon suorittaneita nuoria, sillä yhteisvalintarekisterin yhteystietohakua ei ole mahdollista rajata sen perusteella, onko nuori hakenut ammattikorkeakouluun ammatillisen oppilaitoksen vai ylioppilastutkinnon kautta. Vaikka ammatillisen koulutuksen suorittaneita nuoria ei enää koske koulutukseen hakeutumisvelvoite, haluttiin heiltä tiedustella sen vaikutuksista heidän omien opintojensa suorittamiseen. Kyselyssä oli ammatillisen koulutuksen suorittaneilla oma lyhyt kysymysosuutensa. Ammattikoulutuksen suorittaneiden nuorten vastaukset eivät siten ole mukana kuin erityisesti näille nuorille tarkoitettussa kysymyspatteristossa.

Kyselyn perusteella ammatillisen koulutuksen suorittaneet olivat tyypillisimmin suorittaneet opinnot alalla, jonne olivat halunneetkin. Noin kaksi kolmasosaa

nuorista oli tätä mieltä ja miltei yhtä monet vastaajat, eli reilu puolet ammattikoulutetuista nuorista, piti koulutukseen hakeutumisen velvoitetta hyvänä. Noin kahdella viidesosalla nuorista hakeutumisvelvoite oli vaikuttanut opiskelemaan hakeutumiseen ja saman verran nuorista oli suorittanut opinnot loppuun, vaikka ala ei ollut kiinnostanut heitä. Noin kolmasosa nuorista koki koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta olleen hyötyä heille itselleen. Ammatillisen koulutuksen suorittaneiden nuorten oli vaikeinta arvioida, oliko koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta lopulta heille hyötyä. Reilu kymmenesosa ilmoitti, ettei osaa arvioida hakuvelvoitteen hyötyä itselleen. Yhtenä syynä omakohtaisen hyödyn kokemisen vähäisyyteen on todennäköisesti se, että nuoret olivat suorittaneet vastikään opintonsa loppuun eivätkä he olleet ehtineet saada niistä konkreettista hyötyä.

Kuvio 8. Ammattikoulutettujen nuorten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta (N=92~94)

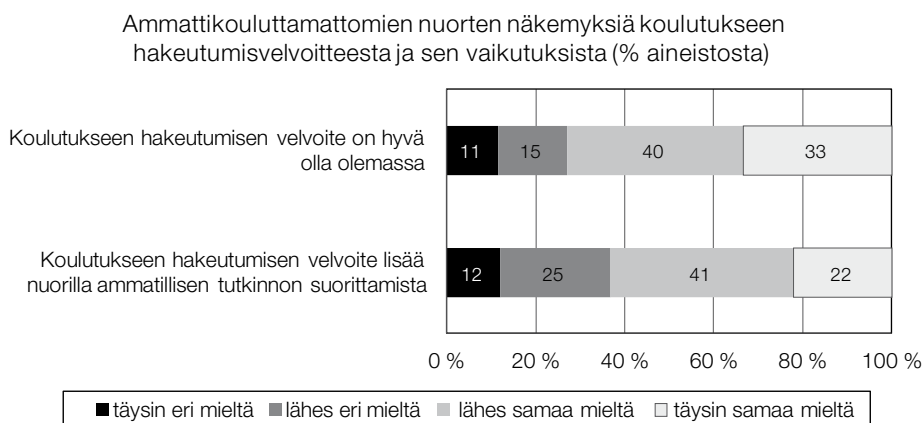
Kyselyyn vastanneet ammatillisen koulutuksen suorittaneet naiset olivat päässeet hieman miehiä useammin opiskelemaan haluamalleen alalle. Miehet puolestaan kertoivat naisia useammin suorittaneensa opinnot loppuun, vaikka ala ei ollut kiinnostanut heitä. Kyselyyn vastanneet ammattikoulutetut naiset kokivat miehiä harvemmin koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta olleen hyötyä heille itselleen. He kuitenkin pitivät miehiä useammin hyvänä asiana, että on olemassa koulutukseen hakeutumisen velvoite.

AMMATTIKOULUTTAMATTOMIEN NUORTEN MIELIPITEET HAKEUTUMISVELVOITTEEN SISÄLLÖSTÄ

Ammattikouluttamattomilta nuorilta tiedusteltiin yleismielipidettä siitä, pitivätkö he koulutukseen hakeutumisvelvoitteen olemassa oloa hyvänä ja sen vaikutuksia

nuorten koulutusten suorittamiseen myönteisinä. Kyselyyn vastanneista hakeutumisvelvoitteen piirissä olevista nuorista noin kolme neljäsosaa piti velvoitetta hakeutua ammatilliseen koulutukseen hyvänä ja noin kaksi kolmasosaa arvioi hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten ammatillisen koulutuksen suorittamista.

Kuvio 9. Nuoren mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta (N=98-104)

Ylioppilastutkinnon suorittaneet pitivät hakeutumisvelvoitetta useammin hyvänä kuin peruskoulun suorittaneet. Kyselyyn vastanneista ylioppilaista 78 %, lukion suorittaneista 65 % ja peruskoulun suorittaneista 62 % piti koulutukseen hakeutumisvelvoitetta hyvänä. Ylioppilaat ja lukion suorittaneet arvioivat peruskoulututkinnon suorittaneita useammin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen myös lisäävän nuorten ammatillisten tutkintojen suorittamista. Ylioppilaista ja lukion suorittaneista noin 67 % arvioi hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten ammatillisten tutkintojen saamista, kun vastaavaa mieltä oli 54 % kysymykseen vastanneista peruskoulun suorittaneista.

Nuoret ammattikouluttamattomat naiset ja miehet eivät eronneet sen suhteen, kuinka hyvänä he pitivät koulutukseen hakeutumisvelvoitteen olemassa oloa. Nuoret naiset arvioivat kuitenkin miehiä hieman useammin hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten ammatillisen tutkinnon suorittamista.

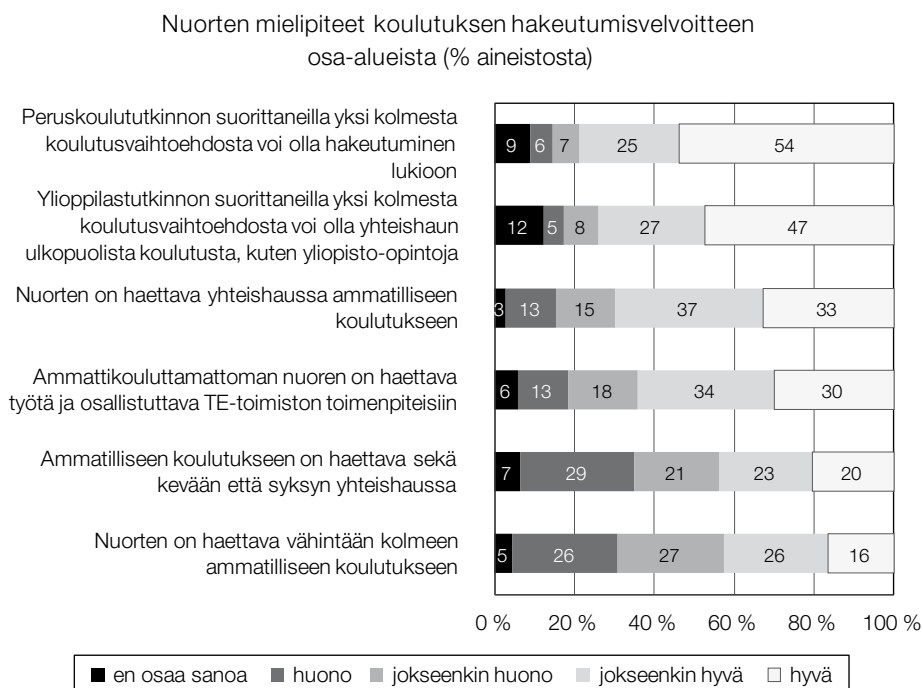
AMMATTIKOULUTTAMATTOMAT NUORET JA HAKEUTUMISVELVOITTEEN OSA-ALUEET

Kyselyyn vastanneilta nuorilta tiedusteltiin yleisarvion lisäksi eritellymmiin mielipiteitä koulutukseen hakeutumisvelvoitteen eri osa-alueista. Seuraavasta kuviosta ilmenee, kuinka kyselyyn vastanneista nuorista noin 80 % oli samaa tai joksenaikin samaa mieltä siitä, että peruskoulun suorittaneilla voi olla yksi kolmesta vaihtoehdosta hakeutuminen lukioon. Noin kolme neljäsosaa piti hyvänä ylioppilaiden koulutusvaihtoehtoja koskevaa rajausta, jonka mukaan yksi voi olla yliopistokoulutusta

tai muu vastaava yhteishaun ulkopuolinen vaihtoehto. Kolmanneksi yleisimmin hyvänä pidettiin nuorten velvoitetta hakea yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen, jota piti jokseenkin hyvänä tai hyvänä noin 70 % nuorista. Noin kaksi kolmasosaa nuorista piti hyvänä sitä, että ammattikouluttamattomien nuorten on haettava työtä tai osallistuttava TE-toimiston tarjoamiin palveluihin saadakseen työmarkkinatukea. Noin vajaa puolet nuorista koki jokseenkin hyväksi tai hyväksi ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen velvoitteen kevään ja syksyn yhteishaussa sekä ehdon, jonka mukaan nuorten on haettava vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen.

Vastausten perusteella peruskoulun suorittaneiden ja ylioppilaiden hakuvaihtoehtojen rajaamista pitää hyvänä noin puolet nuorista. Noin kolmasosa vastaajista pitää hyvänä hakuvelvoitteeseen liittyvää ammatilliseen koulutukseen hakeutumista ja osallistumista ammattikouluttamattomana TE-toimiston palveluihin ja työnhakuun. Noin viidesosa nuorista pitää hyvänä velvoitetta hakea syksyn ja kevään yhteishaussa vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen. Eniten en osaa sanoa vaihtoehtoja on peruskoulun ja ylioppilastutkinnon tarkempia koulutusvaihtoehtojen rajauksia koskevilla kysymyksillä.

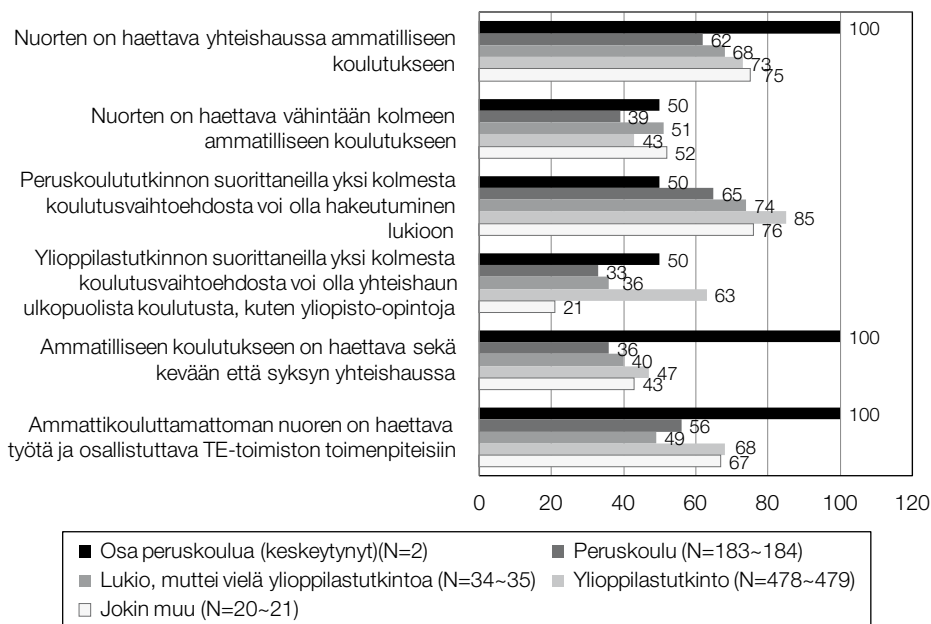
Kuvio 10. Nuorten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen osa-alueista (N=719~721)

Kyselyn mukaan peruskoulun suorittaneet suhtautuvat ylioppilaita kriittisemmin koulutuksen hakeutumisvelvoitteen eri osa-alueisiin. Suurimmat prosentuaaliset erot ovat ylioppilastutkinnon suorittaneiden hakeutumista koskevassa kysymyksessä, jota ymmärrettävästi peruskoulun suorittaneet eivät ole useinkaan pystyneet arvioimaan. Toiseksi suurimmat erot syntyivät siinä, kuinka ylioppilaat suhtautuvat peruskoulun suorittaneita myönteisemmin hakuvelvoitteen periaatteeseen, jonka mukaan peruskoulututkinnon suorittaneilla yksi kolmesta koulutusvaihtoehdosta voi olla hakeutuminen lukioon. Vähiten eroa erilaisen koulutustaustan omaavilla nuorilla oli mielipiteessä siitä, että nuorten on haettava vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen. Ammattikouluttamattomien nuorten naisten ja miesten koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen liittyvissä näkemyksissä ei juuri ollut eroa. Ainoa ero oli siinä, että naiset pitivät nuorten velvoittamista työnhakuun ja TE-toimiston palveluihin osallistumiseen hieman miehiä useammin hyvänä asiana.

Kuvio 11. Nuorten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen osa-alueista koulutustaustoittain

Nuorten mielipiteet hakeutumisvelvoitteen osa-alueista koulutustaustan mukaisesti (% aineistosta vastaajista, jotka pitävät osa-alueita jokseenkin hyvänä tai hyvänä)

KOULUTUKSEEN HAKEUTUNEET, HAKEUTUMATTA JÄTTÄNEET JA HAKEUTUMISVELVOITTEEN OSA-ALUEET

Tutkimuksen tehtävänä on tuottaa tietoa nuorten velvollisuudesta hakeutua ammatilliseen koulutukseen työmarkkinatuen maksamisen edellytyksenä. Yhdessä tutkimuksen tavoitteeksi on asetettu tuottaa tietoa koulutukseen hakeneiden ja päässeiden, hakeneiden ja valitsematta jääneiden sekä hakeutumattomien nuorten näkemyksistä. Kyselyllä on haluttu kartoittaa eri tavoin koulutukseen hakeutuneiden nuorten näkemyksiä koulutukseen hakeutumisesta, koulutusvalintojen tekemisessä saadusta tuesta ja velvollisuudesta hakeutua koulutukseen hakuajankohdaksi. Tähän tutkimuskysymykseen haettiin vastausta tiedustelemalla vuonna 2010 kevään ja syksyn yhteishaussa hakeneilta ja erilaisille koulutuspoluille sen jälkeen ohjautuneilta nuorilta mielipiteitä koulutukseen hakeutumisvelvoitteen sisällöstä ja osa-alueista.

Kyselyaineiston perusteella koulutuksen ammatillisessa oppilaitoksessa keskeyttäneet suhtautuvat muita kriittisemmin koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen. Kyselyyn vastanneista opintojaan jatkaneista nuorista 83 % piti hakuvelvoitteen olemassa oloa hyvänä, kun tätä mieltä oli 71 % ammattikorkeakoulun keskeyttäneistä ja 66 % opinnot ammatillisessa oppilaitoksessa keskeyttäneistä nuorista. Vastaavaa eroa ei ilmene nuorten suhtautumisessa koulutukseen hakeutumisvelvoitteen tutkintoja lisäävään vaikutukseen. Ammatillisen koulutuksen suorittaneet arvioivat yhtä usein kuin opintojaan jatkavat hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten ammatillisen koulutuksen suorittamista ja yleisimmin näin ajattelivat ammattikorkeakoulussa opintonsa keskeyttäneet nuoret.

Kyselyyn vastanneet koulutukseen hakeutuneet ja sinne päässeet nuoret suhtautuivat muita vastaajia myönteisemmin nuorten velvoitteeseen hakeutua ammatilliseen koulutukseen sekä velvoitteeseen hakeutua kevään ja syksyn yhteishaussa. Vuonna 2010 yhteishaussa koulutukseen hakeutumattomat nuoret pitivät koulutukseen hakeutuneita harvemmin nuorten velvoitetta hakeutua ammatilliseen koulutukseen sekä ammattikouluttamattomien nuorten velvoitetta hakeutua työhön tai TE-toimiston palveluihin hyvänä asiana. Vuoden 2010 yhteishaussa koulutuspaikan saaneet ja opinnoissa edelleen jatkavat nuoret suhtautuivat opinnot keskeyttäneitä myönteisemmin koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen ja sen eri osa-alueisiin.

Taulukko 54. Nuorten näkemykset hakeutumisvelvoitteen osa-alueista yhteishaussa hakeutumisen mukaan (%).

% vastaajista, jotka pitävät osa-aluetta joksikin hyvänä tai hyvänä	Koulutukseen hakeutumattomat (N=137~138)	Koulutukseen hakeutuneet mutteivät päässeet (N=251~252)	Koulutukseen hakeutuneet ja päässeet (N=328~330)	joista koulutuksessa sisäänpääsyn jälkeen jatkaneet (N=266~267)	ja aloitetun koulutuksen keskeyttäneet (N=57~58)
Nuorten on haettava yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen	57	66	78	80	67
Nuorten on haettava vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen	36	41	46	48	38
Peruskoulututkinnon suorittaneilla yksi kolmesta koulutusvaihtoehdosta voi olla hakeutuminen lukioon	75	80	79	82	62
Ylioppilastutkinnon suorittaneilla yksi kolmesta koulutusvaihtoehdosta voi olla yhteishaun ulkopuolista koulutusta, kuten yliopisto-opintoja	67	77	75	81	48
Ammatilliseen koulutukseen on haettava sekä kevään että syksyn yhteishaussa	37	39	50	52	40
Ammattikouluttamattoman nuoren on haettava työtä ja osallistuttava TE-toimiston palveluihin	55	64	68	69	58

Kyselyyn vastanneista vuoden 2010 yhteishaussa koulutukseen hakeneet ja päässeet pitivät yleisemmin koulutusvaihtoehtojen määrää sekä saamaansa tietoa ja tukea riittävänä verrattuna niihin nuoriin, jotka eivät hakeutuneet ammatilliseen koulutukseen. Koulutukseen hakeneet, mutta sinne pääsemättömät nuoret sijoituvat mielipiteissään näiden kahden ryhmän väliin. Syksyn yhteishaun vaihtoehtoja eivät sen sijaan vuoden 2011 yhteishaussa koulutukseen pääsemättömät nuoret yleensä pitäneet riittävinä.

Taulukko 55. Mielenpiteet hakuvaihtoehtojen riittävyydestä ja opintoihin hakeutumiseen saatavasta tuesta yhteishaussa hakeutumisen mukaan (%).

% vastaajista, jotka pitävät osa-aluetta jokseenkin hyvänä tai hyvänä	Eivät hakeutuneet koulutukseen (N=137~138)	Hakeutuneet koulutukseen eivätkä päässeet (N=243~247)	Koulutukseen hakeutuneet ja päässeet (N=317~328)	joista koulutuksessa sisäänpääsyn jälkeen jatkaneet (N=255~265)	ja aloitetun koulutuksen keskeyttäneet (N=57~58)
Kevään yhteisvalinnassa on ollut tarjolla riittävästi minua kiinnostavia koulutusvaihtoehtoja	60	68	80	82	67
Syksyn yhteisvalinnassa on ollut tarjolla riittävästi minua kiinnostavia koulutusvaihtoehtoja	32	26	42	44	39
Olen saanut riittävästi tietoa erilaisista koulutusmahdollisuuksista	48	61	66	67	55
Olen saanut riittävästi tukea ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa	42	48	60	61	52

NUORET NÄKEMYKSET HAKEUTUMISVELVOITTEEN OSA-ALUEISTA

Kyselyssä pyydettiin nuoria kertomaan avokysymyksessä tarkemmin näkemyksistään, joiden perusteella he olivat päätyneet antamaansa arvioon koulutuksen hakeutumisvelvoitteen eri osa-alueista. Seuraavaksi esitellään nuorten vastausten perusteluita hakuvelvoitteen osa-alueittain.

Velvoite hakeutua yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen

Nuoret kertoivat ammatilliseen koulutukseen hakeutumiseen liittyviä perusteluita 204 vastauksessa.

Ne, jotka pitivät hakuvelvoitetta huonona tai jokseenkin huonona asiana, kritisoivat yleisimmin (noin puolessa vastauksista) sitä, kuinka hakuvelvoitteessa tulisi huomioida ammatillisen koulutuksen sijasta muu koulutus eli erityisesti yliopistotason opinnot. Hakuvelvoitetta pidettiin hyvänä niille, joilla ei ole tietoa minne mennä, mutta yliopistoon tai oppisopimuspaikkaan hakeutuvien kannalta sitä ei pidetty hyvänä.

"Jos on oppisopimuspaikka tiedossa, mutta harjoittelussa ennen tätä niin silti jouduttava hakemaan. Turha koulupaikan haku/joka vie muilta paikkoja".

"Itse jouduin hakemaan ammatilliseen koulutukseen vain siksi, että saisin mahdollisesti työmarkkinatukea jos en pääsisi yliopistoon. Ammattikorkeassa ei ollut mitään mitä olisin halunnut opiskella, joten suoritin valintakokeen tahallani huonosti. Onneksi pääsin yliopistoon opiskelemaan haluamaani alaa heti."

Seuraavaksi yleisimmin eli noin kolmasosassa avovastauksista perusteltiin omaa arviota hakuvelvoitteen kaavamaisuuteen ja pakollisuuteen liittyvin perusteluihin. Useimmissa vastauksissa tuotiin esille että pakottamiseksi koettavan velvoitteen sijasta nuorille pitäisi antaa vapautta. Silloin nuoret olisivat motivoituneempia tekemiinsä valintoihin. Hakuvelvoitetta pidettiin hankalana tilanteissa, joissa nuorilla ei ole suunnitelmia ja tarkkoja kiinnostuksen kohteita. Velvoitetta ei sinällään kritisoitu, mutta huonona pidettiin sen yhteyttä toimeentuloon. Muutamassa vastauksessa kerrottiin siitä, kuinka kaikki nuoret eivät jaksaa opiskella tai pysty opiskelemaan.

"Koska ihmisillä on oma mieli ja kuin sitä painostaa niin mennään alaspäin ei eteen. Osalla tietenkin tämä voi toimia, mutta suurimmalla osalla se herättää vain negatiivista energiaa ja lisää haluttomuutta tehdä yhtään mitään kun ollaan jatkuvasti niskassa painostamassa. Antakaa vapaus itse toimia, kyllä se vielä tekee kun ei painosteta ja tekeekin kunnolla sen jälkeen."

"Jos on muita ongelmia elämässä/ ei ole kokemusta eri aloista/ ei tiedä kiinnostuksiaan vielä tarkasti/ kiinnostavaa ammattia ei ole sillä hetkellä tarjolla."

Kolmantena teemana nousi esille noin neljäsosassa avovastauksista koulutukseen motivoitumiseen liittyviä asioita. Nuorten, jotka joutuvat hakeutumaan opintoihin ilman, että ovat motivoituneita opiskeluun tai valitsemaansa koulutusalaan, kerrottiin kohtaavan vaikeuksia opinnoissaan. Heidän katsottiin myös vievän paikan toiselta koulutukseen aidosti haluavalta nuorelta. Myös maksullisiin pääsykokeisiin osallistumisen todettiin vievän paikkoja opiskelemaan haluavilta nuorilta. Vastauksissa tuotiin esille, kuinka työhön tai työharjoitteluun hakeutuminen tulisi huomioida yhtenä vaihtoehtona opiskelemaan hakeutumisen lisäksi. Koulutukseen hakeutumisen velvoitetta pidettäisiin hyvänä, jos sitä sovellettaisiin vain peruskoulun suorittaneisiin nuoriin tai nuoriin, joilla ei ole selviä suunnitelmia. Nuorilla voi olla tulevaisuuden suunnitelmia, mutta koulutukseen hakeminen ei ole mahdollista jokaisessa haussa.

"Nuoret hakevat koulutuksiin, jotka eivät kiinnosta. Jos he pääsevät sisään, riski keskeyttää kasvua. Lisäksi pakolla hakevat vievät paikkoja oikeasti kiinnostuneilta."

"Kaikki eivät halua opiskella, eikä opiskelu muutenkaan sovi kaikille. Joissakin tapauksissa näkisin työharjoittelut ja oppisopimuskoulutuksen parempana vaihtoehtona. Töissä oleminen eroaa kuitenkin paljon siitä, millaisen kuvan koulussa saa jostakin alasta."

Hyvänä tai jokseenkin hyvänä hakeutumisvelvoitetta pitäneet toivat yleisimmin, eli noin kahdessa kolmasosassa vastauksista, esille velvoitteen merkityksen nuorten koulutukseen hakeutumiseen kannustamiselle, ammatin saamiselle sekä sen myötä nuorten työllistymiselle ja yhteiskuntaan osallistumiselle. Nuoret käyttivät termejä "tyhjän päälle joutuminen" ja "syrjäytyminen" kertoessaan hakuvelvoitteen

myönteisistä puolista. Vastauksissa todettiin, kuinka 1-2 välivuodesta ei ole haittaa nuoren tulevaisuudelle, mutta pidemmän päälle pidettiin tärkeänä ammatillisen koulutuksen hankkimista. Nuoret ottivat vastauksissaan kantaa myös tukien vastikkeettomuuteen siten, että vapaamatkustajuutta eli toisten kustannuksella olemista ei pidetty suotavana.

"Kaikille pitäisi taata opiskelupaikka peruskoulun jälkeen ja siitä pitäisi huolehtia, että nuori käy koulua vielä peruskoulun jälkeenkin."

"Kouluttautumiseen pitää mielestäni aina kannustaa. Kyseessä on kuitenkin yhteiskunnan antama tuki, joka ei tule kenellekään ilmaiseksi. Myös hakijan on oltava valmis tekemään asian eteen jotain."

Toiseksi yleisimmin, eli noin kolmasosassa vastauksista, nuoret pitivät hakuvelvoitetta lähtökohtaisesti hyvänä, mutta toivoivat siihen enemmän joustavuutta, yksilöllisyyttä ja muidenkin erilaisten mahdollisuuksien huomioimista hakuvelvoitteessa kuin vain ammatillisen koulutuksen. Esimerkiksi iltalukiassa opiskelevat, välivuotta pitävät, oppisopimuskoulutukseen hakevat ja aikuiskoulutukseen haluavat nostettiin esille ryhminä, joiden kohdalla hakuvelvoitetta ei pidetty mielekkäänä. Nuoret kertoivat vastauksissaan, kuinka he olivat kokeneet itseään kiinnostamattomalle alalle hakeutuessaan väärinä ammattikorkeakoulujen hakijatilastoja ja vienneensä paikan sellaiselta nuorelta, joka olisi motivoitunut opiskelemaan alaa ja työllistymään sille. Hakeutumiseen kannustamista pidettiin hyvänä, mutta sen yhteyttä työmarkkinatuen saamiseen huonona asiana.

Nykyistä opintotuen tasoa ei pidetty koulutukseen kannustavana. Nuoret toivat esille työhön hakeutumisen ja siellä pärjäämisen yhtenä mahdollisuutena saada tulevaisuuden suunnitelmia selviksi. Silloin voisi kouluttautua myöhemmällä iällä. Hakuvelvoitteen ikärajaa toivottiin laskettavan ja velvoitteen muutettavan koskemaan vain peruskoulun suorittaneita tai nopeasti lukion jälkeen ammatillisen koulutuksen haluavia. Kaikille lukiokoulutuksen suorittaneille ei pakollista hakua nimenomaan ammattioppilaitokseen pidetty hyvänä.

"On hyvä, että nuoria kannustetaan kouluttautumaan, joskin omasta kokemuksesta opiskelu täysin väärällä alalla voi olla huonompi vaihtoehto kuin esim. työmarkkinatukiharjoittelu itseä kiinnostavassa paikassa."

"Hyvä, että kannustetaan hakemaan kouluun, mutta jos nuori ei vielä tiedä mihin haluaa tulisi esimerkiksi työharjoittelua tarjota vaihtoehdoksi. Myös iltalukio tulee ottaa huomioon koulupaikkana, siihen voisi säätää vaikka jonkun lukukausittaisen kurssimäärän tai vastaavan. Nuorilla on paljon esimerkiksi psyykkisiä syitä miksei voi toimia normien mukaan, joten joustoa kaivataan."

Noin kymmenesosassa vastauksista kerrottiin nuorten tarpeesta saada enemmän tietoa ammatillisesta koulutuksesta sekä tarpeesta kehittää uudenlaisia koulutusmahdollisuuksia, joilla voidaan parantaa nuorten hakuvelvoitteen vaikuttavuutta. Etenkin nuorilla, joilla on huono koulutodistus, opiskelemaan pääseminen on hankalaa ilman mahdollisuutta korottaa numeroita tai saada muunlaista tukea opintopolulla etenemiseen. Nuoret kertoivat tarpeesta saada työpajoja tai oppilaitoksia niille, joilla on vaikeuksia selvittää tavanomaisista opinnoista.

"Kyllä koulutus pitäisi olla kaikilla, mutta sen valitsemisessa pitäisi hieman joustaa ja saada helpommin apua tarvittaessa."

"On turhauttavaa hakea kouluihin, kun en pääse todistukseni huonojen numeroiden takia mihinkään minua kiinnostavaan koulutukseen. Ainoat vaihtoehdot minulle ovat muuttaminen toiselle paikkakunnalle tai ala, jota en osaa. Tähän tarvitaan joku vaihtoehto. Esim. jokin kymppiluokan tapainen kurssi jolla saisi korottaa numeroita."

Velvoite hakeutua vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen

Kyselyyn vastanneita nuoria pyydettiin kertomaan tarkemmin, millä perusteella he olivat ilmoittamaansa mieltä nuorten velvoitteesta hakeutua vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen (200 vastausta).

Enemmistö niistä nuorista, jotka pitivät jokseenkin huonona tai huonona sitä, että on haettava vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen, esitti kiinnostuksen puutteeseen liittyviä perusteluita. Näistä kerrottiin noin kahdessa kolmasosassa avovastauksista. Nuoret kertoivat, kuinka heillä on selviä tulevaisuuden suunnitelmia, kuten hakeutuminen tiettyyn oppilaitokseen, tietylle alalle tai opintotasolle yliopistotasoiseen koulutukseen. Vastauksissa todettiin, että hakuvelvoitteessa tulisi sallia hakeutuminen yhteen tai enintään kahteen paikkaan, sillä kolmen todetaan olevan monille nuorille liian suuri määrä. Nuoret pitivät turhana hakea koulutuspaikkoihin, jonne he eivät halua opiskelemaan ja opinto-aloille, joiden suorittamisen jälkeen he eivät aio hakeutua alan työhön. Nuoret kertoivat, kuinka peruskoulun käyneellä pitäisi olla mahdollisuus hakea useampaan lukioon ammattikouluihin hakeutumisen sijasta. Ongelmia hakuvaihtoehtojen määrässä oli myös yliopistokoulutukseen haluavilla.

"Pakollisena tulisi olla yksi, tai vaihtoehtoisesti kaksi hakukohdetta. Kolmen keksiminen johtaa väijäämättä siihen, että haetaan pakon edessä koulutusohjelmiin, jotka eivät hakijaa todellisuudessa kiinnosta."

"Voi olla nuorelle hankalaa löytää kolme paikkaa, jotka häntä kiinnostavat. Vaikka pääsisikin johonkin kolmesta hakemastaan paikasta, voi opintojen keskeytyminen olla edessä lukuvuonna, jos kyseinen paikka ei ole täysin sitä mitä haluaa. Mielestäni moneen paikkaan voi hakea, mutta ettei se olisi pakko".

Seuraavaksi yleisimmin eli noin neljäsosassa hakukohteiden määrään kantaa otta-neissa vastauksissa nuoret toivat esille opintoihin motivoitumiseen liittyviä teki-jöitä. Nuoret joutuvat määrällisen ohjeistuksen velvoittamina hakeutumaan kou-lutuspaikkoihin, joihin heillä ei ole kiinnostusta. Kolmessa hakupaikassa voi olla 1–2 sattumanvaraisesti valittua koulutusala, jos nuori on kiinnostunut vain josta-kin tietystä hakukohteesta. Tärkeämpänä pidettiin ammatin valinnassa nykyaikana nuoren etua eikä nuorten pakottamiseksi ja paineita nostavaksi kuvattua velvoitta-vuutta. Hakiessaan velvoitteen mukaiseen määrään opintoja nuoret joutuvat paik-kaan, jonne eivät halua ja motivaation puute aiheuttaa ongelmia opinnoissa. Nuo-ret perustelivat näkemystään myös siten, että yhteiskunnalle aiheutuu kuluja, joita koituu nuorten hakeutuessa väärin opintoihin velvoitteen vuoksi.

”Minulle on itselle käynyt niin, että olen päässyt juuri johonkin sellaiseen paikkaan mihin en olisi halunnut oikeasti, olin vaan laittanut sen vaihtoehdoksi sen takia ettei ’näytä niin tyhjältä.”

”Jos nuori pääseeikin ja aloittaa opiskelun paikassa, jonne hän on hakenut vain pakosta, niin se tuo lisäkuluja valtiolle (opintotuki, opintolaina) eikä nuori itsekään hyödy saa-mastaan paikasta jos hänellä ei ole mielenkiintoa opiskella kyseistä alaa.”

Noin kymmenesosa nuorista kertoi vastauksissaan, ettei heille ole löytynyt syksyn yhteishaussa riittävää määrää sopivia koulutusvaihtoehtoja lähiseudulta. Kolmen vaihtoehdon kerrotaan olevan liikaa etenkin syksyn yhteishaussa, jolloin on usein tarjolla vain hoitoalan paikkoja. Muutama nuorista kertoi, menettäneensä työmark-kinatuen, kun ei ollut löytänyt riittävää määrää itseään kiinnostavia koulutusvaih-toehtoja omalta lähiseudultaan etenkin syksyn yhteishaussa.

Yksittäisissä vastauksissa nuoret kertoivat siitä, kuinka heillä ei ole ollut tietoa kolmea hakukohdetta koskevasta kriteeristä. Nuoret olivat näin ollen menettäneet työmarkkinatuen, kun he eivät hakeneet kuin kahteen paikkaan. Nuorille ei ole ker-rottu lukioissa asiasta muulla tavoin kuin painottamalla jatko-opintojen tärkeyttä. Vastausten mukaan kaikille nuorille ei ole kerrottu TE-toimistoissa siitä, että haussa olisi pitänyt olla mukana muitakin kuin yliopistopaikkoja.

Kolmea koulutukseen hakeutumisen vaihtoehtoa jokseenkin hyvänä tai hyvänä pitä-neet nuoret perustelivat näkemystään tavallisimmin sillä, että nuorilla on kolmen vaih-toehdon kautta useampia ja myös realistisempia vaihtoehtoja, sillä harvat pääsevät ensimmäisellä yrittämällä unelmapaikkaansa. Näitä asioita tuotiin esille noin kolmessa neljäsosassa avovastauksista. Vaihtoehtojen riittävä määrä takaa sen, että nuoret saavat varasuunnitelmia. Vaikka kolmea vaihtoehtoa pidettiin hyvänä määränä, vastauksissa tuotiin esille myös se, kuinka nimenomaan kolmannen hakupaikan löytämisessä voi olla vaikeuksia. Muutamissa vastauksissa pohdittiin sitä, onko kolme vaihtoehtoa tarpeeksi. Vaihtoehtojen määrän suhteen kritisoitiin sitä, ettei lukioita huomioida yhtenä vaihtoeh-tona sitä suorittaville eikä opettajankoulutusta luokitella ammatilliseksi koulutukseksi.

"Ehkäisee sitä, että nuoret hakeutuvat vain paikkoihin, joihin eivät tule pääsemään."

"Ei kannata pelata kaikkea vain yhden kortin varaan."

Noin kolmasosassa vastauksista kerrottiin kolmen vaihtoehdon hyvänä puolena olevan sen, että nuorilla on suuremmat mahdollisuudet päästä edes johonkin. Tärkeänä pidettiin kolmea vaihtoehtoa etenkin peruskoulun jälkeen toisen asteen koulutuksen suorittaneille, jotta heille ei tulisi välivuosia. Nuorten mukaan opiskelemaan pääsemisen lisäksi on tärkeää nuoren motivoituminen alalle, jotta opiskelu onnistuisi.

"Mitä useammalle alalle hakee, sen suurempi todennäköisyys päästä koulutukseen, joten on hyvä että vähimmäismäärä on asetettu."

"Monet ei varmaan pääse ensimmäiseen hakutoiveeseensa, joten on hyvä, ettei sitten jää pitämään välivuotta heti yläasteen jälkeen."

Peruskoulun suorittaneiden mahdollisuus hakeutua yhteen lukioon

Nuoret kertoivat 107 vastauksessa perusteluita sille, miksi he ovat kyselyssä ilmoittamaansa mieltä siitä, että peruskoulun suorittaneilla yksi vaihtoehto voi olla hakeutuminen lukioon.

Selvä enemmistö säädöstä hyvänä pitäneistä nuorista arvosti sitä, että lukio on yhtenä vaihtoehtona. Tämä perustelu tuotiin esille noin kolmessa neljäsosassa vastauksista. Hyvänä pidettiin sitä, että molemmat toisen asteen koulutusvaihtoehdot ovat mahdollisia. Toisaalta parempana oltaisiin pidetty sitä, että nuori voisi valita täysin vapaasti vaihtoehdot tai saada valinnanvaraa siten, että vain yhden vaihtoehdoista tulisi olla ammatillinen oppilaitos. Lukiota pidettiin hyvänä vaihtoehtona siksi, että se antaa lisää miettimisaikaa niille nuorille, jotka eivät tiedä ammatti-alavalintaansa. Yksittäiset nuoret kertoivat lukiokokemuksistaan todeten, kuinka niistä ei lopulta ollut heille hyötyä. Lukiota pidettiin toisaalta sen yleissivistävyyden ja laajuuden vuoksi parempana koulutuspohjana tulevaisuutta varten. Vastauksissa tuli esille myös se, kuinka osa nuorista luulee lukioon hakeutumisen olevan pakollista.

"Lukio yleissivistävänä koulutuksena on monelle hyvä vaihtoehto; paljon hyödyllisempi kuin väkijärjestyksellä valittu ammatillinen paikka. Lukioaika tarjoaa myös ajatustauon jatkosuunnitelmille."

Vaihtoehtoa huonona pitäneet kritisoivat sääntöä siitä syystä, että sitä pidettiin liian rajoittavana ja päätösvaltaa nuorelta vievänä mallina. Useissa vastauksissa tuotiin esille, kuinka hakijoiden tulisi saada hakeutua useampaan kuin yhteen lukioon.

Ammattikoulutusta ei pidä korostaa lukiota enempää, ennen kuin on varmuus kyseisen ammattialan työllistävyydestä.

"Mitä tarkoittaa yksi kolmesta? Että pitää hakea kuitenkin vähintään kahteen ammatikouluun, jos aikoo hakea lukioon? Sairasta, mikä teitä ihmisiä vaivaa? Eikö nuoret saa valita rauhassa lukiota jos eivät tiedä vielä mitä haluavat tehdä isona?"

3.3.5 Ylioppilaiden mahdollisuus hakeutua yhteen yhteishaun ulkopuoliseen koulutukseen

Nuoria pyydettiin kertomaan perusteluitaan sille, miksi he olivat kyselyssä ilmoittamaansa mieltä ylioppilaiden mahdollisuudesta valita yhdeksi kolmesta vaihtoehdosta yhteishaun ulkopuolisen koulutuksen kuten yliopistoasteen koulutuksen. Nuoret perustelivat näkemyksiään 111 avovastauksessa.

Selvässä enemmistössä vastauksista perusteltiin myönteistä suhtautumista ylioppilaiden hakeutumiskohteiden rajaamiseen. Myönteistä ohjeessa oli vastausten perusteella se, että velvoitteessa sallitaan yksi yliopistokohde. Vastauksissa kerrottiin, kuinka joidenkin nuorten mielestä tämä on ainoa hyvä sääntö koulutukseen hakeutumisen velvoitetta koskevilla ohjeilla. Yliopisto-opintoja pidettiin tärkeinä ja niitä toivottiin olevan valittavana enemmän, tyypillisesti toivottiin kahta vaihtoehtoa. Myönteisesti ohjeeseen suhtautuvat ylioppilasnuoret eivät pitäneet kuitenkaan mielekkäänä sitä, että heidän pitää hakeutua ammattikouluun tai ammattikorkeakouluun, vaikka niissä ei olisi kiinnostavia aloja.

"En ymmärrä, miksi vain yksi voi olla yliopistosta. Miksi nuoret pakotetaan hakemaan ammattikorkeakouluun, jos he haluavat yliopistoon. Jos he pääsevät ammattikorkeakouluun, johon eivät halua ja joutuvat pakosti siellä opiskelemaan, he menettävät samalla tukikuukausia. Näitä tukikuukausia he saattaisivat tarvita myöhemmin, jos pääsevät haluamalleen alalle. Lisäksi pääsykokeisiin lukeminen seuraavana keväänä on hankalaa nykyisen opiskelupaikan vuoksi, koska senkin eteen täytyy tehdä töitä, jos haluaa siellä menestyä."

Vaihtoehtoa huonona pitäneet perustelivat vastaustaan sillä, että nuorilla pitää olla enemmän valinnan vaihtoehtoja. Nuoret kertoivat, kuinka hakuvelvoite ärsyttää heitä jo ennestään ja hakuun liittyvät rajaukset aiheuttavat sen, että velvoite koetaan rajoittavaksi. Nuorten vastauksissa todetaan, kuinka heitä on TE-toimistossa opastettu hakemaan vain ammatillisiin oppilaitoksiin ja yliopistohaun olevan täysin erillään hakuvelvoitteesta.

"Koin tämän ongelmaksi omalla osallani. Suurin osa valitsemistani koulutuksista olivat ammattiin johtavia yliopistotutkintoja, mutta varmistaakseni tukien saamisen, tuli minun hakea ns. varavarapaikkoja, joille en välttämättä olisi tahtonut."

Velvoite hakeutua ammatilliseen koulutukseen sekä kevään että syksyn yhteishaussa

Nuoret täsmensivät kevään ja syksyn yhteishakuun liittyvää kohtaa 188 avovastauksessa.

Selvässä enemmistössä vastauksista perusteltiin arvioita, joissa suhtaudutaan molemmissa yhteishauissa hakeutumiseen kriittisesti. Jokseenkin huonona tai huonoa hakua pitävät vastaajat nostivat selvästi yleisimmin perusteeksi syksyn yhteishaussa olevien vaihtoehtojen niukkuuden. Syksyn yhteishaun tarjontaa pidettiin huonona nuoren kiinnostuksen ja kelpoisuuden kannalta epäsovpien vaihtoehtojen vuoksi. Nuoret kritisoivat vastauksissa omien suunnitelmien jäämistä velvoitteiden jalkoihin.

"Jos tällaista vaaditaan, pitäisi sitten pitää huoli siitäkin, että syksyn tarjonta olisi yhtään mistään kotoisin."

"Vain harvoille aloille ja paikkakunnille voi hakea syksyisin. Miksi siis hakea kouluun, jossa ei kuitenkaan ole tarkoitus opiskella kuin paremman paikan saamiseen saakka?"

Nuoret kertoivat vastauksissa kokemuksistaan, joita heillä on ollut syksyn yhteishaun kanssa. Nuoret ovat joutuneet hakemaan itseään kiinnostamattomaan paikkaan tai joutuneet muunlaisiin vaikeuksiin syksyn yhteishaun vuoksi. Nuorilla on ollut ongelmia syksyn yhteishaun vuoksi mm. hakuaikaan tapahtuvien ulkomaan matkojen vuoksi.

"Toisaalta hyvä, toisaalta huono... Koska syksyisin ei ole niin paljon valinnan varaa koulutuksissa, itse asiassa vaihtoehdot ovat hyvin suppeat. Itse välivuotenani suoritin 'väkisin haun', eli hain aloille jotka eivät tippaakaan kiinnostaneet, mutta tarjolla ei ollut muutaakaan. Menin pääsykokeeseen, jätin tyhjän paperin."

Nuoret pohtivat syksyn yhteishaun vaikutuksia. He arvioivat sen vaikuttavan oman ärtymyksen lisäksi opintojen keskeyttämiseen ja masennustilastojen nousemiseen sekä muihin yhteiskunnan kannalta huonoihin vaikutuksiin.

"Syksyn hauissa on huomattavasti niukempi määrä vaihtoehtoja. Tämä johtaa siihen, että nuori hakee johonkin saadakseen työmarkkinatukea. Mikäli nuori sitten pääsee johonkin koulutusohjelmaan, joka ei olekaan mieluinen, haaskaa hän siellä vuoden opintotuet. Tuosta koulutuksestahan ei kuitenkaan voi kieltäytyä, mikäli halajaa työmarkkinatuen piiriin. Tärkeintä olisi saada nuoret löytämään itseään kiinnostavan ja itselleen sopivan alan, johon sitten hakisi kouluttautumaan."

Nuoret toivoivat vastauksissaan saavansa enemmän apua ammatinvalintaansa hakuvetoitteen sijasta. Nuoret kertoivat, kuinka heillä ei ole ollut tietoa asiasta

ja he toivoivat saavansa enemmän hakuvaihtoehtoja syksyille. Syksyn yhteishausta ei vastausten perusteella myöskään ole kerrottu nuorille yhtä hyvin kuin kevään yhteishausta ja nuorten kerrottiin tarvitsevan apua pakotteiden sijasta.

"Syksyn yhteishaku on paljon suppeampi kuin kevään ja mielekästä opintopaikkaa on vaikeampi löytää. Vielä jos nuori on epävarma omasta suuntautumisestaan, on väärä pakottaa hänet hakemaan puolivuositain paikkoihin, joihin hän ei halua. Parempi vaihtoehto olisi saada ammattipsykologin apua, sekä ohjeistusta juuri oikealle alalle. Säästyttäisi turhilta ahdistuneisuuksilta sekä vääriltä valinnoilta ja tämän takia keskeytyksiltä."

Nuorten mielestä yksi yhteishaku riittäisi niille nuorille, jotka ovat työharjoittelussa, kuntouttavassa työtoiminnassa tai muussa työvoimapalvelussa. Toiveena esitettiin myös se, että tarkastelujaksona voisi olla yksi lukuvuosi, jonka aikana nuorten tulisi hakea vähintään kerran yhteishaussa. Mallia pidettiin tasa-arvoisempana nuorten kannalta, sillä kaikille ei löydy syksyn koulutustarjonnassa sopivaa koulutusala.

"Näen syksyn hakupakon yhtenä suurimmista ongelmista: kevään ja syksyn hakukohteet eroavat suuresti toisistaan niin ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissakin. Se, mikä on keväällä haussa, ei suinkaan ole automaattisesti mukana myös syksyllä. Syksyn koulutustarjonta onkin huomattavasti suppeampaa kuin keväällä ja se saattaa painottua vain tietyille aloille, jotka eivät ole realistisia vaihtoehtoja kaikille. Kenties kevään ja syksyn hakupakosta voitaisiinkin siirtyä malliin, jossa tarkastellaan noin lukuvuoden mittaista aikajaksoa (esimerkiksi kesäkuu 2010 - kesäkuu 2011?), jonka aikana on pitänyt hakea yhdessä haussa (kevät tai syksy, tai molemmat)? Näin mahdollistettaisiin ammattikouluttamattomien nuorten tasa-arvoinen kohtelu heidän taidoistaan ja kiinnostuksenkohteistaan riippumatta, sillä syksyn niukasta koulutustarjonnasta ei suinkaan löydy omaa alaa kaikille."

Kevään ja syksyn yhteishakua hyvinä pitivät arvostivat kahden haun tarjoamia parempia sisäänpääsymahdollisuuksia ja sitä, ettei nuorten tarvitse odottaa kokonaista vuotta hakeutuakseen uudelleen opintoihin. Mitä useampia hakumahdollisuuksia tulee, sitä varmemmin nuori pääsee jonnekin ja saa mahdollisuuksia käyttöönsä. Nuoret kertoivat, kuinka kesän aikana käsitys omasta ammattialasta voi muuttua. Yhteishaun todettiin olevan hyvän etenkin ilman mitään muuta paikkaa oleville, mutta hankalana sitä pidettiin esimerkiksi kansanopistoissa opiskeleville. Vaikka nuoret pitivät syksyn yhteishakua lähtökohtaisesti hyvänä, huonona pidettiin sen rajatumpia vaihtoehtoja. Kahta hakua pidettiin myös rankkana silloin, jos nuori joutuu osallistumaan hakuprosessiin peräkkäisinä aikoina. Huonona pidettiin hyvää ajatuksesta huolimatta sitä, että nykyisessä mallissa ei huomioida nuoren omaa tahtoa eikä tilannetta.

"Mitä useampi mahdollisuus hakea, sitä parempi. Ei tarvitse odottaa vuotta, että pääsee uudelleen hakemaan."

"Aktivoinnin kannalta hyvä, että opiskelupaikan hakeminen on jatkuvaa ja sen myötä tavoitteellistakin."

Ammattikouluttamattoman nuoren velvoite hakea työtä ja osallistua TE-toimiston palveluihin

Nuoret kertoivat 154 avovastauksessa perusteluitaan arvioilleen koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen liittyvästä ohjeistuksesta, jonka mukaan ammattikouluttamattoman nuoren on haettava työtä ja osallistuttava TE-toimiston palveluihin. Kommenttien perusteella kaikki nuoret eivät olleet tienneet julkisiin työvoimapalveluihin osallistumiseen liittyvästä velvoitteesta.

Selvässä enemmistössä eli noin kahdessa kolmasosassa vastauksista nuoret perustelivat myönteistä suhtautumistaan ammattikouluttamattomien nuorten velvollisuuteen hakeutua työhön ja osallistua työhallinnon palveluihin. Nuoret pitivät hyvänä sitä, että heitä kannustetaan aktiiviseen toimintaan. Nuoret kertoivat, kuinka nykyinen toimintatapa on periaatteessa hyvä. Nuoret kaipasivat kuitenkin enemmän opintoihin hakeutumista tukevia palveluita. Yhtenä ehdotuksena esitettiin pääsykokeisiin valmistautumista varten rauhoitettua aikaa, jolloin nuoren ei tarvitsisi osallistua julkisiin työvoimapalveluihin, vaan hän voisi keskittyä lukemiseen koulutukseen hakeutumisen kannalta tärkeässä vaiheessa. Lisäksi toivottiin työharjoittelusta saatavan taloudellinen tuen korottamista ainakin pääkaupunkiseudulla.

"Tämä on hyvä asia, jos se estää ihmisiä tipahtamasta yhteiskunnan ulkopuolelle. Toimenpiteet taas voisivat olla erilaisia ja johtaa varmemmin ja suoremmin työelämään. Tietokonekursseja harva kaipaa tai tarvitsee. TE-toimiston harjoittelut ovat hyvä tapa kartuttaa työkokemusta, mutta työmarkkinatuki saisi harjoittelun yhteydessä olla korkeampi (kuin toimeentulotuki pakollisten menojen jälkeen, näin ainakin Helsingissä)."

"Tämä on realistinen velvoite yhteiskunnan kannalta, jos ammattikouluttamaton nuori saa työmarkkinatukea. Toisaalta oman aktiivisuuden sekä itsenäisen työnhaun vaatimus ja säännölliset TE-toimiston tapaamiset myös ehkäisevät syrjäytymistä ja kannustavat tulevaisuuden suunnitelmien luomiseen ja edelleen kehittämiseen. Ennen hakuaikoja nuorelle pitäisi kuitenkin suoda jonkinlainen "hakurauha", jolloin ammattikouluttamaton nuori voisi keskittyä ennakkotehtävien tekemiseen tai tuleviin pääsykokeisiin. TE-toimistojen ohjaavaan toimintaan tulisi erityisesti panostaa: nuorille pitäisi tarjota huomattavasti enemmän esimerkiksi ammatinvalinnanohjausta. Nykyiset ammatinvalinnanohjauksen resurssit lienevät riittämättömät etenkin suurilla paikkakunnilla."

Nuorten vastauksissa kerrottiin TE-toimistosta saadusta avusta ja myös esimerkkejä omakohtaisesta kokemuksesta, kun nuori on saanut hyötyä TE-toimiston palveluihin osallistumisesta.

"Vaikka nuori ei tiedä mitä haluaa tai ei päässyt valitsemaalleen opintielleen, TE voi olla nyt apuna nuorelle."

"Than hyvä asia sinänsä, eikä minua ainakaan ole pakotettu yhtään mihinkään. Luennot ja muut 'toimenpiteet' ovat olleet mielestäni ihan mielenkiintoisia."

"Nuori syrjäytyy helposti ilman mitään hohdokasta tekemistä. Itse sain lisäpotkua koulutusvalintaani (sairaanhoidaja) juurikin TE-toimiston koulutuksista!"

Vastauksissa tuotiin yleisesti esille myös nuorten kokema palveluiden hyödyllisyys sitä kautta, että ne estävät nuorten syrjäytymistä ja putoamista järjestelmän ulkopuolelle. Nuoret kommentoivat palveluihin osallistumisen velvoitetta yleisimmin siten, että se estää nuoren kotiin jäämisen ja edistää tulevaisuuteen varautumista. Hyvää palveluihin osallistumisen velvoitteessa oli nuorten mukaan sen vastikkeellisuus ja sen estäminen, että nuoret jäisivät pidemmäksi aikaa yhteiskunnan tukien varaan. Nuorten mukaan työvoimapalveluihin osallistumisen kautta saadulla työkokemuksella on merkitystä opintoihin ja myöhemmin työelämään hakeutumisen yhteydessä.

"Nuoren pitää kokea vastuu omasta elämästään työn tai opiskelun merkeissä ja on hyvä alkaa rakentamaan tulevaisuutta ja työkokemus katsotaan plussaksi yhteishauissa."

"Ehkäisee syrjäytymistä ja pitää normaalissa elämässä kiinni."

Yksittäisemmin kritisoitiin nykyisiä vaihtoehtoja ja järjestelmää. Muutama nuori kertoi omakohtaisia kokemuksia siitä, kuinka TE-toimiston palveluista ei ollut heille itselleen hyötyä, vaikka periaate on hyvä. Nämä nuoret eivät pitäneet TE-toimiston palveluita koulutusta ja työelämään siirtymistä tukevinä.

"Hyvä asia, mutta minulle henkilökohtaisesti ei ollut TE-toimiston toimenpiteistä kolmen vuoden aikana mitään hyötyä. Piti vain joka kuukausi käydä uusimassa työnhaku ihan turhaan. Löysin sitten itse töitä. Ja kukaan TE-toimistosta ei auttanut eikä tukenut vaan joutui kuuntelemaan valitusta siitä, että en hakenut kolmeen koulutukseen. Sitten kun hain kahteen koulutukseen ja pääsin sinne jonne en halunnut ja lopetin, niin siitäkin tuli taas kerran valitusta."

"Velvoitettu työnhaku on mielestäni hyvä keino ehkäistä syrjäytymistä, mutta TE-toimiston toimenpiteissä ei ole otettu huomioon asiakkaiden suurta hajontaa valmiuksissa - heikoimmilta vaaditaan liikaa ja opiskeluissaan menestyneemmille se on lähes haistattelua."

Noin kolmasosassa avovastauksista kerrottiin näkemyksiä siitä, miksi työhön ja julkisiin työvoimapalveluihin osallistumiseen velvoittavuutta ei pidetä hyvänä. TE-toimiston palveluihin osallistumista huonona pitäneet perustelivat vastaustaan yleisimmin sillä, ettei TE-toimistosta ole osattu auttaa nuorta eikä siellä asioinnista ole ollut hyötyä. Nuorten vastauksissa tuli esille julkisten työvoimapalveluiden hyödyttömäksi kokemisen lisäksi omaan jaksamiseen ja esimerkiksi pääsykokeisiin keskittymiseen liittyvät syyt, joiden perusteella palveluihin osallistumista pidettiin huonona vaatimuksena. Julkisiin työvoimapalveluihin osallistumista oli vaikeuttanut se, että ammattikouluttamattomien nuorten on ollut vaikea päästä työhön ilman opintoja ja työkokemusta. Nuoret arvioivat, että TE-toimiston palvelut eivät olisi auttaneet heitä, vaan pikemminkin hankaloittaneet asiaa. Nuoret antoivat kritiikkiä TE-toimiston asiakastyöstä, joita he kuvasivat kyseenalaiseksi, pompotteleviksi ja karensilla uhkaileviksi. Tehokkaampana pidettiin toimintaa, jossa lähdetäisiin nuoren ajatuksista ja suunnitelmista eikä TE-toimiston painostuksesta.

Nuoret kokivat työharjoittelun olevan nuorten hyväksikäyttöä, jossa yrittäjät ottavat työharjoittelijoita ilmaista työvoimaa saadakseen. Työharjoittelun lisäksi nuoret pitivät huonoina TE-toimiston kuntoutus- ja uraohjauskursseja, jotka koettiin hyödyttömiksi. Nuoret pitäisivät hyvänä, jos koulutuksen ja työn yhdistäminen olisi helpompaa. Parempana pidettäisiin hyödyllistä koulutusta kuten ensiaputaitojen opettelua ja pääsykokeisiin liittyvän koulutuksen tarjoamista, jota voisi tarjota yritysten preppauskoulutuksiin taloudellista syistä johtuen pääsemättömille nuorille. Nuorten toivottaisiin pääsevän vaikuttamaan esimerkiksi pakollisten kurssien sisältöihin jossakin määrin ja asiakaspalvelun olevan enemmän ymmärtäväistä ja vähemmän painostavaa nuorille.

"Kaikissa TE-toimistoissa, joissa olen asioinut nuorena, jolla ei ole ammattia, on minua kohdeltu ikään kuin huonompaa ihmistä. Tästä syystä TE-toimistossa asiointi on minulle ja monille kavereilleni ikävää."

"Entä jos elämäntilanne on sellainen ettei vain yksinkertaisesti kykene? En voi mitenkään taata ongelmieni takia että olisin opiskelukykyinen ensi syksynä."

3.3.6 Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutukset nuoren omaan toimintaan

VAIKUTUS NUORTEN TOIMINNAN ERI OSA-ALUEISIIN

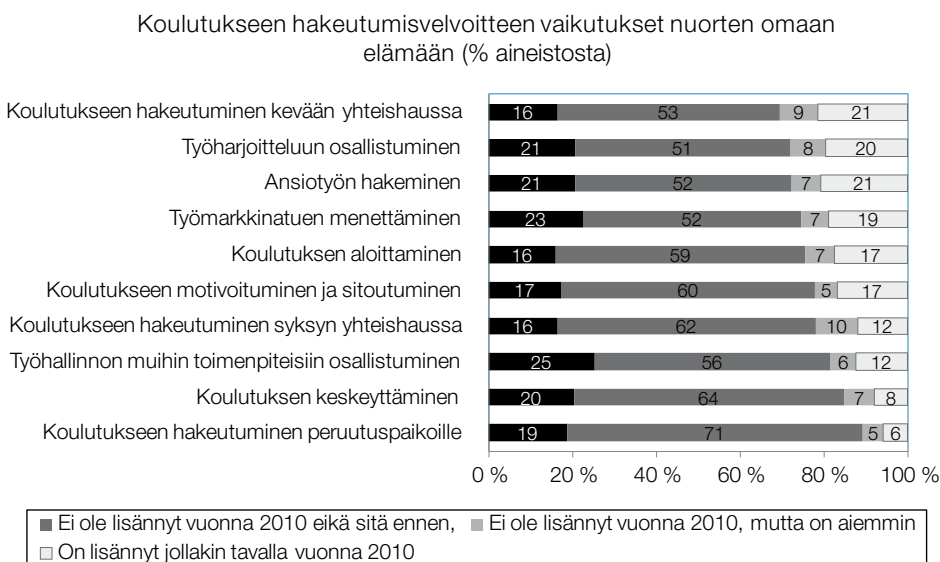
Tutkimuksessa tavoitteena olevassa koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutusten, tarkoituksenmukaisuuden ja mahdollisten muutostarpeiden selvittämisessä on ollut yhtenä tutkimuskysymyksenä selvittää, lisääkö hakeutumisvelvollisuus opintojen keskeyttämisistä ja miten työttömyysaikaisen työmarkkinatuen menettäminen vaikuttaa nuorten TE-toimiston palvelujen käyttöön. Nuoria

koskevassa aineistonkeruussa koottiin nuorten kokemuksellista tietoa siitä, miten hakeutumisvelvoite on vaikuttanut nuoren itsensä tekemiin valintoihin.

Kyselyyn vastanneita nuoria pyydettiin arvioimaan, kuinka koulutukseen hakeutumisen velvoite on vaikuttanut heidän omaan toimintaansa vuonna 2010 tai sitä aiemmin. Kyselyssä tiedusteltiin muutoksesta, jota koulutukseen hakeutumisvelvoitteella halutaan tavoittaa. Numeerisia arvioita haluttiin nimenomaan siitä, kuinka hakeutumisvelvoite on lisännyt nuorten tavoitteiden mukaista toimintaa. Näiden jälkeen nuoret ohjautuivat tarkempiin hakuvelvoitteen vaikutuksia koskeviin kysymyksiin, jossa tiedusteltiin myös velvoitteen lieveilmiöistä. Tämän lisäksi nuorilla oli mahdollisuus kirjoittaa täsmennyksiä ja tuoda niissä esille mielipiteitään, joissa he voivat kuvata, esimerkiksi tilanteita joissa hakeutumisvelvoite oli vaikuttanut tavoitteisiin nähden päinvastaisella tavalla nuorten käyttämiseen.

Kyselyyn vastanneista nuorista noin kolmasosa kertoi, että hakeutumisvelvoite oli lisännyt heidän hakeutumistaan koulutukseen kevään yhteishaussa, työharjoitteluun osallistumista tai ansiotyön hakemista. Noin viidesosa nuorista ei osannut arvioida, kuinka koulutukseen hakeutumisen velvoite on vaikuttanut heidän omaan elämäänsä. Noin neljäsosalla hakeutumisvelvoite oli vaikuttanut työmarkkinatuen menettämiseen ja edistänyt koulutuksen aloittamista. Reilu viidesosa nuorista kertoi, kuinka hakuvelvoite oli lisännyt heillä koulutukseen motivoitumistaan ja sitoutumistaan sekä hakeutumista opintoihin syksyn yhteishaussa. Vajaalla viidesosalla nuorista hakuvelvoite oli lisännyt työhallinnon muihin julkisiin työvoimapalveluihin kuin työharjoitteluun osallistumista ja koulutuksen keskeyttämistä. Noin kymmenesosalla nuorista hakeutumisvelvoite oli saanut nuoren hakeutumaan peruutuspaikoille.

Kuvio 12. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutukset nuorten omaan elämään (N~703-711)

Hakeutumisvelvoitteen vaikutuksesta peruskoulun suorittaneilla nuorilla oli ylioppilaita useammin kokemuksia aiemmilta vuosilta peruutuspaikoille hakemisesta, koulutuksen aloittamisesta sekä koulutukseen motivoitumisesta ja sitoutumisesta. Vuonna 2010 hakeutumisvelvoitteen koettiin vaikuttaneen etenkin työmarkkina-tuen menettämiseen.

Suurimmat erot peruskoulun suorittaneiden ja ylioppilaiden välillä olivat koulutuksen keskeyttämisessä. Peruskoulun suorittaneista (N~41) yli kymmenesosalla koulutukseen hakeutumisvelvoite oli lisännyt opintojen keskeyttämistä joko vuonna 2010 tai sitä aiemmin. Vastaavasti hakuvelvoite oli lisännyt opintojen keskeyttämistä noin kahdeskymmenesosalla ylioppilaista (N~88). Peruskoulun suorittaneilla hakeutumisvelvoite oli vaikuttanut myös työharjoitteluun osallistumiseen, joka oli lisääntynyt vuonna 2010 noin kolmasosalla peruskoulun ja reilulla kymmenesosalla ylioppilastutkinnon suorittaneista nuorista sekä työhallinnon muihin palveluihin osallistumista, joka oli lisääntynyt hakeutumisvelvoitteen vaikutuksesta noin viidesosalla peruskoulun ja kymmenesosalla ylioppilastutkinnon suorittaneista nuorista.

Ammattikouluttamattomilla nuorilla naisilla ja miehillä ei ollut eroa sen suhteen, kuinka he kokivat koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisänneen heidän koulutukseen hakeutumisestaan, opintojen aloittamisestaan tai työhön, työharjoitteluun tai muihin TE-toimiston palveluihin osallistumisestaan.

Tutkimuksen tehtävänä on ollut selvittää, eroavatko ammatilliseen koulutukseen hakeutumattomien, sinne hakeneiden ja päässeiden sekä hakeneiden mutta koulutukseen pääsemättömien nuorten näkemykset hakeutumisvelvoitteesta ja sen vaikutuksista toisistaan. Nuorille suunnatun kyselyn perusteella yhteishaussa hakemisella ei ole merkittävää eroa eri ryhmille. Ainoastaan siinä voidaan nähdä eroa, että koulutukseen hakeutuneilla ja sinne päässeillä hakeutumisvelvoite on vaikuttanut ammatillisiin opintoihin hakeutumattomia ja sinne päässeitä useammin koulutuksen aloittamiseen. Vuoden 2010 yhteishaussa koulutukseen hakeutuneista ja sinne päässeistä nuorista noin kolmasosa kertoi hakeutumisvelvoitteen vaikuttaneen myönteisesti koulutuksen aloittamiseen, kun vastaavaa mieltä oli noin viidesosa niistä nuorista, jotka eivät olleet hakeutuneet koulutukseen tai olivat hakeutuneet, mutta eivät olleet päässeet.

Taulukko 56. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutus nuorten toimintaan yhteishaussa hakemisen mukaisen tarkastelun perusteella (%).

% vastaajista lisännyt vuonna 2010 tai aiemmin	Koulu- tukseen hakeutu- mattomat (N=131~ 136)	Koulu- tukseen hakeutuneet mutteivät päässeet (N=241~ 246)	Koulu- tukseen hakeutuneet ja päässeet (N=324~328)	joista kou- lutuksessa jatkaneet (N=262~ 265)	joista koulutuksen keskeyt- täneet (N=57~58)
Koulutukseen hakeutuminen kevään yhteishaussa	26	32	32	30	36
Koulutukseen hakeutuminen syksyn yhteishaussa	17	27	20	19	22
Koulutukseen hakeutuminen peruutuspaikoille	10	10	11	13	9
Koulutuksen aloittaminen	19	19	31	31	33
Koulutukseen motivoituminen ja sitoutuminen	17	21	25	27	17
Koulutuksen keskeyttäminen	17	15	15	13	28
Työharjoitteluun osallistuminen	25	30	28	27	29
Työhallinnon muihin palveluihin osallistuminen	19	22	15	14	24
Ansiotyön hakeminen	25	35	24	22	35
Työmarkkinatuen menettäminen	22	30	23	23	

VAIKUTUS NUOREN OPIKSELUUN LIITTYVIIN VALINTOIHIIN

Nuoret, jotka kertoivat koulutukseen hakeutumisen velvoitteella olleen vaikutusta vuonna 2010 tai aiemmin opintoihin hakeutumiseen, ohjautuivat vastaamaan tarkemmin opiskelupaikan valintaa koskeviin kysymyksiin.

Kysymykseen vastanneista nuorista 45 % oli toteuttanut hakeutumisvelvoitetta siten, että oli hakenut ammatilliseen koulutukseen, mitä ei olisi muutoin tehnyt. Saman verran nuorista oli hakenut kevään yhteishaussa paikkaan, johon ei olisi toivonut pääsevänsä. Noin 40 % nuorista koulutukseen hakeutumisen velvoite oli saanut miettimään useampia vaihtoehtoja tai nuori oli hakenut syksyn yhteishaussa paikkaan, jonne ei ole toivonut pääsevänsä. Noin 30 % nuorista oli hakenut tietoisesti kevään yhteishaussa paikkaan, johon heidän pääsyinsä on ollut hyvin vaikeaa. Samaa on tehnyt syksyn yhteishaussa noin 20 % nuorista. Alle 10 % nuorista on vastaanottanut tai jättänyt hakematta hänelle tarjottuja peruutuspaikkoja.

Kuvio 13. Hakuvelvoitteen vaikutus nuoren opiskeluvalintoihin (% kysymykseen vastanneet nuoret)

Peruskoulun suorittaneiden ja ylioppilaiden välillä ei ollut eroa siinä, miten koulutukseen hakeutumisen velvoite on vaikuttanut opintoihin. Peruskoulun keskeyttäneistä ja vielä lukiossa olevista on vastannut kysymykseen yksittäisiä henkilöitä. Trendinä on kuitenkin se, että peruskoulun keskeyttäneillä ilmenee muita useammin hakeutumisvelvoitteen negatiivisia vaikutuksia kuten hakeutumista koulutuspaikkoihin, joihin nuoret eivät ole halunneet. Peruskoulun keskeyttäneillä hakeutumisvelvoite on saanut myös miettimään useampia koulutusvaihtoehtoja kuin mitä he olisivat muutoin miettinyt. Lukiossa olevilla ylioppilastutkintoa suorittamattomilla nuorilla oli puolestaan vähemmän hakuja paikkoihin, joihin he eivät olleet halunneet mennä ja vähemmän laskelmointia niihin hakeutumisen välttämiseksi.

Työttöminä sekä työharjoittelussa tai muussa työhallinnon palvelussa olevat nuoret kertoivat opiskelevia ja ansiotyössä olevia nuoria useammin hakeutuneensa hakuvelvoitteen vuoksi ammatilliseen koulutukseen, mitä he eivät olisi muutoin tehneet. Kyselyn perusteella yliopisto-opiskelijaksi päässeet nuoret olivat hakeutuneet kevään yhteishaussa epätoivottuihin paikkoihin, kun syksyn yhteishaussa kertoivat epätoivottuihin paikkoihin päässeensä muita useammin työharjoittelussa ja muussa

työllistymistä tukevassa palvelussa tai työttömänä olevat nuoret. Yliopistossa opiskelevat nuoret olivat myös muita useammin hakeneet kevään yhteishaussa tietoisesti koulutukseen, johon pääsemiseksi pisteet eivät olisi riittäneet.

Kyselyssä nuorilla oli mahdollisuus kertoa omin sanoin, millä tavalla koulutukseen hakeutumisen velvoite on vaikuttanut heidän omiin opiskeluvalintoihinsa (26). Vain yksittäiset nuoret kertoivat, ettei velvoite ole vaikuttanut heihin millään tavalla.

Reilu puolet nuorista kertoi hyvistä tai neutraaleista kokemuksista, joita heillä oli velvoitteen vaikutuksesta opiskeluvalintoihin. Vastauksissa kerrottiin, kuinka nuoret ovat alkaneet miettiä hakua tarkemmin. Nuoret totesivat, kuinka eri alan opinnot olivat alkaneet kiinnostaa ja heidän suunnitelmissaan oli hakea jatkossa eri paikkoihin kuin aikaisemmin. Nuoret olivat hakeneet toissijaisena toiveena oleviin oppilaitoksiin, jotta heillä olisi edes jokin paikka, jos he eivät pääsisi ensisijaiseen koulutukseen. Nuoret olivat hakeneet tietoisesti ammatilliseen oppilaitokseen ja useisiin paikkoihin johonkin koulutukseen päästäkseen ja tukea saadakseen. Nuoret kertoivat, kuinka he haluavat ammatillisen tutkinnon turvatakseen yli 25-vuotiaiden tavoin oikeuden työmarkkinatukeen. Nuoret olivat myös ohjautuneet koulutuspaikkoihin, jotka eivät olleet alun perin heidän ensisijaisia toivekohteitaan, mutta olivat lopulta huomanneet alan olevan sopiva heille. Lisäksi nuoret olivat hakeutuneet työhön tai jääneet työttömäksi ilman, että sillä olisi yhteyttä opintoihin hakeutumiseen. Tällöin nuorella on saattanut olla opiskelupaikka varmistuneena ennen työttömäksi joutumista. Nuorten hakeminen syksyn täydennyshaussa on voinut olla sattumanvaraista. Esimerkiksi yhdessä vastauksessa kerrottiin nuoren itsensä olleen täysin tietämätön syksyn täydennyshausta ja siskon kertoneen siitä.

"Ensisijainen tavoite oli yliopisto (mihin pääsin), mutta hain varmuuden vuoksi pariin AMK:hon, jotta mikäli en pääsisi yliopistoon, voisin saada tukea. AMK:n kokeisiin en lukenut ollenkaan, satsasin ainoastaan yliopiston pääsykokeeseen."

"Päästyäni armeijasta hakeuduin opiskelemaan, vaikka en päässyt haluamalleni alalle, koska ylioppilaana koin kuitenkin olevan helpompaa ja hyödyllisempää hakeutua opiskelemaan kuin saada järkevää ansiotyötä."

"Hain syksyn yhteishaussa koulutuksiin joita oli tarjolla jotka eivät kiinnostaneet minua ollenkaan. Olin pääsykokeissa ja pääsin sisään. Olen huomannut että ala onkin minulle juuri sopiva."

Vajaa puolet nuorista kertoi hakuvelvoitteeseen liittyvistä huonoista kokemuksista. Nuoret kertoivat joutuneensa hakemaan koulutuspaikkoihin, joihin eivät olleet halunneet. Nuoret olivat olleet valintakokeissa ja epäonnistuneet tarkoituksella. Nuorten vastauksissa todettiin, että he suunnittelevat hakeutumista seuraavassa haussa paikkaan, johon eivät toivo pääsevänsä, koska sieltä puuttuvat heitä kiinnostavat opinnot. Vastauksissa kerrottiin myös karensseilla uhkailusta ja

rahattomuudesta sekä haluttomuudesta opiskella tuloilla, joita todettiin saatavan toimeettomana ollessa enemmän kuin opiskellessa. Nuoret toivat esille myös sen, kuinka he ovat hakeneet ja päässeet opiskelemaan, mutta eivät aio aloittaa opintoja harjoittelupaikassa esimerkiksi alkavan oppisopimuskoulutuksen vuoksi.

"Olen jättänyt hakematta syksyllä, koska kiinnostavia linjoja ei alkanut tuolloin."

"Minun on melkein summassa pitänyt hakea koulutuspaikkaan, mikä minua ei ole kiinnostanut yhtään."

"Olen osallistunut valintakokeeseen jossa epäonnistuin tarkoituksella."

"Aion seuraavassa haussa hakea ammatilliseen koulutukseen, johon en toivo pääseväni."

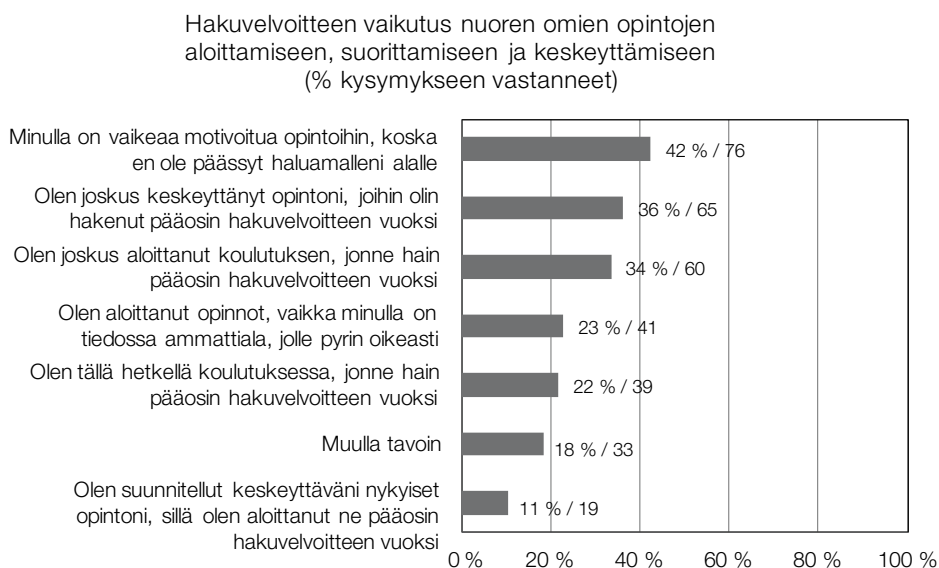
"Hain kouluun, joka ei kiinnosta. Ei ole muuta opiskelumotivaatiota, kun että en selviä taloudellisesti ilman opintotukea. Yritän vaihtaa koulua nyt, koska tilanne turhauttaa äärettömästi ja olen alkanut masentua."

VAIKUTUS NUOREN OPINTOJEN ALOITTAMISEEN, SUORITTAMISEEN JA KESKEYTTÄMISEEN

Nuorilta, jotka kokivat koulutukseen hakeutumisvelvoitteella olevan vaikutuksia opintoihin liittyviin asioihin, tiedusteltiin tarkemmin koulutukseen hakeutumiseen, opintojen aloittamiseen ja niiden suorittamiseen liittyvistä asioista.

Kysymykseen vastanneista nuorista noin 40 prosentilla oli ollut vaikeuksia motiivitua opintoihin, koska he eivät olleet päässeet haluamalleen alalle. Reilu kolmasosa kysymykseen vastanneista nuorista oli keskeyttänyt opintonsa tai aloittanut koulutuksen, jonne he olivat hakeneet pääosin hakuvelvoitteen vuoksi. Reilu viidesosa nuorista oli aloittanut opintonsa, vaikka heillä oli tiedossa ammattiala, jonne aikovat oikeasti pyrkiä. Saman verran oli nuoria, jotka olivat kyselyyn vastaamisajankohtana koulutuksessa, jonne olivat hakeneet hakuvelvoitteen vuoksi. Noin kymmenesosa suunnitteli keskeyttävänsä opinnot, jotka he olivat aloittaneet pääosin hakuvelvoitteen takia.

Kuvio 14. Hakuvelvoitteen vaikutus nuoren opintojen aloittamiseen, suorittamiseen ja keskeyttämiseen (% kysymykseen vastanneet)

Peruskoulun suorittaneilla nuorilla oli ollut muita kyselyyn vastanneita nuoria yleisimmin hakuvelvoitteesta aiheutuvia opintojen keskeyttämisistä ja vaikeuksia motivoitua opintoihin, koska he eivät olleet päässeet haluamaansa koulutukseen. Ylioppilastutkinnon suorittaneet nuoret olivat puolestaan muita ryhmiä useimmin vastaushetkellä koulutuksessa, jonne he olivat hakeutuneet pääosin hakuvelvoitteen takia.

Vastausten perusteella kyselyn vastaamisajankohtana ammatillisessa oppilaitoksissa opiskelevat, työttömänä olevat ja työharjoittelussa tai muissa työhallinnon palveluissa olevat nuoret olivat muita useammin aloittaneet joskus koulutuksen, jonne he olivat hakeneet velvoitteen vuoksi. Yleisimmin vaikeuksia opintoihin motivoitumisessa oli ollut kyselyyn vastaamishetkellä työttöminä olleilla nuorilla. Työttöminä olleilla nuorilla sekä työharjoittelussa ja muussa työhallinnon palveluissa olleilla nuorilla oli ollut myös muita useammin opintojen keskeyttämisistä siitä syystä, että he olivat hakeutuneet paikkaan pääosin hakuvelvoitteen vuoksi.

Nuoria pyydettiin kertomaan myös muita kuin listassa mainittuja opintojen aloittamiseen, suorittamiseen ja keskeyttämiseen liittyviä hakuvelvoitteen vaikutuksia. Näistä kertoi 32 nuorta. Kysymykseen vastanneista nuorista noin puolet totesi, ettei hakeutumisvelvoite ole vaikuttanut heidän toimintaansa mitenkään. Nuoret, jotka antoivat täydentävämmän vastauksen, kertoivat syynä olevan sen, että he ovat vasta juuri saaneet tiedon hakuvelvoitteesta ja sen, että he ovat hakeutuneet koulutukseen armeijan jälkeen. Reilussa puolessa vastauksista kerrottiin siitä, kuinka nuorilla on ollut vaikeuksia motivoitua omia toiveita vastaamattomalle alalle. Nuoret olivat myös keskeyttäneet opinnot tai suunnittelivat keskeyttävänsä ne toiseen

paikkaan hakeutumisen, motivoitumattomuuden tai henkilökohtaisten vaikeuksien vuoksi. Vastauksissa tulee esille, kuinka kaikki nuoret eivät tiedä koulutusvelvoitteen sisällöstä ja sen vaikutuksesta, siinä tapauksessa että keskeyttää opinnot.

"On vaikea motivoitua alalle, koska se ei vastaa omia toiveitani."

"Olen mahdollisesti suunnitellut keskeyttäväni opintoni, jos pääsen toiseen paikkaan."

"Olen keskeyttänyt opintoni, koska koulutusala ei ollut ollenkaan sitä, millainen oli käsitys."

"Hain opintotuen takia alalle mihin en olisi halunnut, koska minulle on selvillä ala johon oikeasti haluan hakea, mutta en päässyt viime vuonna siihen. Keskeytin väärän alan puolen vuoden opiskelun jälkeen v.2010."

"Olen keskeyttänyt opintoja masennuksen ja paniikkihäiriön vuoksi. "

"Koska johonkin tuntui olevan pakko päästä, ajauduin alalle, johon en lopulta terveydellisistä syistä edes soveltunut, ja jouduin keskeyttämään opinnot."

Vajaa puolet nuorista kertoi tilanteista, joissa he olivat hakeneet vain haluamiinsa opintoihin, aloittaneet opinnot ja haluavat suorittaa ne loppuun. Nuorten vastauksissa tulee esille myös tapauksia, joissa nuoret ovat hakeneet velvoitteen vuoksi itseä alun perin kiinnostamattomaan koulutukseen, mutta havainneet sen sitten myöhemmin itselle sopivaksi.

"Olen hakeutunut koulutukseen, koska olen oikeasti halunnut opiskella sitä alaa."

"Haluan aloittaa koulutuksen ja pysyä siinä."

"Hain hakuvelvoitteen vuoksi alalle jolle en olisi muuten hakenut, mutta huomasinkin alan olevan sellainen, jolla haluan työskennellä tulevaisuudessa."

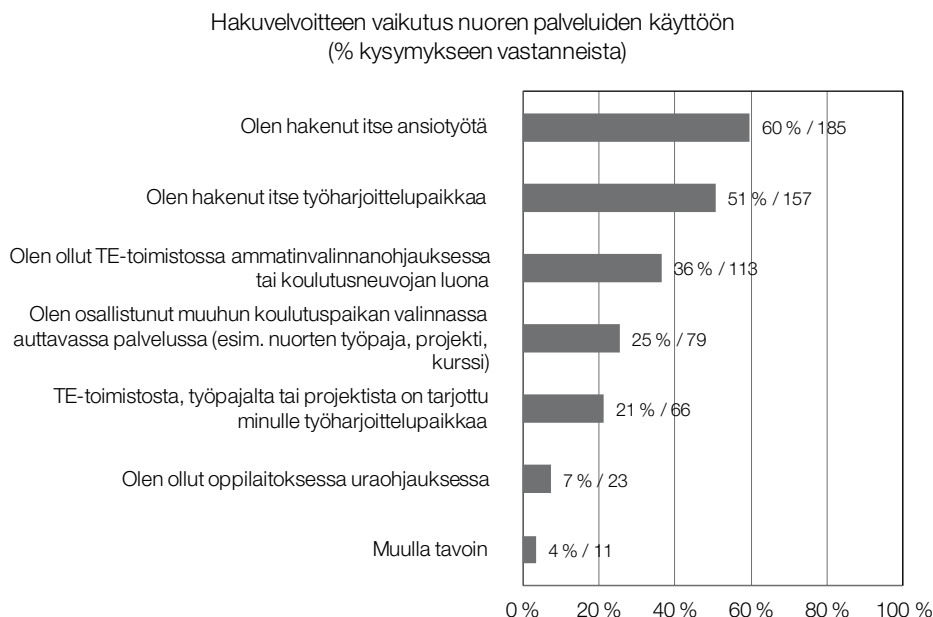
VAIKUTUS NUORTEN PALVELUIDEN KÄYTTÖÖN

Nuoria, jotka olivat vastanneet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisäävän heidän työnhakuaan tai työharjoitteluun ja työvoimapolitiittisiin palveluihin osallistumistaan, vastasivat myös jatkokysymykseen, jossa tiedusteltiin tarkemmin hakeutumisvelvoitteen vaikutuksista heidän palveluiden käyttöönsä ja muuhun toimintaansa.

Kysymykseen vastanneista nuorista noin 60 % oli hakenut ansiotyötä itse koulutukseen hakuvelvoitteen vaikutuksesta ja noin 50 % oli hakenut työharjoittelupaikkaan. Reilu kolmasosa oli ollut TE-toimistossa ammatinvalinnanohjauksessa tai koulutusneuvonnassa ja noin neljäsosa oli ollut jossain muussa koulutuspaikan valintaa

helpottavassa palvelussa. Noin viidesosalle nuorista oli tarjottu TE-toimistosta, työpajalta tai projektista työharjoittelupaikkaa. Vain vajaa kymmenesosa oli ollut oppilaitoksessa uraohjauksessa.

Kuvio 15. Hakuvelvoitteen vaikutus nuoren palveluiden käyttöön (% kysymykseen vastanneista)

Nuorten taustojen mukainen tarkastelu osoittaa, kuinka peruskoulututkinnon varassa olevat ja työttömät nuoret ovat olleet ohjauspalveluissa ja työllistymistä tukevilla palveluilla useammin kuin ylioppilaat. Ylioppilaat ovat puolestaan hakenneet työharjoittelupaikkoja ja ansiotyötä peruskoulun suorittaneita nuoria useammin.

Kysymykseen vastanneet peruskoulun suorittaneet nuoret kertoivat olleensa TE-toimiston uraohjauksessa tai muussa koulutuspaikan valinnassa auttavassa palvelussa kuten työpajalla useammin kuin ylioppilastutkinnon suorittaneet nuoret. Peruskoulun suorittaneet nuoret ovat hakenneet itse ja heille on myös tarjottu työharjoittelupaikkaa TE-toimistosta, työpajalta tai projektista hieman useammin kuin ylioppilaille. Ylioppilaat ovat taas hakenneet peruskoulun suorittaneita hieman useammin ansiotyötä. Kyselyyn vastaamishetkellä työttömänä, työharjoittelussa tai muussa työhallinnon palveluissa olleet nuoret ovat käyneet muita nuoria useammin TE-toimiston ammatinvalinnanohjauksessa tai koulutusneuvojan luona sekä osallistuneet muuhun koulutuspaikan valinnassa auttavaan palveluun. Työharjoittelussa tai muussa työhallinnon palveluissa olevat nuoret kertoivat muita nuorten ryhmiä useammin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikuttaneen vastaushetken

työmarkkinatilanteeseen. Samoin oli ansiotyössä olevien kohdalla. He kertoivat koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisänneen ansiotyöhön hakeutumista.

Nuoria pyydettiin kertomaan avovastauksessa, millä muulla tavoin koulutukseen hakeutumisvelvoite on vaikuttanut heidän palveluidensa käyttöön. Kahdeksan (8) nuorta vastasi tähän. Hakeutumisvelvoite oli vaikuttanut tyypillisimmin nuorten työskentelemiseen työharjoittelussa, jonne nuoria oli ohjattu hakeutumaan. Nuoret olivat hakeneet omatoimisesti ansiotyötä ja työskennelleet esimerkiksi henkilöstöpalveluyrityksen kautta sekalaisissa tehtävissä. Nuoret olivat olleet uraohjauksessa, mutta se ei aina liittynyt hakuvelvoitteeseen. Nuoret kertoivat, kuinka he ovat hakeneet itse koulupaikkoja ja valmistautuneet itse paremmin tulevia hakuja varten. Nuorten kokemusten mukaan heidän työharjoittelunsa ja työssä olemisensa ei ollut tukenut heidän tulevaisuuden toiveitaan. Kuten seuraavasta otteesta ilmenee, nuoret ovat voineet olla hyvinkin moninaisissa koulutukseen hakeutumista edistävissä palveluissa.

"AmmatINVALINNANOHJAUKSESSA, KURSSEILLA, TYÖHARJOITTELUSSA, JA ANSIOTYÖSSÄKIN olen ollut pari vuotta sitten. Olen myös hakenut itse työpajalta paikkaa. TE-toimistolta minun ohjattiin viime keväänä työkuraattorille, josta AKO-kurssille. Itse hakeuduinkin myös ansiotyöhön, olin töissä 8kk. Mistään ei ole ollut hyötyä ns. unelma-ammattin löytymiseen."

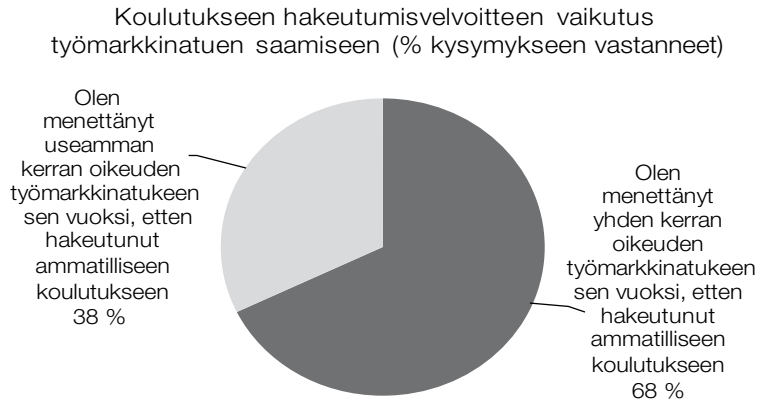
VAIKUTUS NUORTEN TYÖMARKKINATUEN MENETTÄMISEEN

Työmarkkinatuen menettämisen yleisyys

Tutkimuksen tehtävänä on ollut selvittää, miten työttömyysaikaisen työmarkkinatuen menettäminen vaikuttaa nuorten TE-toimiston palvelujen käyttöön. Tähän kysymykseen haettiin vastausta myös nuorille suunnatun kyselyn avulla. Nuorilta, jotka kertoivat hakeutumisvelvoitteen vaikuttaneen työmarkkinatuen saamiseen, tiedusteltiin tarkemmin, kuinka usein tuen menettämistä oli tapahtunut.

Kysymykseen vastanneista nuorista noin 70 % oli menettänyt yhden kerran oikeuden työmarkkinatukeen sen vuoksi, ettei ollut hakeutunut ammatilliseen koulutukseen. Noin 30 % vastaajista oli menettänyt työmarkkinatuen samasta syystä useaan kertaan. Peruskoulun suorittaneet nuoret olivat menettäneet selvästi useammin työmarkkinatuen hakeutumisvelvoitteen vuoksi kuin ylioppilaat.

Kuvio 16. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutus työmarkkinatuen menettämiseen (% kysymykseen vastanneet N=87)

Nuorten toiminta työmarkkinatuen menettämisen jälkeen

Niiltä nuorilta, jotka ilmoittivat koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisänneen heillä vuonna 2010 tai aiemmin työmarkkinatuen menettämistä tiedusteltiin tarkemmin aiheesta. Nuoria pyydettiin kertomaan, mitä he olivat tehneet ja miten saaneet hankittua toimeentulonsa sen jälkeen, kun he olivat menettäneet työmarkkinatuen hakeutumisvelvoitteen vuoksi.

Avokysymykseen vastasi 112 nuorta, jotka kertoivat omista keinoistaan selvitä työmarkkinatuen menettämisestä. Vastauksissa nousi esille selvästi kolmena yleisimpinä keinoina selvitä työmarkkinatuen menettämisestä toimeentulotuki, ansio-työhön hakeutuminen ja osallistuminen työmarkkinatukiharjoitteluun ja muihin työhallinnon palveluihin.

Nuoret mainitsivat syinä työmarkkinatuen menettämiselle yhteishaun väliin jäämisen armeijassa olemisen vuoksi, syksyn yhteishaussa hakematta jättämisen huonon vaihtoehtovalikoiman vuoksi, jatkokoulutuspaikkaan pääsemättömyyden, toisen alan pääsykokeisiin panostamisen vuoksi toiseen pääsykokeeseen menemättä jättämisen ja opintojen keskeyttämisen. Osassa vastauksista kerrotaan, kuinka nuoret eivät ole tienneet koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta ja siitä, että se aiheuttaa työmarkkinatuen menettämisen.

"Haluan vain sanoa, että tiedotus työmarkkinatuen saamisen vaatimuksista on täysin lapsen kengissä. Itse kuulin vasta armeijan jälkeen TE-toimistosta, että en vois saada työmarkkinatukea koska en hakenut vuonna 2009 armeija aikana kouluihin. Kuinka typerää on käyttää resursseja nuorten turhaan ammattikorkeaa ja yliopisto hakuihin vaikka 90 % näistä ihmisistä ei edes halua hakemiinsa kouluihin. Ja miten voin saada työmarkkinatuen takaisin? Täyttämällä 25 tai hankkimalla koulutus. Joka tietysti kestää ainakin sen kolme vuotta eli 24-vuotiaana."

"Elän oikeastaan toimeentulotuella, asumistuella ja toimintarahalla jota saan kuntouttavasta työtoiminnasta. Mielestäni on typerää, että menetin oikeuteni työmarkkinatukeen, koska alun pitäen en TIENNYT että yhteishaku on pakollinen, kukaan ei kertonut sitä minulle kun keskeytin koulun ja menin työharjoitteluun, eikä tuollaista osaa itsekkään selvittää jos asiasta ei alun perin ole hajuakaan! Vanhempani eivät pysty tukemaan minua taloudellisesti ja pelkän peruskoulun käyneenä ansiotöiden saanti on lähes mahdotonta, nuorempana minut kirjaimellisesti kiusattiin ulos koulusta, joten koulunpenkille palaaminen ei ole tällä hetkellä edes vaihtoehto - etsin omaa alaani harjoittelujen kautta ja pyrin saamaan oppisopimuksen."

Noin neljäsosassa vastauksista kerrottiin, kuinka nuoret olivat työmarkkinatuen menettämisen jälkeen hakenneet sosiaalitoimistosta toimeentulotukea. Muutama nuorista oli saanut toimeentulotuen lisäksi tukea vanhemmiltaan tai isovanhemmiltaan, tapauksissa joissa vanhemmat eivät olleet pystyneet tukemaan nuorta taloudellisesti. Nuoret kertoivat, kuinka he olivat saaneet vain osittaista toimeentulotukea. Lisäksi sosiaalitoimiston suhtautuminen koettiin olleen huonoa tilanteissa, joissa nuorilla ei ole ollut työnhakua voimassa. Nuoret kuvailivat, kuinka he olivat hakenneet töihin, mutta eivät olleet päässeet hakemiinsa paikkoihin.

"En ole ikinä edes ollut oikeutettu työmarkkinatukeen!! Aina on perimmäinen syy ollut se, että olen alle 25-vuotias ja ilman ammattia. Ainoastaan työharjoittelun aikana olen ollut oikeutettu työmarkkinatukeen ja sekin on naurettavan pieni summa! Muutoin olen saanut sosiaalitoimistosta toimeentuloni. Miten nuoria saa motivoitua työelämään, kun kotona olemalla saa sosiaalitoimistosta enemmän rahaa, kuin 6 tuntia työharjoittelussa olemalla? Mitään tekemättä saa enemmän rahaa kuin harjoittelussa olemalla."

"Noin puolen vuoden ajan jouduin hakemaan sosiaalihuollosta toimeentulotukea. Tämän jälkeen sain ansiotöitä, joissa olin noin puolen vuoden ajan. Sitten olinkin tyhjän päällä sen jälkeen, sillä työmarkkinatukea en saanut, enkä lisäksi toimeentulotukeakaan tilillä olleen muutaman satasen vuoksi, joka oli tarkoitettu tulevaa asuntoa varten."

Myös työmarkkinatuen menettämistä koskeissa vastauksissa kerrottiin tyytymättömyydestä TE-toimiston palveluihin. Kaikissa vastauksissa, joissa mainittiin TE-toimisto, kerrottiin ikävistä kokemuksista siellä asioidessa. TE-toimiston kerrottiin antaneen nuorille kuvan, että he ovat yhteiskunnan hylkiötä nuorten joutuessa pitämään lukion jälkeen välivuoden. Tyytymättömyyttä oli ollut tilanteissa, joissa pätkätyössä olleet nuoret eivät olleet saaneet TE-toimiston tuella parempaa työpaikkaa tai päässeet toiveistaan huolimatta suorittamaan pätkätyönsä lomassa hygieniapassia, alkoholipassia tai yrittäjäkurssia. Osassa kertomuksista kuvataan tilanteita, joissa nuoret olivat hakenneet lopulta itseään kiinnostavalle alalle ja toivoivat työllistymistä alalle ilman tarvetta turvautua jatkossa TE-toimiston palveluihin. Nuorten

kertomusten mukaan monet yrittävät selvitä eri tavoin ongelmistaan huolimatta ja kokevat TE-toimiston palvelujen tukevan heitä liian vähän vaikeassa tilanteessa.

"Menetin työmarkkinatuen kahdesti, mutta vain siksi aikaa kun selvitin b-lausunnon ja omien kirjoitusten kanssa asiaa. Aluksi iltalukiota ei huomioitu koulutuksena, vaikka siellä ja töissä yritti käydä kuinka ahkerasti tahansa. Silloin toivoi äkkiä olevansa 26 ettei tarvitsisi stressata pakkokouluunhakuja. Eräs käynti Te-toimistossa pakkohakuun liittyen sai minut ajamaan kolarin autolla. Joten henkilökohtaisen kokemuksen perusteella jossain asioissa olisi helpottamisen varaa."

"Menin sossuun anomaan rahaa ja aloin itse etsimään elämään muita vaihtoehtoja, kurseja, töitä ja työharjoittelupaikkaa, koska TE-toimisto auttanut minua yhtään missään asiassa vaan haukkui suoraan päin naamaa ettei minusta tule koskaan mitään. Yli vuoden etsimisen jälkeen pääsin kurssille ja siitä sitten ammatilliseen koulutukseen jossa nyt olen ja tulevaisuudessa minulla aivan varmasti on töitä ja toivottavasti minun ei tarvitse enää koskaan asioida paikallisessa TE-toimistossa. Äiti ja isoäiti auttoivat minua hieman taloudellisesti mutta muutoin olen elänyt vuosikaudet kädestä suuhun pyytämättä toisilta apua."

Noin neljäsosa nuorista kertoi, kuinka he olivat työmarkkinatuen menettämisen jälkeen hakeutuneet ansiotyöhön. Osaa työssä olevista nuorista olivat vanhemmat auttaneet, sillä nuoret olivat olleet usein pätkä- ja osa-aikatyössä. Nuoret kertoivat, kuinka he olivat muuttaneet takaisin vanhempien luokse, jotta pärjäisivät pienillä tuloillaan. Nuorilla oli ollut myös huonoja kokemuksia työssä olemista esimerkiksi puhelinyrityksissä ja muissa tehtävissä. Työ ei ollut vastannut odotuksia tai heillä oli ollut terveydellisiä ongelmia, jotka olivat vaikuttaneet niin, että he olivat joutuneet työstä pois. Vastauksissa kerrottiin, kuinka nuori oli hakeutunut opiskelemaan työssä olemisen jälkeen opintotukea saadakseen. Nuori oli yrittänyt kuitenkin vaihtaa koulutuspaikkaa, koska opinto-ala ei ollut hänelle sopiva ja koska tämä vaikutti hänen henkiseen terveyteensä. Mukana vastaajissa on myös nuori, joka aikoi tehdä ansiotyötä ja pyrki pärjäämään erilaisin keinoin yli 25-vuotiaaksi, kunnes koulutukseen hakeutumisen velvoite ei enää koske häntä. Nuoret pyrkivät säästämään pienistä ansiotuloistaan ja heillä oli ollut tilanteita, jolloin kaikki työaikana saadut säästöt olivat menneet heidän yrittäessään pärjätä työmarkkinatuen menettämisen jälkeen.

"Olen osa-aikaisessa ansiotyössä, opiskelen avoimessa yliopistossa ja vanhempani auttavat minua toisinaan taloudellisesti."

"Menin ansiotyöhön. Sairastuin kuitenkin jonkin ajan päästä, ja jouduin olemaan 2kk sairaslomalla. Koska en saanut rahallista tukea muualta, jouduin turvautumaan sosiaalitoimistoon ja toimeentulotukeen."

"Työmarkkinatuen menetyksen jälkeen minulla ei ole ollut vakituksia tuloja, ja sosiaalitoimiston asiakkuus ei kyllä tule kuuloonkaan. Tein viikon nyt ansiotöitä sijaisena, mutta jatkoa ei ole näillä näkymin luvassa ja työn haku jatkuu."

Samoin noin neljäsosa nuorista oli hakeutunut työharjoitteluun tai muuhun työhallinnon palveluun työmarkkinatuen menettämisen jälkeen. Nuoret olivat hankkineet työharjoittelupaikat tyypillisesti itse kysyen ja omien kontaktiensa kautta, samoin työpaikat. Kaikilla paikkakunnilla ei ole ollut helposti saatavilla työharjoittelupaikkoja, mutta apua tilanteeseen olivat tuoneet työvoimapoliittiset kurssit. Muutamat nuoret olivat olleet myös työpajalla, työvoimapoliittisissa koulutuksissa, työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa. Nuoret olivat saattaneet saada työharjoittelun aikana apua kotoa tiukan paikan tulleen. Jos kursseja ja työharjoitteluita ei ole ollut tarjolla, ovat nuoret joutuneet turvautumaan toimeentulotukeen etenkin tilanteissa, joissa he eivät enää asu kotona ja/tai vanhemmat eivät voi heitä auttaa. Yhdessä vastauksessa kerrottiin TE-toimiston palvelujen auttaneen nuorta, joka oli saanut tietoa työharjoittelusta. Osa nuorista oli saanut takaisin oikeutensa työmarkkinatukeen, kun he olivat olleet säädösten edellyttämän määrän töissä. Jotkut nuoret olivat olleet työharjoitteluissa, määräaikaisissa työsuhteissa ja olivat olleet toimeentulotuella, mutta pirstaleisuus oli jatkunut ja nuori on kokenut koulutukseen hakuvelvoitteen vain raskaaksi.

"Vanhempani auttoivat minua taloudellisesti, mutta hain itselleni työharjoittelupaikan yläasteelta ja olin siellä 3 kuukautta, mikä auttoi minua pääsemään nykyiseen oppilaitokseeni. Valitsin harjoittelupaikan itse, jotta pääsen tavoitteisiini."

"Olen ollut TMT-harjoittelussa ja määräaikaisissa palkkatöissä... En ole ikinä saanut työmarkkinatukea ellen ole ollut työharjoittelussa tms. vaikka olen hakenut joka kevät ja syyshaussa... sosiaalitoimistoon joutunut useasti turvautumaan... nyt olen työkokeilussa mutta joutunut silti turvautumaan sosiaalitoimistoon... tiedän ettei minusta ole opiskelemaan, enkä aio hakea kevään yhteishaussa vaan oppisopimus mielessä... työkokeimusta ainakin on kertynyt ja yhteishaut vaan stressannut ja kun ne on ollut loppupeleissä aivan turhia koska joittenkin kiemuroiden kautta olen aina menettänyt oikeuteni työmarkkinatukeen."

Vajaalla viidesosalla nuorista vanhemmat tai avopuoliso olivat olleet pääasiallisin avun lähde tilanteissa, joissa he olivat menettäneet oikeuden työmarkkinatukeen. Nuorten vastauksissa kerrottiin, kuinka he olivat muuttaneet vanhempien luokse ja joillakin vanhemmat olivat myös auttaneet kustantamalla osan toimeentulosta. Nuoret olivat selvinneet kotona asuen ja omia säästöjään käyttäen. Vaikka nuorten tilanne näytti hyvältä työharjoittelupaikan saamisen jälkeen, he saattoivat pelätä tukien takaisin perintää ja sen myötä tapahtuvaa sukulaisilleen velkaantumista. Monissa vastauksissa kerrottiin, kuinka vanhempiensa avustuksella toimeentulevat

nuoret olivat hakeneet työtä, mutta eivät olleet toistaiseksi saaneet sitä. Vastauksissa on kertomus jälkihuollon piirissä olevalta nuorelta, joka oli hakenut yliopistoon parina vuotena. Hän oli ottanut velkaa avopuolisoltaan, jotta pystyisi selviämään työmarkkinatuen menetyksestä. Nuoren kokemuksen mukaan etenkin heikoista lähtökohdista olevilla on vaikeaa päästä opintoihin käsiksi tilanteessa, jossa he joutuvat hakemaan toimeentulonsa viranomaisten kautta ja menettävät ne välillä.

"Muutin vanhempieni luokse, sillä heillä ei ollut eikä ole varaa auttaa minua kodin ulkopuolella."

"Yritin hakea työtä, koska en saanut työmarkkinatukea, mutta en saanut työpaikkaa. Olin vuoden ilman minkäänlaisia tukia, mutta onneksi sain asua äitini luona."

Vajaa viidesosa nuorista oli selviytynyt työmarkkinatuen menettämisestä useita tulonhankkimisen keinoja käyttämällä. Jotkut nuoret olivat selvinneet tilanteesta pääsemällä osa-aikatyöhön tai hakeutumalla töihin ulkomaille. Nuorten kokemuksissa oli esimerkkejä siitä, kuinka osalle nuorista oli ollut hyötyä koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta, kun taas osaa siitä johtuva toimenpidekierre ei ollut auttanut tulevaisuuden suunnittelussa. Vastauksissa kerrottiin myös siitä, kuinka nuori on lopulta selvinnyt tilanteesta saamalla opiskelupaikan ja pärjännyt ilman työmarkkinatukea opintojen alkamiseen asti entisillä säästöillään.

"Sosiaalikeskuksesta, työharjoittelusta, työvoimatoimiston järjestämästä koulutuksesta, omien ja avopuolison vanhempien avustus."

"Menetin oikeuden työmarkkinatukeen, koska en ollut tarpeeksi kauan töissä. Sen jälkeen olin muutamia kuukausia työttömänä, koska pelkällä lukiotodistuksella ei ilmeisesti mielellään ketään oteta töihin. Hain myös työharjoittelupaikkoihin, mutten päässyt niihinkään eikä syksyn haussa mikään opiskelupaikka napannut. Lopulta pääsin puhelinmyyjäksi, mutten kestänyt sitä hommaa kahta kuukautta kauempaa. Nyt olen taas työtön enkä taaskaan saa työmarkkinatukea, koska en ollut tarpeeksi kauan töissä. Olen mieluummin työttömänä kuin masentuneena masentavassa työssä."

Nuoret kertoivat myös myönteisistä asioista, joita heille oli koitunut koulutukseen hakeutumisen velvoitteen ja siitä johtuvan työmarkkinatuen menettämisen uhkan takia.

"Silloin vanhemmat auttoi, sitten kävinkin pari viikkoa armeijaa ja pistivät kotio olkapään takia ja sitten olikin pakko viikon varoitus ajalla hakea jonnekin koska tiesin että muuten en saisi mitään tukia. Sitä koulutusta käydään nytkin, onpahan joku ammatti."

"En ole menettänyt oikeutta työmarkkinatukeen, koska pääsin suoraan opiskelemaan haettuani nimenomaan tuon velvoitteen takia myös ammatilliseen koulutukseen. Toisaalta koen sen hyväksi asiaksi: muutoin tuskin opiskelisin tällä hetkellä ollenkaan, ja taas olisi paineet saada opiskelupaikka. Ilman velvoitetta en olisi hakeutunut luultavasti lainkaan ammattikorkeakouluun vaan pelkkään yliopistoon, sillä en oikein meinannut keksiä sopivaa alaa AMKin puolelta."

3.3.7 Nuorten mielipiteet hakeutumisvelvoitteen kehittämistarpeesta

Nuoria pyydettiin kertomaan omin sanoin, mitä mieltä he ovat alle 25-vuotiaiden nuorten velvoitteesta hakeutua ammatilliseen koulutukseen ja siitä, miten velvoite vaikuttaa nuorten elämään. Nuoria pyydettiin myös kertomaan, mitä muutoksia heidän mielestään pitäisi tehdä koulutukseen hakeutumisen velvoitteeseen. Avokysymykseen vastasi 407 nuorta. Tässä luvussa käytetään paljon nuorten itsensä kertomuksia ja kommentteja, jotta nuorten omat kokemukset ja näkemykset tulisivat paremmin esille. Nuorten kommenttien loppuun on laitettu heidän koulutustautansa. Otteisiin on pyritty saamaan mielipiteitä eritaustaisilta nuorilta.

Hakeutumisvelvoitteen myönteiset puolet ja kohdentuminen

Noin kolmasosassa vastauksista nuoret toivat esille koulutukseen hakeutumisen velvoitteen myönteisiä puolia. Nuorten mukaan hakuvelvoite auttaa nuoria hakeutumaan koulutukseen ja sen myötä työllistymään.

"Koulutukseen hakeutumisen velvoite on hyvä olla olemassa siksi, että nuoret hakeutuisivat kouluun ja saisivat ammatin. Kun on suorittanut ammattitutkinnon, on helpompi saada työtä ja alkaa luomaan omaa uraa." (peruskoulu)

"On hyvä, että jonkinlainen velvoite on olemassa. Se vaikuttaa Suomen koulutustilastoihin ja väestön tulevaisuuteen siten, että yhteiskunta on ainakin yrittänyt tukea nuorta aikuista hankkimaan ammatin. Mielestäni velvoite vaikuttaa ihan kohtuulliselta." (ylioppilas)

Nuoret kertoivat omakohtaisista myönteisistä an ja vaikutuksista, joita heille oli koinut koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta. Näissä tapauksissa nuoret olivat hakeutuneet koulutukseen, joka ei ollut heille ensisijainen vaihtoehto, mutta olivat lopulta olleet tyytyväisiä valintaansa.

"Olen itse ollut ihan tyytyväinen että minun täytyi hakea kouluun saadakseni työmarkkinatukea. Hain vain satunnaisesti kolmelle etäisesti kiinnostavalle alalle, ja ajattelin kokeilla jos jokin tärppäisi. Pääsin ensimmäiseen hakutoiveeseeni amiskaan, ja olen

ollut todella tyytyväinen. Ala sopii minulle täydellisesti ja olen vuosien jälkeen vihdoin-kin motivoitunut opiskelemaan ja aion myös valmistua.” (peruskoulu)

”Omalla kohdallani velvoite oli onni. Ilman sitä olisin tuskin hakeutunut alalle, jolla nyt opiskelen. En olisi itse asiassa hakenut ehkä ollenkaan ammattikorkeakouluun, ainoastaan yliopistoon, jonne en päässyt. Se tarkoittaa käytännössä sitä, että olisin tällä hetkellä tyhjän päällä ja ilman opiskelupaikkaa edelleen. Joten omalla kohdallani velvoite oli hyvä asia. Hakiessa se tuntui typerältä pakotteelta, mutta nyt tajuan että itselleni se olikin hyvä juttu. Velvoitetta voisi tosin muuttaa vaikka niin, että yksikin paikka riittäisi.” (ylioppilas)

Noin neljäsosassa vastauksista nuoret nostivat esille myös hakeutumisvelvoitteen huonoja puolia ja sen aiheuttamia tahattomia haittavaikutuksia. Vastausten mukaan hakeutumisvelvoitteessa on ongelmallista sen pakottavuus, jolla ei saada aikaan tuloksia. Koulutukseen hakeutumisen velvoitteen ei myöskään koettu vaikuttavan sen pääkohderyhmiin, eli passiivisiin koulutukseen hakeutujiin, jotka myös hyötyisivät velvoitteesta parhaiten. Hakeutumisvelvoitteen kerrottiin vaikeuttavan niiden nuorten tilannetta, jotka ovat aktiivisia ja joilla on omia suunnitelmia. Vastaajien joukossa oli kohtalaisen hyvän todistuksen saaneita nuoria, joiden arvosanat olivat heikentyneet ajan myötä kilpailukyvyttömiksi. Joukossa oli myös maahanmuuttajataustaisia nuoria, joilla oli kiinnostusta opiskella, mutta vaikeuksia päästä koulutukseen.

”Kokemuksesta voin sanoa, että velvoite ärsyttää ja aiheuttaa stressiä. Sen takia se myös vie energiaa siltä, mihin oikeasti haluaa pyrkiä. Minulla on jatkuva stressi ammatilliseen koulutukseen hakemisesta, vaikka tiedän, ettei minua kiinnosta mikään ala. Haluan yliopistoon opiskelemaan, mutta en jaksakaan lukea pääsykokeisiin yhtä intensiivisesti kuin jaksaisin ilman tyhmää ja hajottavaa stressiä sen takia, että haluan pysyä elossa (saada edes vähän rahaa elämiseen) myös vaikken yliopistoon pääsisikään. Koulutukseen hakuvelvoite tappaa pienimmänkin innon tehdä yhtään mitään. Velvoitteen voisi ottaa kokonaan pois. Ne ketkä eivät halua opiskella, eivät opiskele vaikka mikä pakko olisi. Ne ketkä haluavat opiskelemaan, tietävät minne haluavat ja velvoite hakea jonnekin minne eivät halua vain sotkee heidän elämänsä ja tavoitteensa. Yleensä ne, ketkä haluavat opiskella, ovat tunnollisempia noudattamaan tätäkin velvoitetta, kuin ne, keillä ei ole aikomustakaan hakea minnekään.” (ylioppilas)

Nuoret kritisoivat myös velvoite-sanaa. Nykyistä hakeutumisvelvoitetta tulisi nuorten mukaan markkinoida mahdollisuuteen viittaavin termein ja muuttaa velvoite suosituksi.

”Muuten hyvä, että nuorilla on mahdollisuus kouluttautua. Eikä sen pitäisi olla PAKKO koska kukaan ei halua pakosta mitään, sen pitäisi olla ennemminkin lauseella ‘Mahdollisuus tehdä - Mikä on sinun inspiraatiiosi?’” (ylioppilas)

HAKEUTUMISVELVOITTEEN KIELTEISET PUOLET

Yksilöllisyyden huomiotta jättäminen

Koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen liittyvien ohjeiden perustella nuorella on pätevästä syystä oikeus olla hakeutumatta koulutukseen. Syyn pätevyys arvioidaan ammatillisen kouluttautumisen ja työllistymisen pohjalta. (mm. Männistö-Aho & Juurikko 2003, 99-105¹⁵) Käytännön toiminnassa mahdollisuus tällaisiin poikkeuksiin ei tule esille eikä poikkeuksen mahdollistavia todistuksia ole välttämättä saatavilla, mistä kertovat seuraavat nuorten kommentit.

Noin neljäsosassa kommentaista käsiteltiin koulutukseen hakeutumisen velvoitteen joustamattomuuteen ja yksilöllisyyden puutteeseen liittyviä asioita. Nuoret arvostelivat velvoitteessa sitä, ettei se huomioi nuorten omaa tilannetta eikä muita suunnitelmia, joita nuorilla on. Nuoret kertovat, kuinka elämäntilanteet voivat muuttua nopeasti ja esimerkiksi työttömiksi yhteishaun jälkeen joutuneiden nuorten kohdalla toivottiin säädösten tilannekohtaista tulkintaa. Vastaajissa oli myös nuoria, jotka olivat tyytyväisiä sen hetkiseen koulutukseensa kuten trukkikuskien tai taksiautoilijan kurssin suorittamiseen, eivätkä pitäneet mielekkäänä ammatillisen tutkinnon suorittamista. Koulutusvelvoitteen luomat paineet ja koulutukseen hakeutumisen esteet tulivat esille nuorten vastauksissa. Velvoitteen ei koettu lisäävän motivaatiota, sillä se tulkittiin uhkaukseksi tukien lakkauttamisen tai vähentämisen vuoksi.

"Säädöksiin pitäisi mielestäni antaa työkkärin työntekijälle tilaa ottaa ihmisiä huomioon enemmän yksilöinä. Minun erikoiseen tilanteeseen esimerkiksi ei sovi nyt saamani apu, vaikka valta-osalla se toimisikin. Petyin siihen että en saanut kaipaamaani tukea." (peruskoulu)

"Sen pitäisi olla vapaaehtoinen, eli jokainen katsoo jos se on tarpeellinen omalla kohdalla. Toiset haluaa tehdä töitä, toiset hakeutua opiskelemaan. Omalla kohdalla tuli ainakin ahdistunut olo siitä, että on pakko hakeutua opiskelemaan, jos vaikka haluaisi tehdä töitä vuoden tai pidempään. Joillekin tämä on hyvä velvoite, mutta ei kaikille, joilla on jo suunnitelmat selvänä." (ylioppilas)

Nuorilla saattoi olla esimerkiksi hyvinkin pitkälle meneviä työharjoittelupaikkaan tai oppisopimuspaikkaan liittyviä suunnitelmia, jolloin he kokivat hakeutumisvelvoitteen hyödyttömäksi.

"Mielestäni velvoite pitäisi katsoa nuoren tilanteen mukaan, jos on esim. kuntouttavassa työtoiminnassa ja muutenkin aktiivisesti yhteydessä TE-toimistoon, niin pitäisi velvoite poistaa. Aina koulunkäynti ei ole vaihtoehto." (peruskoulu)

15 Työttömyysturvan työvoimapolitiittiset edellytykset. Työttömyysturvalautakunnan ja vakuutusosoikeuden ratkaisukäytännön valossa. Työhallinnon julkaisuja 326. Työministeriö, Helsinki.

"Jos ihmisellä on tiedossa pajapaikka, joka vastaa itseään kiinnostavaa alaa, on hyödyllisempää päästää sinne mukisematta kuin velvoittaa ihminen käymään koulua, jonka tietää jäävän kesken." (lukio)

"Olen todella vihainen velvoitteen vaikutuksesta omaan elämään, koska minut pakotetaan hakemaan vaikka toivomani 2 koulutusohjelmaa eivät ala kotiseudullani ensi syksynä. Mielestäni velvoitteen pitäisi paremmin huomioida meidän aktiivisten ja määrätietoisten työnhakijoiden tilannetta: pitäisi olla lievennys, jonka mukaan vain toinen kerta vuodessa riittää, mikäli hakija pystyy antamaan tarpeeksi hyvän, yhdessä oman työntekijän kanssa suunnitellun toimintasuunnitelman seuraavan syksyn hausta. Se että haen tällä kertaa summamutikassa muihin saman alan koulutusohjelmiin vaikeuttaa a) pääsyäni kyseisiin ohjelmiin, b) ohjelman vaihtamista kesken vuoden, kun en voi vaan odottaa syksyn hakua ja hakea silloin. Voi hyvin olla että jätän noudattamatta velvoitetta tämän takia. En halua hukata aikaani ja vaarantaa toimeentuloani (opintotukikuukaudet kuluvat...). Voisitte myös poistaa takautuvat takaisinperinnät yhteishaun ajalta, tämä ei ole reilua!!" (ylioppilas)

Nuoret pohtivat vastauksissaan omien ja tuttavapiirinsä kokemusten perustella sitä, miten hakuvelvollisuuden ei tulisi koskea kaikkia automaattisesti. Esille nostettiin mielenterveysongelmat, päihdeongelmat, koulukiusaaminen sekä oppimisvaikeudet ja siitä johtuva negatiivinen käsitys opiskelusta, joiden takia kynnys hakeutua koulutukseen on korkea. Nuoret kertoivat tietävänsä lähipiiristään ihmisiä, jotka eivät kykene opiskeluun sairautensa takia. Vastauksissa kerrottiin lukion jälkeisestä uupumuksesta ja oppilaitosten rankoista hakuprosesseista, jotka edellyttävät aikaa toipumiseen.

"Velvoite ei huomioi nuoria, joilla on psyykkisiä ja/tai fyysisiä sairauksia eli perusteltuja esteitä hakeutua ja sitoutua jokapäiväiseen opiskeluun ja suoriutua siitä kuten kuka tahansa. Laki on oikein nuorille, joilla ei ole terveydellistä tai perheellistä (esimerkiksi lapsi tai kotona oleva sairas isä tai äiti) eikä siihen verrattavaa syytä olla hakeutumatta ammatilliseen koulutukseen. Nuoren sen hetkisen elämäntilanteen tulee olla sellainen että se sallii täysipäiväisen opiskelun tai työn. Lain pitäisi olla selvästi joustavampi, nykyinen laki on liian yksiselitteinen ja liian joustamaton." (peruskoulu)

Nuoret kertoivat vastauksissa omakohtaisia kokemuksiaan siitä, kuinka heillä on ollut oman terveydentilansa vuoksi vaikeuksia koulutukseen hakeutumisen velvoitteen kanssa. Vaikka terveydellisistä ongelmista kärsivät nuoret ovat päässeet opiskelemaan, he eivät usko jaksavansa koulutuksessa tutkinnon suorittamiseen asti.

"Itselläni oli koulukiusaamisen jälkeen todella paha pelko koulua kohtaan ja paneutuminen tällaisissa tapauksissa pitäisi olla, jos ihminen kärsii jännitystiloista niin silloin oikea ratkaisu ei ole työntää ja pakottaa hakeutumaan kouluun vaan lähteä ensin

purkamaan jännitystiloja pois. Omalla kohdalla olisi kuulunut käydä näin. Ihmiset keillä on oikea syy olla hakeutumatta tulee ottaa huomioon tosissaan. Pelkän laiskuuden vuoksi kouluihin hakematta jättäminen on taas eriasia. Nykyinen systeemi toimisi paremmin ellei työntekijät olisi niin painostavia ja pakottavia, ja olisi myös vaihtoehtoja enemmän.” (peruskoulu)

”Itse en terveydentilani vuoksi kyennyt aikaisemmin opiskelemaan ammattikoulussa, jonka sittemmin jätin kesken. Sain myös lääkärinlausunnon työ- ja elinkeinotoimistoon vietäväksi, mutta jostain syystä jouduin silti karenssiin tukien saamiseksi. Eli toisin sanoen terveydentilani takia en saa rahallista tukea itseni elätykseen ja se heikentää terveydentilaa entisestään, jolloin motivaatio opiskeluun pienenee edelleen.” (peruskoulu)

”Hakeutumisvelvoite on varmaan ihan hyvä niille, jotka ovat oikeasti laiskoja ja saamattomia ja haluamattomia muuten vain, mutta uskon että näitä tällaisia ihmisiä on harvassa. Jos on laiska ja saamaton, on usein masentunut, ja silloin siis sairas. Itse olen sairastanut vaikeaa masennusta vuosia, mutta masennukseni ei ole vaikuttanut koulutukseen hakemisessa, vaan yleensäkin elämäntilanteeni. Olin käyttänyt huumeita vuoden, ja nyt olen avohoidossa. Toipumisessani menee kauan, tiedän sen, koska olen ollut raittiina vasta muutaman kuukauden. Uskon, että ne jotka eivät hae yhteishaussa koulutukseen, eivät haluaisi töihin. Päihdeongelmani lisäksi minulla on ollut aina vaikeuksia alani valitsemisessa. Olen miettinyt tosissani pääni puhki jo vuosia, että mitä ihmettä tekisin ammatikseni. Uskon että velvoite saa nuoret, joilla on oikeasti ongelmia, stressaamaan. Ei kukaan tahallaan muuten vain jätä hakematta, itse ainakin hakisin kaikkialle mahdolliseen, jos vain tietäisin 100 % varmuudella, että mitä haluan ja olenko opiskelu-/työkykyinen. Ei se hakeutuminen ole ongelma, voin hakea vaikka joka vuosi keväällä ja syksyllä, täydennyshaussa ja vaikka missä, mutta en voi valitettavasti taata, että olen täysin kunnossa opiskelujen alkaessa.” (peruskoulu)

Nuoret kertoivat tilanteista, joissa heillä olisi ollut kiinnostusta koulutukseen, mutta he eivät koulutodistuksensa perusteella päässyt haluamiinsa opintoihin. Hakuvelvoite ei myöskään huomioi niiden nuorten tilannetta, joilla on selvät suunnitelmat, mutta haluttuja koulutuksia alkaa vain kerran vuodessa. Tästä kertoivat mm. kulttuuri- ja musiikkialalle, hevosjalostusalalle ja opetuslalle hakeutumassa olevat nuoret.

”Kaikki alat jotka minua kiinnostaa ovat sellaisia mihin en pääse. Todistukseni numerot eivät riitä kouluihin johon haen. Hakijoita on niin paljon että mahdollisuuteni ovat olemattomat. Joudun muuttamaan kauas toiselle paikkakunnalle opiskelemaan alaa mikä ei minua kiinnosta.” (peruskoulu)

Nuoret puhuivat vastauksissaan siitä, kuinka opintojen jälkeinen mm. työharjoittelussa vietetty välivuosi on saanut nuoren innostumaan uudelleen opiskelusta.

Välivuoden pitäminen tulisi vastausten mukaan sallia, jotta nuoret eivät suotta ohjautuisi heitä kiinnostamattomaan koulutukseen.

"Minusta asioissa pitäisi ottaa huomioon se, että nuorilla voi olla omiakin suunnitelmia. Esimerkiksi omassa tapauksessani mahdollinen opiskelu ulkomailla, jota ennen haluaa ensin kartuttaa kieltään. Omalta kohdaltani voin sanoa myös, että on se ja sama hakeeko johonkin kouluun, jos ala ei kiinnosta. Jos paikkaa ei ota, tukia ei tule, ja jos paikan ottaa, eikä se motivoi yhtään, on todennäköistä että keskeyttää koulun -> ei tukia. Onhan se hyvä, ettei nuoret jää vain elämään jonkun siivellä, mutta pitäisi huomioida yksilöiden suunnitelmat ja se mahdollisuus, ettei 9 tai useamman vuoden opiskelun jälkeen välttämättä jaksaa opiskella. Itselleni välivuosi teki hyvää, en olisi peruskoulun jälkeen jaksanut opiskella, mutta vuosi 'lomalla' sekä myöhemmin työharjoittelussa, teki erittäin hyvää, ja opiskelu motivoi jos ala on oikeasti sellainen, joka kiinnostaa." (peruskoulu)

"Minulle kaksi välivuotta tekivät oikein hyvää. Sain rauhassa miettiä mitä elämältä haluan ja mikä ala minua kiinnostaa. Olisi ollut väärin mennä opiskelemaan johonkin kouluun vaan saadakseen tukea ja viedä samalla jonkun toisen, joka oikeasti haluaa opiskella, opiskelupaikka. Siksi en kahtena vuonna hakenut mihinkään koulutukseen, koska hyvillä papereillani olisin voinut vahingossa päästäkin. On myös typerää pakottaa hakemaan jonnekin todella vaikeaan paikkaan, ettei vaan pääse sisään. Päätin siis olla hakematta mihinkään. Välivuoteni aikana tein päätkätöitä ja vähän matkustelin. Olin myös pitkään työttömänä ja mielestäni on väärin ettei ole oikeutettu saamaan työmarkkinatukea. En hakenut koulutukseen, koska en halunnut viedä toisen opiskelupaikkaa ja opiskella väärää alaa väkisin, sillä selvästi tarvitsin lisää miettimisaikaa. Nyt opiskelen onnellisesti alaa, joka minua kiinnostaa, mutta pari vuotta sitten en olisi osannut tehdä oikeaa valintaa." (ylioppilas)

Opiskelemaan hakeutuminen ilman motivaatiota kouluttautumiseen tai hakukohteeseen

Noin viidesosassa vastauksista nuoret toivat esille hakeutumisvelvoitteen negatiivisen vaikutuksen koulutukseen motivoitumiseen. Nuoret kertoivat, kuinka useimmat ovat kiinnostuneita kouluttautumisesta, mutta hakeutumisvelvoitteen vuoksi he ohjautuvat väärille aloille mm. satunnaisesti tehtyjen valintojen vuoksi. Väärille aloille ohjautuminen estää opinnoista aidosti kiinnostuneiden pääsemisen opintoihin ja aiheuttaa keskeytyksiä. Kyselyyn vastanneet nuoret kertoivat omakohtaisia kokemuksiaan siitä, kuinka olivat hakeutuneet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vuoksi opintoihin, joiden suorittamiseen heillä ei ollut motivaatiota.

"Hakeminen aloille, joihin ei kiinnosta oikeasti hakea, luo kouluttautumista vastustavaa asennetta. Myös joutuminen aloille joihin ei halua, johtaa koulutussuorituksen jälkeen motivoimattomiin, heikosti koulutettuihin ja joillain aloilla vaarallisiin työntekijöihin tai

pitkääikaistyyttömyyteen. Pakotettuun koulunkäyntiin ei motivoiduta ja hakuvelvoitteen myötä ajaututaan väärille aloille, joilta keskeytetään.” (peruskoulu)

”Kun pakotetaan hakemaan, monesti joutuu tutkintoon, jota ei itse todellakaan halua (kuten minä). Nyt ensimmäisenä AMK-vuotenani koetan samalla hakea kevään yhteishaussa yliopistoon, mutta samalla minun täytyy pitää AMK-opinnoistani huoli, jotta saan tarvittavan määrän opintopisteitä jotta siten saan opintotukea. Tämä on noidankehä, eikä tästä aiheudu kenellekään mitään hyvää. Olen vienyt jonkun muun himoitseman AMK paikan, enkä edes viihdy paikassa enkä aio tehdä alan töitä päivääkään. Onko tämä sitten oikea tapa kannustaa opiskelemaan? Minusta ei.” (ylioppilas)

Hakuvelvoitteen vaikutus nuoren taloudelliseen toimeentuloon

Osassa nuorten vastauksista otettiin kantaa erityisesti koulutukseen hakeutumiselvelvoitteen ja työmarkkinatuen saamisen yhteyteen. Nuorten vastauksissa kerrottiin, kuinka koulutukseen hakeudutaan työmarkkinatuen saamisen vuoksi. Itseä kiinnostamattomassa opiskelupaikassa yritetään myös pysyä työmarkkinatukioikeuden säilyttämiseksi, minkä ennakoidaan aiheuttavan nuorille jopa sairaslomia.

”Mielestäni työttömyysetuusoikeus tulisi olla kouluttamattomallakin nuorella. Edes rajoitetunkaan aikaa, jotta nuorella olisi aikaa rauhassa miettiä mitä haluaa. Monia nuoria, joille oman alan löytäminen muutenkin vaikeaa, ahdistaa jo muutenkin oma tilanteensa. Toiset vain eivät yksinkertaisesti keksi sitä omaa alaansa ja tiedä mitä tahtovat opiskella. Painostus ja sen lisäksi taistelu taloudellisen tilanteen kanssa ainassa rahapulassa ei ainakaan edesauta nuoren päätöstä ja intoa hakea opiskelemaan, päinvastoin; nuori hakee hätäpäissään sattumanvaraiselle alalle vain siksi kun painostetaan. Siitäpä seuraa juuri näitä opiskelujen keskeytyksiä ja pahasti jos käy, nuori menettää mielenkiintonsa koko koulutukseen hakuun, tehdessään kerta toisensa jälkeen vääriä ja hätiköityjä valintoja.” (peruskoulu)

Nuorten vastauksissa kritisoitiin paljon työmarkkinatuen takaisinperintää, joka aiheuttaa nuorissa katkeruutta. Takaisinperintä vaikeuttaa taloudellista tilannetta entisestään. Nuoret kertoivat, että he ovat pettyneitä saamansa tuen vähyyteen. Nuoret vertasivat tilannetta yli 26-vuotiaiden työnhakijoiden lisäksi ammattikoulutettuihin nuoriin, joilla ei ole vastaavia velvoitteita eikä vastaavanlaista uhkaa työmarkkinatuen menettämisestä kuin on peruskoulu- ja ylioppilastutkinnon suorittaneilla nuorilla.

”Olen asunut kohta vuoden kämppiksen kanssa, joka kävi ammattikoulun, valmistui 18-vuotiaana eikä sen jälkeen ole tehnyt muuta kuin maannut sohvalla ja elänyt työttömyystuilla. Ei ole sekään nättiä katsottavaa. Itse olen käynyt lukion ja nyt AMKissa ja saan helvetisti vähemmän rahaa ja joudun elään köyhyysrajoilla. Että kun sen ammatin sitten saa, niin voisi olla joku velvoite mennä sinne töihin myös!” (ylioppilas)

Tiedottamisen, ohjauksen ja tukemisen lisäämisen tarve

Noin reilussa kymmenesosassa vastauksista tuotiin esille tarve saada nykyistä enemmän tietoa ja tukea ammatinvalintaan. Nuorten vastausten perusteella koulutukseen hakeutumisvelvoite on hyvä olla olemassa, sillä tämä ehkäisee opiskelemaan ja töihin hakeutumattomuutta. Vastausten mukaan nuorten pitäisi saada enemmän ohjausta heitä itseään kiinnostavan alan löytämiseksi ja sen jälkeen enemmän apua siihen, että he pääsisivät haluamaansa koulutukseen. Nuoria pitäisi opastaa nykyistä enemmän jo peruskoulusta lähtien löytämään oma alansa ja antaa valmiuksia nuoria kiinnostaviin koulutusohjelmiin hakeutumiseksi. Nuorten todettiin tarvitsevan enemmän tukea ja vähemmän velvoitteita. Nuoret kertoivat, kuinka tulevaisuuden suunnittelun tukemisessa tulisi panostaa enemmän oppilaitosten oppilaanohjaukseen ja ammatinvalinnan ohjaukseen. Ongelmana pidettiin sitä, ettei nuorilla ole riittävästi oppilaanohjausta ja ammatinvalintaan annettavaa tukea sen jälkeen, kun he ovat siirtyneet TE-toimiston asiakkaiksi. Nuoret kokivat, että nykyisin ohjauksessa korostuvat liiallisesti työmarkkinatuen saamiseen liittyvät velvoitteet.

"Ei pitäisi olla niin 'pakko hakea' meininkiä, itselläni ahisti kun pakotettiin ja ahdisteltiin koko aika niskassa mihin haet ja opintopisteet ym. ym. Pitäisi antaa tukea rauhassa ja auttaa miettimään yhdessä, tarjota apua niille, jotka haluavat tukea." (peruskoulu)

"Velvoite on mielestäni hyvä olla olemassa, koska tämä ehkäisee ns. joutilaana olemista, ei haeta kouluttautumaan eikä myöskään töitä. Nuoria pitäisi kannustaa jo peruskoulusta lähtien löytämään oma alansa ja antaa valmiudet pyrkiä niihin koulutusohjelmiin, jotka nuoria sitten kiinnostaa. Uskoisin, että työmarkkinatuen piiriin hakeutuvat ovat sellaisia, jotka eivät oikein vielä tiedä, mitä haluaisivat tulevaisuudessa tehdä eivätkä tiedä, miten asioista voisi ottaa selvää. Monesti nuorilla on myös motivaatio-ongelmia jatkokouluttautumisen suhteen esimerkiksi siksi, että vaihtoehtoja on nykyään todella paljon, mutta monetkaan eivät konkreettisesti valmista mihinkään ammattiin. Näin ollen tulevaisuutta on vaikea käsitellä konkreettisin mielikuvin. Kyse ei oikeastaan ole työmarkkinatuen velvoitteista tai niiden puuttumisesta, vaan opinto-ohjauksessa ja ammatinvalinnassa." (ylioppilas)

Nuoret kertoivat tarpeestaan saada enemmän tietoa, ohjausaikaa ja keskustelua apua, joka selvittäisi heidän tulevaisuudensuunnitteluaan. Nuorille toivottiin kerrottavan yläasteella enemmän ammatillisen koulutuksen saamisen velvoitteesta. Koulujen opinto-ohjausta oltaisiin haluttu lisätä ja toteuttaa sitä yksilöidymmin esimerkiksi pari kertaa vuodessa opinto-ohjaajan kanssa pidettävän henkilökohtaisen tapaamisen avulla.

"Periaatteessa tämä velvoite ajaa nuoria tekemään päätöksiä joita he voivat joutua katumaan. Aloittaa opinnot vaikka sitten ammattioppilaitoksella ja joutuu huomamaan, että ala on täysin väärä eikä mitään paloa kyseiseen työhön löydy. Mielestäni

parempi velvoite olisi että alle 25-vuotiaiden on käytävä erilaisia kursseja mutta ei velvoitettaisi hakemaan väkisin koulutukseen. Mitä jos ei tiedä vielä 25-vuotiaana-kaan mitä haluaa loppuelämänsä tehdä. Yksilöitä on erilaisia ja kaikki eivät ole selvillä omista ajatuksistaan, enemmän mahdollisuuksia keskustella ammattilaisten kanssa tulevaisuudesta ja siitä mikä ala olisi lähinnä sydäntä. Elikkä velvoitetaan nuoria käymään keskustelemassa tulevaisuudestaan ja laatimaan selkeitä tulevaisuuden suunnitelmia. Ei niin että painostetaan hakemaan koulutukseen josta voi sitten seurata väärä alanvalinta.” (peruskoulu)

”Ei pitäisi sinänsä muuttaa.. Mutta: Tulevan ammattialan valinta on usein vaikeaa nuorena (peruskoulun jälkeen). En tiennyt itsekkään oikein mihin hakea. Tästä tuloksena on useilla ammattitutkinto alalle, jolla ei haluakaan työskennellä. Vaihtoehtona on lukio. Muita vaihtoehtoja, kuten lyhyempiä (esim. vuoden kestäviä) opiskeluvaihtoehtoja pitäisi olla. Ja niistä pitäisi olla saatavilla paremmin tietoa/mainontaa/ope- tusta. Opintojen ohjausta ammatinvalintaan tulisi olla PALJON enemmän peruskoulun lopussa. Ja saatavilla varsinkin sen jälkeenkin eri tahoilta. Näitä asioita pitäisi kehittää.” (ylioppilas)

Nuoret kertoivat kokemuksistaan, joiden mukaan oppilaitosten opinto-ohjaus on ollut sisällöltään huonoa ja esimerkiksi vain eri ammattien ja työn sisältöjen esitelyä. Opinto-ohjaajien kerrottiin tehneen virhearvioita heidän neuvoessaan nuoria oppilaitoksen valinnassa. Etenkin ylioppilaiden vastauksissa tuli esille, kuinka heillä on tarvetta saada enemmän tietoa jatkokoulutusmahdollisuuksista.

”Lukiossa ammattikorkeakoulujen (sekä yliopistojen) koulutuksen erilaisista linjoista ja sisällöllisistä vaihtoehtoista ei kerrottu läheskään tarpeeksi, opinto-ohjaus keskittyi täysin ammattien esittelemiseen (palomies, lentäjä ymv.)! Ihan mielenkiintoista mutta sitä painotettiin aivan liikaa. Tästä johtuen sain itse lukiossa selville noin 25 % olemassa olevista jatko-opiskeluvaihtoehtoista/oppilaitoksista/koulutusohjelmista ja tämä vaikutti välivuosien pitämiseen, en tiennyt mitä on olemassa niin en osannut lähteä opiskelemaan.” (ylioppilas)

”Periaatteessa hakovelvoite on hyvä asia, mutta käytännössä siitä on enemmän haittaa kuin hyötyä. Olisi parempi luopua koko velvoitteesta, kuin säilyttää se nykyisenkaltaisena. Parempi olisi ohjata nuoria aloille, jotka heitä kiinnostavat, ja järjestää tiedotusta eri alojen koulutuksista. Ja vielä koulutuksen esittelyä tärkeämpää olisi kertoa, minkälaista työ eri ammateissa on ihan käytännössä. Omalta kohdaltani muistan koulussa pidetyt esitykset, joissa meille esiteltiin eri aloja, ja kerrottiin vain jotain opintopisteistä ym. mutta ei juuri mitään käytännön asioista (varsinkaan työelämään liittyen).” (lukio)

Nuorten vastauksissa kerrottiin tapauksista, joissa heitä oli ohjattu väärin tai nuoren tarpeisiin nähden liian vähän. Esimerkiksi yksi iltalukiossa opiskeleva nuori

kertoi, kuinka hän oli saanut ristiriitaista tietoa ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta aikuislukion suorittamisensa aikana. Työpajalla hänelle ei ollut kerrottu hakeutumisen velvoittavuudesta, jota oli korostettu nuorelle Kelassa ja TE-toimistossa. Nuori oli hakenut vähäisten vaihtoehtojen vuoksi syksyn yhteishaussa toisella paikkakunnalla sijaitsevaan koulutukseen, jossa oli maksulliset pääsykokeet. Nuori oli valittu koulutukseen, mutta oli helpottunut saadessaan monen mutkan kautta tiedon mahdollisuudesta perua koulutuspaikka. Nuori totesi kuitenkin olevansa hyvin vihainen kaikesta stressistä ja ahdistuksesta, jonka joka paikassa eri tavoin kerrottu ja virheellinen tieto oli hänelle aiheuttanut.

"Nuorilla yleensä velvoitteet tulevat 'pakkopullana', mutta toimivassa yhteiskunnassa on tärkeää, että kaikilla on jonkinlainen koulutus (työssä oppiminen, ammattikoulutus jne...). Käytännössä nuorille tulisi näyttää kunnolla eri vaihtoehdot aina kaksoistutkinnosta oppisopimukseen ja siitä ammattikouluun ja lukioon. Itse yläasteella (päättötodistus 2005) opinto-ohjaaja antoi vaihtoehdot, että joko menet lukioon ja muusta ei sitten paljon tietoa tullutkaan. Oppisopimukselle varattiin ehkä vartti yhdestä tunnista. Olin halunnut kaksoistutkintoon, mutta opinto-ohjaaja vakuutti, että se olisi aivan liian raskas taakka. Menin lukioon, kävin sen ihan hyvillä arvosanoilla läpi (päättötodistus 2008). Sittemmin usea tuttava on käynyt kaksoistutkinnon ja sanoneet ettei se ole niin raskasta, kuin mitä siitä sanotaan. Asian pointti. Ylä-asteella en saanut juuri minkäänlaista valaistusta eri mahdollisuuksista. Lukiossa asiat oli jo paremmin." (lukio)

Nuoret toivoivat, että koulutukseen hakeutumisen sijasta huomioitaisiin nuorten osallistuminen työharjoitteluun, jonka suorittamisesta heille voi olla enemmän hyötyä tulevaisuuden kannalta kuin satunnaisesti valittuun koulutukseen ohjautumisesta. Nuorten mukaan työkokeilut ja työharjoittelut ovat hyviä keinoja saada kokemusta eri aloista ja sen myötä lisää kiinnostua koulutuksesta.

"Minun mielestäni on väärin pakottaa nuoret kouluun. Pitäisi katsoa jos olisi muita keinoja?! Ehkä laittaa enemmän aikaa ja rahaa työharjoitteluihin. Itse sain töitä työharjoittelun kautta." (peruskoulu)

"On hyvä että opiskeluun kannustetaan, mutta valitettavasti joillain aloilla opiskelupaikkoja on niin vähän, että siihen itseä eniten kiinnostavaan paikkaan voi olla vaikeaa päästä. Mielestäni ei ole myöskään hyvä että pakon vuoksi joutuu menemään opiskelemaan ammattia joka ei itseä kiinnosta, jolloin kuitenkin joskus jää ehkä taas työttömäksi. Velvoite voisi olla esim. hakea joka vuosi vähintään kevään haussa vähintään yhteen paikkaan, ja tietoa eri aloista annettaisiin mahdollisimman paljon. Lisäksi olisi velvollisuus mennä esimerkiksi työharjoitteluun tai osallistua TE-toimiston järjestämään toimintaan, niin saisi ehkä vähän esimakua muistakin ammateista joita voisi sitten harkita." (ylioppilas)

Jotkut nuoret antoivat kiitosta TE-toimiston ammatinvalintapsykologeille ja TE-toimistossa järjestetyille kursseille, joiden kautta nuoret ovat saaneet neuvontaa ja ohjeistusta oman alan löytymiseen. Nuoret olisivat halunneet TE-toimistojen auttavan heitä enemmän oman alan löytämisessä. TE-toimistoa kritisoitiin tuen ja asiantuntemuksen puutteesta, sillä nuoret olivat saaneet erilaisia vastauksia eri työtekijöiltä samasta organisaatiosta. Nuoret toivoivat kuitenkin myös henkilökohtaista tukea ja keskusteluita. TE-toimistojen toivottiin olevan aktiivisempia siinä, että ne järjestäisivät nuorille heidän tulevaisuuden suunnitteluaan tukevaa toimintaa.

"Joo ideana ehkä hyvä mutta käytännössä ei toimi. Kyllä ne jotka tietää suunnan elämässään hakee sinne kouluun mihin haluaa, ja taas ne jotka ei tiedä mihin hakea 'pakotetaan' aloittamaan joku koulu ja ala mikä ei kiinnosta niin keskeytyksiä tulee. Ja nuori ottaa asian 'epäonnistumisena' ja onhan se ajan tuhlaamista. Työkokeilut on tosi hyvä asia! Ja niihin pitäisikin nuoria saada. Sitä kautta varmasti se oma ala saattaisi jopa löytyä. Ihan turhaa ajan kulua istua koulunpenkillä kaksi vuotta ja sen jälkeen todeta että ei tämä ole minun ala kun sen saman voisi todeta kahden viikon työharjoittelulla. Ja työkkärin pitäisi enemmän auttaa näissä koulutusjutuissa. Ei sieltä mitään palvelua saa. siellä pitää vaan käydä jonottamassa ja istumassa ja katsomassa kun virkailija näpyttelee tietokoneelle uudet tiedot ja toivotetaan hyvät päivänjatkot. Hoh hoh.. aivan turha lafka." (peruskoulu)

"Omalla osallani ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen velvoite ei toiminut, sillä tiesin jo etukäteen pyrkiväni yliopistoon ja sinne haku suoritetaan ainoastaan keväisin. Muuten velvoite on ihan ok. Hyvä parannus olisi, jos TE-toimisto pystyisi tulevaisuudessa tarjota välivuotta viettäville nuorille vaikka työpajojen muodossa jonkinlaista valmentamista yliopistohakuun ilmaiseksi, maksamalla samoja etuja kuin esim. työharjoittelusta yms. Tällaisiin 'työpajoihin' täytyisi kuitenkin seulota nuoria motivoituneisuuden perusteella. Lukion jälkeisenä välivuonna on varsinkin keväällä haastavaa lukea täysipäiväisesti pääsykokeisiin ja käydä samalla ansiotyössä/työharjoittelussa, joten tällaisille työpajoille olisi mielestäni kysyntää ja niiden avulla onnistuttaisiin pääsemään samoihin tavoitteisiin kuin, mikä velvoitteella nytkin on - nuorten koulutustason kohentamiseen. Muutenkin suurimmalla osalla nuorista koulutukseen hakeutumisen ongelma on lähtöisin motivoivan ympäristön puutteesta, joten mikäli heille kyettäisiin luomaan motivoivat puitteet, niin koulutukseenkin hakisi yhä useampi nuori." (ylioppilasnuori)

Nuorille toivottiin kehitettävän uudenlaisia palveluita, joissa huomioitaisiin paremmin nuoret erilaisina oppijoina sekä valmentautuminen ja työelämälähtöisyys. Nuoret ehdottivat mm. mieluisan koulutuspaikan etsinnästä avustavien valmennuskursien järjestämistä työttömille ja kouluttamattomille nuorille.

"Käytännön läheisemmäksi niin, että hakija myös pääsee kouluun vähemmilläkin kriteereillä. Aikuiskoulutuksessa tietyillä aloilla pitäisi olla aikaisempaa kokemusta

esim. sähköpuoli, mutta eikö koulutuksen idea ole opettaa ja antaa mahdollisuuksia eikä rajata. Nuoriso puolelle ei pääse iän takia ja jos pääsee aikuispuolelle niin mitään ei opi kun painotetaan että pitäisi olla aikaisempaa kokemusta. Tähän muutoksia.” (peruskoulu)

”Joillekin koulutukseen hakeutuminen varmasti sopii. Se voi auttaa miettimään mitä tulevaisuudessa haluaa tehdä. Kaikille koulunpenkki ei kuitenkaan ole oikea paikka ja nämä ihmistyytit varmasti hyötyisivät enemmän harjoitteluista, oppisopimuskoulutuksesta ja ansiotöiden hakemisesta. Jatkuva hakeminen ja rahallisesta tuesta kiinni pitäminen voi olla joillekin ahdistavaa, varsinkin jos tietää, että koulussa ei tule viihtymään ja että omaa alaa ei välttämättä löydy koulunpenkin kautta. Velvoitteita tulisi mielestäni muuttaa työelämälähtoisemmiksi. Eli patistettaisiin nuoria tekemään erilaisia töitä, joista tulisi kokemusta ja työelämän säännöt tutuiksi. Työpäivät voisi olla lyhyitä 4-6h päiviä ja ansiotuki olisi palkka työstä. Varmasti monelle työnantajallekin ilmainen työvoima kelpaa.” (ylioppilas)

Nuorten mukaan kaikilla ei ole tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta. Moni nuori kertoi vastauksissaan, että oli saanut tiedon hakuvelvoitteesta vasta nyt tämän kyselyn kautta. Vastausten mukaan yläasteikäisiä sekä ammatillisen koulutuksen keskeyttäneitä nuoria tulisi informoida paremmin ja kertoa enemmän velvoitteesta, sillä kaikilla ei ole välttämättä riittävästi tietoa siitä. Nuoret kertoivat, kuinka eivät olleet saaneet tarpeeksi tietoa hakuvelvoitteesta peruskoulussa eivätkä lukiossa. Nuoret toivoivatkin tiedottamista, jossa käytettäisiin lehtien ja muun laajan tiedottamisen lisäksi kotiin jaettavia tiedotteita ja muuta kohdennettua materiaalia. Koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta haluttiin enemmän tiedottamista nuorten käyttämien kanavien kautta ja nuorille ymmärrettävässä muodossa. Nuoret toivat vastauksissaan esille muun muassa varusmiespalveluksen merkityksen tiedon välittämisessä. Jotkut nuoret olivat kuulleet hakuvelvoitteesta varusmiespalveluksen aikana, kun puolestaan joillekin oli tullut ongelmia hakuvelvoitteen vuosi ennen varusmiespalvelusta tai sen aikana tapahtuneen tietokatkoksen vuoksi.

”Velvoitteen tiedottamista pitäisi lisätä. Itse kävin lukion vuosina 2005–2009 ja en muista kuulleeni moisesta velvoitteesta koko lukioaikana. Myöskään varusmiespalveluksessa kukaan ei puhunut hakuvelvollisuudesta mitään. Hakuvelvollisuus olikin yllätys varusmiespalveluksesta kotiututtuani, sillä en ollut tajunnut hakea mihinkään palveluksen aikana. Tästä seurasi tuen evääminen.” (ylioppilas)

Nuorten kuvausten mukaan koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta ja sen yksityiskohdista kuten velvollisuudesta mennä pääsykokeisiin saatetaan saada tieto vasta siinä vaiheessa, kun nuori menettää tekemänsä virheen vuoksi työmarkkinatuen. Erityisesti nuoret, jotka työmarkkinatuki oli takaisinperinnässä, vaativat parempaa tiedottamista koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta.

"Velvoite on hyvä olla olemassa, sillä se saattaa estää nuoria jämähtämästä paikalleen. Velvoitteesta pitäisi kuitenkin tiedottaa enemmän. Itse sain tietää velvollisuudestani hakea koulutukseen syksyn 2010 yhteishaussa vasta noin viikkoa ennen hakuajan loppua ja jouduin hakemaan vain satunnaisesti johonkin, jotta en menettäisi oikeuttani työmarkkinatukeen. Rangaistus hakuvelvollisuuden laiminlyömisestä (työmarkkinatuen menettäminen 25-vuotiaaksi saakka) on mielestäni aivan liian ankara varsinkin kun monet eivät ole edes tietoisia tästä velvollisuudesta. Lisäksi on mielestäni kohtuutonta, että myös syksyn yhteishaussa on pakko hakea ammatilliseen koulutukseen vaikka hakuvaihtoehtojen määrä on äärimmäisen suppea. Esimerkiksi syksyn 2010 haussa oli vain yksi koulutusvaihtoehto kotikaupungissani ja sekin alalle, jolle en ikinä kuvittelisi suuntautuvani." (peruskoulu)

"Jäin keväällä, kirjoitettuani ylioppilaaksi, kolmen pisteen päähän yliopistopaikasta. Suunnitelmanani oli sen jälkeen opiskella avoimessa yliopistossa, saada opintopisteitä, jotka voisin hyväksilukea päästessäni tiedekuntaan ja prepata seuraavaa pääsykoetta varten. Tiesin syksyn yhteishausta ja pyrin kolmeen ammattikorkeapaikkaan, johon en halunnut. En tiennyt, että papereiden lähettäminen itsessään ei riittäisi, vaan, että minun olisi myös pitänyt mennä piirtelemään kukkia vastauspaperiin toiseen kaupunkiin. Toimeentulotukeeni evättiin. On hienoa, että nuoria, jotka eivät ole kiinnostuneita/ovat liian laiskoja opiskelemaan jopa potkitaan eteenpäin, mutta omassa tapauksessani, jossa opiskelumotivaatio on huipussaan eikä loisena elämisestä ole kyse, aiheutti pakkohaku vaan hankaluuksia. Enkä varmasti ole ainoa." (ylioppilas)

TOIVEET KOULUTUSVELVOITTEEN MUUTTAMISEKSI

Hakuaikojen määrä ja syksyn yhteishaku

Reilussa kymmenesosassa koulutukseen hakeutumisvelvoitteen kehittämistä koskevista vastauksista pohdittiin syksyn yhteishakuun ja kerran vuodessa toteutuvaan hakuvelvoitteeseen liittyviä asioita. Nuoret kertoivat, kuinka syksyn koulutustarjonnassa on etenkin sosiaali- ja terveysalan paikkoja. Nuoret tiedostivat, että työvoiman tarpeen vuoksi se on tärkeää. Kuitenkaan esimerkiksi hyvät koulutodistukset saaneet eivät pitäneet järkevänä, että he joutuvat viemään paikan joltain sitä oikeasti haluavalta. Syksyn yhteishaun tarjonta on täydennyshakuluonteensa vuoksi hyvin kapea eikä monien toiveammattia ole haussa. Syksyn yhteishaun velvoittavuus haluttaisiin poistaa, rajata siinä valittavien vaihtoehtojen määrää yhteen tai lisätä tarjontaa syksyn hakuihin.

"On hyvä, että koulutukseen kuuluu hakea ainakin kerran vuodessa. Muuten voisi ajatella että helposti jää kotiin ja miettii vaan vaihtoehtoja, eikä sitten yhtäkkiä riitäkään enää mielenkiinto kouluun. Mutta siitä en pidä että on pakko hakea molempina hakuaikoina, koska itselläni ei syksyn haku tarjonta koskaan ole ollut mieluinen, enkä pidä siitä että turhaan hakee kouluun jota ei aio suorittaa ja tällöin voi viedä joltain toiselta

paikan opiskella. Eli muuten ihan ok ratkaisu mutta silloin pitäisi olla valinnanvapaus jos koulutuksessa ei ole sellaista alaa minne haluaisi.” (peruskoulu)

Nuorilla oli vaikeuksia sopivan koulutuksen löytämisessä etenkin syksyllä, jolloin vaihtoja on vähemmän. Monissa vastauksissa tuotiin esille, kuinka syksyllä nimenomaan kolmatta vaihtoehtoa on hankala löytää. Syksyn yhteishakuun kohdistettiin runsaasti kehittämisehdotuksia, joissa toivottiin sen koulutusvalikoiman laajentamista, koulutusmäärän rajaamista yhteen ja syksyn yhteishaun velvoittavuuden poistamista. Nuoret kertoivat omia kokemuksiaan siitä, kuinka syksyn yhteishaun vuoksi he ovat hakenneet itseään kiinnostamattomaan koulutukseen.

”Minulle kerrottiin työvoimatoimistossa, että keväällä valmistunut ylioppilas ei ole oikeutettu työmarkkinatukeen seuraavana syksynä siitä huolimatta, että hän on hakenut vähintään kahteen ammatilliseen koulutukseen ja yhteen yliopistoon. Minusta se on väärin, sillä jos kouluihin ei pääse, sille ei voi mitään. Myös ylioppilaalla pitäisi olla mahdollisuus työmarkkinatukeen, mikäli opiskelupaikkaa ei vielä löydy. Lisäksi syksyn yhteishaussa on niin vähän valinnanvaraa, että joidenkin on miltei mahdotonta löytää kiinnostavia koulutusaloja, joihin hakea. Jos syksyn yhteishaussa olisi esim. haettava vain yhteen koulutukseen, niin asiat olisivat paremmin. Tai sitten pitäisi lisätä koulutustarjontaa myös syksyn hakuihin.” (ylioppilas)

Hakujen kohdentuminen ja rajaukset

Reilu kymmenesosa nuorista pohti etenkin koulutukseen hakeutumisveloitteen hakukohteiden määrään liittyviä asioita. Nuoret toivoivat sen säännön löyhentämistä, että hakukohteita on oltava kolme. He haluaisivat, että hakukohteita voisi olla yksi tai kaksi, jos ne olisivat aidosti nuoria kiinnostavia koulutuspaikkoja.

”Mielestäni ei ole hyvä, että nuoret pakotetaan hakemaan vähintään kolmeen opiskelupaikkaan. Tämä lisää stressiä ja opiskelujen keskeytyksiä. Toisaalta on hyvä, että on haettava, muuten monen ei tulisi haettua ollenkaan. Mutta kolme paikkaa tuntuu vähän turhan monelta paikalta, varsinkin jos ei ollenkaan tiedä mitä haluaa opiskella ja opiskelu tuntuu olevan pakkopullaa.” (peruskoulu)

”Valintojen tulisi olla ns. vakavampia eli jos valitsee hakutoiveeksi jonkun paikan niin sieltä on valmistuttava tai suoritettava tietty määrä opintopisteitä, jotta työmarkkinatukea alkaa taas saamaan tietyn ajanjaksoksi.” (ylioppilas)

Samoin noin kymmenesosassa vastauksista nuoret kritisoivat sitä, että haun kohdentumiselle asetetaan rajoituksia. Ylioppilasnuorilla oli toiveita saada enemmän valinnanvapautta yliopistoon hakeutumiseen, sillä osa ei halua lainkaan ammatilliseen oppilaitokseen ja ammattikorkeakouluhaku koettiin turhaksi, toisilta oikeasti alalle opiskelemaan haluavilta nuorilta paikan vieväksi veloitteeksi. Lukioon

hakeutuneet nuoret arvostelivat sitä, kuinka heidän on täytynyt valita ammatillisia oppilaitoksia hakukohteikseen.

"Itse velvoitus on ihan hyvä olla olemassa mutta jotkut osat siitä kaipaisivat hieman muuttamista. Esimerkiksi syksyn haun vaihtoehdot ovat olleet huonot. Hakuvaihtoehtoista ei löytynyt yhtäkään kiinnostavaa, ja opiskeleminen alalla joka ei kiinnosta ei ole hyvä vaihtoehto. Myöskin sääntö, joka pakottaa hakemaan ammatilliseen koulutukseen, miksei kaikki hakuvaihtoehdot saisi olla valinnaisia? Jos joku haluaa hakea pelkästään moneen lukioon, miksei hän saisi? En siis ole hakuvelvoitetta vastaan. Mielestäni se vain kaipaasi hieman joustamisvaraa." (lukio)

"Velvoitteessa pitäisi jotenkin huomioida hakijan omat mielenkiinnon kohteet, toisin sanoen onko hakija eniten orientoitunut hakemaan ammatilliseen koulutukseen, ammattikorkeakouluun vai yliopistoon, ja tukea ja ohjata tästä lähtökohdasta käsin." (ylioppilas)

Hyvin monet ylioppilasnuoret toivat vastauksissaan esille, kuinka he eivät olleet suuntautuneet ammatillisten oppilaitosten tarjoamiin opintoihin ja toivoivat yliopisto-opintojen huomioimista koulutukseen hakuvelvoitteessa. Nuoret kertoivat myös omia kokemuksiaan siitä, kuinka koulutukseen hakeutumisen velvoitteella on saattanut olla hyviä vaikutuksia siitä huolimatta, ettei nuori ole päässyt haluaansa yliopistokoulutukseen.

"Velvoite on hyvä olla olemassa. Se kuitenkin saattaa lisätä sitä, että haetaan opintoihin ilman tavoitetta valmistua. Hakuvelvoitetta tulisi muuttaa siten, että niillä, jotka ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon ja joilla on tarpeeksi hyvä todistus yliopistoihin pääsemiseksi, täytyisi riittää se, että hakee yliopistoihin, sillä usein jos ei ole päässyt ensimmäisellä hakuyrityksellä yliopistoon on aivan turhaa aloittaa ammatillaisia opintoja, joihin on hakenut vain hakuvelvoitteen takia, jos ei niitä aio kuitenkaan käydä loppu." (ylioppilas.)

"Omalla kohdallani velvoite oli onni. Ilman sitä olisin tuskin hakeutunut alalle, jolla nyt opiskelen. En olisi itse asiassa hakenut ehkä ollenkaan ammattikorkeakouluun, ainoastaan yliopistoon, jonne en päässyt. Se tarkoittaa käytännössä sitä, että olisin tällä hetkellä tyhjän päällä ja ilman opiskelupaikkaa edelleen. Joten omalla kohdallani velvoite oli hyvä asia. Hakiessa se tuntui typerältä pakotteelta, mutta nyt tajuan että itselleni se olikin hyvä juttu. Velvoitetta voisi tosin muuttaa vaikka niin, että yksikin paikka riittäisi." (ylioppilas)

Viisi nuorta kertoi tarpeesta laskea koulutukseen hakeutumisen velvoitteen ikäraja. Enemmistö näistä nuorista oli peruskoulun suorittaneita. Ikärajaa pidettiin nuoria syrjivänä ja vastauksissa pohdittiin, mikä erityisöikeus 26-vuotiailla on saada

kouluttamattomana työmarkkinatukea. Ehdotuksena esitettiin ikärajan poistamista tai alentamista 3-4 vuodella. Ikärajan todettiin lisäävän skismaa nuorten ja vanhempien, sekä yhteiskunnan välillä.

"Velvoite saattaa luoda paineita tai lisätä huonommuuden tunteita joillain nuorilla, joten velvoite on hieman tily. Ihmisillä on teitä monenlaisia, eikä asioita pitäisi väkisin yleistää ikään katsoen. Mistä tällainen velvoite on edes tullut? Oliko tällaista velvoitetta minun vanhempieni nuoruus-vuosina 1970-luvulla? Pitäisi varmaan kysyä. Jopa 25-vuotiaat kouluttamattomat joutuvat haun tekemään, vaikka olisivat työelämässä. Rajaa voisi laskea 3-4 vuodella tai poistaa koko velvoite. Mielestäni se vain lisää skismaa nuorien ja vanhempien ikäpolvien, sekä yhteiskunnan välillä. Miksi kaikkea pitäisi saada valtion kontrolloida? Ihmiset reagoivat tähän velvoitteeseen tietysti eri tavalla, mutta mielipiteitä on tässäkin asiassa monia, siitä ei pääse mihinkään." (peruskoulu)

"Työelämässä on yhä paljon perustehtäviä, joita pystyy mielestäni hyvin tekemään ilman ammatillista koulutusta. Tämän vuoksi en jaksa ymmärtää sitä, että myös ne nuoret, joilla ei yksinkertaisesti ole motivaatiota istua koulun penkillä saadakseen numero paperit taskuunsa, pakotetaan koulutuksiin sen sijaan, että heidät autettaisiin työelämään. 25 vuoden ikärajan koen syrjivänä, mikä oikeus kouluttamattomalla 26-vuotiaalla on istua kotona nostamassa työttömyystukea? Miksi esim. 24-vuotiaalla ei ole oikeutta pyrkiä saamaan vakituista työpaikkaa ja saamaan siten elämänsä ja taloudelliseen tilanteeseensa vakautta, joita me jokainen varmasti kaipaamme?" (ylioppilas)

3.4 Nuorten teemahaastattelut ja niihin perustuvat tulokset

Haastatteluaineisto ja tutkimustehtävät

Työmarkkinatukioikeuteen liittyvän kouluttautumisvelvoitteen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa on syytä soveltaa monenlaisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimuksessamme olemme hankkineet tietoa kohderyhmään kuuluvien nuorten tilanteesta ja mielipiteistä pääasiassa laajan rekisteriaineiston ja kyselytutkimuksen avulla. Rekisteriaineistojen ja kyselyjen avulla saadaan yleistettävää määrällistä tietoa nuorten tilanteesta. Sen lisäksi haastattelimme muutamia nuoria, jotta he voisivat myös omin sanoin kuvailla nykyistä elämäntilannettaan ja tulevaisuuden näkymiään. Tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua, jossa ei ollut etukäteen laadittu kovin tarkkoja kysymyksiä, vaan ainoastaan keskeiset aihepiirit. Haastattelut tehneelle tutkimusapulaiselle annettiin tukilista käsiteltävistä asioista ja teemoista, jotka haastattelun aikana käytiin läpi.¹⁶ Teemoina olivat aiempi koulutus-historia, työelämään ja ammattiin suuntautuminen, ajankäyttö ja harrastukset, toimeentulo sekä tulevaisuuden näkymät. Laajempien teemojen sisällä nuorten kanssa

¹⁶ Nuorten haastattelut ja nauhoitusten litteroinnin suoritti kasvatustieteen maisteri (KM) Reeta Lehto Turun yliopiston kasvatustieteiden laitokselta.

keskusteltiin koulutukseen ja työhön suhtautumisesta, ammatinvalinnan- ja uraohjauksen tarpeesta sekä erityisesti koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta ja sen vaikutuksista tehtyihin valintoihin.

Haastatteluun osallistui yhteensä 8 varsinaissuomalaista nuorta. Yhteys haastattaviin nuoriin saatiin Varsinais-Suomen alueella nuorisotyötä tekevien urasuunnittelijoiden avustuksella. Kaikki haastattelut tehtiin Turussa tai sen lähialueella keväällä 2011. Nuorin haastateltava oli 18-vuotias ja vanhin 24-vuotias. Haasteltavien joukossa oli 6 tyttöä ja 2 poikaa. Ryhmään kuului pelkän peruskoulun käyneitä, vain lukion suorittaneita sekä toisen asteen koulutuksen jossain vaiheessa keskeyttäneitä nuoria. Haastattelujen tarkoituksena ei ole antaa yleistettävää kuvaa koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten tilanteesta, vaan lähinnä täydentää kvantitatiivisten aineistojen pohjalta saatua kuvaa siitä, millaisia seurauksia työmarkkinatuen saamisen ehtona olevasta kouluttautumisvelvoitteesta on nuorille ollut. Haastattelujen avulla pyrimme selvittämään millaisena nuoret kokevat velvollisuuden hakeutua koulutukseen työmarkkinatuen menettämisen uhalla ja mikä vaikutus nykyisellä käytännöllä on ollut tehtyihin valintoihin. Kaikkien tutkimuksesamme käyttämiemme aineistojen avulla saatujen tulosten pohjalta voidaan pohtia, onko nykyistä käytäntöä syytä jollakin tavoin muuttaa ja jos on, niin millä tavoin.

Opiskelemaan vai töihin?

Koulunkäyntiin suhtautumisen perusteella haastateltavat jakautuivat kahtia. Puolet nuorista totesi pitäneensä peruskouluaikoinaan koulukäynnistä, vaikka heistäkään kaikki eivät välttämättä menestyneet siellä kovin hyvin. Toinen puolikas haastatelluista nuorista totesi, etteivät he olleet viihtyneet peruskoulussa kovin hyvin, mutta useimmilla heistä oli silti yksittäisiä kouluaineita, joista he olivat pitäneet. Toinen haastateltavista nuorista miehistä oli koko joukon ainoa, joka oli selvästi koulukielteinen toteamalla, että ”koulu ei oo mun juttu”. Hän ei pystynyt esimerkiksi mainitsemaan ainoatakaan kouluainetta, josta olisi pitänyt peruskoulussa.

Joukko jakautui kahteen ryhmään myös sen suhteen, olisivatko he mieluummin töissä vai opiskelemassa. Aikoinaan koulussa viihtyneet toivoivat pääsevänsä pian opiskelemaan. Koulussa huonosti viihtyneet ja heikosti menestyneet pitivät sen sijaan työelämään pääsemistä opiskelua mielekkäämpänä vaihtoehtona. Koulussa huonosti viihtyneiden osalta on ymmärrettävää, ettei heillä ole aiempien negatiivisten kokemusten vuoksi halua palata opintojen pariin. Kaikki haastattelussa mukana olleet nuoret olivat kuitenkin halukkaita menemään joko töihin tai opiskelemaan. Edellä mainitussa ideaalityyppisessä luokittelussa (ks. luku 1.3) haastateltavat sijoituivat lähinnä ryhmään A (haluaa työelämään tai koulutukseen) tai B (haluaa työelämään mutta ei koulutukseen). Yksikään haastateltavista ei ollut varsinaisesti työhaluton, mutta tiettyjä työtehtäviä saatettiin kuitenkin pitää sellaisina, ettei niiden koettu olevan syytä tai toisesta mielekkäitä vaihtoehtoja.¹⁷ Osalle esteitä työtehtä-

¹⁷ Esimerkiksi haluttomuus vastaanottaa tarjottua työtä näyttää olevan Suomessa varsin marginaalinen ongelma, sillä vuosituhanen alkupuolen lukujen perusteella työhaluttomien osuus oli alle 2 prosenttia kaikista työttömistä.

vien suhteen asettivat esim. sairaudet ja toisilla kysymys oli yksinomaan siitä, etteivät he tunteneet soveltuvansa tietyille aloille. Jotkut taas karsivat tiettyjä työtehtäviä pois omien aiempien kielteisten työkokemustensa perusteella.

"Joo-o saa nähä mikä must sit isona tulee. Ku on ne tietyt jutut, mitkä kuitenkin sit rajoittaa. Se ku mul on se astma ja sit keskittymishäiriö ni... sit se...ja jotain allergioitaki, ni mä en voi ruveta jokskuks siivoojaks, jos siel käytetään jotain semmosii siivousaineit, mis on jotain kovii kemikaalei...iho hajoo.... Sama juttu jossain parturi-kampaaja-alalla" (H1)

"Vanhustyö ja lasten kans oleminen, ne on ehdottomat eit. Mut ei sielt oo tarjottu mitään, ei yhtään mitään oo tarjottu. ...En mä pysty toimiin niitten kans. Niin, mul menee ihan saman tien hermo, mua ällöttää vanhukset ja sit lasten kans...ei mitään tuu, mul menee hermo saman tien mä tiedän sen itteki." (H3)

"Joo mä en halua enää myyntitöihin. Myyntityö ei oo mun juttu ja mä en tykkää painostaa ihmisiä ostamaan asioita, joita ne ei tarvitse, et se on semmonen mist mä en kyllä oikeen oo tykänny." (H4)

Ensimmäinen edellä siteeratuista haastateltavista (H1) halusi tehdä työtä ihmisten parissa ja kokemukset esimerkiksi vanhainkodissa työskentelystä olivat olleet mukavia. Toinen haastateltava (H2) oli puolestaan kiinnostunut maalarin ammattista, eikä voinut kuvitellakaan itseään hoivatyöhön. Kolmas henkilö (H4) taas oli kiinnostunut käsillä tekemisestä ja harrasti käsitöitä myös vapaa-ajallaan. Kenenkään kohdalla ei ollut kysymys siitä, ettei heillä olisi jotain kiinnostuksen kohdetta ja ammattitaitovetta vaan pikemminkin siitä, etteivät he olleet onnistuneet vielä pääsemään toiveitaan vastaaviin opintoihin. Näiden nuorten kohdalla erityisesti syksyn yhteishaku osoittautui ongelmalliseksi. Hakuvelvoitteen ja harvojen koulutusvaihtoehtojen vuoksi nuoret joutuvat hakemaan sellaisille koulutusaloille, joille eivät tunne soveltuvansa. Tällöin nuoret saattavat ajautua tilanteeseen, jossa joutuvat aloittamaan opinnot oppilaitoksessa, johon eivät vapaaehtoisesti olisi hakeutuneet.

"Jos on pakko hakee, ni siel pitäis olla enemmän vaihtoehtoja, et et sä voi pakottaa nuorta hakemaan yhteen kahteen kouluun mihin se ei ees ikimaailmas hakis. Et ei todellakaan. Et jos se, jos niinku ihmiset, tai nää ihme päättäjät haluis estää nuorten syrjäytymistä, ni sit niitten pitäis enemmän toimii nuorten kanssa, et nyt ne vaan istuu siel jossain ties missä...niitten saamarin torkkupeittojen kanssa. Et pitäis sit toimia, kattoo ja tiedostaa se, et nuorten tilanne, ihan oikeesti se on tosi huono. Et ei oo mikään ihme-kään, et, mä sanon nyt tosi pahasti, mut ei oo mikään ihme, et tulee niit kouluampujii. Mä en yhtään ihmettele sitä, et ne tulee ja ampuu ihmisiä, ku siis yhteiskunta ajaa

Haluttomuutta vastaanottaa työtä esiintyy lähinnä silloin kun työolot ja työehdot ovat heikot. Työttömiä on ollut vaikea saada kiinnostumaan esimerkiksi provisiopalkkaisesta puhelinmyyntityöstä, osapäivätyöstä 2-3 tunnin työajalla erityisesti myöhäiseen kellonaikaan ja parin päivän mittaisista pätkätoista, joiden vastaanottaminen johtaa työttömyysturvan maksatuksen viivästymiseen. (Martikainen 2003, 66.)

nuoret siihen tilanteeseen. Meille ei anneta mitään mahdollisuut niinku elää normaalisti. Et meidät niinku pistetään nurkkaan ja sanotaan, et nyt sun täytyy tehdä näin ja näin ja sult odotetaan sitä ja tätä ja tota. Et mun mielest tää on ihan läpimätä tää systeemi. Et ei täst tuu yhtään mitään.” (H3)

Koulutuksen ja elinikäisen oppimisen tärkeyttä korostavien koulutuspoliittisten ohjelmien taustalla näyttää vaikuttavan kaksi toisilleen ristiriitaista periaatetta. Yhtäältä korostetaan oppimista oikeutena ja toisaalta velvollisuutena. Oppimisen oikeuden ja yksilön autonomian korostaminen merkitsi sitä, että yksilö voi itse määritellä, mitkä asiat ovat hänen elämässään tärkeitä asioita, joihin oppiminen ja mielenkiinto kohdistuvat. Koulutusvelvollisuutta korostettaessa yksilön omat motiivit ja tarpeet saatetaan sitä vastoin helposti unohtaa, jolloin ihmisiin ei suhtauduta autonomisina kansalaisina, jotka itse asettavat päämääriä elämälleen. Tärkeä kysymys onkin, onko koulutuksen ja työn ulkopuolella olevilla nuorilla tai ylipäättään työttömillä ihmisillä oltava oikeus halutessaan myös kieltäytyä ilman tukien menettämisen uhkaa työtehtävistä tai koulutuksesta, jos esimerkiksi työehdot, palkkaus ja olosuhteet ovat heikot tai kokee koulutuksen olevan itselleen sopimattoman.

Tällä hetkellä Suomessa on pyrkimyksenä pidentää työuria ja huolehtia siten hyvinvointivaltion palvelujen turvaamisen kannalta riittävien verotulojen karttumisesta myös tulevaisuudessa. Tähän liittyen suomalaisen koulutuspolitiikan keskeisinä tavoitteina on taata kaikille peruskoulun suorittaneille jatko-opiskelupaikka toisella asteella, aikaistaa ylioppilastutkinnon jälkeisten opintojen aloittamisikää ja lyhentää opintoaikoja korkea-asteen koulutuksessa. Vaatimukset opintojen tehostamisesta ja aloittamisiän alentamisesta liittyvät suomalaisen työikäisen väestön ikärakenteen muutokseen. Samanaikaisesti kun työikäisen väestön määrä pienenee, eläkeläisten määrä kasvaa. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että poistuma työmarkkinoilta on suurempi kuin nuorten ikäluokkien tulo työmarkkinoille. (Vantaja 2010.)

Peruskoulun jälkeen lähes kaikki suomalaiset nuoret jatkavat toisen asteen koulutuksessa joko lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Ongelmallisin tilanne on lähinnä ammatillisen koulutuksen keskeyttäneillä nuorilla ja ylioppilastutkinnon suorittaneilla, jotka eivät pääse haluamaansa opiskelupaikkaan heti ylioppilastutkinnon jälkeen. Osa ylioppilaista viettää myös omasta halustaan välivuotia. Ylioppilastutkinnon jälkeen vietettävää opiskelutaukoa saatetaan pitää pelkästään kielteisenä ilmiönä. Jos henkilö viettää useampia välivuotia ylioppilaaksi pääsyn jälkeen ja sen jälkeen opiskelee 6-7 vuotta, on hän perustutkinnon suoritettuaan jo lähempänä kolmeakymmentä ikävuotta. Työelämän näkökulmasta kolmekymppistä saatetaan pitää jo varsin vanhana työntekijänä. Välivuosien pitäminen ei kuitenkaan opiskelujen ja opiskelijan kannalta ole välttämättä aina huono asia. Vuonna 2008 tehdyn kyselyn mukaan oman alan löytäminen ja väärälle alalle ajautuminen ovat suurimpia työelämään liittyviä huolenaiheita nuorten keskuudessa (TAT 2008). Välivuoden aikana omaan ammatilliseen uraan liittyvät motivaatiotekijät voivat selkiytyä ja siten jopa edistää opintojen tehokkaampaa suorittamista.

Vaikka nuoria kehoitetaan siirtymään nopeasti peruskoulusta tai lukiosta ammatillisiin opintoihin ja edelleen työelämään, eivät neuvot juuri auta, jos nuorelta puuttuu selkeä urasuunnitelma ja näköala tulevaisuuteen. Ratkaisuksi ongelmaan esitetään yleensä opinto-ohjauksen ja urasuunnittelun kehittämistä. Kouluissa työtään tekevien opinto-ohjaajien mukaan hyvien tavoitteiden toteuttamista jarruttaa kuitenkin resurssien puute. Ohjattavia on yksinkertaisesti liian paljon, jotta jokaisen opiskelijan yksilöllinen tilanne voitaisiin ottaa riittävän hyvin huomioon.¹⁸

Uravalinnan ongelmat tulevat hyvin esiin myös haastattelemiemme nuorten puheessa. Ainoastaan kaksi haastateltua nuorta toteaa selkeästi olleensa tyytyväinen saamaansa opinto-ohjaukseen ja saaneensa riittävästi opastusta peruskoulun tai lukion jälkeisten opintojensa suunnitteluun. Aina kysymys ei kuitenkaan ole opinto-ohjauksen vähyydestä tai puutteista vaan myös siitä, että peruskoulun päättymisen vaiheessa kaikki nuoret eivät välttämättä ole kovin vastaanottavaisia opinto-ohjaajien neuvoille. Osa nuorista muistaa myös haaveilleeseen peruskoulun päättövaiheessa ammattialoista, joihin ei todistusarvosanojensa perusteella yksinkertaisesti voinut päästä tai jotka nyt muutamia vuosia myöhemmin tuntuivat olevan heille täysin sopimattomia.

"No, siis ku, ainaki sillon, ku mä olin yläasteel ni kaikil oli se ajatus, et opontunnit on just sellasii, mis ei oo mitään sen suurempii sääntöi niin et pitäis saada tiukemmat opot. Niin ja sit pitäis kattoo enemmän niit vaihtoehtoi mitä sul on. Ettei vaan, et okei, nyt sä meet lukioon ja sä meet tänne ja tonne ja...Et pitäis niinku enemmän yksilöllistää sitä. Siis paljon enemmän pitäis yksilöllistää. Ja kattoo sen oppilaan taitoja ja erityisosaamisii ja kaikkii tämmösii.paljon enemmän pitäis olla ohjaust ja [kertoa]...mitä niinku mahollisuuksii sil on. ...jos sä asut pienel paikkakunnal, ni sul on vaan ne tietyt vaihtoehdot, mut sit pitäis kans sanoo, et niinkun on suurempiakin paikkoja, et sinne voi mennä..." (H3)

"No ei siit nyt kauheesti [ollut hyötyä], ku sillon oli kuitenkin sillai viel niin nuori, ni sit ei oikeen kumminkaan, mä ainaki ite aattelen, et ku on niin nuori... Ku sillon mä halusin sosiaali- ja terveysalalle ja nyt ku mä aattelen, ni mä en missään nimes haluis sinne. Et ei se olis niinku yhtään mun ala." (H6)

Nuoret saattavat muistaa yläasteen opinto-ohjaajan tunneista vaikkapa vain sen, että siellä huolehdittiin yhteishakupapereiden täyttämisestä. Lukiosta puolestaan voi muistua mieleen, että muutamilla opinto-ohjaajan tunneilla kerrottiin lukiossa opiskelun perusasioita ja opetettiin kurssien suunnittelua jne. Kovin hyödyllisenä opinto-ohjausta haastateltavat eivät olleet aina omalla kohdallaan kokeneet.

¹⁸ Suomen opinto-ohjaajien yhdistyksen Sopo ry:n lukiotoimikunta selvitti kyselyllä opinto-ohjauksen tilaa ja resursseja Suomen lukioissa huhtikuussa 2007. Vastauksia saatiin 159 lukion opinto-ohjaajalta ja heistä yli puolella oli enemmän kuin 300 ohjattavaa. Lukioiden opinto-ohjauksessa kehittämistarvetta on todettu olevan etenkin jatko-opintopolkujen ohjaamisessa. Lukio-opintojen ja lukion läpikäymisen osalta ohjausta on pidetty melko toimivana. (SLL 2008.)

"Eiitii...se ollu kovin hyödyllistä, mut toisaalt se et kyl varmaan niinku osa sai siitä oikeesti ihan niinku hyötyäki, mut se oli enemmänki semmosta että jos tiesi mihin hakee ni sitten se silleen niinku autto kattomaan niitä mahdollisuuksia paikkoihin siis jos tiesi jo mitä haluaa, mut jos ei tiennyt, että mitä haluaa, ni sit se oli vähän enemmän silleen niinku et, "haeppas nyt jonnekin", "kauppakorkeakoulu vois olla hyvä vaihtoehto" -hengessä. Tai semmosia, et sit se lähinnä kehotteli tämmösil yleisemmille aloille, missä sitten on aika laaja se ammattiskaala tai tälleen." (H4)

Edellinen haastateltava toisaalta myöntää, ettei opinto-ohjaaja olisi häntä oikein voinutkaan auttaa, koska erilaisten ammatinvalintatestien tekemisestä huolimatta omaa alaa ja kiinnostuksen kohdetta ei vain tuntunut löytyvän. Hänen mielestään saattaisikin olla hyödyllisempää kertoa enemmän itse työstä ja ammatista kuin siihen valmentavasta koulutuksesta. Näin tulevaa ammattiaan pohtivat ja koulutusvalintojaan tekevät nuoret saattaisivat saada realistisemmän kuvan siitä, millaisiin tehtäviin eri koulutusalojen kautta oikeasti valmistuu.

Et ehkä... enemmän ku opiskelusta ni voitais oikeesti puhuu käytännön niinku työstä, koska mun mielest se opiskeluaika... ..on kuitenkin vaan harjotteluu siihen ammattiin ja ammatin niinku kesto on sit tosi monta vuotta tai kymmenii vuosii. Et mun mielest siit voitais puhuu enemmän et millasta se niinku oikeesti käytännössä se työ on eri aloilla. Ja semmoset oli mun mielest hyvii mitä oli sit kyl muutamii, että tuli jotkut työntekijät jostain puhumaan, esimerkiks joku sairaanhoitaja tai muu ja sit semmosii, et ne selitti, että mitä kautta ne on pääteny sinne ja millasta se työ on ja muuta, miks ne tykkää siit.. ja että minkäläisten ihmisten ei välttämättä kannata hakea sinne, koska se vois olla niinku tosi uuvuttavaa ja tälleen, niin ne oli mun mielest aika hyviä. (H4)

Syksyn yhteishaku tuottaa ongelmia

Monille nuorille saattaa tulla yllätyksenä se, että työmarkkinatuen saamisen ehtona on osallistua myös syksyn yhteishakuun, jos kevään yhteishaussa ei ole onnistunut saamaan opiskelupaikkaa. Nuoren on siis haettava myös syksyn yhteishaussa kolmeen ammatilliseen perustutkintoon, vaikka vaihtoehtoina olevia ammattialoja on huomattavasti vähemmän kuin keväällä.¹⁹ Koulutusvaihtoehtojen niukkuus on johdannut monenlaisiin odottamattomiin ongelmiin. Nuorten työpajatoiminnan parissa työtään tekevät uraohjaajat Taru Puhakka ja Katja Vossi esittivät syksyllä 2010 Turun Sanomien kirjoituksessaan varsin kattavan luettelon erilaisista ongelmista, joihin heidän asiakkainaan olevat nuoret olivat hakuvelvoitteen takia törmänneet. (Puhakka & Vossi 2010.) Monissa heidän luettelemissaan tapauksissa todennäköinen seuraus on työmarkkinatuen menettäminen tai takaisinperintä tai jokin muu negatiivinen lopputulos.

19 Esimerkiksi syksyllä 2010 yliopistoissa paikkoja oli tarjolla vain Helsingin, Jyväskylän ja Itä-Suomen yliopistoissa ja niissäkin lähinnä luonnontieteellisillä aloilla. Ammatillisissa oppilaitoksissa vaihtoehtoja oli huomattavasti enemmän kuin yliopistoissa, mutta tarjonta painottui hoitotyön ja sosiaalialan koulutukseen. (Syksyn yhteishaku 2010.)

1) Vähäisten vaihtoehtojen joukosta nuori valitsee koulutusvaihtoehdon, johon sisältyy maksullinen pääsykoe, mutta hän jättää taloudellisista syistä johtuen menemättä pääsykokeisiin. Tästä johtuen työmarkkinatuki evätään.

2) Omalta paikkakunnalta ei löydy kiinnostavaa koulutusala ja nuori ei halua lähteä opiskelemaan vieraalle paikkakunnalle, joten hän jättää hakematta, jonka seurauksena työmarkkinatuki evätään.

3) Nuori hakee ohjeiden mukaisesti kolmeen hakukohteeseen, mutta ei tule valituksi. Myöhemmin käy selville, että yhtenä hakuvaihtoehtona ollut talouskoulu ei täytäkään hakuehtoja, koska se ei ole ammatillinen perustutkinto, joten työmarkkinatuki evätään.

4) Nuori hakee sosiaali- ja terveysalan perustutkintoon ja saa kutsun maksulliseen pääsykokeeseen. Hän osallistuu pääsykokeisiin, mutta ei suorita koetta tosisaan, koska ei koe alaa omakseen. Näin toimien nuori säilyttää työmarkkinatukioikeutensa, mutta samalla hän vie pääsymahdollisuuden motivoituneemmalta nuorelta ja lisäksi oppilaitos on tehnyt hänen vuokseen turhaa työtä.

5) Työharjoittelussa olevan nuoren kanssa on tehty selkeät koulutussuunnitelmat ja häntä on opastettu löytämään itselleen sopiva koulutusala. Tähtäin on asetettu seuraavan vuoden kevään yhteishakuun, jossa on mahdollisuus hakea tavoitteena olevalle koulutusosalalle. Tästä huolimatta nuoren on haettava myös syksyn yhteishaussa, jossa nuoren toivomaa koulutusvaihtoehtoa ei ole tarjolla. Jos nuori saa syksyn yhteishaussa opiskelupaikan, hänen on otettava se vastaan ja aloitettava opiskelu. Riskinä on, että jossakin vaiheessa nuori keskeyttää opintonsa kiinnostuksen puutteen vuoksi ja hakeutuakseen myöhemmin tavoittelemalleen alalle.

6) Syksyn yhteishaussa ei ole mahdollisuutta hakea esim. ammatillisiin erityisoppilaitoksiin, koska niihin on erillinen haku kevään yhteishaussa. Vaikka nuoren kapasiteetti ei todennäköisesti riitä opiskeluun ammatillisessa oppilaitoksessa ja suurissa opetusryhmissä, on hänen silti pakko hakea opiskelupaikkaa myös syksyn yhteishaussa.

Edellä mainittujen ongelmien lisäksi Puhakka ja Vossi tuovat esiin sen, että aiemmin nuori saattoi jättää hakematta yhteishaussa jos esitti lääkärinlausunnon, jonka mukaan ei ole hakukuntoinen. Heidän mukaansa nykyisin lääkärinlausuntokaan ei anna vapautusta hakuvelvoitteesta, mutta opintojen keskeyttämiseen lääkärinlausunto saattaa riittää vielä perusteeksi. Lueteltujen esimerkkien nojalla on ymmärrettävää, miksi hakuvelvoitetta on alettu nimittää termillä ”pakkohaku”.

Puhakan ja Vossin esille nostamat ongelmat olivat tuttuja monille haastatelluille nuorille. Useimmiten vaikeuksia nuorille oli seurannut nimenomaan syksyn yhteishakuun osallistumisesta. Sen sijaan kevään yhteishaun pakollisuuteen suhtautuminen oli huomattavasti myönteisempää haastateltujen keskuudessa. Syksyn yhteishaussa tarjolla olevien koulutusvaihtoehtojen niukkuus oli selvästi tyypillisin nuorten esille ottama ongelma. Samoin saatettiin pitää epäoikeudenmukaisena, jos nuori velvoitetaan koulutuksen vuoksi muuttamaan pois kotipaikkakunnaltaan.

"Lähinnä harmittaa se syksyn yhteishakupakollisuus. .. Ku siel ei oo oikeesti ku joku pari alaa johon voi hakee ja neki on suurin osa semmosii, mitkä ei oikeesti kiinnosta. Ni sit se on vaan silleen, et joo haenpas nyt tonne siksi että on pakko ja...sit jos on viel jotkut pääsykokeet ja sit viel maksaa siitaki ja äh. Ni sit se on vähä sitä, et hakkaan tässä päätäni seinään." (H1)

"No sillon ku oli pakko, viime syksynä. Ja seki oli semmonen, et...mä en halunnu niinku täältä kotikaupungista pois, et se on ihan selvä juttu, et mä en lähe niinku jonkun paska opiskelupaikan takii suoraan sanottuna ni toisel paikkakunnal. Niin tääl oli vaihtoehtona, ni se sossukoulu ja sit talouskoulu. Ja siin se sit olik. Niin, et millä sä saat ne kolme vaihtoehtoo, ku se talouskoulu ei niinku oo ees hyväksyttävä siihen ja sit sinne sossukouluun ni...hei, ihan oikeesti." (H3)

"Kevään yhteishaku on silleen hyvä, et siel on kuitenkin tosi paljon aloja, et siin syksyn yhteishaus on mun mielest niinku...sen ei pitäis olla mun mielestä pakollinen sen takii, koska siellä ei oo niinku aina valittavana ihan hirveesti aloja tai jos onkin niin ne saattaa olla jossain tosi kaukana eikä mun mielest silleen, et jos joku ei halua muuttaa muualle opiskelemaan niin ei sitä myöskään voida pakottaa siihen, että sun täytyy mennä nyt niinku muualle tai pääsykokeisiin jonnekin hirveen kauas. Ei siin oo oikeen mitään tolkkua." (H4)

Eräs haastateltava oli kiinnostunut erityisesti musiikin opinnoista ja muista luovista aloista, mutta totesi, ettei sellaisia ollut juuri tarjolla syksyn yhteishaussa. Samoin ihmetystä herätti yliopistoihin hakua koskeva periaate, jonka mukaan useampaan yliopistoon hakeminen laskettiin vain yhdeksi hauksi. Toinen haastateltava kertoi aloittaneensa ammatilliset opinnot, mutta keskeyttäneensä ne, koska sairastui opintojen aikana masennukseen. Tätä ei kuitenkaan pidetty pätevänä syynä opintojen keskeyttämiseen ja sen seurauksena nuori putosi tyhjän päälle ja jäi ilman työmarkkinatukea. Ehkä hieman yllättävää on se, että nuoret eivät olleet aina etukäteen selvillä siitä, mitä hakuvelvoitteen laiminlyönnistä seuraa. Sen vuoksi nuorille olisi syytä jo peruskoulussa ja lukiossa kertoa selkeästi siitä, että heidän on työmarkkinatuen säilyttääkseen haettava myös syksyn yhteishaussa. Seuraava nuori kertoo saaneensa tiedon asiasta vasta työttömille nuorille palveluja tarjoavasta kaupungin toimipisteestä, jonka asiakkaana hän tuolloin oli:

"Sielt soitettiin ihan hätäpäissään, et nyt on pakko hakee kolmeen paikkaan. Tai siis ei ees sanottu sillon sitä, et täytyy hakee kolmeen paikkaan, et mä sain tietää sen vast sit, ku mä olin jo laittanu sen hakemuksen, et täytyy hakee kolmeen paikkaan. Eikä sitä luku ni siel netissä, mä tein sen hakemuksen netissä eikä sitä luku ni siel, et täytyy kolmeen paikkaan hakee. Eikä niinku missään sen suuremmin sanottu sitä, et sit vast jälkeenpäin, et kolmeen paikkaan ja talouskoulu ei käy. ...No se meni perseelleen, tietenki, ku mä hain sinne yhteen kouluun vaan, sinne sossukouluun ja sit siit sanottiin jälkeenpäin, et ois pitäny hakee kolmeen kouluun." (H3)

Kyseinen nuori totesi, ettei Kelalta ollut ainakaan toistaiseksi tullut päätöstä peria työmarkkinatukea takaisin. Hänellä ei kuitenkaan tuntunut olevan täyttä varmuutta siitä, peritäänkö tuki joskus myöhemmin takaisin. Epävarmuutta asiassa lisäsi ehkä sekin, että sama nuori kertoi, kuinka hänen kaveriltaan työmarkkinatuki oli vastaavassa tilanteessa evätty.

"Joo, ja sit täl toisel henkilöl, kenen puolest mä kans puhun, ni sil kävi samanlaittee ja hän oli sillon töissä, työharjoittelussa ja silt vietiin se työmarkkinatuki sit pois tän takii, ku se ei ollu hakenu kolmeen paikkaan ja nyt se vieläki varjostaa heidän taloutta, siis vieläkin. ...Ja sit tuli joulukuu ja siihen mennessä täl toisel oli sit loppunu se työmarkkinatuki, et hänel ei ollu niinku marraskuus eikä joulukuus tuloja muutaku sit veronpalautukset 500 euroo. Ja sit sossu niinku otti sen veronpalautuksen tietenki niinku tulona, mikä on mun mielest ihan järjen köyhyyttä. Se on normaali-ihmiselle bonus, siit et sä oot maksanu liikaa veroja. Sit se ei saanu sossust rahaa. Nyt se on eläny tähän asti sil 500 euro, koska sossu viel jaotti sen viiteen kuukauteen sen veronpalautuksen..." (H3)

Haastateltavien joukossa oli ainoastaan yksi nuori, joka ei kommentoinut syksyn yhteishakua kielteisesti. Hän oli haasteltavista myös ainoa, joka oli opiskelemassa. Tosin hänkin oli aikoinaan jo ehtinyt kerran keskeyttää yhden lukion jälkeiset opintonsa. Kaikki muut haastateltavat pitivät syksyn yhteishakuun osallistumisen pakollisuutta negatiivisena asiana. Kyseinen opiskelemassa oleva nuori oli saanut opiskelupaikan edellisen kevään yhteishaun kautta, joten hänellä ei ilmeisesti ollut edes kokemusta syksyn yhteishakuun osallistumisesta. Opiskelijanuori edustaa poikkeustapausta myös siinä mielessä, että hän tunsii viihtyvänsä opiskelemallaan alalla, vaikka kyseinen oppilaitos ei alun perin ollutkaan hakutoiveiden listalla ykkössi-jalla. Opintojen keskeyttäminen ei ollut käynyt mielessäkään. Vähitellen opintojen kuluessa kiinnostus alaa kohtaan oli herännyt ja haastatteluhetkellä hän uskoi jatkavansa opinnot loppuun saakka ja toivoi myös työllistyvänsä alalle. Kyseisen nuoren tapauksessa kouluttautumisvelvoitteen ohjausvaikutus oli ollut koulutuspoliit-tisten päämäärien näkökulmasta juuri toivotunlainen.

"No nyt mä voin sanoo, et mun mielestä se [koulutukseen hakeutumisvelvoite] on hyvä, koska mä en olis tuol paikas opiskelemassa ellei olis niit vaihtoehtoi. Et tota, tää mis mä nyt opiskelen oli varmaan mul kolmantena vaihtoehtona ja sinne mä sit pääsin ja nyt mä oon tykänny ainaki. ...Ehkä ihan alussa se vaikutti [opiskelumotivaatioon], ku ei tiennyt siit alasta kauheesti viel mitään. Mut sitten, mitä enemmän pääsi mukaan siihen juttuun ja ymmärsi sitä alaa enemmän niin ni sit innostu siitä vaan enemmän ja nyt mä olen koko ajan enemmän vaan tykänny." (H5)

Haastateltava kertoo myös monien opiskelukaveriensa hakeneen ensisijaisesti jollekin toiselle koulutuslalle. Osin tästä johtuen neljä hänen kurssiltaan oli jo

keskeyttänyt opinnot ja parilla muullakin tuntui olevan vaikeuksia opiskelumotivaation kanssa. Silti hän totesi suurimman osan opiskelijakavereistaan olevan alastaan innostuneita. Esimerkki osoittaa, että uravalinnan ei tarvitse aina olla etukäteen tarkkaan suunniteltu vaan opintoalasta voi kiinnostua myös pikkuhiljaa tiedon lisääntyessä. Opiskelijanuoren tilanne oli muihin nuoriin verrattuna poikkeuksellinen myös siinä suhteessa, että hänellä oli pieni lapsi ja sen myötä huoltajan velvollisuudet kannettavanaan. Vanhemmuus oletettavasti saa suhtautumaan koulutukseen ja työhön vakavammin, koska oman ammatin ja uran lisäksi on mietittävä myös lapsen tulevaisuutta ja perheen toimeentuloa. Pelkän opintotuen, työmarkkinatuen tai muiden vastaavien yhteiskunnan tarjoamien tukien varassa eläminen ei perheellisen ihmisen näkökulmasta ole välttämättä kaikkein houkuttelevin vaihtoehto.

Taktikointia ja toimeentulo-ongelmia

Monet haastattelemistamme nuorista olivat jossain vaiheessa elämäänsä syystä tai toisesta keskeyttäneet ammatilliset opintonsa. Vaikka ammatillinen koulutus on viime vuosina lisännyt suosiotaan, on eräs ammattikoulua rasittava ongelma ollut juuri koulutuksen keskeyttämisen yleisyys. Lukuvuonna 2006-2007 nuorille suunnatun ammatillisen koulutuksen keskeytti Suomessa hieman runsas 9 prosenttia opiskelijoista.²⁰ Miehet keskeyttivät koulutuksen naisia useammin ja yleisintä keskeyttäminen on ollut Etelä-Suomessa. Tilanne on hankalin Helsingin seudulla, minkä on katsottu johtuvan mm. siitä, että pääkaupunkiseudulla on ollut nuorille paremmin töitä tarjolla kuin muualla ja myös koulutusvaihtoehtoja on eniten. Suurimpia keskeyttämisen syitä ovatkin olleet juuri koulun vaihtaminen ja töihin meno. Yleisiä syitä ammattikoulun lopettamiselle ovat lisäksi väärän koulutusalan valinta ja opiskelumotivaation puute. Lähes puolet ammattikoulun keskeyttäneistä ei jatka missään koulussa, eikä siirry myöskään työelämään. Keskeyttäminen saattaa johtua myös oppimis- ja opiskeluvaikeuksista. Osa nuorista pitää ammatillisia opintoja teoreettisesti liian vaativina, vaikka ammatilliseen koulutukseen liittyy suhteellisen paljon työssä oppimista. Opiskelulle esteitä asettavat joskus myös nuoren elämäntilanteeseen liittyvät henkilökohtaiset syyt, kuten sairaudet, päihteiden käyttö, vanhempien avioero tai nuoren omaan parisuhteeseen liittyvät ongelmat. Keskeyttämisriski luonnollisesti kasvaa myös silloin, jos oppilas on päässyt vasta kolmantena tai neljäntenä hakutoiveenaan olleeseen oppilaitokseen. Jos vielä sen lisäksi oppilaan peruskoulun päästötodistuksen keskiarvo on heikko, on ammattikouluilla tekemistä oppilaan opiskelumotivaation herättämisessä. Keskeyttäminen ei ole ongelma ainoastaan nuorten näkökulmasta. Myös ne koulut, jotka saavat rahat suoraan valtiolta, kärsivät taloudellisia tappioita, sillä jokaisen oppilaan mukana koulu saa tietyn summan rahaa ja oppilasmäärän pienentyessä myös budjetti pienenee. (Rantanen &

20 Keskeyttämislukuun sisältyvät ne opiskelijat, jotka ovat keskeyttäneet opinnot kokonaan, eivätkä ole jatkaneet missään tutkintoon johtavassa koulutuksessa lukuvuoden 2006/2007 aikana. Keskeyttämisluvut ovat olleet selvästi matalammat korkea-asteen koulutuksessa ja erityisesti lukioissa. Kyseisenä lukuvuonna ammattikorkeakouluissa keskeyttämisprosentti oli noin 7 prosenttia ja yliopistoissa noin 5 prosenttia. Lukion keskeyttäneitä oli samaan aikaan ainoastaan 2 prosenttia. (Tilastokeskus 2009.)

Vehviläinen 2007, 27; Vanttaja & Rinne 2008; Kumpulainen 2008, 11; Tilastokeskus 2009; Ahola ym. 2009.)

Koulutukseen hakeutumisvelvoitteella on otaksuttu olevan vaikutusta opintojen keskeyttämiseen, koska koulutusvalintoja voidaan tehdä hyvin sattumanvaraisesti. Opiskelemaan päässeistä osa keskeyttää juuri sen vuoksi, ettei ole hakeutunut opiskelemalleen alalle todellisen motivaationsa ja kiinnostuksensa perusteella vaan pakon sanelemana. Toisaalta parhaassa tapauksessa nuori saattaa kiinnostua opinnoistaan ainakin siinä määrin, että kykenee suorittamaan tutkinnon loppuun, kuten oli käynyt erään haastattelussamme mukana olleen opiskelijan kohdalla. Kouluttautumisvelvoite voi siis jossain määrin vähentää nuorisotyöttömyyttä, mutta joidenkin nuorten kohdalla se on voinut jopa lisätä koulutuspessemismisiä ja epäluottamusta päättäjiä kohtaan. (Myllyniemi 2008, 35; Nyyssölä & Pajala 1999, 145)

"Niin ja sit se viel pitää sanoo, et sit ku me saatiin tietää se et on pakko hakee yhteishaussa, et meil oli tetyt suunnitelmat sillon, mul ja mun kumppanil oli tetyt suunnitelmat sillon, mitä me tehdään se syksy ja siit eteenpäin. Niin tota, sit me saatiin tietää se, et meidän on pakko hakee yhteishaussa ja pahimmas tapaukses mennä just johonkin typerään kouluun niin sit se tuntuu, et meilt vietiin meidän vapaus pois, meidän niinku vapaa tahto. Et sit me oltais niinku jotain pelinappuloita jossain pelissä. ...Siis, meil oli tetyt [työpajan urasuunnittelijan kanssa tehdyt] suunnitelmat... et mennään työharjoitteluun jonnekin ja ehkä niinkun ihan kunnon palkkatyöhön, tukityöllistämisjuttuihin, mut seki meni sit tietenki ihan pipariks ku työkkäri sit sano, et te ette pääse minnekään. Mut sit se taas muutti sen mielensä, et okei, nyt te voitteki mennä sit ja sit olik talous ihan pilalla siihen menness jo. Et ihan uskomatont, et sä viet siis Suomessa ihmisen vapaan tahdon ja valinnanvapauden pois." (H3)

Joskus nuoret yrittävät taktikoida hakuviidakossa siten, etteivät joutuisi koulutusaloille, jotka eivät heitä kiinnosta. Tässä suhteessa mikään ei ole muuttunut 1990-luvun lopun nuorten tilanteeseen verrattuna. Nyyssölä ja Pajala (1999) totesivat jo tuolloin monien nuorten pyrkineen välttämään pakkokouluttautumista hakeutumalla oppilaitoksiin, joihin on tiukka karsinta. Silti valinta saattaa toisinaan osua kohdalle, vaikka yrittäisikin valita sellaisen oppilaitoksen johon on mahdollisimman vaikea päästä. Seuraava nuori kertoo saaneensa "vahingossa" opiskelupaikan, mutta hän ei kuitenkaan ottanut paikkaa vastaan, joten seurauksena oli toimeentuloasiakkaaksi päätyminen.

"Joo nyt tää niinku viime syksyn haku, ni mä hain just semmosiin, mihin mul ei ois mahdollisuut päästä. Ja sit mä valitettavasti yhteen paikkaan pääsin. Sit mult lähti toi työmarkkinatuki siis kokonaan pois, et mä en saa sitä enää. Ja nyt mä niinku oon sit... haen sosiaalitoimistost toimeentulotukee ja niillä sit. Sit mä olin tosa kesäl kuus kuukaut ihan vaan koton ja nyt mä alotin marraskuus tääl [nuorten työpajalla]. ...Kyl niinku mun mielest täält ainaki kaikki, ku tääl joutus niinku kaikki hakemaan, tuolt meijän

pajalt, ni kyl kaikki teki niin, et ne haki semmosiin, mihin ei pääse. ...No siin oli just se, et ei ollu semmosii aloi ja sit ne oli toisel paikkakunnil, niinku ei tääl seudul ollu oikeestaan tyyliin mitään. Ja sit just ku me ollaan mietitty sitä, et ei mul niinku mielenkiinto riitä siihen kolmen vuoden opiskeluun... ..mun ei kannata hakee niihin, et ku mä en pysty opiskeleen sitä kolmee vuotta ja silti mun täytyy hakee niihin aina uudestaan ja uudestaan, ni sit se on vähän turhauttavaa!” (H6)

Haastattelut osoittavat joidenkin nuorten jäävän mieluummin työmarkkinatuen varaan kuin lähtevän opiskelemaan aloille, joihin heillä ei ole kiinnostusta eikä välttämättä edes taipumuksiakaan. Silti ei ole syytä päätellä, että tämä johtuisi yhteiskunnan avokätisyydestä ja tukien korkeasta tasosta. Pikemminkin tilanne on se, että työmarkkinatuki tai toimeentulotuki ei useinkaan edes riitä elämiseen. Kohtuulliseen toimeentuloon riittävän tuen määrää kysyttäessä saa usein kuulla, että työmarkkinatuen pitäisi olla huomattavasti nykyistä korkeampi, jotta sen avulla pystyisi elämään tyydyttävää elämää:

”800 euroa, minimissään 800 euroa. Koska nyt, mitä me saadaan, 480, ni sul menee vuokra siitä, ruoka siitä, kuukauden ruuat ja bussikortti siitä, sul menee laskut siitä ja sit jos tulee yllättävii menoja, niin sä oot miinuspuolel jo sillon. Et ei, sä et pysty elämään sillä. Sä et pysty harrastamaan mitään, sä et pysty mitään niinku, sä et pysty ostaan uusii vaatteita, sä et pysty meneen minnekään. Et elokuviinki, ku sä meet, ni sun pitää säästää siihen ja laskee sun budjetti tosi tarkkaan, et sä pystyt menemään sinne. Et kyl pitäis todellaki, et se on jääny sinne jonnekin kahenkymmenen vuoden takaseen, sinne niin. Kaikil ihmisil, kaikil muil ihmisil nousee palkka ja ruoan hintataso nousee ja kaiken hintataso nousee, mut sit pienituloisten se tukijuttu pysyy tuolla lattiassa.” (H3)

Edellä siteeratun nuoren tapauksessa hänen vanhemmillaan ei ollut mahdollisuutta antaa taloudellista apua täysi-ikäiselle lapselleen. Tilanne näytti olevan helpompi niillä nuorilla, jotka asuivat vielä kotonaan tai joiden vanhemmat kykenivät tarjoamaan rahallista tukea elämiseen. Useimmat sanoivatkin joutuvansa turvautumaan tiukan paikan tullen vanhempiensa taloudelliseen apuun. Ainoastaan kaksi nuorta asui vielä lapsuudenkodissaan ja heistäkin toisen toiveena oli päästä muuttamaan omaan asuntoon. Myös parisuhteessa elävät nuoret ovat yksinasuvia paremmassa asemassa, koska he voivat jakaa asumiskulunsa. Yksi nuorista oli hankkiutunut asumaan muutaman ystävänsä kanssa yhteisasuntoon. Kommuunissa asuminen pienensi huomattavasti asumiskuluja ja myös ruokakustannuksissa saattoi syntyä säästöä. Kommuunissa elävän nuoren tapaus osoittaa kuinka ihmisten on joskus kehiteltävä mitä moninaisimpia selviytymiskeinoja kyetäkseen tulemaan toimeen muuttaman sadan euron kuukausituloilla:

”No sillon ku mä olin opiskelema, ni mä sain, mä sain sit 450 mist meni 266 euroa vuokraan, plus sit meni netti ja sähkö silleen, et mul jäi keskimäärin joku tota noin 100-150

euroo kuus, et se on tarpeeks siinä vaiheessa, jos dyykkaa. Mut jos ostaa kaikki ruuat kaupasta, ni mä en usko, että se on millään tarpeeks, et kyl niinku, et ei nyt mitään ylimäärästä pysty ostamaan missään vaiheessa, mutta silleen, että kyllä sillä pärjää, jos ei tarvi ostaa kaikkia ruokia silleen, että saa ostettua just vessapaperit, shampoot ja semmoset kaikki muut. Mut ruoka on just silleen ja kyl meki välillä ostetaan just jotain, koska kaikkee ei pysty tietenkään dyykkaamaan, mut aika hyvin onneks pystyy et ei meil mee varmaan kolmelt hengelt ku joku 10 euroo viikos ruokaan maksimissaan varmaan, et tota...” (H4)

Monien vaihtoehtonuorten mielestä syötäväksi kelpaavan ruuan vieminen kaatopaikalle on eettisesti kyseenalaista, etenkin kun samaan aikaan maassamme on ihmisiä, joilla ei ole varaa ostaa ruokaa kaupasta, vaan he joutuvat hakeutumaan leipäjoihin. Toisaalta monien nuorten kommentit tuovat esiin sen, ettei työmarkkinatuen tai toimeentulotuen määrä ole nykyisin riittävällä tasolla. Mitään yllättäviä menoeriä tukien varassa elävän talous ei kestä ja tiukan paikan tullen on turvauduttava lähimmäisten tai erilaisten avustusjärjestöjen apuun. Heikoimmassa asemassa ovat tietysti ne nuoret, joilla ei yksinkertaisesti ole auttavaa tukiverkostoa johon turvautua.

Tutkimuksemme kohderyhmään kuuluvat nuoret ovat valintatilanteessa, jossa he joutuvat punnitsemaan valintojensa seurauksia. Riippumatta siitä hakeutuuko nuori opiskelemaan vai kieltäytykö koulutusvelvoitteesta, vaikuttaa nuoren tekemä ratkaisu oleellisesti myös hänen toimeentuloonsa. Opiskelijoiksi päätyneet ovat oikeutettuja opintotukeen, mutta sen sijaan työmarkkinatuen lakkautuslausunnon saaneet nuoret menettävät työttömän aseman ja joutuvat toimeentulotukiasiakkaiksi tai hankkimaan rahansa esimerkiksi vanhemmiltaan, pimeistä töistä tai muilla laittomilla keinoilla. Jotkut harvat ”urbaanit selviytyjät” saattavat edellä siteeratun nuoren tavoin kehittää vaihtoehtoisia tapoja leventää leipäänsä.

Työmarkkinatuen lakkauttamisesta ja toimeentulotuen varaan päätymisestä koituu nuorelle monenlaisia ongelmia. Nuoren tilanteessa muuttuu ensinnäkin se, että hän joutuu toimeentulonsa turvatakseen asioimaan useamman viranomaisen kanssa. Koska toimeentulotukilaki edellyttää asiakasta ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi, kehoitetaan toimeentulotukea hakevaa nuorta palaamaan lähtöpisteeseen ohjaamalla hänet myös työvoimatoimiston asiakkaaksi. Käytännössä toimeentulotukiasiakkaaksi joutuminen voi myös entisestään heikentää hänen taloudellista tilannettaan, koska toimeentulotuen perusosaa on nykyisellään mahdollista leikata kahdestakymmenestä jopa neljäänkymmeneen prosenttiin esimerkiksi silloin, jos sosiaalityöntekijä on tehnyt nuorelle aktivointisuunnitelman, johon sisältyy yhteishakuun osallistuminen, mutta nuori ei silti syystä tai toisesta hae opiskelemaan.

Lopuksi

Vaikka väestön koulutustason nousu ja koulutettujen ihmisten tulo työmarkkinoille on Suomessakin johtanut tutkintojen suhteellisen arvon laskuun (Aro 2003), on

koulutuksella edelleen tärkeä merkitys yksittäisten ihmisten elämänurien säätelijänä. Lukuisissa tutkimuksissa on todennettu suoritettujen tutkintojen yhteys yksilöiden työmarkkina-asemaan, elintasoon ja tätä kautta moniin arkielämän valintoihin ja mahdollisuuksiin. Koulutuksen merkitys korostuu erityisesti työmarkkinoilla. Kun muodolliset kvalifikaatiot ja oppiarvot yhdistetään osaamiseen, oppimiskykyyn sekä aktiivisuuteen, on korkeasti koulutettu työvoima kysyttyä työnantajien keskuudessa. Vastaavasti työttömyysriski kasvaa sitä mukaa, mitä vähemmän yksilöllä on koulutusta. Tästä johtuen suomalaisessa koulutuspolitiikassa on pidetty erityisen tärkeänä, että koko peruskoulun ja lukion päättävälle ikäluokalle tarjotaan mahdollisuus jatkaa opintojaan ammatillisessa tai korkea-asteen koulutuksessa. (OPM 2007b, 14; Järvinen & Vanttaja 2005.)

Koulutuksen kehittämissuunnitelmissa puhutaan koulutusmahdollisuuksien takaamisesta, mutta nykypäivän nuorten osalta kysymys on myös koulutusvelvollisuudesta. Haastattelujen perusteella merkittävin koulutukseen hakeutumisveloitteeseen liittyvä ongelma nuorten näkökulmasta on syksyn yhteishaun pakollisuus. Valittavana olevien koulutusvaihtoehtojen niukkuus johtaa monenlaisiin ongelmiin sekä nuorten että koulutusta järjestävien oppilaitosten kannalta. Nykyinen käytäntö on johtanut mm. siihen, että jotkut nuoret eivät välttämättä hae opiskelupaikkaa vakavissaan. Tästä saattaa aiheutua turhia kustannuksia ja ylimääraista työtä sekä oppilaitoksille että nuorille itselleen. Tekemämme verkkokyselyn perusteella-kin ainoastaan vajaa kolmannes (30%) nuorista piti syksyn yhteishaun koulutusvaihtoehtoja riittävinä. Tämän vuoksi syksyn yhteishakuun osallistumista ei olisi syytä asettaa työmarkkinatuen saamisen ehdoksi. Kevään yhteishakuun ei näytä liittyvän yhtä paljon vastaavanlaisia ongelmia, koska nuorten valittavana on huomattavan laaja valikoima erilaisia koulutusvaihtoehtoja.

On ymmärrettävää, että nuorten tulisi saada valita heitä itseään kiinnostava koulutusala ja ammatti. Siten varmistetaan parhaiten se, että työmarkkinoilla on tulevaisuudessa pätevää ja motivoitunutta väkeä. Eräs keskeinen ongelma kuitenkin on se, etteivät nuoria tunnu kiinnostavan alat, joiden arvellaan lähivuosina kärsivän työvoimapulasta. Kiinnostus saattaa sen sijaan kohdistua aloille, joilla on jo nyt ylitarjontaa työntekijöistä. Esimerkiksi siivousalan koulutukseen on ollut vaikea löytää riittävästi hakijoita. Kiinnostuksen puutteessa voi olla osin kysymys siitä, että työvoimapulasta kärsivien alojen palkkataso on matala samanaikaisesti kun niiden työehdoissa ja -oloissakin saattaa olla toivomisen varaa. Toisaalta on muistettava, että nuorten näkemykset eri ammateista eivät välttämättä perustu faktatietoon tai kokeemukseen. Enemmänkin kysymys on siitä, millainen mielikuva heillä on eri ammateista. Mielikuvat puolestaan muotoutuvat usein median välityksellä. Myös oppilaitokset ovat koulutusohjelmiaan kaupatessaan alkaneet hyödyntää mainostoimistojen palveluja ja mielikuvamarkkinointia, mikä saattaa osaltaan suunnata opiskelijavirtoja epätarkoituksenmukaisesti.

4 Viranomaisten näkökulma

4.1 Johdanto

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutuksia, tarkoituksenmukaisuutta ja mahdollisia muutostarpeita. Näkemyksiä näistä asioista koottiin myös koulutusta ja julkisia työvoimapalveluita järjestäville tahoille suunnatun aineistonkeruun avulla. Tutkimuksessa toteutettiin oppilaitosten ja TE-toimistojen edustajille kysely, jossa haettiin vastauksia erityisesti hakuvelvoitteen ohjausvaikutusta ja työttömyysturvaseuraamuksia koskeviin kysymyksiin.

Tutkimuskysymykset, joihin oppilaitosten ja TE-toimistojen edustajille suunnatulla aineistonkeruulla on vastattu, ovat erityisesti seuraavat toimeksiannossa esitetyt kysymykset:

Oppilaitosten edustajilta tiedusteltiin heidän näkemyksiään siitä,

- A)** Mitä mieltä he ovat koulutukseen hakeutumisvelvollisuuden vaikutuksista opiskelijoiden tilanteeseen?
- koulutukseen hakeutumisvelvollisuuden vaikutukset nuorten koulutukseen hakemisen vakavuuteen ja siinä havaittavat erot eri koulutusasteiden välillä
 - koulutukseen hakeutumisvelvollisuuden vaikutukset nuorten koulutuksen keskeyttämiseen suhteessa muihin keskeyttämissyihin sekä ilmiön vakavuus ja laajuus
 - hakeutumisvelvollisuuden vaikutus nuorten kokonaisopiskelujaksoihin ottaen huomioon keskeyttäminen ja niiden jälkeiset uudet koulutukset
- B)** Mitä mieltä he ovat koulutukseen hakeutumisvelvollisuuden vaikutuksista oppilaitoksen ja koulutusjärjestelmän toimintaan?
- hakeutumisvelvollisuuden vaikutukset koulutuksen järjestäjien ja ammattikorkeakoulujen toimintaan ja hakuprosesseihin
 - työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä vaadittavien koulutusvaihtoehtojen määrä ja riittävyys
 - hakeutumisvelvollisuuden tuottama tehottomuus koulutusjärjestelmään eli kuinka suuri osa koulutuspaikoista käytetään sellaisiin opintoihin, joita ei ole tarkoitukseen suorittaa loppuun

TE-toimistojen edustajilta tiedusteltiin erityisesti sitä,

- A)** Mitä mieltä he ovat koulutukseen hakeutumisvelvollisuuden vaikutuksista työnhakijoina olevien nuorten tilanteeseen?

- B)** Mitä mieltä he ovat työmarkkinatuen maksamisen edellytyksenä olevasta koulutukseen hakemisvelvollisuudesta ja sen laiminlyönnistä aiheutuvista työttömyysturvaseuraamuksista
- hakeutumatta jättämisen toistuvuus huolimatta mahdollisesta seuraamuksesta
 - koulutukseen hakeutumisvelvollisuuden seuraamusten ja niiden uhkan vaikutus nuoren työnhakuun, koulutukseen ja julkisen työvoimapalvelun aktivointitoimiin osallistumiseen, uraohjaukseen hakeutumiseen tai hakeutumiseen muiden tukipalveluiden piiriin
- C)** Mitä mieltä he ovat koulutukseen hakeutumisvelvollisuuden vaikutuksista TE-toimiston toimintaan?
- seikat, joiden perusteella TE-toimisto katsoo, että nuorella on ollut työttömyysturvallaissa mainittu pätevä syy jättää hakematta koulutukseen
 - työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä vaadittavien koulutusvaihtoehtojen määrä ja riittävyys
 - oikeuden saaminen uudelleen työttömyyden aikaiseen työttömyysturvaan

4.2 Viranomaiskyselyn toteuttaminen

Viranomaisille suunnatun kyselyn tavoitteena oli koota TE-toimistojen ja oppilaitosten edustajien näkemyksiä koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta ja sen vaikutuksista nuoren tilanteeseen sekä koulutuksen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksista oppilaitosten ja koulutusjärjestelmän tai TE-toimistojen toimintaan. TE-toimistojen edustajilta tiedusteltiin myös hakuvelvoitteen laiminlyönnistä aiheutuvista työttömyysturvaseuraamuksista.

Kysely toteutettiin sähköisenä kyselynä, joka osoitettiin TE-toimistojen ja oppilaitosten sähköpostiosoitteisiin. Oppilaitosten yhteystiedot hankittiin Opetushallituksesta ja kysely osoitettiin oppilaitosten viranomaistiedotuksen sähköpostiin. Tavallisimmin vastaanottajat ovat henkilökohtaisesti viestin saavia oppilaitoksen edustajia, mutta yhteystiedoissa on myös oppilaitoksen yleisiä sähköpostiosoitteita. Oppilaitoksessa kysely pyydettiin välittämään rehtoreille ja muille johtotehtävissä oleville henkilöille sekä opinto-ohjaajille. TE-toimistossa kysely lähetettiin organisaatioiden yleiseen sähköpostiosoitteeseen. Kysely pyydettiin välittämään edelleen TE-toimiston johtajille ja asiakastyötä nuorten parissa tekeville henkilöille kuten työvoimaneuvojille ja ammatinvalintapsykologeille.

Kyselyn vastaanottajia olivat TE-toimistot sekä perusasteen ja toisen asteen oppilaitokset ja ammattikorkeakoulut eri maakunnista Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Perusasteen ja toisen asteen oppilaitoksista kysely kohdennettiin suomenkielisiin oppilaitoksiin, kun ammattikorkeakouluissa kohteena olivat myös ruotsinkieliset oppilaitokset. Perusasteelta ovat mukana peruskoulujen yläasteen vuosiluokat ja myös yhtenäiskoulut, joissa on 7–9-luokkalaisia nuoria, peruskouluasteen

erityiskoulut sekä perus- ja lukioasteen koulut. Toiselta asteelta mukana ovat lukiot, perus- ja lukioasteen koulut, ammatilliset oppilaitokset, ammatilliset erityisoppilaitokset ja ammatilliset erikoisoppilaitokset. Kysely lähetettiin 88 TE-toimiston osoitteeseen, 1 759 perus- ja toisen asteen oppilaitoksen osoitteeseen ja 32 ammattikorkeakoulun osoitteeseen.

Nuorten kyselyn tavoin viranomaisille suunnatussa kyselyssä pidettiin tärkeänä vastausprosentin tarkastelemisen sijasta sitä, että oppilaitosten ja TE-toimistojen edustajia saataisiin vastaajiksi riittävä määrä valtakunnallista analysointia varten. Kyselyn vastausprosentin laskeminen ei ole myöskään mahdollista siitä syystä, että osa lomakkeista ohjautui organisaatiokohtaisiin osoitteisiin. Kyselyn vastaamisen helpottamiseksi lomakkeeseen laadittiin ns. hyppyillä erilaisia polkuja, jolloin kysymykset vaihtelivat viranomaisen ja hänen vastaustapansa mukaan.

Tulokset raportoidaan siten, että aluksi esitellään kyselyn yleisiä jakaumatietoja ja sen jälkeen eri vastaajaryhmien mukaisia tuloksia. Lukujen lopuksi ja myös erillisinä lukuina esitellään avokysymyksiin liittyviä tuloksia.

4.3 Taustatietoja viranomaiskyselyyn vastanneista

TE-toimistojen ja oppilaitosten edustajille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 616 henkilöä. Kyselyyn suurin yksittäinen vastaajaryhmä eli noin 40 % muodostui TE-toimistojen edustajista. Kyselyllä tavoitettiin hyvin tasaisesti jokaisen oppilaitostason edustajia. Vastaajista noin vajaa 20 % oli peruskoulujen ja ammatillisten oppilaitosten, reilu 10 % lukioiden ja noin 5 % ammattikorkeakoulujen edustajia. Muut kyselyyn vastanneet tahot olivat kaksoistutkinto-oppilaitosten eli lukion ja ammatillisen oppilaitoksen, erityisoppilaitosten, työvoiman palvelukeskusten sekä sivistystoimen ja koulutoimen hallinnon edustajia.

Kyselyyn on voinut vastata useampi henkilö organisaatiosta. TE-toimistoissa on usein toimipisteiden yhteisiä sähköpostiosoitteita, joista kysely on ohjautunut eri yksikköihin. TE-toimistoista vastasi keskimäärin neljä henkilöä yksikköä kohti määrän vaihdellessa 1-14 välillä. Myös ammattikorkeakouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa on useita yksiköitä, joissa kysely on ohjautunut yhden yhteyshenkilön kautta useammalle vastaajalle. Ammattikorkeakouluista vastasi keskimäärin kolme henkilöä määrän vaihdellessa 1-7 välillä ja ammatillisista oppilaitoksista keskimäärin kaksi henkilöä vastaajien määrän vaihdellessa samoin 1-7 välillä. Lukioista vastasi keskimäärin yksi henkilö, harvemmin kaksi ja yhdessä tapauksessa kolme vastaajaa. Kyselyn tuloksia ei analysoida organisaatiokohtaisesti, vaan vastaajan taustan mukaisesti eli organisaatiotyyppin ja vastaajan aseman mukaisesti.

Taulukko 57. Vastaajien taustaorganisaatio.

Taustaorganisaatio	%	lukumäärä
TE-toimisto	43	263
Lukio	13	81
Ammatillinen oppilaitos	18	108
Ammattikorkeakoulu	5	30
Peruskoulu	17	105
Jokin muu	4	24
Yhteensä	100	611

Kyselyyn vastanneiden organisaatioiden koot vaihtelevat suuresti. TE-toimistoissa ja ammattikorkeakouluissa on suurin keskimääräinen asiakasmäärä, kun yksikkökoh-
taisesti pienimmät keskimääräiset asiakasmäärät ovat lukioissa ja peruskouluissa. Kyselyn analysointia varten organisaatioiden kokoa varten luotiin uusi muuttuja, jonka perusteella organisaatiot jaettiin organisaatiokohtaisen keskiarvon mukaisesti suuriin ja pieniin yksiköihin.

Taulukko 58. Vastaajien taustaorganisaation asiakasmäärä.

	Keskiarvo	Minimi	Maksimi	Mediaani	lukumäärä
TE-toimisto	6 753	0	300 000	2 100	161
Lukio	328	16	1 500	245	70
Ammatillinen oppilaitos	1 660	50	6 000	950	93
Ammattikorkeakoulu	5 834	200	30 000	3 800	25
Peruskoulu	379	8	6 000	325	100
Jokin muu	974	40	5 900	375	18
Yhteensä	3 139	0	300 000	550	467

Ammattikunnittain tarkasteluna kyselyyn ovat vastanneet yleisimmin työvoima-
neuvojat, ammatinpsykologit ja muut asiakastyötä TE-toimistoissa tekevät henkilöt
sekä oppilaitosten opinto- ja oppilaanohjaajat ja rehtorit. Kyselyllä on siten tavoit-
tettu hyvin sitä vastaajakuntaa, jota tutkimuksessa haluttiin. Muita kyselyyn vas-
tanneita ammattilaisia olivat apulaisrehtorit, koulutoimenjohtajat, erityisopettajat,
opettajat, kuraattorit, johtavat työvoimaneuvojat, kuntoutuspsykologit, työttömyys-
turva-asiain ratkaisijat ja yksiköiden päälliköt. Analysointia varten ryhmät koodat-
tiin uudelleen, jotta voitaisiin erotella asiakastyötä tekevien näkemyksiä johtoteh-
tävissä toimivien arvioista.

Taulukko 59. Vastaajien asema.

Asema	%	lukumäärä
TE-toimiston johtaja (apulaisjohtaja, yksikönpäällikkö)	5	30
Nuorten neuvoja/työvoimaneuvoja (työvoimaohjaaja, johtava työvoimaneuvoja)	25	155
Koulutusneuvoja (koulutussuunnittelija)	3	20
AmmatINVALINTapsykologi (kuntoutuspsykologi, kuntoutusneuvoja)	10	64
Rehtori (apulaisrehtori)	16	98
Koulutuslajohtaja (yksikön päällikkö)	6	36
Opintoasiainpäällikkö	2	12
Opinto-ohjaaja (oppilaanohjaaja)	30	182
Muu oppilaitoksen henkilökunta (opettaja, kuraattori)	1	8
Sivistys- ja koulutoimen johto	0	3
Jokin muu	1	5
Yhteensä	100	613

Kyselyyn saatiin vastauksista jokaisesta maakunnasta. Kyselyn kattavuuden kannalta on myönteistä, että suurten asukasmäärien maakunnista eli Uudeltamaalta, Pirkanmaalta, Varsinais-Suomesta ja Pohjois-Pohjanmaalta saatiin runsaimmin vastauksia.

Taulukko 60. Vastaajien maakunta.

Maakunta	%	lukumäärä
Uusimaa (Helsinki)	16	96
Pirkanmaa (Tampere)	9	53
Varsinais-Suomi (Turku)	9	52
Pohjois-Pohjanmaa (Oulu)	8	49
Lappi (Rovaniemi)	7	44
Pohjois-Savo (Kuopio)	7	40
Etelä-Pohjanmaa (Seinäjoki)	5	33
Satakunta (Pori)	5	31
Kanta-Häme (Hämeenlinna)	5	28
Keski-Suomi (Jyväskylä)	4	27
Pohjanmaa (Vaasa)	4	27
Etelä-Savo (Mikkeli)	4	26
Keski-Pohjanmaa (Kokkola)	3	21
Kymenlaakso (Kouvola)	3	21
Päijät-Häme (Lahti)	3	19
Pohjois-Karjala (Joensuu)	3	18
Etelä-Karjala (Lappeenranta)	2	14
Kainuu (Kajaani)	2	12
Yhteensä	100	611

Kysely on kattava myös siitä näkökulmasta, että numeeristen vastausten lisäksi avokysymyksiin saatiin runsaasti monipuolisia vastauksia.

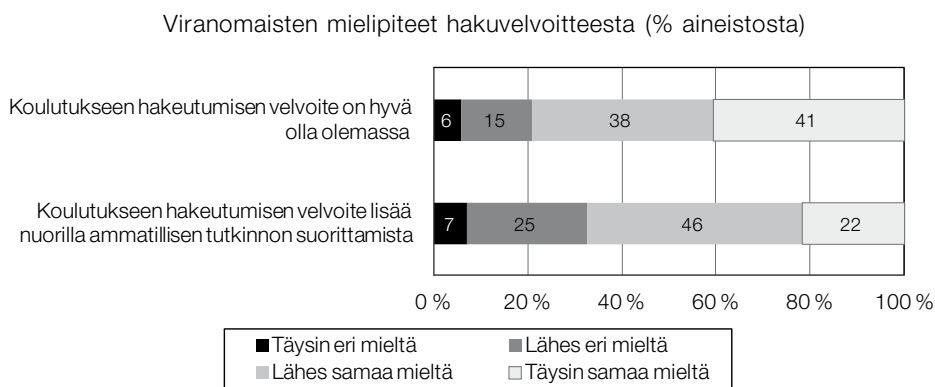
4.4 Viranomaisten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta

VIRANOMAISTEN MIELIPITEET HAKEUTUMISVELVOITTEEN SISÄLLÖSTÄ

Tutkimuksen tavoitteena on ollut saada tietoa koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutuksista, tarkoituksenmukaisuudesta ja mahdollisista muutostarpeista. Tutkimuksessa selvitettiin hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutuksia ja tarkoituksenmukaisuutta oppilaitoksille ja TE-toimistoille suunnatussa kyselyssä tiedustelemalla vastaajilta, mitä mieltä he ovat koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta ja sen vaikutuksista yleisellä tasolla.

Kyselyyn vastanneista TE-toimistojen ja oppilaitosten edustajista keskimäärin noin 80 % kannatti koulutukseen hakeutumisen velvoitteen säilyttämistä. Noin 70 % viranomaisista arvioi, että koulutukseen hakeutumisen velvoite lisää nuorten ammatillisen tutkinnon suorittamista.

Kuvio 17. Viranomaisten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta (N=603~606)

Keskimääräistä useammin koulutukseen hakeutumisen velvoitteen säilyttämistä kannattivat peruskoulujen (94 %) ja ammatillisten oppilaitosten edustajat (85 %). Hieman harvemmin sitä pitivät hyvänä TE-toimistojen (75 %), ammattikorkeakoulujen (69 %) ja lukioden edustajat (68 %).

Peruskoulun edustajat arvioivat myös muita ryhmiä useammin koulutukseen hakeutumisen velvoitteen lisäävän nuorten ammatillisen tutkinnon suorittamista (84 %). Myös ammatillisten oppilaitosten edustajat (70 %) kokivat hakuvelvoitteen lisäävän tutkintojen suorittamista useammin kuin lukioden (64 %), TE-toimistojen

(62 %) ja ammattikorkeakoulujen (55 %) edustajat. TE-toimistojen työntekijät arvioivat muita harvemmin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten ammatillisen tutkinnon suorittamista. TE-toimistojen työntekijöistä noin 60 % koki hakeutumisvelvoitteen vaikuttavan nuorten tutkintojen suorittamiseen, kun muista vastaajista noin 80 % arvioi hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten ammatillista kouluttautumista.

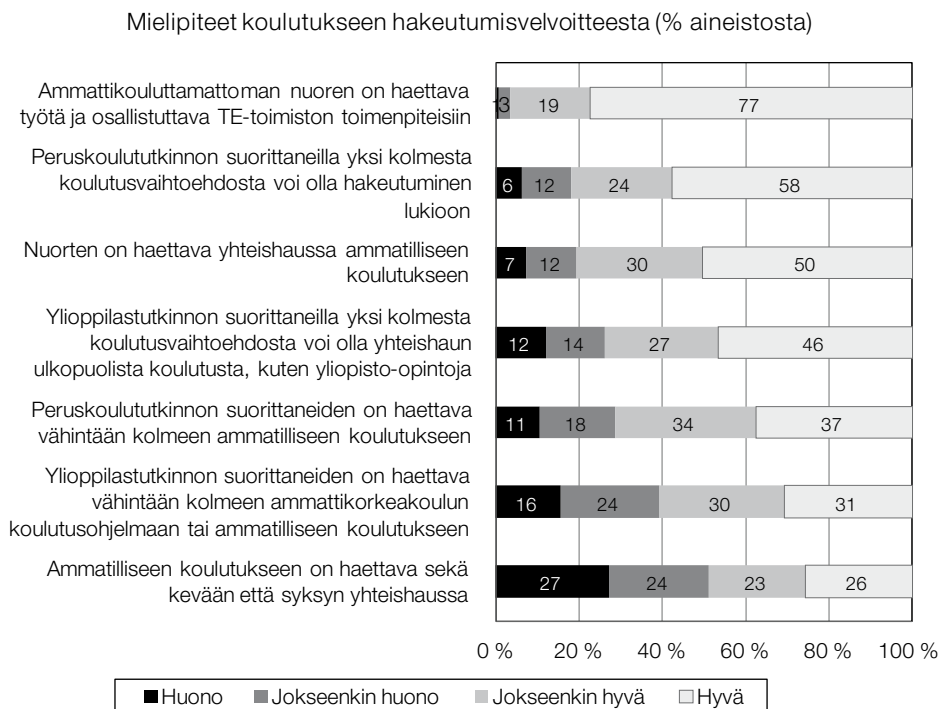
VIRANOMAISTEN MIELIPITEET HAKEUTUMISVELVOITTEEN OSA-ALUEISTA

Tutkimuksessa hankittiin tietoa koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutuksista, tarkoituksenmukaisuudesta ja mahdollisista muutostarpeista tiedustelemalla kyselyyn vastanneilta mielipiteitä koulutukseen hakeutumisvelvoitteen eri osa-alueista.

Vastausten perusteella viranomaiset pitivät miltei poikkeuksetta hyvänä hakeutumisvelvoitteeseen liittyvää periaatetta, että ammattikouluttamattoman nuoren on haettava työtä ja osallistuttava julkisiin työvoimapalveluihin. Noin 80 % vastaajista kannatti sitä, että nuorten on haettava yhteishaussa ammatillisiin opintoihin ja että peruskoulun suorittaneilla yksi kolmesta vaihtoehdosta voi olla hakeutuminen lukioon. Noin 70 % piti hyvänä ohjetta, jonka mukaan ylioppilastutkinnon suorittaneilla yksi kolmesta koulutusvaihtoehdosta voi olla hakeutuminen yliopistoon ja peruskoulun suorittaneiden on haettava vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen. Noin 60 % vastaajista koki hyväksi velvoitteeseen liittyvän ylioppilaiden hakemisen vähintään kolmeen ammattikorkeakouluun tai ammatilliseen koulutukseen. Noin puolet vastaajista piti hyvänä säädöstä, jonka perusteella nuorten on haettava ammatilliseen koulutukseen sekä kevään että syksyn yhteishaussa.

Tämän luvun alaluvuissa kerrotaan perusteluita sille, mistä syistä viranomaiset ovat olleet ilmoittamaansa mieltä hakeutumisvelvoitteen eri osa-alueista.

Kuvio 18. Viranomaisten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen osa-alueista (N=603~610)

Viranomaisten näkemykset eivät eronneet organisaatioittain siinä, kuinka hyvänä he pitivät ammatikouluttamattomien nuorten osallistumista TE-toimiston palveluihin. Vastaajien näkemykset erosivat kuitenkin taustaorganisaation mukaisesti koulutukseen hakeutumisen velvoitteeseen kuuluvissa asioissa. Vähiten kannatusta nuorten velvoite hakeutua ammatilliseen koulutukseen sai lukioden edustajilta, joista noin puolet piti tätä velvoitetta jokseenkin hyvänä tai hyvänä. Nuorten velvoitetta hakea ammatilliseen koulutukseen kannattivat yleisimmin peruskoulujen ja ammatillisten oppilaitosten edustajat, joista miltei 90 % piti hakeutumisvelvoitetta hyvänä. TE-toimistojen edustajista nuorten velvoitetta hakea ammatilliseen koulutukseen piti hyvänä noin 80 % ja ammatikorkeakoulujen edustajista noin 70 % Vastaajan aseman mukaisesti tarkasteltuna myönteisimmin nuorten velvoitteeseen hakeutua ammatilliseen koulutukseen suhtautuivat TE-toimistojen johtajat, joista yli 90 % piti velvoitetta hyvänä.

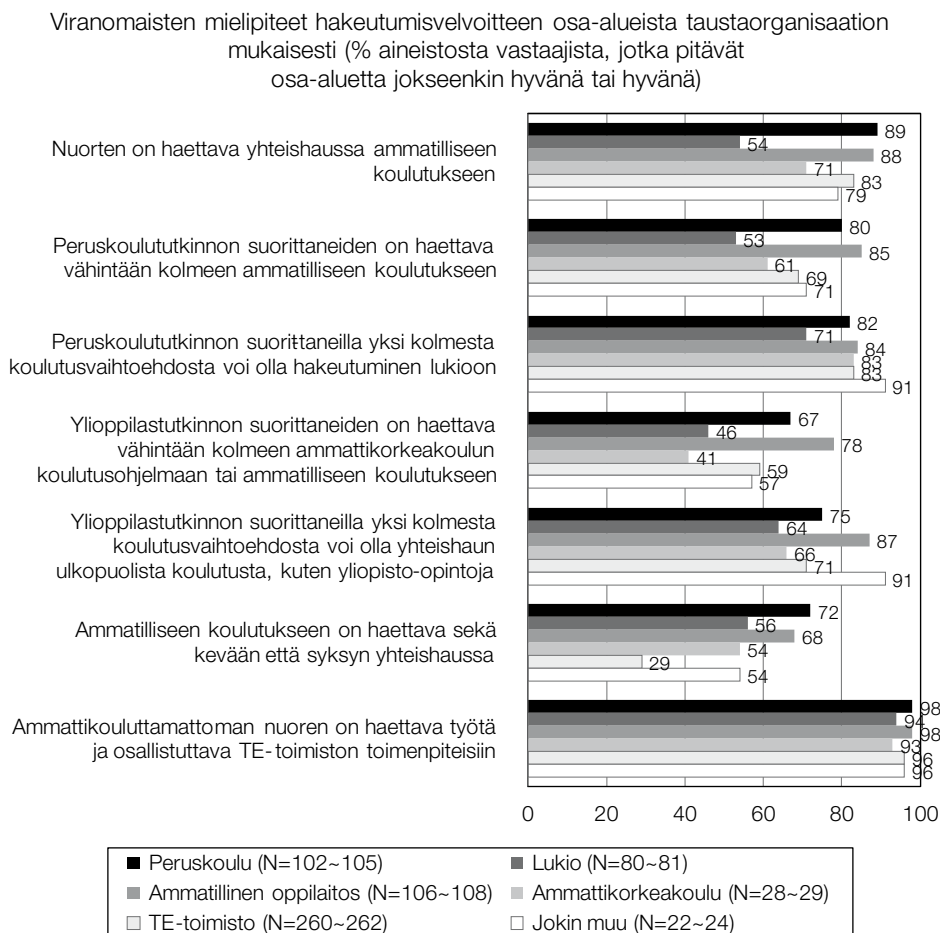
Lukioden edustajat suhtautuivat kriittisemmin myös peruskoulun suorittaneiden kolmen vaihtoehdon rajaukseen, jota pitivät hyvänä yleisimmin ammatillisten oppilaitosten ja peruskoulujen edustajat. Lisäksi lukion edustajista noin 70 % piti hyvänä ohjetta, jonka mukaan peruskoulun suorittaneilla yksi koulutushakuvaihtoehdoista voi olla hakeutuminen lukioon, kun muista toimijoista vastaavaa mieltä oli

yli 80 %. Muita ryhmiä hieman harvemmin hyvänä tätä linjausta pitivät oppilaitosten työntekijät. Lukioiden ja ammattikorkeakoulujen edustajat pitivät harvemmin hyvänä sitä, että velvoitteen myötä ylioppilastutkinnon suorittaneiden on hakeuduttava vähintään kolmeen ammattikorkeakoulun koulutusohjelmaan tai ammatillisiin opintoihin. Vastaajan aseman mukaan tarkasteltuna TE-toimistojen johtajat suhtautuivat muita myönteisemmin ylioppilaiden velvoitteeseen hakeutua ammatilliseen koulutukseen, kun keskimääräistä harvemmin sitä hyvänä pitivät TE-toimistojen työntekijät.

Lisäksi lukioiden ja ammattikorkeakoulujen edustajat pitivät muita vastaajaryhmiä harvemmin hyvänä ylioppilaiden yhteishaun ulkopuolisia opintoja kuten yliopisto-opintoja koskevaa hakuvaihtoehtojen rajaamista. Ammatillisten oppilaitoksen edustajista noin 80 % piti hyvänä ylioppilasnuorten velvoitetta hakeutua vähintään kolmeen ammattikorkeakoulun koulutusohjelmaan tai ammatilliseen koulutukseen ja noin 90 % koki hyväksi sen, että yksi kolmesta hakuvaihtoehdosta voi olla hakeutuminen yliopistoon tai muuhun yhteishaun ulkopuoliseen koulutukseen. TE-toimiston edustajista koki hyväksi ylioppilasnuorten hakuvelvoitteen ammatillisiin opintoihin noin 60 % ja yliopisto-opintoja koskevan hakurajauksen noin 70 %. Peruskoulujen edustajista noin 70 % piti hyvänä ylioppilasnuorten velvoitetta hakeutua ammatillisiin opintoihin. Yli 70 % peruskoulujen vastaajista koki hyväksi koulutusvaihtoehtojen rajauksen.

TE-toimistojen edustajat olivat puolestaan selvästi vähiten tyytyväisiä säädöksen, jonka mukaan nuorten on haettava kevään ja syksyn yhteishaussa. TE-toimistojen edustajista kevään ja syksyn yhteishakua kannatti noin kolmasosa, kun vastaavaa mieltä oli noin kolme neljäsosaa peruskoulujen, vajaa kolme neljäsosaa ammatillisten oppilaitosten ja reilu puolet lukioiden ja ammattikorkeakoulujen edustajista. Kevään ja syksyn yhteishaun velvoittavuutta koskevat mielipiteet vaihtelivat suuresti vastaajan asemasta riippuen. Oppilaitosten johtotehtävissä toimivista piti kevään ja syksyn yhteishaun velvoittavuutta hyvänä noin kolme neljäsosaa, kun vastaavaa mieltä oli reilu puolet oppilaitosten työntekijöistä ja TE-toimistojen johtajista. TE-toimistojen työntekijöistä tätä mieltä oli vain vajaa neljäsosa.

Kuvio 19. Viranomaisten näkemykset hakeutumisvelvoitteen osa-alueista koulutustaustoittain

Velvoite hakeutua ammatilliseen koulutukseen

Viranomaisia pyydettiin avokysymyksellä täsmentämään vastauksiaan hakeutumisvelvoitteen eri osa-alueista ja kertomaan, millä perusteilla he olivat ilmoittamaansa mieltä asiasta.

Kyselyyn vastanneista 267 henkilöä kertoi tarkemmin perusteluita sille, miksi he olivat ilmoittamaansa mieltä nuorten velvollisuudesta hakea ammatilliseen koulutukseen yhteishaussa. Näistä noin kahdessa kolmasosassa avovastauksista kerrottiin perusteluita sille, miksi vastaaja suhtautui myönteisesti hakeutumisvelvoitteeseen. Lopuissa vastauksista perusteltiin kielteistä suhtautumista hakeutumisvelvoitteeseen.

Vastausten perusteella koulutukseen hakeutumisen velvoitetta pidettiin hyvänä sen aikaansaamien myönteisten vaikutusten vuoksi. Hakeutumisvelvoitteen

kerrottiin vähentävän pudokkuutta yhteiskunnasta, nuoret aktivoituvat hakuvelvoitteen vuoksi ja saavat koulutuksen kautta itselleen töitä.

"Perusasetelma hyvä - ohjaa nuoria asenteellisella tasolla!"

"Koska ilman ammatillista koulutusta pääsy- sekä sitoutuminen työelämään on vaikea. Työpaikan ja koulutuspaikan vaille jääminen on yleensä alku syrjäytymiselle."

Toisaalta useimmat myönteisesti hakuvelvoitteeseen suhtautuvat vastaajat toivat esille reunaehdoja sen toimivuudelle. Vastauksissa korostettiin, että koulutukseen hakeutuminen tulisi olla nuoren oma tahdon mukaista ja velvoittavuuden sijasta perustuttava nuoren yksilöllisen tilanteen huomioimiseen. Velvoitetta pidettiin huonona sen vuoksi, ettei koulutus ole aina nuorille heidän elämäntilanteeseensa sopivin vaihtoehto eikä aina ole tarjolla heille tarkoituksenmukaisia koulutusvaihtoehtoja. Nuorten tavoin viranomaiset toivat esille mm. mielenterveysongelmat, joista kuntoutuminen opiskelukykyiseksi on ensisijaisempaa kuin ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen. Koulutukseen hakeutumisvelvoitetta pidettiin hyvänä niille nuorille, joilla on olemassa koulutustoiivia ja resursseja kouluttautua. Suurimman osan nuorista kerrottiin hakeutuvan opiskelemaan muutoinkin, kun taas vähiten opintoihin motivoituneilla ja terveydellisistä syistä niissä pärjäämättömillä hakuvelvoitteesta ei ole hyötyä. Hakuvelvoitteen todettiin johtavan heikkoon opiskelumotivaatioon, nuorten putoamiseen palvelujärjestelmästä ja syrjäytymiseen sekä aiheuttavan viranomaisille ylimääräistä työtä. Koska kaikki eivät tiedä miten suuntautua ammatillisesti, heitä tulisi tukea eikä sanktioida.

"Jos vain pieni osa nuorista ei hae koulutukseen, niin se ei oikeuta 'ampumaan tykillä' koko joukkoa. Ohjauksella ja ryhmäpalveluilla voitaisiin hoitaa tuo hakeutumattomien joukko pääosin."

"Joidenkin nuorten tilanne voi olla sellainen, että ammatillisen koulutuksen ratkaisu ei ole vielä ajankohtainen. Esim. toimintakyvyn parantaminen vaatii muita kuntoutus- tai tukimuotoja. Joskus nuoren elämäntilanne voi olla sellainen että hänelle olisi sopivampaa olla työelämässä/harjoittelussa kuin hakeutua koulutukseen. Sen aikana hän voisi pohtia omaa alavalintaa."

Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ikäraja toivottiin laskettavan. Velvoitteen toivottiin myös koskevan vain kevään yhteishakua, sillä syksyn yhteishaun todettiin tuovan TE-toimistoille ja oppilaitoksille ylimääräistä työtä. Hakeutumisvelvoitteen ehdotettiin koskevan vain 17-21-vuotiaita. TE-toimistojen edustajien vastauksissa tuotiin esille, että kaikki eivät pidä TE-toimiston valvovaa ja sanktioivaa roolia hyvänä koulutukseen hakeutumisen velvoitteessa.

"Periaatteessa hyvä, että ammatillinen koulutus tulee hankkia, mutta esim. syksyn yhteishaussa on erittäin vähän paikkoja ja linjoja, mikä tekee hakemisesta absurdia peliä. Ehdoton pakko aiheuttaa tilanteita jossa haetaan linjoille, jotka eivät kiinnosta ja näiltä linjoilta jäädyään helposti kesken pois. Hakuvelvollisuus ei sinällään huono, mutta vaihtoehtojen määrä voisi olla joustavampi."

"Alle 25-vuotiaille tulisi nuorisoasteen koulutuksen rinnalla tarjota aikuiskoulutuksena tapahtuvaa tutkintoon valmistavaa koulutusta, koska useissa tapauksissa 20-25 vuotiaan on vaikeata motivoitua opiskelemaan nuorisoasteella opintonsa aloittavan ikäluokan 15-17 kanssa."

Myös vastaajat, jotka pitivät koulutukseen hakeutumisvelvoitetta hyvänä, pitivät tarpeellisena antaa nuorille koulutukseen hakeutumisen sijasta mahdollisuus hakeutua muihinkin toimintoihin kuten ammattistartteihin, valmentaviin ja valmistaviin koulutuksiin sekä työharjoitteluihin.

"Kaikilla nuorilla ei ole vielä selvillä, millaiseen koulutukseen haluavat hakea ja tekevät sen tähden virhevalintoja, jotka näkyvät opintojen keskeytyksinä ym. Osa nuorista tarvitsee aikaa ratkaisunsa kypsyttämiseen. Pitäisi olla mahdollisuus välivuoteen aktiivisesti, esim. työharjoittelun tai muun työelämään tutustumisen muodossa."

"Koulutus on kaikille tarpeellinen. Mutta nuorille voisi olla muitakin mahdollisuuksia kuten tuettuja työpaikkoja, harjoittelua, opintoja kisällijärjestelmän tapaan jne."

Avokysymyksiä tarkasteltiin myös vastaajan taustan mukaan sen selvittämiseksi, millaisia perusteluita työhallinnon ja erilaisten oppilaitosten edustajat antavat näkemyksilleen. Peruskoulun edustajien vastauksissa tuotiin esille se, kuinka tärkeää nuorille olisi saada ammatillisten opintojen lisäksi myös muita opintovaihtoehtoja. Vastauksissa kerrottiin lukioon hakeutumisen mahdollisuuden tärkeydestä sekä yhteishaun ulkopuolisten koulutusten, kuten kansanopistojen ja erityisoppilaitosten tiettyjen opintojen hyödyllisyydestä osalle nuorista. Hakeutumisvelvoitteen haluttiin huomioivan nuoren mielenkiinnon ja kyvyt. Velvollisuutta ei pidetty hyvänä niille nuorille, jotka ovat suorittaneet lukion.

"Erityistukea tarvitseville oppilaille yhteishaun piirissä on enää kovin vähän reaalisia hakuvaihtoehtoja vaan todellinen haku kohdistuu erillisen haun piirissä oleviin oppilaitoksiin. Lukio ja kansaopistot ovat aivan hyviä vaihtoehtoja nekin."

"Entä AVA-koulutukset/ muut koulutukset, ja muut jotka eivät kuulu yhteishaun piiriin?"

Lukion edustajat kritisoiivat hakuvelvoitetta yleisesti sekä sitä, että koulutukseen hakeutumisessa korostetaan ammatillista koulutusta nuorelle sopivan koulutuksen

sijasta. Hakeutumisvelvoitteessa pidettiin huonona sitä, että lukioon hakeutumista korostetaan vaihtoehtona vähemmän kuin ammatillista koulutusta. Kaikille ammatillinen oppilaitos ei ole soveltuvin ratkaisu, vaan monille ammattistartti, kymppi-luokka tai työpaja voisi olla parempi vaihtoehto peruskoulun jälkeen. Lukioiden edustajien mukaan useimmille lukion suorittaneille ammatillinen oppilaitos ei ole ensisijainen jatkokoulutustoive. Hakeutumisvelvoitteen kerrottiin aiheuttavan nyky-muotoisena ongelmia etenkin lukioissa, jossa nuoret tekevät ”valehakuja” ammatil-liseen oppilaitokseen tai ammattikorkeakouluun. Ongelmia syntyy myös ammatilli-sissa oppilaitoksissa, joissa tehdään ylimääräistä työtä keskeytysten vuoksi.

”Tärkeämpää on saada oikeanlaista koulutusta kuin pakkokoulutusta.”

”Ei tarvitsisi vasten tahtoaan mennä TE-toimiston osoittamille peruutuspaikoille. Tär-keintä on, että haettu koulutus on mieleistä, sellaista joka on mieleistä hakijalle.”

Myös ammatillisten oppilaitosten edustajat nostivat esille lukion päättävien ja ammatillisen koulutuksen suorittaneiden nuorten eriarvoisen aseman. Hakeutu-misvelvollisuuden todettiin aiheuttavan opintojen keskeytyksiä. Ongelmia aiheut-taa se, ettei etenkään syksyisin ole tarjolla riittävästi koulutusvaihtoehtoja. Tur-hia hakuja tulee mm. lukion käyneille, joille ei ole kovin paljon aloituspaikkoja toi-sen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisten oppilaitosten vastauksissa tuotiin esille se, kuinka velvoitetta tärkeämpää olisi panostaa nuorten ohjaukseen ja tarvittavan tuen antamiseen heille.

”Nuoret on saatava koulutukseen, mutta pakkohaku ei ole oikea keino, se tuottaa vain turhia hakemuksia.”

”Koulutus ei sovi kaikille eikä ole yksin autuaaksi tekevä. Mieluiten satsausta ohjauk-seen kuin sokeaan hakuun omin päin.”

Myös ammattikorkeakoulujen edustajien vastauksissa nostettiin esille opintoihin motivoitumisen tärkeys ja hakuvelvoitteen aiheuttama ylimääräinen työ ammatti-korkeakouluissa, kun nuoret eivät oikeasti halua opiskelemaan tarjottuihin amma-tillisiin opintoihin.

”Opiskelumotivaatio eli hinku tulee olla, siis välivuosikin on hyväksi jonkun kohdalla.”

”Kyseinen pakote aiheuttaa ammattikorkeakouluihin ylimääräisiä hakijoita jotka eivät kuitenkaan halua tulla valituksi.”

TE-toimiston edustajat toivat esille sen, kuinka hakeutumisvelvollisuus on huono motivointikeino. Hakeutumisvelvoitteen ei kerrottu tuottavan tuloksia, vaan sen

koettiin opettavan nuoria kiertämään määräyksiä. Vastausten perusteella parempana oltaisi pidetty palkitsemista, nuorten tilanteen huomioimista ja myös muun kuin ammatillisen koulutuksen huomioimista nuoren suunnitelmana. Hakeutumisvelvollisuus ei tee TE-toimistojen edustajien mukaan oikeutta erilaisissa tilanteissa oleville nuorille. Mm. maahanmuuttajille, vajaakuntoisille sekä päihde- ja mielenterveysongelmaisille hakeutumisvelvoitteesta puuttuva nuoren yksilöllisten mahdollisuuksien ja tarpeiden huomioiminen aiheuttaa ongelmia. Esimerkiksi vajaakuntoisilla nuorilla resurssit voivat riittää erityisoppilaitosten tarjoamaan koulutusvalikoimaan, joka ei ole yhteishaun piirissä.

Oikeuskäytäntöjen mukaan (Männistö-Aho & Juurikko 2003²¹, 99-105) terveysongelma kärsivillä lääkärintodistus ja muut vastaavat viralliset todistukset esimerkiksi oppimiskyvystä sekä maahanmuuttajilla kielitaidottomuus ovat olleet perusteltuja syitä jättää hakeutumatta koulutukseen. Viranomaisten vastauksissa kerrottiin todennäköisesti niistä tulkinnanvaraisista asiakastapauksista, joissa näitä selviä ja virallisesti todistettuja perusteita ei ole.

"En suosi pakkohakua koska se ei tee läheskään aina oikeutta nuoren tilanteelle. Esim. maahanmuuttajanuorilla joiden kanssa työskentelen ei ole riittäviä resursseja tähän varsinkaan heti kotoutumisvaiheen jälkeen."

"Jos nuorella on selkeästi mt- tai päihdeongelma, ei opiskelemaan hakemisesta yhteisvalinnan kautta ole mitään hyötyä. Vaikka nuori saisikin paikan ei hän pysty aloittamaan tai keskeyttää heti. Emme saisi tarkoituksella tuottaa nuorelle lisää epäonnistumisen kokemuksia. Tässäkin asiassa pitäisi pystyä katsomaan yksilöä ja hänen tilannettaan /tarpeitaan."

Velvoite hakeutua vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen

Kyselyyn vastanneilla oli mahdollisuus täydentää vastaustaan, jossa he kertoivat näkemyksensä peruskoulututkinnon suorittaneiden velvollisuudesta hakea vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen. Noin puolet 226 vastaajasta perusteli tässä avovastauksessa myönteistä suhtautumistaan rajaukseen ja puolet kielteistä suhtautumistaan.

Hakuvaihtoehtojen määrällisen rajautumisen etuja perusteltiin sillä, etteivät nuoret aina pääse ensimmäisiin hakutoivekohteisiin ja heillä on hyvä olla varavaihtoehtoja. Toisaalta myös hakeutumisvelvoitteen määrällisiin rajauksiin tyytyväiset kertoivat usein vastauksissaan siitä, kuinka lukumäärävelvoite on hankala etenkin erityisoppilaiden kohdalla ja se tulisi poistaa.

"Kolme vaihtoehtoa ihan hyvä siinäkin mielessä, ettei haku jää vain yhden kortin varaan."

21 Työttömyysturvan työvoimapolitiittiset edellytykset. Työttömyysturvalautakunnan ja vakuutus oikeuden ratkaisukäytännön valossa. Työhallinnon julkaisuja 326. Työministeriö, Helsinki.

"Joskus hyvin soveltuvia vaihtoehtoja on vähemmän kuin kolme. Toisaalta pääsymahdollisuudet ensimmäiseen toiveeseen voivat olla huonot."

Peruskoulun suorittamisen jälkeistä kolmea hakuvaihtoehtoa arvosteltiin siitä, ettei se huomioi hakijan ominaisuuksia. Se ei myöskään ota huomioon, että koulutuspaikan sijainti lähellä asuinpaikkakuntaa olisi peruskoulusta päässeiden nuorten kannalta tärkeää. Vastauksissa kerrottiin, kuinka monet eivät tuossa ikävaiheessa ole valmiita muuttamaan kauas opiskelemaan. Vastauksissa tuotiin esille se, kuinka hakukohteiden määrä ei ole ratkaiseva, vaan tärkeänä pidettiin hakujen oikeaa kohdentumista.

"TE-toimisto velvoittaa myös mamu-nuoren, jolla ei ole peruskoulututkintoa sanktion uhalla hakemaan yhteishaussa. Tämä on kummallinen velvoite, varsinkin kun nämä nuoret eivät juuri ymmärrä mistä kysymys."

Peruskoulun päättävien joukossa on myös ns. erityisnuoria, joille tavallinen ammatillinen koulutus ei ole mahdollista vaan he hyötyisivät erityisammattikoulusta. Iältään he ovat kuitenkin niin nuoria, ettei muutto toiselle paikkakunnalle heti 15-vuotiaana ole mahdollista."

"Hyvä näin, vaikka pakko ei olekaan paras kannustin. Jotta oikea hakumotivaatio syntyy ja hakeutumisesta seuraa opintoihin sitoutuminen ja valmistuminen, tarvitaan perusopetuksen aikana riittävästi ohjausta ja nuorille tietoa eri mahdollisuuksista. 'Väärin valintakin' on joskus oikea - osoittautuu oikeaksi - tai on voitava korjata ja valita uudelleen. 15-16-vuotias ei ole aina riittävän kypsä tekemään valintapäätöksiä. 25-vuotiaakaan ei aina ole."

Erityisen haasteellista sopivien vaihtoehtojen hakemisen todettiin olevan syksyllä, jolloin koulutusmahdollisuuksia on vähemmän. Myös pienemmillä paikkakunnilla asuville nuorille on vastaajien mukaan aiheutunut vaikeuksia hakeutumisvelvoitteeseen liittyvän suppean koulutustarjonnan vuoksi.

"Kaikki eivät peruskoulun päättyessä ole kypsiä tekemään ammatinvalintaratkaisuja. Syrjäseudulla ei ole riittävästi ammattikoulutustarjontaa ja peruskoulun päättänyt nuori ei usein ole kypsä muuttamaan opiskelupaikkakunnalle. Syrjäseudulla asuvat ovat eriarvoisessa asemassa".

"Syksyn yhteishaussa ei ole tarjolla järkeviä hakuvaihtoehtoja. Parempi olisi vaatia tekemään yksi perusteltu haku ja sille yksi vaihtoehto."

Lukion edustajat olivat erityisen kriittisiä sitä kohtaan, että hakeutumisvelvoitteessa korostetaan määrällisesti ammatillista koulutusta. Tärkeänä pidettiin sitä, että nuoret voisivat hakea vapaasti haluamallaan tavalla lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin ilman rajoituksia. Lukioon hakeutuu noin puolet ikäluokasta ja ammatillisen

koulutuksen ulkopuolelle jää nuoria, joten tärkeänä pidettiin pääsymahdollisuuksien lisäämistä eikä kaventamista. Myös muut toimijat, kuten TE-toimistojen edustajat toivat esille tarpeen saada hakujen rajaukset pois pelkästään ammatillisista vaihtoehtoista ja nostaa esille myös muita vaihtoehtoja, kuten kymppiluokkia ja valmentavia koulutuksia kuten ammattistartteja. Hakeutumisvelvoitteesta oltaisiin haluttu poistaa sen rajautuminen yhteishaun piirissä oleviin oppilaitoksiin, sillä esimerkiksi erityisoppilaille soveltuvat koulutusvaihtoehdot eivät ole mukana yhteishaussa.

"Nuori ei aina osaa sanoa kolmea itseä kiinnostavaa hakutoivetta. Pakolla nämä toiveet eivät avaudu. Parempi olisi mennä vaikka kymppille, ammattistarttiin, kansanopistoon, töihin ym. ja hakea kun jokin ala alkaa aidosti kiinnostaa. Uskon, että näin ns. turhat aloitukset, keskeytykset ym. vähenisivät."

"Ammatillinen koulutus ei ole kaikkien kohdalla paras mahdollinen vaihtoehto. Lukio tai esim. kansanopistojen linjat voi joidenkin kohdalla olla kokonaisuuden kannalta parempia vaihtoehtoja. Erityisesti tämä hakukohteiden rajaaminen tuntuu huonolta niiden kohdalla, joilla on esim. elämänhallintaan liittyviä ongelmia tai muusta syystä tarvitsisivat enemmän aikaa jatkosuunnitelman tekemiseksi. Hakemattomuus ei aina kerro 'laiskuudesta', vaan ihan muista asioista."

TE-toimistojen edustajat toivat vastauksissaan esille, kuinka hakeutumisvelvoitteen koulutusrajaukset näkyvät työhallinnon ja oppilaitosten arkityössä. Nuorten, jotka ovat tulleet valituiksi kolmantena olleeseen koulutusvaihtoehtoon, kerrotaan muita todennäköisemmin keskeyttävän opintonsa niiden kiinnostamattomuuden takia. Lisäksi jälkihaulla todettiin olevan huono vaikutus myös motivoituneisiin opiskelijoihin, sillä opinnoista kiinnostumattomat nuoret heikentävät heidänkin kouluttautumismotivaatiotaan.

"Jos nuori pääsee kolmantena hakutoiveena olleeseen koulutukseen, johon ei ole kuitenkaan motivoitunut, voi tilanne olla huonompi kuin jos olisi jäänyt ilman aloituspaikkaa."

Oppilaitosten edustajat kertoivat toiveista saada nykyistä enemmän resursseja ohjaukseen, mikä olisi hakuvelvoitetta tehokkaampi keino nuorten koulutustason nostamiseen.

"Opinto-ohjaaja ohjaa ja keskustelee ja tietää nuoren suunnitelmat: ei pakkotoimia hakemiseen! Riittävästi resursseja ohjaukseen pakkohakujen sijaan!!!"

Peruskoulun suorittaneiden mahdollisuus hakeutua yhteen lukioon

Kyselyyn vastaajia pyydettiin avokysymyksessä täsmentämään mielipidettään hakeutumisvelvoitteesta olevasta rajauksesta, jonka mukaan peruskoulun suorittaneilla yksi kolmesta koulutusvaihtoehdosta voi olla hakeutuminen lukioon. Hieman

yli puolessa 153 vastauksesta perusteltiin myönteistä suhtautumista peruskoulun suorittaneiden hakurajoitukseen lukiokoulutukseen ja vajaassa puolessa perusteltiin kriittistä näkemystä. Ammatillisten opintojen valinnassa pidettiin hyvänä sitä, että nuori joutuu pohtimaan valintojaan enemmän kuin lukiovalintaa, joka saateen tehdä paremman vaihtoehdon puuttuessa. Lukiota pidettiin puolestaan hyvänä vaihtoehtona sen vuoksi, että nuoret saavat yleissivistystä, enemmän vaihtoehtoja tulevaisuutta varten ja aikaa miettiä tulevaisuuttaan.

"Lukio on monelle epärealistinen vaihtoehto, joka valitaan siksi, että muuta ei keksitä. Kun nuoren on valittava aina myös ammatillisia opintoja, toivon, että hän hakeutuu ohjauksen piiriin ja pohtii asiaa."

"Lukio ja 10-luokka on hyvä keino nuorelle vielä harkita mihin seuraavaksi hakisi. Luki-oon pääsy on kumminkin monille vaikeaa."

Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lukio-opintoihin liittyvän rajaamisen todettiin koskevan hyvin pientä ryhmää, sillä lukioon hakeudutaan tyypillisesti suoraan peruskoulusta ilman välivuosia. TE-toimistojen vastauksissa tuotiin esille, kuinka nuorten on hankala muistaa tätä rajausta. Nuoret saattavat hakea ammattikoulun lisäksi kahteen lukioon, mitä ei ohjeiden mukaan hyväksytä. Näin nuori menettää oikeuden työmarkkinatukeen. Tarpeellisena pidettiin sitä, että ne nuoret, joilla on realistiset mahdollisuudet päästä lukioon, voisivat hakea useampaan lukioon.

"Ei tietenkään. Jos tähtää johonkin tiettyyn, vaikkapa erikoislukioon, ja pisteet sinä vuonna ei sinne riitä, on epäoikeudenmukaista ettei voisi varalle laittaa muita lukiovaihtoehtoja."

"Miksi pitää rajata hakutoiveita? Vähintään kolmen hakuvaihtoehdon laittaminen voisi olla hyvä sääntö, mutta oppilaan tulevaisuudensuunnitelmien mukaan joko ammatillisia tai lukio -vaihtoehtoja, tai molempia sekaisin, mutta ei missään tapauksessa jompaankumpaan pakottaen."

Ohjeiden mukaan peruskoulun suorittaneilla yksi kolmesta koulutusvaihtoehdosta voi olla hakeutuminen lukioon. Joistakin vastauksista saa sen kuvan, että nuorten lisäksi myös TE-toimistojen ja oppilaitosten edustajille lukioita koskeva tämä hakurajaus on epäselvä. Vastaukset vahvistavat nuorten kyselyssä esille tullutta havaintoa, että nykyiset rajaukset ovat monimutkaisia ja nuoret saattavat saada viranomaisilta ristiriitaisia ohjeita. Seuraavanlaiset ihmettelevät vastaukset antavat viitteitä tästä:

"Kaikki vaihtoehdot voivat olla lukioita."

"Voihan hakea kahteenkin lukioon!"

"Miksi ei vaikka kolmea lukiota, jos vaikka hakee erikoislukioon? Rajoittaako tuo raja"

"Miksi ihmeessä??? Pakkolukiohaku myös niille joilla ei ole intoa/edellytyksiä pärjätä siellä??"

Ylioppilaiden velvollisuus hakeutua vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen tai ammattikorkeakoulun koulutusohjelmaan

Kyselyyn vastanneita viranomaisia pyydettiin kertomaan avokysymyksellä perusteluita sille, mistä syystä he olivat ilmoittamaansa mieltä hakuvelvoitteen kohdasta, jonka mukaan ylioppilastutkinnon suorittaneiden on haettava vähintään kolmeen ammattikorkeakoulun koulutusohjelmaan tai ammatilliseen koulutukseen. Kaikkiaan 230 viranomaista vastasi tähän kysymykseen. Heistä yli puolet suhtautui kielteisesti ja vajaa puolet myönteisesti velvoitteeseen.

Kielteisesti suhtautuneet viranomaiset perustelivat vastauksiaan muun muassa sillä, että hakeutumisvelvollisuus aiheuttaa usein ongelmia yliopistoon hakeutuville nuorille, joilla olisi mahdollisuus päästä opiskelemaan korkeakoulutukseen ja joilla ei ole motivaatiota hakeutua ammattikorkeakouluun. Ammattikorkeakoulujen edustajien vastauksissa tuotiin esille hakeutumisvelvoitteen näkyminen pääsykokeissa ja opintojen keskeyttämisessä.

"AMK:n pääsykokeissa (varsinkin tammikuussa aloittavat koulutusohjelmat) on valtaisan määrät hakijoita, jotka alalle eivät oikeasti halua. Pahimmillaan tämä tarkoittaa sitä, että he vievät joltakin motivoituneelta hakijalta aloituspaikan. Nämä 'pakko-hakijat' ovat usein myös niitä, jotka keskeyttävät opintonsa hakeakseen myöhemmin jonnekin muualle."

"Jos nuorella on realistiset yliopistomahdollisuudet, ei pitäisi velvoittaa amk:uun hakemaan, koska se vie paikkoja niiltä, jotka oikeasti haluavat amk:uun. Heikommilla yopapereilla hakeville tämä toisi parempia mahdollisuuksia päästä suosituimmille amk-linjoille. Yleensä amk-opinnot aloittanut yliopistoon loppupeleissä tähtäävä nuori keskeyttää amk-opinnot motivaation puutteesta."

Hakeutumisvelvoitteen rajauksen todettiin olevan liian kategorisoivan ja liiallisen velvoittavuuden koettiin heikentävän nuoren motivoitumista koulutukseen. Hakeutumisvelvoitteen vuoksi nuoret hakeutuvat heitä kiinnostamattomiin opintoihin, keskeyttävät ne tai suorittavat koulutuksen ilman aikomusta työllistyä alalle. Velvollisuudesta hakemisen ja opintojen keskeyttämisen todettiin aiheuttavan nuorten itsetunnon huononemista ja masennusta. Ohjausalan ammattilaiset oppilaitoksissa ja TE-toimistoissa kertoivat kokemuksistaan, kuinka he joutuvat ohjaamaan nuoria koulutukseen, jonne he eivät todennäköisesti pääse.

"Ylioppilailla usein on selvä suunta mihin haluavat kouluttautua ja se on yliopisto. Joutuvat hakemaan linjoja AMK:hausta jotka heitä eivät kiinnosta. Tilanteita jossa kysytään suoraan tai tutkitaan hakijamääriä mihin on vaikea päästä ja haku tehdään sinne, kun pitää hakea. Koulutuksena tämä vaihtoehto ei kiinnosta lainkaan. Myös neuvontatyötä tekevänä näen tämän tilanteen aika järjettömänä ja tähän olen monta kertaa törmännyt."

"Ymmärrän tavoitteen, jota tällä haetaan, mutta tämä keino on väärä. Syyt A) Hakukohteiden tarjonta painottuu kevään yhteishakuun, syksyn yhteishaussa on niin vähän koulutustarjontaa, ettei se ole mikään todellinen valintatilanne. B) Tällä menettelyllä suuri joukko nuoria päätyy koulutukseen, joka heitä ei kiinnosta ja johon heillä ei aina ole valmiuksia. Seurauksena on suuri määrä keskeyttämisistä ja epäonnistuneita uravalintoja, kenties elämänmittaisia tragedioita. C) Tämä menettely johtaa järjettömään näennäistoimintaan, jossa opot ohjeistavat nuoria toimimaan pääsykokeissa niin, ettei voi tulla valituksi koulutukseen, johon ei missään tapauksessa halua vaikka hakemaan pakotetaankin. Vastaanottavissa oppilaitoksissa puolestaan tuskailaan saman ongelman kanssa. Hakijoita riittää, mutta vain osa todellisuudessa haluaa saada koulutuspaikan. Muut hakevat pakotettuna ja käyvät pääsykokeissa jättämässä tyhjän paperin."

Viranomaisten vastauksissa tuotiin esille, kuinka ylioppilaille tulisi sallia välivuoden pitäminen. Välivuoden avulla voitaisiin estää virheellisiä koulutusvalintoja. Osa nuorista ei jaksakaan hakeutua jatkokoulutukseen pitkän opiskelurupeaman ja tiukan abiturienttivuoden jälkeen, vaan on valmiimpi hakeutumaan opintoihin työharjoitteluiden, eri mahdollisuuksien selvittelyn ja muun aktiivista toimintaa sisältävän välivuoden jälkeen. Toisaalta joissakin vastauksissa välivuoden todettiin passivoivan nuoria ja hankaluutena olevan sen, ettei välivuoden pitäjille ole tarjolla opintojen ohjausta.

"Usein nuori haluaa pitää pitkän opiskeluputken jälkeen välivuoden ja miettiä tulevaisuuttaan. Usein lukioon on menty koska ei tiedä lainkaan mitä haluaa jatkossa opiskella. Välivuosi ja työelämä ovat hyviä vaihtoehtoja kun punnitsee jatkoa. Näin keskeytyksetkin vähenisivät."

"12 opintovuoden jälkeen pitäisi olla mahdollisuus ottaa välivuosi ja hankkia vaikkapa työkokemusta. Suoraan putkeen voitaisiin tuki kannustaa esim. 3:lla lisäpisteellä."

Viranomaiset, jotka suhtautuivat myönteisesti hakukohteiden rajautumiseen vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen tai ammattikorkeakouluun, pitivät hyvänä ohjeen tarjoamia varavaihtoehtoja nuorille. Ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulutuksen vaihtoehdot antavat nuorille enemmän mahdollisuuksia tilanteissa, joissa he eivät pääse ensisijaisesti haluamaansa koulutukseen. Ylioppilaiden hakeutumiskohteiden rajauksen todettiin toimivan myös asennekasvatuksena nuorille.

"Nuorella on hyvä olla varavaihtoehtoja, sillä aina hän ei osaa arvioida mahdollisuuksiaan päästä haluamiinsa opintoihin."

"Kaikkia ei kyllä kiinnosta amk tai amis – mutta tämäkin ohjaa asennetta! Toimii asennekasvatuksena!"

Toisaalta myös myönteisesti ylioppilaiden hakukohteiden rajaukseen suhtautuvat vastaajat toivat esille sen, kuinka hakuvaihtoehtojen tulisi sisältää enemmän yliopistovaihtoehtoja. Rajausta voisi myös laajentaa siten, että kolmessa vaihtoehdossa voi olla minkä tahansa tason opintoja. Hakeutumisen rajauksiin toivottiin lievennyksiä syksyn yhteishaussa.

"Todennäköisesti kolmesta amk-hakutoiveesta aiheutuu ylimääräistä työtä valtava määrä amk:n päässä. Voisi olla vaihtoehtona että on haettava vähintään kolmeen joko amk, yliopisto, jokin muu ylioppilaspohjainen linja."

"Velvoite voisi koskea vain kevään hakua. Jos tavoite on yliopisto-opinnoissa ja 1. kerralla ei pääse, syksyn haussa ei todennäköisesti ole kyseistä vaihtoehtoa tarjollakaan. Tulee siis aivan turha pakkohaku."

Viranomaisten vastauksissa tuli esille, kuinka täysi-ikäisillä lukion suorittaneilla nuorilla ammatinvalinnanohjaus olisi hakeutumisvelvoitetta parempi keino tukea jatko-opintoihin siirtymistä. Myös hakeutumisvelvoitteen rajauksiin myönteisesti suhtautuvat vastaajat toivat esille ohjauksen merkityksen.

"Ylioppilaiden pitäisi saada kunnon ohjausta ammatinvalintaansa. Turha heidänkään on hakea kolmeen AMK-vaihtoehtoon, jos ne eivät oikeasti kiinnosta tai ole mitään mahdollisuuksia päästä."

Ylioppilaiden mahdollisuus hakeutua yhteen yhteishaun ulkopuoliseen koulutukseen

Vastaajia pyydettiin kertomaan, miksi he olivat ilmoittamaansa mieltä siitä, että ylioppilastutkinnon suorittaneista yksi kolmesta koulutusvaihtoehdosta voi olla yhteishaun ulkopuolista koulutusta kuten yliopisto-opintoja. Avokysymyksessä vastaustaan täsmensi 185 henkilöä. Enemmistö vastaajista perusteli antamaansa kriittistä arviotaan ylioppilaiden yliopisto-opintoihin hakeutumisen mahdollisuudesta ja hieman alle puolet myönteistä näkemystään.

Viranomaisten mukaan ylioppilaiden hakukohteiden rajaukseen myönteisesti suhtautuvat kertoivat, kuinka monilla nuorilla on ollut vaikeuksia ymmärtää, mikä ero on yhteishaun ulkopuolisen ja yhteishaun piiriin kuuluvan koulutuksen välillä. Vastauksissa todettiin, että nuorten tulisi saada hakeutua vapaasti ylioppilastutkinnon jälkeen haluamiinsa koulutuksiin, sillä nykyisessä järjestelmässä etenkin ammattikorkeakoulut saavat sinne motivoitumattomia opiskelijoita.

Oppilaitoskohtaisia rajoituksia pidettiin keinotekoisina ja ehdotettiin, ettei yliopistoihin hakeutumista säädeltäisi. Perusteluissa nostettiin esille ammattiin johtavat yliopistokoulutukset kuten opettajakoulutus. Samoin tuotiin esille nuorilta turhaan kuluvat opintotukikuukaudet ammattikorkeakouluopinnoissa, joita ei aiota suorittaa loppuun. Säädökseen toivottiin joustavuutta ja tapauskohtaista tarkastelua, sillä viranomaiset eivät pidä mielekkäänä nuorten pakollista hakeutumista ammatillisiin opintoihin. Myös näissä vastausperusteluissa tuotiin esille, kuinka velvoitteiden sijasta nuoria auttaisi ohjauksen lisääminen oppilaitoksissa ja TE-toimistoissa.

"Voisi olla kaikki yliopistokoulutuksiakin, kansanopistojen koulutuslinjat tulisi huomioida myös."

"Pitäisi olla tapauskohtaisesti harkittava asia. Joillekin yliopisto on selvästi parempi vaihtoehto kuin amk. Miksi viedä opintotukiaikaa amk-opinnoilla, etenkin jos niitä ei saa sisällytettyä yliopistotutkintoon."

Hyvänä ylioppilaiden hakukohteiden rajaamisessa pidettiin sitä, että ammattikorkeakoulut ovat nuorille tilastollisesti katsoen realistisempia vaihtoehtoja ja ammatikorkeakouluhaun kautta heille tulee varasuunnitelma.

"Amk-haulla varmistetaan paikka jossakin opinahjossa."

"Asiakkaalla on hyvä olla varasuunnitelma, jos koulumenestys ei mahdollista valintaa ykköstoiveeseen."

Velvoite hakeutua ammatilliseen koulutukseen sekä kevään että syksyn yhteishaussa

Kyselyyn vastaaja pyydettiin perustelemaan avokysymyksessä myös sitä, mistä syystä he olivat ilmoittamaansa mieltä nuorten velvoitteesta hakeutua ammatilliseen koulutukseen sekä kevään että syksyn yhteishaussa. Vastaustaan täsmentäneestä 298 henkilöstä selvä enemmistö eli noin kolme neljäsosaa kertoi perusteluita kielteiselle sääntöön suhtautumiselle ja loput vastaajista kertoi perusteluita myönteiselle näkemykselleen.

Kielteisiä vastauksia perusteltiin miltei poikkeuksetta sillä, että syksyn yhteishaussa nuorilla on vähemmän valintamahdollisuuksia eikä velvoite ole mielekäs, kun nuorten haluamia koulutuspaikkoja ei ole tarjolla. Syksyn yhteishakua kuvattiin nuoria eriarvoistavaksi. Vastauksissa kerrottiin tapauksista, joissa maakunnassa on vaihtoehtona vain talouskoulu, sosiaali- ja terveysalan paikkoja tai kolme ammatti-alaa, joihin nuori on pystynyt hakemaan syksyn yhteishaussa. Nuorta ei haluta velvoittaa muuttamaan toiseen maakuntaan. Se olisi etenkin alaikäisille nuorille suuri haaste ja se lisää opintojen keskeyttämisriskiä. Viranomaiset kertoivat, että vaikeuksia on esimerkiksi ruotsinkielisillä nuorilla, joille ei juuri ole tarjolla omankielistä

koulutusta syksyn yhteishaussa. Syksyn hakuvelvoite on ongelmallinen myös niille nuorille, joilla on omat suunnitelmat selvät, mutta koulutusala ei ole syksyllä hakuvalikoimassa. Nuoret joutuvat hakeutumaan lain kirjaimen noudattamiseksi syksyllä heitä kiinnostamattomiin hakuvaihtoehtoihin, mikä ei ole mielekäästä nuorten eikä viranomaisten näkökulmasta. Tärkeänä pidettiin, että jos myös syksyllä tapahtuvan yhteishaun velvoittavuus säilyy, syksyn koulutustarjontaa lisätään.

"Syksyn hakutarjonta on sen verran suppea, että se sotkee niiden hakeutumista, joilla on jo selkeät suunnitelmat opintojen suhteen, jos syksyn haussa ei ole mukana nuoren suunnitelmiin kuuluvia oppilaspaikkoja."

"Työskentelen myös kuntoutusasiakkaiden kanssa, ja esim. mielenterveydenhäiriöistä kärsivillä pakollinen haku ei välttämättä edistä toipumista, vaan uusi hakukierros aloittaa stressin uudelleen ja voi muodostua syrjäyttäväksi noidankehäksi."

"Syksyn yhteishaun valikoima on todella suppea ja huonoimmassa asemassa ruotsinkieliset nuoret joille tarjonta on vielä vähäisempää. Moni linjoista on syksyllä vain vuoden kestäviä kansanopistotyyppisiä vaihtoehtoja esim. taiteita ja kulttuuria!"

Syksyn hakeutumisvelvoitetta parempana pidettiin sitä, että nuori olisi työharjoittelussa, osallistuisi muihin työvoimapoliittisiin palveluihin tai korottaisi arvosanoja sen sijaan, että hän hakee eri toimijoita työllistävässä yhteishaussa kiinnostamattomaan koulutuspaikkaan.

"Syksyn yhteishaussa on harmittavan vähän vaihtoehtoja. Pakotettu hakeminen hoitolalle ei pitemmän päälle ole millekään taholle hyödyksi. Se teettää ylimääräistä työtä viranomaisille ja oppilaitoksille. Toivoisin syksyn yhteishakuun reilusti lisää vaihtoehtoja tai sitten nuorelle rauhan osallistua TE-toimiston toimenpiteisiin ilman pelkoa työtömyysetuuden menettämisestä, jopa kesken toimenpiteen."

"Syksyn yhteishaussa on niin vähän koulutusaloja varsinkin peruskoulupohjaisessa koulutuksessa, ettei nuorelle löydy sopivaa vaihtoehtoa. Ohjaus, todistuksen numeroitten parantaminen tai työkokemuksen hankkiminen esimerkiksi harjoittelun kautta tukisivat uravalintaa ja koulutukseen hakeutumista paremmin."

Useimmat kevään ja syksyn yhteishakua kannattaneet vastaajat toivat esille samoja syksyn yhteishaun heikkouksia kuin siihen kriittisemmin suhtautuvat vastaajat. Myös myönteisesti ohjeeseen suhtautuvat kertoivat hakukohteiden vähäisestä määrästä ja kapea-alaisuudesta, mikä vaikeuttaa nuorten hakeutumista opiskelemaan. Syksyn yhteishaun rajallisuus tulisi huomioida haun velvoittavuudessa. Vastauksissa tuotiin esille, että oppilaitoksia tulisi velvoittaa vastaamaan molempien yhteishakujen tarjonnan monipuolisuudesta. Syksyn yhteishaun velvoittavuudessa pidettiin

hyvänä sitä, että se ohjaa nuoria vastuullisuuteen sekä ryhdikkääseen ja aktiiviseen toimintaan. Koulutuspaikkojen tyhjäksi jäämistä pidettiin myös tuhlauksena.

"Pitkät välivuodet voivat tehdä hallaa opiskeluun sitoutumisessa. Armeija ym. otettava huomioon.

Haetaan niin kauan että koulupaikka avautuu."

"Mahdollisuus tulla valituksi kahdesti vuodessa parantaa pääsymahdollisuutta."

Ammattikouluttamattoman nuoren velvoite hakea työtä ja osallistua TE-toimiston palveluihin

Viranomaisilla oli mahdollisuus täsmentää vastaustaan siitä, mitä mieltä he ovat ammattikouluttamattoman nuoren velvollisuudesta hakea työtä ja osallistua TE-toimiston tarjoamiin julkisiin työvoimapalveluihin. Perusteluita saatiin 169 vastaajalta ja miltei kaikissa eli noin 90 % vastauksista kerrottiin perusteluita sille, miksi nuorten osallistuminen on tarpeellista ja vain muutamassa vastauksessa perusteltiin kriittisempää näkemystä.

Hyvänä työhön ja julkisiin työvoimapalveluihin osallistumisen velvoitteessa pidettiin sitä, että myös nuorilta tulee vaatia toimintaa vastikkeellisen työttömyysetuuden saamiseksi. Aktiivitoimintaan osallistuminen estää nuoren jäämistä kotiin ja siten hänen syrjäytymistään mm. itsetuntoa nostamalla.

"Aktiivisuus on ok. Osallisuudessa nuori oppii työtaitoja, sosiaalisia taitoja, vastuunkantoa yms."

"Tottakai! Yhteiskunta ei ole valmispakkaus - jokaisen tulee kantaa kortensa kekoon. Syrjäytymisen ehkäisyä".

"On oppilaita, jotka ovat jääneet rannalle omasta syystään: laiskuus, saamattomuus, pelleily ym. peruskoulussa. On kasvettava tavalla tai toisella, pakotteet tässä tapauksessa o.k."

Vastauksissa tuotiin esille, kuinka nuorilla työttömyysturvan saaminen tulisi liittyä aktiivitoiminnassa olemiseen sen sijaan, että se yhdistetään yhteishaussa koulutukseen hakeutumiseen.

"Aktiivitoimenpiteisiin tulee kannustaa tarjoamalla mielekkäitä vaihtoehtoja, harjoitteleja, ohjaavia koulutuksia, henkilökohtaista ohjausta, mutta ei pakottamalla yhteishaun tekemiseen."

"Aktivointi on tarpeen ja hyvästä. Selkeämpää olisi, jos työttömyysturvaa saisi ainoastaan aktiivisesta toiminnasta eikä lainkaan työnhakijana olosta. Silloin palkittaisiin tekemisestä eikä jouduttaisi tekemään yhteishaun kaltaisia kuviteltuja aktivointeja."

Myös oppilaitosten näkökulmasta TE-toimistoilla on paljon merkitystä nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Oppilaitosten edustajien vastauksissa kerrottiin esimerkiksi ammatinvalinnanohjauksen tarpeellisuudesta koulutuksen ulkopuolelle jääville nuorille. Viranomaiset korostivat perusteluissaan, kuinka työllistymistä tukevien palveluiden tarjoamisessa tulee huomioida nuoren tilanne ja yksilölliset tarpeet.

"Ei ole hyvä, että nuori jää yksin ja mahdollisesti vähitellen eristyy yhteiskunnan tarjoamista mahdollisuuksista. Tässäkin kuitenkin huomioitava yksilölliset tarpeet ja edellytykset, jotta aktiivitoimenpiteistä olisi oikeasti hyötyä nuorelle ja samalla taloudellista yhteiskunnalle."

"Nuori syrjäytyy nopeasti. Työharjoittelu esim työpajalla voi olla erittäinkin positiivinen, oman itsensä löytämistä ja joskus jopa kuntouttavaa."

Toisaalta vastauksissa tuotiin esille myös TE-toimiston palveluiden kuten ohjauksen ja kurssien laadun merkitys ja tarve saada nykyistä enemmän nuorten urasuunnittelua tukevia työharjoittelupaikkoja. Tärkeänä pidettiin, että TE-toimiston toimet tukevat nuoren koulutus- ja elämänvalintoja eivätkä ole vain velvoitteen vuoksi tehtyä toimintaa.

"Luonnollisesti. Mutta TE-toimiston virkailijoiden on suunniteltava toimenpiteet niin, että ne tukevat asiakkaan jatkosuunnitelmien muotoutumista/täsmentymistä. Pelkkä toimenpiteeseen ohjaaminen toimenpiteen vuoksi ei palvele ketään."

"Aktiivinen toiminta on ehdottomasti hyödyllisesti (ellei esim. sellaista sairautta, jolloin sairasloma tarpeen). Toisaalta pakko ei edistä oman motivaation kehittymistä, mutta joskus muulla ei saa liikkeelle. Tärkeää miten toimenpiteisiin ohjataan."

Vastauksissa kerrottiin, että tarvetta on myös yksilöllisille palveluille ja uudelleenlaillisille ammatillisen koulutuksen muodoille, joissa ei olisi nuoria ammatillisista opinnoista karkottavia yleisopintoja.

"Yleensä se, että nuori pääsee johonkin tutustumaan työelämään sytyttää kipinän opiskeluun tai eteenpäin menemiseen. Minusta on erittäin tärkeää että nuori hakeutuu ja tutustuu erilaisiin mahdollisuuksiin oman tulevaisuutensa kannalta. Jotta tämä toimisi olisi myös tärkeää että olisi monta erilaista vaihtoehtoa jotka sopisi nuorille. Räättälöityjä palveluja pitäisi myös olla, mutta mistä resurssit?"

"Tämä voi olla erittäin hyvä vaihtoehto. Ensisijaisesti pitäisi myös miettiä olisiko tarvetta taata sellaista ammatillista koulutusta, joka ei tarjoa jatko-opinto mahdollisuutta. Esimerkiksi kahdenvuoden tutkintoja, jossa opiskellaan pelkästään ammatillisia aineita. Tämä voisi olla todella järkevä vaihtoehto monelle nuorelle (18-vuotiaana työelämään). Palkkaukseltaan nuo voisi olla matalapalkka töitä, mutta ehkä se toimisi hyvänä väliportaana ja kansantaloudellisesti ehkä kestävämpää kuin se, että joku räpistelee amiksessa pakkoruotsin ja pakkomatikan kimpussa (parhaassa tapauksessa työpaikka odottaa - mutta äidinkielen kurssi roikkuu)."

Kriittisesti työhön ja julkisiin työvoimapalveluihin osallistumiseen suhtautuvien vastauksissa tuotiin esille se, että käytännössä velvoite voi johtaa nuoren motivoitumisen heikentymiseen. Tärkeänä pidettiin nuoren työkyvyn selvittämistä ja hyvää yhteistyösuhdetta. Myös opastuksen todettiin olevan nuoren motivoinnissa parempi tapa kuin velvoitteiden, jotka ajavat nuoria syrjäytymiseen.

"Hyvä yhteistyösuhde yhteenkin viranomaiseen estää syrjäytymisen. Tätä hyvää yhteistyösuhdetta ei voida luoda pakolla. Nuoret äänestävät jaloillaan eivätkä astu virastoihin tai kouluihin. Tulisi nähdä kokonaisuus laajasti, jokainen perheiden tukemisesta säästetty euro joudutaan maksamaan moninkertaisesti myöhemmin syrjäytymisessä takaisin."

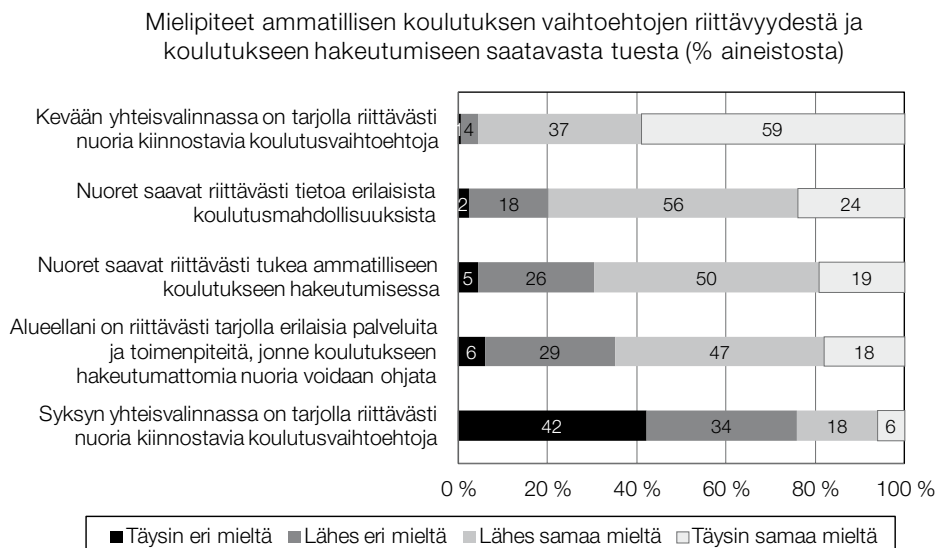
"Ennemmin tulisi saada opastusta ammatinvalintaan ja koulutuksenvalintaan ja järjestää monipuolisia työkokeilu- ja harjoittelumahdollisuuksia, tällä hetkellä alavalikoimaraajallinen, lähinnä saatavilla päiväkotipaikkoja."

VIRANOMAISTEN NÄKEMYKSET HAKEUTUMISVAIHTOEHTOJEN RIITTÄVYYDESTÄ JA NUORTEN SAAMASTA TUESTA

Yhtenä tämän tutkimuksen tutkimustehtävänä on ollut tuottaa tietoa nuorten koulutukseen hakeutumiseen tarjolla olevan tiedon ja tuen riittävyydestä. Kyselyyn vastanneita TE-toimiston ja oppilaitosten edustajia pyydettiin kertomaan, kuinka hyvänä he pitävät nuorten koulutusvaihtoehtojen riittävyyttä ja nuorten koulutukseen hakeutumiseen saamaa tukea.

Miltei poikkeuksetta viranomaiset kokivat, että kevään yhteishaussa on tarjolla nuorille riittävästi koulutusvaihtoja. Kuitenkin vastaajista vain neljäsosa piti syksyn yhteisvalinnassa tarjolla olevien koulutusvaihtoehtojen määrää riittävänä. Noin 80 % viranomaista piti nuorten saamaa tietoa erilaisista koulutusmahdollisuuksista riittävänä ja noin 70 % koki nuorten ammatilliseen koulutukseen saatavan tuen riittäväksi. Viranomaisista noin 60 % piti alueen palveluiden määrää riittävänä niille nuorille, jotka eivät ole hakeutuneet koulutukseen.

Kuvio 20. Viranomaisten mielipiteet koulutusvaihtoehtojen riittävydestä ja koulutukseen hakeutumiseen saatavasta tuesta (N=605~610)

Näkemykset kevään yhteishaun tarjonnan riittävydestä eivät vaihdelleet organisaatioittain, kun sen sijaan syksyn yhteishakua koskevat näkemykset poikkesivat selvästi vastaajan taustaorganisaation mukaan. TE-toimistojen edustajista vain 6 % piti syksyn yhteishaun tarjontaa riittävänä, kun ammattikorkeakoulujen edustajista noin puolet ja muiden oppilaitosten edustajista noin kolmasosa oli tyytyväisiä syksyn yhteishaun vaihtoehtojen riittävyteen. Tyytyväisimpiä syksyn yhteishakuvaihtoehtoihin olivat oppilaitosten johtajat. Heistä noin kaksi kolmasosaa piti syksyn koulutustarjontaa riittävänä, kun oppilaitosten työntekijöistä piti tarjontaa riittävänä noin viidesosa, TE-toimiston johtajista reilu kymmenesosa ja TE-toimiston työntekijöistä vain 5 %.

Vastausten mukaan tyytyväisimpiä nuorten saamaan tietoon erilaista koulutusmahdollisuuksista olivat lukioiden ja peruskoulujen edustajat, joista tyytyväisiä oli noin 90 %. Vähiten tyytyväisiä nuorten saamaan tietoon ja tukeen ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa olivat TE-toimistojen ja ammattikorkeakoulujen edustajat, joista noin 70 % piti nuorten saamaa tietoa ja tukea hyvänä. Lukioiden ja peruskoulujen edustajat olivat ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen edustajia useammin tyytyväisiä nuorten saamaan tukeen ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa. Vähiten tyytyväisiä nuorten saamaan tukeen koulutukseen hakeutumisessa olivat TE-toimiston työntekijät. Mm. nuorten saamaan tukeen ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa olivat tyytyväisimpiä oppilaitosten työntekijät, joista noin 80 % piti tukea riittävänä, kun koulutukseen hakeutumisessa saatavan tuen määrään on tyytyväisiä noin 60 % TE-toimiston työntekijöistä.

Ammattikorkeakoulujen edustajat olivat puolestaan tyytyväisimpiä alueen palvelutarjontaan. Ammattikorkeakoulujen edustajista noin 80 % piti alueensa koulutukseen hakeutumattomille nuorille tarkoitettujen palveluiden määrää riittävänä, kun vastaavaa mieltä oli noin 70 % lukiodien ja ammatillisten oppilaitosten sekä noin 60 % TE-toimistojen ja peruskoulujen edustajista. Vastaajan aseman mukaan tarkasteltuna alueen palveluiden tarjontaan olivat useimmiten erittäin tyytyväisiä TE-toimistojen edustajat. Heistä noin kolmasosa koki palvelutarjonnan erittäin hyväksi. TE-toimistoissa palveluiden tarjontaan ovat tyytyväisempiä niiden johtajat. TE-toimiston työntekijöistä vain noin kymmenesosa pitää koulutuksen ulkopuolelle jääville nuorille suunnattua palvelutarjontaa erittäin hyvänä.

Kyselyyn vastanneiden vastauksia tarkasteltiin sen mukaan, kuinka suurista organisaatioista vastaajat ovat. Organisaatiot jaoteltiin suuriin ja pieniin sen perusteella, mikä oli kunkin organisaation keskimääräinen asiakasmäärä. Organisaatioiden koon perusteella ei ollut merkittäviä eroja sen suhteen, millaisina koulutusvaihtoehtoja ja nuorille opintoihin hakeutumisessa tarjottavaa tukea pidettiin. Pienissä ammattikorkeakouluissa arvioitiin kevään ja syksyn yhteishaun vaihtoehdot riittävämmäksi samoin kuin tiedonsaanti koulutuksista kuten nuoren tukeminen koulutusvalinnoissa. Suuremmat peruskoulut arvioivat pienempiin verrattuna useammin nuorten saavan erittäin hyvin tietoa ja tukea opintoihin.

Kyselyn tuloksia tarkasteltiin myös maakunnittain. Liitteessä 1 on aluehallinto-kohtaista tietoa kevään ja syksyn koulutustarjonnasta ja koulutukseen sisäänpääsyasteesta. Tyytyväisyydessä kevään yhteishaun koulutusvaihtoehtoihin ei ollut merkittäviä eroja. Päijät-Hämeen, Uudenmaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Kymenlaakson vastaajat olivat kuitenkin hieman muita harvemmin tyytyväisiä vaihtoehtojen riittävyyteen. Sen sijaan syksyn yhteishaussa näkemykset vaihtelivat suuresti. Noin puolet Keski-Pohjanmaan vastaajista oli tyytyväisiä syksyn yhteishaun tarjontaan, kun Etelä-Karjalan vastaajista tyytyväisiä oli alle kymmenesosa. Alueen nuorille suunnattuun palvelutarjontaan olivat tyytyväisimpiä Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan vastaajat, kun tyytymättömmimpiä olivat Päijät-Hämeen edustajat. Nuorten saamaan tietoon koulutuksista ovat tyytyväisimpiä Etelä-Pohjanmaan, Kymenlaakson ja Pohjois-Karjalan edustajat, kun vähiten tyytyväisiä olivat Uudenmaan, Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen vastaajat. Vähiten tyytyväisiä nuorten koulutukseen hakeutumisessa saatavaan tukeen olivat Uudenmaan ja Pohjanmaa vastaajat ja tyytyväisimpiä olivat Pohjois-Karjalan ja Kainuun edustajat.

4.5 Hakeutumisvelvoitteen vaikutukset nuorten toimintaan viranomaisten näkökulmasta

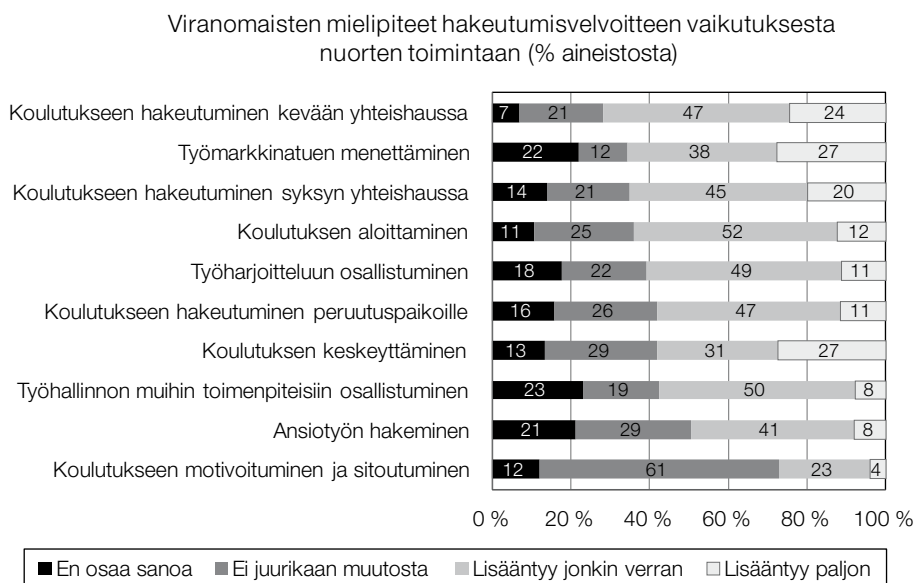
VAIKUTUS NUORTEN TOIMINNAN ERI OSA-ALUEISIIN

Tutkimuksessa päätehtävänä on selvittää hakeutumisvelvoitteen vaikutuksia nuorten opintoihin hakeutumiseen, opintojen aloittamiseen ja keskeyttämiseen sekä

nuorten työttömyysaikaisen työmarkkinatuen menettämiseen ja sen vaikutukseen nuorten palveluiden käyttöön.

Viranomaiskyselyyn vastaajista enemmistö piti yleisimpänä koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksena sitä, että nuoret hakeutuvat enenevästi koulutukseen kevään yhteishaussa. Noin 70 % vastaajista arvioi, että hakeutumisvelvoitteen myötä koulutukseen hakeutuminen lisääntyy jonkin verran tai paljon. Yli 60 % vastaajista koki, että koulutukseen hakeutumisvelvoite on lisännyt nuorten työmarkkinatuen menettämistä, koulutukseen hakeutumista syksyn yhteishaussa ja koulutuksen aloittamista. Noin 60 % viranomaisista arvioi koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisänsen nuorten työharjoitteluun osallistumista, koulutukseen hakeutumista peruutuspaikoille, koulutuksen keskeyttämistä ja työhallinnon muihin palveluihin kuin työharjoitteluun osallistumista. Noin 50 % koki velvoitteen vaikuttavan nuorten hakeutumiseen ansiotyöhön ja noin 30 % nuorten koulutukseen motivoitumiseen ja sitoutumiseen.

Kuvio 21. Viranomaisten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksista (N=605~610)

Ammatillisten oppilaitosten ja TE-toimistojen edustajat arvioivat yleisimmin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten hakeutumista opiskelemaan kevään yhteishaussa. Heistä noin 60 % koki velvoitteen lisäävän jonkin verran tai paljon opintoihin hakeutumista keväisin. Hakeutumisvelvoitteen vaikutuksen kevään yhteishaussa hakeutumiseen kokivat vähäisimmäksi peruskoulujen edustajat. Heistä noin 30 % arvioi hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten hakeutumista opiskelemaan kevään yhteishaussa. Noin puolet ammattikorkeakoulujen ja vajaa puolet lukioiden

edustajista koki hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten koulutukseen hakemista kevään yhteishaussa. Ammatillisten oppilaitosten edustajat arvioivat hakuvelvoitteen vaikuttavan muita vastaajia yleisemmin myös nuorten hakeutumiseen syksyn yhteishaussa. Ammatillisten oppilaitosten edustajista vain noin 8 % arvioi koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten hakeutumista opintoihin syksyn yhteishaussa, kun tätä mieltä oli jopa 60 % muiden organisaatioiden edustajista.

Vastaajan aseman mukaan tarkasteltuna noin 80 % TE-toimistojen ja oppilaitosten johtajista arvioi velvoitteen lisäävän nuorten koulutukseen hakeutumista syksyn yhteishaussa. TE-toimistojen ja oppilaitosten työntekijöistä noin 60 % uskoi velvoitteen vaikuttavan näin. Ammatillisten oppilaitosten edustajat arvioivat muita useammin (noin 80 % tästä ryhmästä) hakuvelvoitteen lisäävän myös nuorten hakeutumista peruutuspaikoille. Hakeutumisvelvoitteella arvioivat olevan vähiten vaikutusta TE-toimistojen edustajat, joista keskimäärin noin 40 % arvioi velvoitteen lisäävän nuorten hakeutumista peruutuspaikoille. Oppilaitosten johtajista noin 80 % koki hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten hakeutumista koulutukseen peruutuspaikoille, kun vastaavaa mieltä oli vajaa kaksi kolmasosa TE-toimiston johtajista ja oppilaitosten työntekijöistä sekä vastaavasti noin kaksi viidesosaa TE-toimiston työntekijöistä.

Ammattioppilaitosten edustajat kokivat yleisimmin (noin kolme neljäsosaa tämän ryhmän vastaajista), että hakeutumisvelvoite vaikuttavaa myönteisesti nuorten koulutusten aloittamiseen. Hakeutumisvelvoitteen vaikutuksen nuorten koulutukseen aloittamiseen arvioivat vähäisimmäksi ammattikorkeakoulujen edustajat, joista noin vajaa puolet koki hakeutumisvelvoitteen lisäävän opintojen aloittamista. Muiden organisaatioiden edustajista noin kolme viidesosaa koki hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten opintojen aloittamista. Noin kolmasosa peruskoulujen, ammatillisten oppilaitosten ja TE-toimistojen edustajista koki koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten koulutukseen motivoitumista ja sitoutumista, kun tätä mieltä oli noin kymmenesosa lukioden ja ammattikorkeakoulujen edustajista. TE-toimistojen johtajat arvioivat muita vastaajia useammin koulutuksen hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten koulutusten aloittamista sekä koulutukseen motivoitumista ja sitoutumista. TE-toimistojen johtajista noin kaksi viidesosaa arvioi hakuvelvoitteen lisäävään nuorten koulutukseen motivoitumista, kun vastaavaa mieltä oli noin neljäsosa oppilaitosten johtajista ja työntekijöistä. Hakeutumisvelvoitteen arvioivat lisäävän koulutuksen keskeyttämistä yleisimmin ammattikorkeakoulujen ja TE-toimistojen edustajat, joista noin kolme neljäsosaa arvioi hakeutumisvelvoitteen lisäävän opintojen keskeyttämistä. Sen sijaan peruskoulujen ja lukioden edustajat kokivat muita harvemmin hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten opintojen keskeytyksiä. TE-toimistojen johtajista ja työntekijöistä noin 70 % arvioi hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten koulutusten keskeyttämisiä, kun vastaavaa mieltä oli 50 % oppilaitosten johtajista ja työntekijöistä.

Koulutuksen hakuvelvoitteen vaikutuksen nuorten osallistumiseen työharjoitteluun arvioivat suurimmaksi TE-toimistojen edustajat, joista noin kolme neljäsosaa

arvioi hakeutumisvelvoitteen lisäävän tätä. Vähäisimmäksi koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksen nuorten työharjoitteluun kokivat ammattikorkeakoulujen edustajat, joista noin kolmasosa arvioi velvoitteen lisäävän työharjoitteluun osallistumista. Lukioden edustajista vajaa puolet arvioi hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten työharjoitteluihin osallistumista. Peruskoulun edustajat arvioivat hieman muita vastaajia useammin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten ansiotyöhön hakeutumista.

TE-toimistojen edustajat arvioivat oppilaitosten edustajia useammin hakuvelvoitteen lisäävän nuorten työmarkkinatuen menettämistä. TE-toimiston edustajista noin 80 % kertoi koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten työmarkkinatuen menettämistä. Ammatillisten oppilaitosten ja lukioden edustajista noin 60 % ja ammattikorkeakoulujen ja peruskoulujen edustajista noin 50 % arvioi työmarkkinatuen menettämisen lisääntyvän velvoitteen vuoksi. TE-toimistoissa ja oppilaitoksissa ei ollut vastaajan aseman mukaista eroa näissä hakeutumisvelvoitteeseen liittyvissä näkemyksissä.

Kyselyyn vastanneilta tiedusteltiin, miten suureen joukkoon heidän omista asiakasnuoristaan koulutukseen hakeutumisvelvoite vaikuttaa. Vastaajia pyydettiin esittämään arvionsa prosenttiosuuksina. Yleisimmin arvioitiin tapahtuvan työmarkkinatuen menettämistä ja koulutukseen hakeutumista vain säädöksen takia. Näin koettiin tapahtuneen reilulle neljäsosalle omista asiakkaista. Koulutukseen hakeutumista paikkoihin, joihin ei haluta, arvioidaan tapahtuvan noin neljäsosalla asiakkaista. Yhtä usein hakeutumisvelvoitteen arvioidaan lisäävän nuorten työnhaun aktivoitumista. Noin viidesosan asiakasnuorista arvioitiin pääsevän koulutukseen, jonka suorittamiseen heillä ei ole motivaatiota. Samansuuruisen osuuden arvioitiin keskeyttävän koulutuksen. Noin kymmenesosan asiakasnuorista arvioitiin katoavan viranomaisten palveluista koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vuoksi.

Taulukko 61. Arvio asiakkaiden osuudesta, jolle koulutukseen hakeutumisen velvoitteella on vaikutusta (% aineistosta).

Osuus asiakkaista	Keskiarvo %	Lukumäärä	Mediaani %	Minimi %	Maksimi %
Työmarkkinatuen menettäminen	29	456	20	0	100
Koulutukseen hakeutuminen vain säädöksen takia	27	479	20	0	100
Koulutukseen hakeutuminen paikkoihin, joihin ei haluta	24	484	20	0	100
Työnhakuun aktivoituminen	22	454	15	0	100
Pääseminen koulutukseen, jonka suorittamiseen ei ole motivaatiota	20	471	15	0	100
Koulutuksen keskeyttäminen	18	463	10	0	100
Viranomaisten palveluista katoaminen	12	440	5	0	100

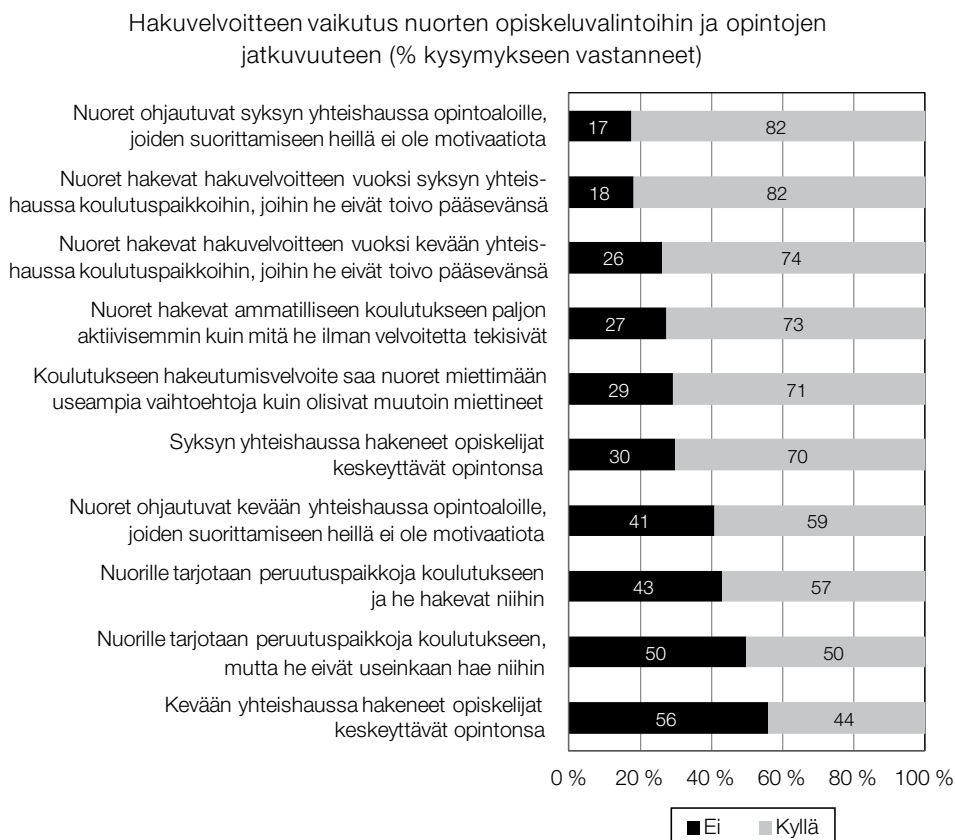
VAIKUTUS NUORTEN OPISKELUUN LIITTYVIIN VALINTOIHIIN

Viranomaisilta, jotka arvioivat koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisänsäen jos-sain määrin tai paljon nuorten opintoihin hakeutumista, siellä aloittamista ja opin-toihin motivoitumista tai opintojen keskeyttämistä, tiedusteltiin tarkemmin mieli-piteitä näistä teemoista.

Kyselyyn vastanneita pyydettiin arvioimaan, millaisia vaikutuksia koulutukseen hakeutumisen velvoitteella on ollut nuorten opiskeluvalintoihin ja opintojen jatku-vuuteen. Viranomaiskyselyssä olleeseen kysymykseen vastanneista noin 80 % arvioi hakuvelvoitteen vaikuttavan nuorten ohjautumiseen syksyn yhteishaussa opinto-paikoille, joiden suorittamiseen heillä ei ole motivaatiota tai hakevan syksyn yhteis-haussa paikoille, joihin he eivät toivo pääsevänsä. Noin 70 % kysymykseen vastan-neista arvioi, että nuoret hakevat kevään yhteishaussa paikoille, jonne he eivät toivo pääsevänsä tai että syksyn yhteishaussa hakeneet keskeyttävät opintonsa. Lisäksi noin 70 % vastaajista arvioi, että nuoret hakevat ammatilliseen koulutukseen haku-velvoitteen myötä aktiivisemmin opiskelemaan kuin he hakisivat ilman velvoitetta ja miettivät useampia koulutusvaihtoja kuin he pohtisivat ilman hakemisen velvoitta-vuutta. Kysymykseen vastanneista noin 60 % arvioi nuorten hakevan kevään yhteis-haussa paikkoihin, joiden suorittamiseen nuorilla ei ole motivaatiota tai hakevan peruutuspaikkoja koulutukseen. Kysymykseen vastanneista noin 50 % kertoi nuo-rille tarjottavan peruutuspaikkoja koulutukseen, mutta nuorten jättävän hakeutu-matta niihin. Vastaajista noin 40 % arvioi kevään yhteishaussa opiskelemaan hake-neiden nuorten keskeyttävän opintonsa siitä syystä, että he ovat hakeutuneet paik-koihin velvoitteen vuoksi.

Oppilaitosten johtajat arvioivat hieman muita ryhmiä useammin nuorten hakeu-tuvan ammatilliseen koulutukseen velvoitteen vuoksi kuin mitä he hakisivat ilman velvoitetta. Kysymykseen vastanneet TE-toimiston johtajat ja työntekijät arvioivat oppilaitosten edustajia useammin, että nuorten hakeutuminen syksyn yhteishaussa velvoitteen vuoksi sellaisen koulutukseen, jonne eivät toivo pääsevänsä tai joiden suorittamiseen heillä ei ole motivaatiota, lisääntyy. TE-toimiston työntekijät arvioi-vat muita harvemmin, että nuoret hakevat velvoitteen vuoksi koulutuksen peru-u-tuspaikoille ja muita ryhmiä useammin, että nuoret eivät hakeudu heille tarjotuille peruutuspaikoille. Lisäksi TE-toimiston työntekijät arvioivat muita vastaajia useam-min kevään ja syksyn yhteishaussa hakeneiden opiskelijoiden keskeyttävän opinnot.

Kuvio 22. Viranomaisten mielipiteet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vai-
hutuksista nuorten opintoihin (N=605~610)

Niitä kyselyyn vastanneita, jotka arvioivat koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikuttavan nuorten opintoihin liittyvään käyttäytymiseen, pyydettiin arvioimaan sitä, mikä on heidän näkemyksensä perusteella koulutukseen hakeutumisvelvoitteen yleisin vaikutus nuorten kouluttautumiseen liittyvissä asioissa.

Viranomaiset pitivät yleisimpänä koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksena sitä, että sen myötä nuoret hakeutuvat ammatilliseen koulutukseen aktiivisemmin kuin he tekisivät ilman hakuvelvoitetta. Kolmanneksi yleisimmin mainittiin ensisijaiseksi hakuvelvoitteen vaikutukseksi se, että velvoite saa nuoret miettimään useampia koulutusvaihtoehtoja. Toisaalta myös syksyn yhteishaun ongelmallisuus eli nuorten hakeutuminen syksyn yhteishaussa paikkoihin, joihin he eivät toivo pääsevänsä, mainittiin toiseksi yleisimmin hakuvelvoitteen ensisijaiseksi vaikutukseksi. Toiseksi yleisimmäksi hakuvelvoitteen vaikutukseksi mainittiin se, kuinka koulutukseen hakeutumisvelvoite saa nuoret miettimään useampia vaihtoehtoja kuin olisivat muutoin miettineet. Kolmanneksi yleisimmäksi koulutukseen

hakeutumisvelvoitteen vaikutukseksi arvioitiin tyypillisimmin se, että syksyn yhteishaussa hakeneet opiskelijat keskeyttävät opintonsa.

Taulukko 62. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen yleisimmät vaikutukset nuorten opiskeluun liittyvissä asioissa (% kysymykseen vastanneet)

Sijoitus	yleisin vaikutus		toiseksi yleisin		kolmanneksi yleisin	
	%	lkm	%	lkm	%	lkm
Nuoret hakevat ammatilliseen koulutukseen paljon aktiivisemmin kuin mitä he ilman velvoitetta tekisivät	29 %	120	9 %	37	7 %	29
Nuoret hakevat hakuvelvoitteen vuoksi syksyn yhteishaussa koulutuspaikkoihin, joihin he eivät toivo pääsevänsä	17 %	68	16 %	64	11 %	43
Koulutukseen hakeutumisvelvoite saa nuoret miettimään useampia vaihtoehtoja kuin olisivat muutoin miettineet	15 %	62	20 %	80	7 %	28
Nuoret hakevat hakuvelvoitteen vuoksi kevään yhteishaussa koulutuspaikkoihin, joihin he eivät toivo pääsevänsä	11 %	47	12 %	47	8 %	33
Nuoret ohjautuvat syksyn yhteishaussa opintoaloille, joiden suorittamiseen heillä ei ole motivaatiota	9 %	35	15 %	59	13 %	50
Nuoret ohjautuvat kevään yhteishaussa opintoaloille, joiden suorittamiseen heillä ei ole motivaatiota	6 %	23	9 %	37	13 %	49
Syksyn yhteishaussa hakeneet opiskelijat keskeyttävät opintonsa	6 %	23	9 %	37	15 %	59
Kevään yhteishaussa hakeneet opiskelijat keskeyttävät opintonsa	4 %	15	4 %	15	9 %	36
Nuorille tarjotaan peruutuspaikkoja koulutukseen ja he hakevat niihin	3 %	13	5 %	19	12 %	47
Nuorille tarjotaan peruutuspaikkoja koulutukseen, mutta he eivät useinkaan hae niihin	1 %	4	3 %	11	4 %	15
Yhteensä	100	410	100	406	100	389

HAKEUTUMISVELVOITTEEN VAIKUTUSTEN ILMENEMINEN ERI KOULUTUSALOILLA

Tutkimuksessa on ollut yhtenä tehtävänä kartoittaa haettavien koulutusvaihtoehtojen määrän ja koulutusasteen muutostarpeita. Tietoa nykytilanteesta ja muutostarpeista haettiin oppilaitoksille ja TE-toimistoille suunnatun kyselyn avulla. Kyselyyn vastanneita oppilaitosten edustajia, jotka arvioivat koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisänneen nuorten koulutukseen hakeutumista, opintojen aloittamista ja/tai keskeyttämistä, pyydettiin kertomaan näkemyksiään hakeutumisvelvoitteen vaikutuksista eri koulutusaloilla.

Kyselyssä tiedusteltiin, millä koulutusaloilla on ilmennyt hakeutumisvelvoitteesta johtuvia ongelmia koulutukseen hakeutumisessa. Kysymykseen vastanneet nostavat esille ammatillisissa oppilaitoksissa luonnonvara- ja ympäristöalan sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan, joilla koettiin olevan eniten vaikeuksia velvoitteen vuoksi

nuorten opintoihin hakeutumisessa. Ammattikorkeakouluissa luonnonvara- ja ympäristöala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala ovat puolestaan niitä koulutusaloja, joilla koettiin olevan vähiten hakeutumisvelvoitteesta aiheutuvia vaikeuksia opintoihin hakeutumisvaiheessa. Vastaajien mukaan yleisimmin hakeutumisvelvoitteen negatiivisia vaikutuksia on ilmennyt ammattikorkeakouluihin hakeutumisessa kulttuurialalla, yhteiskuntatieteiden-, liiketalouden ja hallinnon alalla sekä luonnontieteiden alalla.

Taulukko 63. Hakuvelvoitteen vaikutus opintoihin hakeutumiseen eri koulutusaloilla (% aineistosta).

Opintoihin hakeutuminen	Ammatillinen oppilaitos		Ammattikorkeakoulu	
	%	lkm	%	lkm
Humanistinen ja kasvatustal	58	22	58	22
Kulttuuriala	58	28	65	31
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	55	36	61	40
Luonnontieteiden ala	57	25	61	27
Tekniikan ja liikenteen ala	68	66	55	53
Luonnonvara- ja ympäristöala	84	51	31	19
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	60	33	56	31
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	85	69	28	23

Kyselyyn vastanneita pyydettiin arvioimaan myös sitä, millä koulutusaloilla ilmenee yleisimmin hakeutumisvelvoitteesta aiheutuvaa vähäistä motivoitumista opintoihin ja opintojen keskeyttämistä. Myös koulutukseen motivoitumisessa ja opintojen keskeyttämisessä oli ammatillisissa oppilaitoksissa eniten vaikeuksia matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla sekä luonnonvara- ja ympäristöaloilla. Ammattikorkeakouluissa nuorilla oli hakeutumisvelvoitteesta johtuvia vaikeuksia motivoitua opintoihin ja suorittaa ne loppuun yleisimmin yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon, humanistisella ja kasvatustalalla sekä tekniikan ja liikenteen koulutusalalla.

Taulukko 64. Hakuvelvoitteen vaikutus opintoihin motivoitumiseen ja keskeyttämiseen eri koulutusaloilla (% aineistosta).

Opintoihin motivoituminen ja keskeyttäminen	Ammatillinen oppilaitos		Ammattikorkeakoulu	
	%	lkm	%	lkm
Humanistinen ja kasvatustal	65	20	55	17
Kulttuuriala	66	25	50	19
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	61	44	56	40
Luonnontieteiden ala	64	23	44	16
Tekniikan ja liikenteen ala	64	69	53	57
Luonnonvara- ja ympäristöala	80	36	31	14
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	73	27	43	16
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	89	67	24	18

Lisäksi kaikkia kyselyyn vastanneita, jotka arvioivat hakeutumisvelvoitteen lisäävän vähintään jossain määrin opintoihin hakeutumista, aloittamista ja motivoitumista, pyydettiin kertomaan, minkä ammattialojen koulutuksessa he ovat havainneet hakeutumisvelvoitteesta aiheutuvia opintoihin motivoitumiseen ja keskeyttämiseen liittyviä ongelmia. Ongelmallisia koulutusaloja koskevaan avokysymykseen saatiin 196 vastausta.

Kysymykseen vastanneet lukioiden edustajat nostivat esille kaupallisen ja teknisen alan opinnot kuten tietotekniikan, sähkötekniikan sekä tradenomin ja liiketalouden ammattikorkeakouluopinnot niiksi opintoaloiksi, joissa he ovat nähneet yleisimmin hakuvelvoitteesta johtuvia ongelmia.

Ammattioppilaitosten edustajat kertoivat hakeutumisvelvoitteen vuoksi haasteellisia olevan niiden koulutusalojen, joihin nuorten on helppo päästä opiskelemaan matalilla sisäänpääsyasteilla ja usein ilman sisäänpääsykokeita. Ammattioppilaitoksista nostettiin esille keskimääräistä ongelmallisimpina aloina luonnonvara-ala, tekniikan ala sekä matkailu- ja ravitsemisalan koulutukset. Tekniikan alalta mainittiin tietotekniikan lisäksi haasteellisiksi koulutusaloiksi yleisesti kone- ja metallitekniikka, mutta vastauksissa kerrottiin myös kone- ja prosessialan, puualan, autoalan ja prosessinhoitajan koulutuksissa havaituista haasteista. Vaikeuksia aiheutti opinnoissa se, että nuorilla matematiikan osaaminen on heikkoa eivätkä nuoret kykene tekemään töitä tietokoneella, vaikka pelaaminen kiinnostaa heitä. Ravintola-alalla vaikeuksia aiheutti todellisuuden eroavuus nuoren ennako-odotuksista. Ongelmana ammatillisissa oppilaitoksissa pidettiin lyhyiden tutkintojen puuttumista nuorilta ja lukuaineiden osuutta ammatillisissa opinnoissa. Vastauksissa kerrottiin, kuinka ammattialaa voi olla vaikea määrittää, mutta suurien keskeyttämis- ja eroamismäärien arvioitiin johtuvan hakuvelvoitteesta aiheuttamasta heikosta motivaatiosta ja heikosta kyvystä opintoihin. Joissakin vastauksissa nostettiin esille sosiaali- ja terveysalan opinnoista lähihoitajakoulutus, joka on tyypillisesti mukana syksyn yhteishaussa. Vastauksissa kerrottiin myös syksyn yhteishaussa valittavana olevaan koulutukseen ja talouskouluun liittyvistä hakuvelvoitteen lieveilmiöistä.

"Prosessiteollisuus, syksyn yhteishaku. Kokkikoulutus: alan todellisuus ei vastaa mielikuvia. Datanomi: ala vaativampi kuin hakijoiden mielikuvissa."

"Niissä koulutuksissa, joihin on helppo päästä esim kokki ja merkonomikoulutus. Monet taktikoidessaan hakevat koulutuksiin, joissa on pääsykoe. Pääsykokeeseen tulematta jättäminen johtaa aina tilanteeseen, jossa koulutuspaikkaa ei saa, mutta nimellisesti tulee täytettyä yhteishakuvelvoite."

"Nähdäkseni eniten keskeytetään opintoja aloilla, joihin ei ole pääsykokeita (liiketalous, matkailu-, ravitsemis- ja talousala), mutta suuria ongelmia on lähes kaikilla aloilla (niilläkin, jonne on vaikea päästä esim. jotkut kulttuurialat)."

"Tarjoilijan koulutus. Meillä on yleensä syksyllä nimelistassa 18 nimeä aloittavassa ryhmässä. Paikalle saapuu 12 aloittavaa, soitellaan, kysellään perään ja selvitetään. Yleensä vastaus on että eivät tule."

"Humanistinen ala, nuoriso ja vapaa-aika; nuoret jatkavat nuoruudessa elämistä, eivät koe olevansa ammattiin valmistavassa koulutuksessa. Matkailuun on helppo tulla, työ vaatii itsenäistä otetta, kaikilla ei vielä valmiutta."

Ammattikorkeakoulujen edustajat nostivat selvästi yleisimmin esille tietotekniikan ja tekniikan alat niiksi koulutusaloiksi, joilla näkyy hakeutumisvelvoitteesta aiheutuvia ongelmia. Vastauksissa tuli esille myös matkailu- ja ravitsemisalana ja liikennealan haasteellisuus. Ammattikorkeakouluissa oli nähty sosiaali- ja terveysalalle hakeutumista ilman kiinnostusta ja toiveita alalle pääsemisestä sekä liiketalouden ammattikorkeakouluopintoihin hakeutuneiden motivoitumattomuutta alalle.

"Tietotekniikka ja tietojenkäsittely ovat aloja, johon hakeudutaan kun muu ei ole tullut mieleen. Ajatus monellakin: 'Olenhan minä tietsikalla pelannut jo paljon, joten se varmaan onnistuu helpoiten'".

"Tekniikan alalla (esim. tietotekniikka, puutekniikka), sillä sinne päätyvät lukiossa pitkässä matematiikassa hyvin pärjänneet tytöt, jotka eivät todellisuudessa alalle halua. Sama koskee esimerkiksi tradenomi-opintoja. Näkyy jonkin verran myös tietojenkäsittelyn keväällä alkavissa ryhmissä."

Peruskoulun edustajat toivat esille tekniikan alaan, keittiöalaan ja kaupalliseen aloihin liittyviä haasteita. Tekniikan alalla oli ollut haasteita etenkin metallialan koulutuksessa sekä auto- ja konealan koulutuksessa, jonne nuoret voivat päästä alle 6 keskiarvolla. Metallialalla ongelmia aiheutti se, että alan koulutukseen ohjautuu koulussa heikosti menestyneitä ja joustavassa haussa sinne valikoituvia nuoria miehiä. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen kannalta esille tuotiin ongelmallisina koulutusaloina datanomin ja kokin ammatit. Myös sosiaali- ja terveysalalla todettiin olevan haasteita, jotka johtuvat sen sijoittumisesta syksyn yhteishakuun. Vastauksissa tuotiin esille, kuinka ongelmia on etenkin aloilla, joille pääsee heikolla keskiarvolla ja joille ohjautuvat alalle motivoitumattomat nuoret, joilla koulutusala on ollut toisena tai kolmantena vaihtoehtona.

"Amk koulutuksiin (kulttuuri) haetaan, mutta ei päästä, joten ei aiheuta ehkä opiskelumotivaatio-ongelmaa. Hum. ja kasvatusalalla sekä sote.alalla näin voisi olla (halu opettajaksi tai lääkäriksi yliopistoon ja kun ei pääse, niin 'pakotettu' varavaihtoehto on amk)."

"Tuo syksyn yhteishaku on ongelmallinen, koska aloituspaikkoja on ollut lähinnä sosiaali- ja terveysalalla ja tämä ala ei kiinnosta monia poikia. Teknisen puolen aloilla ei löydy

kuin syksyn aloituspaikkoja. Jos velvoitetta laajennetaan, pitää olla myös todellisia vaihtoehtoja.”

TE-toimiston edustajat toivat vastauksissaan yleisesti esille koulutusvelvollisuuden kannalta samoja ammattialoja, joita myös oppilaitosten edustajat pitivät haasteellisina. Vastauksissa kerrottiin hakeutumisvelvoitteen näkyvän etenkin hotelli- ja ravintola-alalla. Hotelli- ja ravintola-ala mainittiin alaksi, jossa on näkynyt ongelmia etenkin pojilla. Yleisesti tuotiin esille myös teknisillä aloilla kuten kone- ja metallialalla sekä kaupallisen alan ja sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa ilmeneviä hakeutumisvelvoitteeseen liittyviä haasteita. Tekniikan aloilta mainittiin metallin lisäksi puu- ja auto-ala sellaisiksi opintolinjoiksi, joilla on koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta johtuvia ongelmia. TE-toimiston edustajat mainitsivat myös ammattikorkeakouluista haasteellisiksi aloiksi tekniikan alaan liittyvät mediatekniikan ja tietotekniikan insinöörin koulutukset, joilta keskeytetään hakeutumisvelvoitteeseen liittyvien syiden vuoksi. Sosiaali- ja terveysala mainittiin joissakin vastauksissa sellaiseksi opintoalaksi, jolla on miesvaltaisiin linjoihin verrattuna vähemmän keskeyttämiä. Toisaalta sosiaali- ja terveysalalla näkyvät koulutukseen hakeutumisvaiheen ongelmat, kun nuoret tekevät pääsykokeissa tietoisesti tuloksia, joilla eivät pääse opiskelemaan.

TE-toimiston edustajat kertoivat motivoitumattomana alalle joutumisen ja nuorten odotuksiin verrattuna suuremman opintojen teoriapainotteisuuden olevan syitä, joiden vuoksi opinnot keskeytetään. Etenkin nuorimpien hakijoiden kerrottiin tekevän valintoja sen perusteella, mikä on kulloinkin muotiala. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen kannalta haasteellisia olivat vastaajien mukaan perustutkinnot, joissa on alkuvaiheessa paljon teoriaa ja joissa käytännön työ on alan imagoa vähemmän hohdokasta. Nuoret eivät osaa arvioida omia taitojaan, mikä vaikeuttaa opinnoissa pärjäämistä. Tämä näkyy etenkin poikavoittoisilla koulutusaloilla kuten kone- ja metallialalla, sähköalalla ja rakennusosalalla, joissa kerrottiin tulevan ongelmakeksi nuorten matematiikan taitojen ja kädentaitojen puutteellisuus. Nuoret keskeyttävät vähemmän suosituilta linjoilta, joille ohjataan ilman koulutuspaikkaa jääneitä nuoria, jotka eivät ole motivoituneet kyseisen ammatin opiskeluun. Yhtenä esimerkkinä nykyisin epäsuositusta alasta esitettiin paperiteollisuuden koulutusala, jonne on ohjattu muualle opiskelemaan pääsemättömiä nuoria.

”Media-assistentti> täysin turha koulutus, ei kouluta mihinkään varsinaiseen ammattiin, opinnot alan sillisalaatti. Opiskelijat pettyvät sisältöön ja opetukseen ja keskeyttävät. 2. tekniset alat/metalli, sähkö. Usein poikavaltaisia aloja, keskeyttämisen syynä yleinen motivoimattomuus opintoihin. 3. ravintola-alan opinnot. Sinne on hakeuduttu usein kun ei ollut muuta vaihtoehtoa/se tuntui helpolta/kaverit hakivat. Keskeyttämisen syinä motivoimattomuus. Keskeyttämissyynä mielenterveydelliset ongelmat kaikilla aloilla.”

”Ei niin suosituilla aloilla, jonne sitten ‘joudutaan’ kun muualle ei pääse: esim. tällä aluella; laboratorioala, catering. Tai sitten esim. merkonomi, datanomi, kun opinnoissa

on paljon teoriaa ja se yllättää opiskelijan, harhakuva kun hakenut ammatilliseen koulutukseen, että se olisi paljon enemmän ammatillista koulutusta, ei teoriapainotteista.”

VAIKUTUS NUORTEN PALVELUIDEN KÄYTTÖÖN

Niitä kyselyyn vastanneita, jotka arvioivat koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten palveluiden käyttöä ja toimintaa, pyydettiin arvioimaan tarkemmin, millä tavalla velvoite on käytännössä vaikuttanut nuorten käyttäytymiseen.

Vastaajia pyydettiin laittamaan tärkeysjärjestykseen, mitä vaikutuksia he pitivät yleisimpinä. Viranomaisten arvioiden mukaan koulutukseen hakeutumisvelvoite vaikuttaa yleisimmin nuorten käymiseen oppilaitoksen uraohjauksessa, nuorten hakeutumiseen työharjoitteluun sekä nuorten käymiseen TE-toimiston ammatinvalinnanohjauksessa tai koulutusneuvonnassa. Nuorten asioiminen TE-toimiston ammatinvalinnanohjauksessa tai koulutusneuvonnassa mainittiin toiseksi yleisimpänä koulutuksen hakeutumisvelvoitteen aiheuttamana vaikutuksena nuorten palveluiden käytössä. Kolmanneksi yleisimmin hakuvelvoitteen vaikutuksen kerrottiin näkyvän lisääntyneenä nuorten osallistuminena muihin koulutuspaikan valinnassa auttaviin palveluihin kuten nuorten työpajatoimintaan, projekteihin tai kursseille.

Taulukko 65. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen yleisimmät vaikutukset nuorten tuen ja palveluiden käyttöön liittyvissä asioissa (% kysymykseen vastanneista).

Sijoitus	yleisin vaikutus		toiseksi yleisin		kolmanneksi yleisin	
	%	lkm	%	lkm	%	lkm
Nuoret käyvät oppilaitoksessa uraohjauksessa	33 %	154	8 %	39	9 %	42
Nuoret hakevat työharjoittelupaikkaa TE-toimistosta, työpajalta tai projektista tarjotaan nuorille työharjoittelupaikkaa	27 %	123	25 %	115	18 %	82
Nuoret käyvät TE-toimistossa ammatinvalinnanohjauksessa tai koulutusneuvojan luona	20 %	92	28 %	133	22 %	104
Nuoret hakeutuvat itse ansiotyöhön	12 %	55	14 %	64	22 %	101
Nuoret osallistuvat muihin koulutuspaikan valinnassa auttaviin palveluihin (esim. nuorten työpaja, projekti, kurssi)	9 %	40	25 %	116	30 %	139
Yhteensä	100 %	464	100 %	467	100 %	468

KOULUTUKSEEN HAKEUTUMISVELVOITTEEN VAIKUTUKSET TYÖMARKKINATUEN KÄYTTÖÖN

Työmarkkinatuen menettämiseen liittyvät syyt

Tutkimuksen tehtävänä on ollut selvittää koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutuksia ja sen vaikutuksia työttömyysaikaisen työmarkkinatuen menettämiseen ja nuorten TE-toimiston palvelujen käyttöön.

Kyselyyn vastanneita TE-toimistojen edustajia pyydettiin arvioimaan, mitkä ovat yleisimpiä tilanteita, jotka aiheuttavat sen, että nuori menettää työmarkkinatuen. Kysymykset pohjautuvat TE-toimiston virkailijoille annetun ohjeistuksen osa-alueisiin. Viranomaiskyselyn mukaan nuoret menettävät yleisimmin työmarkkinatuen ammatilliseen koulutukseen hakematta jättämisen vuoksi sekä ammatillisesta koulutuksesta kieltäytymisen, eroamisen tai omasta syystä erottamisen takia. Toiseksi yleisimmäksi työmarkkinatuen menettämisen syyksi mainittiin tavallisimmin ammatillisesta koulutuksesta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen. Kolmanneksi yleisimmäksi mainittuja syitä olivat tavallisimmin kieltäytyminen työharjoittelusta, työkokeilusta, kuntoutuksesta tai julkisen työvoimapalvelun keskeyttäminen sekä työvoimakoulutuksesta kieltäytyminen, eroaminen tai erottaminen.

Taulukko 66. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen liittyvät yleisimmät syyt nuoren työmarkkinatuen menettämiseen (% kysymykseen vastanneista).

Sijoitus	yleisin syy		toiseksi yleisin syy		kolmanneksi yleisin syy	
	%	lkm	%	lkm	%	lkm
Ammatilliseen koulutukseen hakematta jättäminen	56 %	134	29 %	68	3 %	7
Ammatillisesta koulutuksesta kieltäytyminen, eroaminen tai omasta syystä erottaminen	32 %	75	52 %	123	6 %	15
Työstä kieltäytyminen, eroaminen tai erottaminen	8 %	19	2 %	5	14 %	33
Kieltäytyminen työharjoittelusta, työkokeilusta, kuntoutuksesta tai tällaisen palvelun keskeyttäminen	3 %	8	9 %	22	40 %	95
Työvoimakoulutuksesta kieltäytyminen, eroaminen tai erottaminen	1 %	2	8 %	19	36 %	85
Yhteensä	100	238	100	237	100	235

Niitä kyselyyn vastanneita, jotka arvioivat koulutukseen hakeutumisen velvoitteella olevan vaikutusta nuorten työmarkkinatuen saamiseen, pyydettiin arvioimaan, kuinka usein nuoret menettävät työmarkkinatuen. Vastajien arvioiden mukaan on tyypillistä, että nuoret menettävät oikeuden työmarkkinatukeen ammatilliseen koulutukseen hakeutumattomuuden vuoksi useammin kuin kerran.

Taulukko 67. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutus nuorten työmarkkinatuen menettämiseen (% kysymykseen vastanneista).

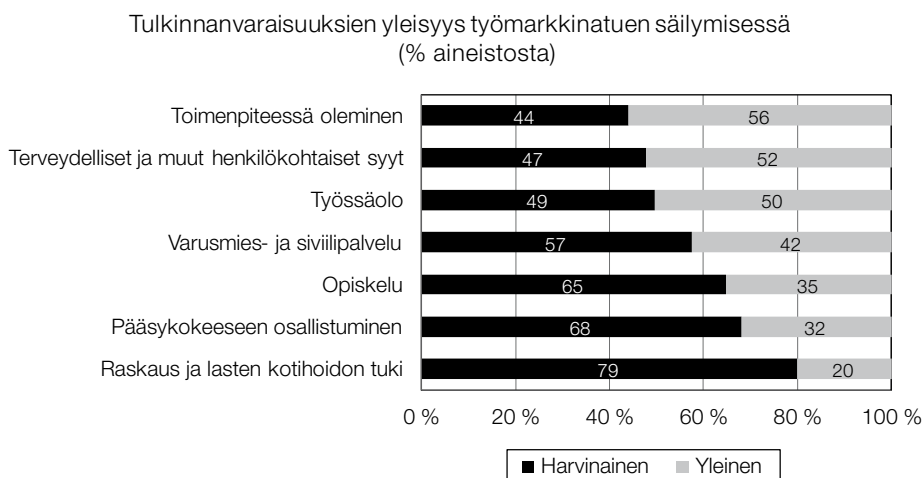
	%	Lkm
Nuoret menettävät yhden kerran oikeuden työmarkkinatukeen sen vuoksi, etteivät ole hakeutuneet ammatilliseen koulutukseen	40	145
Nuoret menettävät useamman kerran oikeuden työmarkkinatukeen sen vuoksi, etteivät ole hakeutuneet ammatilliseen koulutukseen	60	213
Yhteensä	100	358

TULKINNANVARAISUUDET NUORTEN TYÖMARKKINATUEN MENETTÄMISESSÄ

TE-toimiston edustajia pyydettiin arvioimaan, millaisissa asioissa nuorten työmarkkinatuen säilyttämisessä on ollut eniten tulkinnanvaraisuutta Reilu puolet kysymykseen vastanneista kertoi nuoren julkisessa työvoimapalvelussa olemisen olevan yleisin syy tulkinnanvaraisuuteen. Noin puolet vastaajista nosti esille terveydelliset ja muut henkilökohtaiset syyt sekä työssäolon tekijöiksi, joissa on tulkinnanvaraisuutta ammattikouluttamattomien nuorten työmarkkinatuen saamisessa. Noin 40 % vastaajista kertoi varusmies- ja siviilipalvelun aiheuttavan usein tulkinnanvaraisia tilanteita nuorten työmarkkinatuen myöntämisessä. Noin 30 % vastaajista kertoi opiskeluun ja pääsykokeeseen osallistumisen aiheuttavan tulkinnanvaraisuutta ja noin 20 % nuoren raskauden ja lasten kotihoidon tuen.

TE-toimistoissa johtajien ja työntekijöiden näkemykset erosivat toisistaan vain siinä, miten yleisenä he pitivät tulkinnanvaraisuutta nuoren työssäoloon ja etenkin julkisessa työvoimapalvelussa olemiseen suhteen. TE-toimiston johtajista 12 % arvioi nuorten julkisessa työvoimapalvelussa olemisen olevan yleinen syy työmarkkinatuen säilymistä koskeviin tulkinnanvaraisuuksiin, kun vastaavaa mieltä oli 89 % TE-toimiston työntekijöistä.

Kuvio 23. Tulkinnanvaraisuuksien yleisyys työmarkkinatuen säilymisessä (N=206~224)

Kyselyyn vastanneita TE-toimiston edustajia pyydettiin kertomaan, mitkä tekijät he arvioivat olevan yleisimpiä tulkinnanvaraisuutta aiheuttavia tilanteita työmarkkinatuen myöntämisessä nuorelle. Yleisimmin tulkinnanvaraisuutta olivat vastausten perusteella aiheuttaneet terveydelliset ja muut henkilökohtaiset syyt ja seuraavaksi eniten julkisessa työvoimapalvelussa olemiseen ja opiskeluun liittyvät tekijät. Toiseksi tavallisimmin tulkinnanvaraisuutta aiheuttava tekijä oli vastausten perusteella

nuorten työssäolossa ja julkisessa työvoimapaalvelussa oleminen. Työssä oleminen nousi myös kolmanneksi yleisimmäksi tulkinnanvaraisuutta aiheuttavaksi tekijäksi.

Taulukko 68. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta johtuvaan työmarkkinatuen menettämiseen liittyvät yleisimmät tulkinnanvaraisuudet (% kysymykseen vastanneista).

	1.		2.		3.	
	%	lkm	%	lkm	%	lkm
Terveydelliset ja muut henkilökohtaiset syyt	37 %	65	15 %	26	15 %	24
Julkisessa työvoimapaalvelussa oleminen	17 %	31	20 %	35	14 %	23
Opiskelu	15 %	27	12 %	21	17 %	28
Työssäolo	12 %	21	21 %	37	19 %	32
Varusmies- ja siviilipalvelu	11 %	19	13 %	23	13 %	22
Pääsykokeeseen osallistuminen	5 %	9	9 %	15	10 %	17
Raskaus ja lasten kotihoidon tuki	3 %	6	9 %	16	12 %	19
Yhteensä	100 %	178	100 %	173	100 %	165

TYÖMARKKINATUEN MENETTÄMISEEN LIITTYVÄT OHJEISTUKSET TE-TOIMISTOISSA

Kyselyyn vastanneita TE-toimiston edustajia pyydettiin kertomaan, onko toimipai-
kassa tehty TEM:in ohjeesta poikkeavia linjauksia siitä, milloin nuorella katsotaan
olevan työttömyysturvalaissa mainittu pätevä syy jättää hakematta koulutukseen.
TE-toimiston omia linjauksia koskevaan kysymykseen vastasi 148 henkilöä.

Miltei poikkeuksista vastauksissa kerrottiin, ettei TE-toimistossa ole poikettu kou-
lutukseen hakeutumisvelvoitteeseen ja työmarkkinatukioikeuteen liittyvistä TEMin
ohjeistuksista. Työhallinnon edustajat korostivat, että ohjeistuksesta poikkeaminen
olisi virkavirhe ja että toimistossa noudatetaan linjauksia tarkasti ja kaikki nuoret
samalle viivalle asettaen.

"Ei ole tehty mitään poikkeavia linjauksia, noudatamme kireintä mahdollista tulkintaa"

Vastauksissa korostettiin, että päätöksen tekee aina asiantuntijatiimi eli TE-toi-
miston työttömyysturvatiimi. Tyypillisimmin vastauksissa kerrottiin, kuinka toimis-
toissa noudatetaan tiukkaa linjaa ohjeistuksen noudattamisessa. Muutamassa vas-
tauksessa kerrottiin, kuinka linjaukset ja ohjeistukset ovat epäselviä, jolloin niiden
noudattaminen ei ole aivan täysin varmaa.

Yksittäisissä vastauksissa kerrottiin, kuinka ohjeistuksesta on tehty erilainen lin-
jaus tai sitä on jätetty noudattamatta hyvin harvoin.

"Ei varmaankaan, ohjeita kyllä pyritään noudattamaan. Ne ohjeistukset ovat vaan niin monimutkaiset, että on melko mahdotonta kenenkään saada selville, noudatetaanko ohjeita faktisesti vai ei."

"Jos tulkinnanvaraa on, se yleensä tulkitaan nuorelle epäedullisesti eli ettei saisi työmarkkinatukea."

"Kokemukseni mukaan on erittäin harvinaista, että nuorella katsotaan olevan hyväksyttävä syy jättää hakematta."

"Ei ole tehty, vaikka kuinka nuorten neuvojat yritämme yksittäisten nuorten kohdalla taistella niin turhaa on."

Niissä tapauksissa, joissa linjausten muutoksia oli tehty, ne olivat liittyneet väliaikaiseen tiedottamisen katkoksiin, syksyn yhteishakuun tai nuoren opiskelupaikan saamiseen tai työskentelyyn.

"Siirtymävaiheen aikataulu oli liian tiukka. Jälkikäteen oli tehtävä poikkeuspäätöksiä."

"Kevään 2010 yhteishausta ei annettu sanktioita, koska asiasta ei oltu tiedotettu hakijoita. Työvoimaneuvojatkaan eivät tienneet yhteishaun tärkeydestä harjoittelun aikana. Linjaus oli koko kaupungin yhteinen."

"Ei poikkeavia linjauksia ja edellä mainitussa luettelossa ei ole mielestäni tulkinnanvaraisuuksia, vaan tämänhetkinen laki antaa ohjeet hyväksyttäviin syihin olla hakematta/ siirtää opintojen aloittamista tms. Ainoastaan työvoimakoulutuksessa tai toistaiseksi työssä olevien kohdalla yhteishakuasiaa ei selvitetä, vain jos työ/ koulutus keskeytyy."

"Jos opiskelupaikka on jo aiemmin saatu ja aloittamista on siirretty, ei hakuvelvoitetta vaadita"

"Syksyn toisen asteen haun niukan, yksipuolisen tai kokonaan puuttuvan tarjonnan vuoksi on toimistossa jouduttu tekemään omia linjauksia."

"Syksyn yhteishaussa ei tarvitse hakea, jos on sillä hetkellä vähintään 3 kk kestävässä työvoimapolitiisessa toimenpiteessä."

Vastauksissa kerrottiin, kuinka joidenkin asiakkaiden kohdalla oltaisi haluttu tehdä poikkeava linjaus esimerkiksi nuoren terveydentilan perusteella.

"Ei tietäkseni, vaikka joidenkin kohdalla terveydelliset syyt puoltaisivat tätä."

"Tuskin on. Lakimies on antanut ohjeet, että suunnitelma täytyy ottaa huomioon, mutta käytäntö on eri. Edes terveydelliset syyt eivät välttämättä takaa poikkeavaa päätöstä."

"Mielestäni toimipaikkani noudattaa varsin tiukkaa linjaa poikkeavissa linjauksissa. Toivoisin enemmän tulkintaa terv.tila kohtaan (EMUt yms.): käytännössä kaikki koulutukset eivät ole mahdollisia."

Hyvin yksittäisesti nuorilla hyväksytään terveydelliset syyt tekijäksi, jonka perusteella he voivat jättää hakematta opiskelemaan yhteishaussa.

"Hyvin tiukkaa TEM:n linjaa vedetään ja tapauskohtaisia poikkeamia ei juuri tehdä, vaikka syytäkin olisi. Poikkeamiin ei ryhdytä todellakaan kuin erityisen selvissä tapauksissa. En tiedä sitten, pitäisikö meidän alkaa lähettää asiakkaita psykiatreille kaksi kertaa vuodessa, jotta he saisivat lääkärinlausuntoja, ettei koulutukseen hakeutuminen ole nyt ajankohtaista."

"Jos as. esim. erityisen tuen tarve, eli esim. selkeä diagnoosi, eikä yhteishaussa ole as. sopivaa er-linjaa tarjolla. Jos ammatinvalinnanohjauksessa on tehty selkeä polutus esim. kohti aikuiskoulutusta, mihin as. hyvät perustelut..esim. koulutuskokeilu, työkokeilu eli polutus selkeä yhteishaun ulkopuoliseen koulutukseen... tämä jossain tap. ollut riittävä peruste."

"Esim. on tutkittu kykytaso, ja todettu, että on erittäin heikko kyky ymmärtää niin puhuttua kuin kirjoitettuaakin tekstiä. Jos näyttää siltä, että nuori ei oikeasti ymmärrä mitä häneltä odotetaan, tai on kypsyydeltään vielä alaikäisen tasolla. Jos tukitoimia, terapiaa tms. ei ole saatavilla hankalaan elämäntilanteeseen tai taustaan. Jos on näytännyt kohtuuttomalta, ja sosiaalitoimiston kanssa ei ole saatu aikaan yhteistyötä esim. jatkuvasti vaihtuvien työntekijöiden ja pahan ruuhkautumisen vuoksi."

Erittäin harvoissa tapauksissa on joustettu hakuvelvoitteesta myös nuoren elämäntilanteen vuoksi.

"Ei ole - lähes 100%:sti on nalli napsahtanut. Muistan yhden tapauksen, jossa velvoitteen piirissä oleva nuori sai puhtaan lausunnon, koska asui ulkomailla hakuaikana eikä perheellä ollut tarkoitus muuttaa Suomeen takaisin - muutto tuli yllätyksenä."

"Näiden vuosien aikana ollut vain kerran hyväksyttävä syy (vaikea elämäntilanne). Meidän toimiston alueella ei hyväksytä mitään selityksiä sille, ettei ole koulutukseen hakeutunut. Nykyään mitkään selitykset eivät ole päteviä. Niinpä voin sanoa, että käytännössä kukaan alle 25-v ammattikouluttamaton nuori ei saa työmarkkinatukea työttömyyden ajalta. Koko turha puljaaminen täällä te-toimistossa voitaisiin korjata näin: alle 25-v ammattikouluttamaton nuori saa etuutta vain aktiivitoimien aikana. Näin monen

*työvoimaneuvojan aika ohjautuisi nuorten neuvontaan eikä ainaiseen selvityspyyntöjen kirjoittamiseen. Ei nämä nuoret kovin hyvää kuvaa viranomaisten palveluista saa tällä meiningillä. Ja näin odotusaikakin voitaisiin poistaa työttömyysturvalaista merkityksettömänä pykälänä. Tosi on, että täällä neuvojien aika kuluu määräaikojen ja odotusaikojen laskemiseen kalenteri pöydällä ja nuorten ohjaaminen jää vähälle. Eli pykälät antavat ymmärtää, että em. ryhmä kuuluisi joidenkin perusteiden mukaan työmarkkinatu-
elle. Mutta käytännössä he eivät saa nykyäänkään työttömyyden ajalta rahaa kotiin.”*

TYÖMARKKINATUEN MENETTÄMISEN VAIKUTUKSET TE-TOIMISTON JA MUIDEN PALVELUIDEN KÄYTTÖÖN

Kyselyyn vastanneilta TE-toimiston edustajilta tiedusteltiin, millaisia kokemuksia heillä on tilanteista, joissa nuoret menettävät oikeutensa työmarkkinatukeen. Vastaajia pyydettiin kertomaan esimerkiksi siitä, jatkavatko nuoret asiointia TE-toimis-
tossa. Avokysymykseen vastasi 218 henkilöä.

Palveluista putoavat nuoret

Noin puolet vastaajista kertoi, kuinka on harvinaista, että nuoret jättävät kokonaan TE-toimistossa asioinnin. Tähän on merkittävänä syynä se, että sosiaalitoimi edellyttää nuorelta työnhaun voimassaoloa ja toimeentulonsa saamiseksi nuoren on kirjaututtava TE-toimiston asiakkaaksi. Nuorten kerrotaan jatkavan asiointia alkuasuuttumuksesta huolimatta, sillä he hakeutuvat mielellään työharjoitteluun eri ammattialoihin tutustumiseksi. Nuoret käyttävät työharjoittelun ja muiden julkisten työvoimapalveluiden hankkimisen lisäksi TE-toimistoissa koulutusneuvojan palveluita etenkin syksyisin sekä ammatinvalintapsykologin palveluita. Viimeksi mainitun vastaanotolle esimerkiksi nuorten neuvojat ohjaavat työmarkkinatuen menettäneitä nuoria.

”Työmarkkinatuen menetys ei vaikuta ammatinvalinnanohjauksen asiakkaisiin, koska täällä sitoudutaan pitkäksi aikaa ohjausprosessiin, johon voi kuulua erilaisia toimenpiteitä ohjauksen aikana esim. työharjoittelua ja työkokeilua keskustelujen ja tehtävien lisäksi.”

Vaikka nuoret tulevat takaisin TE-toimiston asiakkaiksi sosiaalitoimiston kautta, tätä ns. pakotettuna ohjaamista ei pidetty hyvänä. Vastauksissa tuotiin esille myös maahanmuuttajat, mielenterveysongelmaiset ja muut erityisryhmät kohteina, joita työmarkkinatuen menettäminen ei aktivoi.

”Kyllä jatkavat asiointia, asiointi kuitenkin muuttuu alistuneeksi (esim. peruskouluttomat mamut, jotka kokevat olevansa velvollisia tekemään asioita, joita eivät ymmärrä tai johon eivät kykene tai hakemaan vaan sen takia, etteivät menetä etuuksiaan). ”

”Kyllä, koska mm. perusturva edellyttää toimeentulotukea varten Te-tsto:n asiakkuutta ja samoin Kela asumistukea varten. Kun nuorella on taustalla ongelmia kuten alkavat

mielenterveysongelmat ja alkava syrjäytyminen, voi työmarkkinatuen menetys edesauttaa em. ongelmiin yhä syvemmälle joutumista. Pahimmassa tapauksessa pelkään nuoren ajautuvan rikoksen poluille toimeentulon takia.”

Vastauksissa kerrottiin, kuinka nuorten tilannetta auttaisi oppisopimustyyppisten käytännönläheisten ja joustavien koulutusten käyttäminen. Toiveena oli myös nuorimpia ikäluokkia hyödyntävän lisäkoulutuksen järjestäminen paikkakunnilla, joilla on vähän ammattikoulutustarjontaa. Vastauksissa ehdotettiin mallia, jonka mukaan yhteishakuasioiden vuoksi työmarkkinatuen menettänyt nuori siirtyisi järjestelmään, jossa palvelut vastaisivat paremmin ryhmän tarpeita.

”Enemmistö jatkaa asiointia ja aiheuttaa harmaita hiuksia, kun harjoittelupaikkojen määrä pienillä paikkakunnilla on rajallinen. Koulutusvaihtoehtoja on saatava lisää oppisopimuksen tyyppiin (tosin ei välttämättä palkallisena), joustaviin ja käytännönläheisiin koulutuksiin! Tämä koulumuotoista opiskelua karsastava joukko menestyy aivan hyvin käytännönläheisissä, enempi tekemiseen painottuvissa opinnoissa, joissa teoriaopinnot on minimoitu.”

Asioinnin jatkaminen työmarkkinatuen menettämisestä huolimatta

Noin kolmasosassa vastauksista kerrottiin syistä ja tilanteista, joiden vuoksi nuoret eivät hae koulutuspaikkaa yhteishaussa ja menettävät oikeuden työmarkkinatukeen. Viranomaisten mukaan nuoret jättävät hakeutumatta yhteishaussa siitä syystä, että heillä ei ole ollut tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta eikä tiedossa itseä kiinnostavaa opintopaikkaa. Nuoret jättävät hakeutumatta opiskelemaan yhteishaussa myös sen vuoksi, ettei omalla koulutodistuksella uskota päästävän opiskelemaan. Esimerkkeinä jatkuvasta asiakkuudesta kerrotaan suosituille ammattialoille kuten opettajaksi, psykologiksi ja kulttuurialan koulutukseen hakeutuvista nuorista, jotka pyrkivät useaankin kertaan koulutukseen ja asioivat TE-toimistossa ainakin jonkin aikaa.

”Usein hakemattomuus yhteishaussa on nuoren oma päätös pitää välivuosi. Jotkut eivät tiedä, mitä tehdä tai mihin haluavat, jättävät hakeutumatta yhteishaussa. Huonoa kokemuksia koulusta. Osa hakee aktiivisesti työtä ja pieni osa etsii sitä oikeaa tietä. Suurin osa pyrkii siihen koulutukseen, joka on ykkössijalla. Yleensä nuoret, jos eivät saa toimeentulotukea, hakevat aktiivisesti harjoitteluun ja työvoimakoulutuksiin. Osa toimeentulotuen saajistakin hakee aktiivisesti muita vaihtoehtoja. Huonoimmassa tilanteessa ovat sellaiset nuoret, jotka eivät kiinnity mihinkään tai voimavaroja ei ole edes työnhakuun.”

”Hakeutuu esim. lukion jälkeen opettaja/psykologikoulutukseen ja epäonnistuu pääsykokeissa. TE-toimistossa voi käydä mutta ei siitä paljon hyötyä ole. Syksyllä ei hakeudu esim. talouskouluun koska se ei motivoi samalla tavoin kuin yliopistokoulutus”.

"Lukion käynyt on hakenut opiskelemaan kulttuurialoja, jonne on vaikea päästä. Väli-vuosinaan hän on tehnyt määräaikaista myyntitöitä ja työskennellyt au pairina ulko-mailla. Hän koki, ettei TE-toimisto tukenut mitenkään hänen suunnitelmaansa, joten hän ei ilmoittaudu enää työnhakijaksi. Hän pyrkii keväisin taidealalle ja jatkaa satun-naisissa ansiotöissä edelleen."

Kyselyn vastaajat kertoivat kahtia jaottelusta, jota ilmenee nuorten tilanteissa. Osa nuorista, kuten esimerkiksi kevään ylioppilaat, ovat aktiivisia, kun taas vaikeita tilanteita on mm. peruskoulun jälkeen ammatilliset opintonsa keskeyttäneillä nuo-rilla. Ylioppilaat käyttävät vastausten mukaan väli vuoden aikana hyväkseen ohja-ustalveta ja harjoittelumahdollisuuksia ja hakeutuvat seuraavana keväänä kou-lutukseen. Vastauksissa kerrottiin, kuinka ongelmallisimmat nuoret eivät itsenäi-sesti ohjautu palveluihin, mutta osa jatkaa asiointia tähdäten etenkin työharjoit-teluun, mutta myös arvosanojen korostukseen. Viranomaisten vastauksissa kerrot-tiin, kuinka jo muutoinkin heikosta asemasta työmarkkinoille pyrkivät eivät jaksa jatkaa asiakkuutta koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ja työmarkkinatuen menet-tämisen jälkeen.

"Kevään ylioppilaiden kohdalla hyvin tavallista, että eivät hae syksyn yhteishaussa opiskelemaan, koska kiinnostavia linjoja ei ole tarjolla. Nämä nuoret ovat kuitenkin usein motivoituneita työharjoitteluun, joten asiointi jatkaa em. tilanteesta huolimatta. Peruskoulun suorittaneet ovat monesti aloittaneet jonkin alan opinnot peruskoulun jäl-keen, mutta opinnot keskeytyneet, työmarkkinatuki menetetään siis jo tässä vaiheessa. Näillä nuorilla työnhaku on monesti katkolla, eivätkä he jaksa murehtia yhteishaussa hakemisesta, koska työmarkkinatukeen ei muutenkaan ole oikeutta. Osalla nuorista ei selvästikään ole tietoa siitä, miten opintojen keskeyttäminen vaikuttaa taloudelliseen tilanteeseen. Luulevat, että saavat työmarkkinatuen Kelalta."

"Erityisesti tavalla tai toisella rajoitteisten nuorten osalta nuoret eivät jatka asiointia. Heitä rangaistaan monella tavalla sanktioilla, työmarkkinatuen menetys, toimeentulo-tuen leikkaus. Jos ihminen on masentunut, heikko oppilas, ettei hänellä ole oikein edel-lytyksiä selvitä monellakaan opintoalalla, he eivät jaksa jatkaa."

"Useimmat jatkavat asiointia. Lähtevät usein esim. työmarkkinatukiharjoitteluun. Voi myös paljastua oppimiseen liittyviä ongelmia ja kouluun liittyviä pelkoja. Joskus ajatel-leet (ihan realistisesti) etteivät kuitenkaan olisi päässeet haussa koulutukseen, johon haluavat. Osa siitä tormistuu, ja lähtee korottamaan numeroita, menee talouskouluun tai saamaan lisäpisteitä ja niin edelleen."

Syksyn yhteishaku nousi monissa viranomaisten vastauksissa esille yhtenä nuor-ten työmarkkinatuen saamiseen vaikuttavana tekijänä. Nuoret menettävät oikeu-den työmarkkinatukeen usein tahattomasti, mutta myös tietoisesti jättämällä

hakeutumatta heitä kiinnostamattomaan koulutukseen syksyn yhteishaussa. Nuoret kuitenkin jatkavat usein asiointia TE-toimistossa jo siitä syystä, että asiakkuus on edellytys toimeentulotuen saamiselle.

"Ongelmia on syntynyt erityisesti tilanteissa, joissa nuorella selvät ja realistiset suunnitelmat tulevaisuuden koulutuksen ja alan suhteen. Ovat työmarkkinatoimenpiteessä esim. tev ja hakevat sitä kautta kokemusta alalta. Sitten tulee esim. syksyn yhteishaku ja sopivaa koulutusta ei ole tarjolla ja he menettävät toimenpiteen ajalta etuutensa kun eivät suostu hakemaan ns. muodon vuoksi. Vaikea motivoida nuoria näiden kokemusten jälkeen aktiivisesti työskentelemään oman uravalintansa eteen."

"Nuoret, joilla ei ole oikeutta työttömyysturvaan jättävät useammin tulematta ajanvarauksella kuin sellaiset nuoret, joilla on oikeus. Lisäksi he keskeyttävät työharjoittelun, jos he menettävät työttömyysturvan kesken harjoittelun esim. siksi etteivät ole mistä hakea syksyn yhteishaussa tai ovat hakeneet vain kahteen hakuvaihtoehtoon, koska haussa ei ole ollut kolmatta vaihtoehtoa, josta he olisivat kiinnostuneita. Syksyn haussa vaihtoehtoja on vähän."

Asiainnin väliaikaisesti tai lopullisesti päättävät nuoret

Noin neljäsosassa vastauksista todettiin, että nuoret jättävät työmarkkinatuen menettämisen jälkeen asiainnin tai ns. jojoilevat asiakkuuteen ja siitä pois. Vastauksissa kerrottiin, kuinka joillekin nuorille asiointiin tulee katkos, kun taas osa loitonnee TE-toimiston palveluista pysyvämmiin pois. Yksi vastaajista arvioi noin viidenneksen nuorista katoavan TE-toimiston palveluista työmarkkinatuen menettämisen jälkeen. Nuorten työnhakujen todettiin katkeavan usein ja asiointien jäävän monilla väliin, mikä rasittaa palveluita. Nuoret palaavat TE-toimiston asiakkaiksi toimeentulositystä, mutta työmarkkinatukeen liittyvien asioiden selvittämisen koettiin vievän liiallisesti aikaa nuorten neuvonnalta ja ohjaukselta.

"Nuoret siirtyvät sosiaalitoimen asiakkuuteen ja jatkavat te-toimistossa asiointia vain koska sos.toimi vaatii. Osa motivaatio menee täysin kun he ovat tehneet oman suunnitelman elämälleen (hakeutuminen johonkin mikä oikeasti kiinnostaa) ja työttömyysaikana on saanut kaikki mahdolliset karenssit, ei kovin hyvä alku työelämälle eikä kannusta ns. kunnolliseksi kansalaiseksi kun ihan noin huomaamattaan on tehnyt kaikki rikkeet esim. noudattaessaan vain omaa suunnitelmaa, mihin esim. ammatinvalinnanohjaus on kannustanut. Nuoret eivät voi ymmärtää miksi on haettava johonkin aivan muuhun kuin mikä kiinnostaa. Osa tietenkin jää asiakkuuteen, mutta esim. työttömyysturvan takaisinperinnät siksi ettei ole hakenut työharjoittelun aikana on aika moista, koko harjoitteluajan korvaus voi mennä takaisin Kelalle kun ei ole hakenut yhteishaussa. Katkeroittaa."

Yhdessä vastauksessa tuotiin esille, kuinka vastaaja toivoo nykyistäkin tiukempaa linjaa toimeentulotuen myöntämiseen. Tavallisemmin vastauksissa kuitenkin pelättiin TE-toimiston palveluiden ulkopuolelle joutuvien nuorten ajautuvan entistä vaikeampaan tilanteeseen.

"Nuoret tuntuvat passivoituvan ja peilaavan uhmaa yhteiskuntaa kohtaan sillä että jätettyvät pelkän sosiaaliturvan piiriin. Tämä elementti näyttäytyy pääosin työssäni sen sijaan, että koulutusvelvoite kannustaisi nuoria hakemaan koulutukseen."

"Mielestäni joidenkin nuorten kohdalla työmarkkinatuen menettäminen velvoitehakeutumisen vuoksi passivoi heitä. Heidän asenteensa voi myös muuttua viranomaisia kohtaan kielteisempään suuntaan - vaikka he kyllä ymmärtävät perusteet velvoitehakeutumiseen, mutta jos koulutus ei vain jostain syystä sovi heidän sen hetkisiin suunnitelmiin."

Vastauksissa kerrottiin myös viranomaistehtävissä toimivien eli opetusalan ammattilaisten omakohtaisista kokemuksista työmarkkinatuen menettämisestä ja siitä johdustuvasta TE-toimistossa asiointin lopettamisesta.

"Itse olen menettänyt työmarkkinatuen. Sain keväällä opiskelupaikan, jonka vastaanotin, mutta lykkäsin koulun aloittamista vuodella ja pääsin talveksi koulunkäyntiavustajaksi. En siis hakenut seuraavana syksynä opiskelupaikkaa. Sitten keväällä tuli kirje, jossa sanottiin, että menetän työmarkkinatuen, kun en hakenut edellisenä syksynä opiskelupaikkaa. Selvitin asiaa TE-toimistossa, jossa sanottiin, että on tapahtunut virhe, että saisin jatkaa työmarkkinatuella työskentelyä. Kuitenkin jonkin ajan kuluttua tuli toinen kirje, jossa sanottiin minun menettäneeni oikeuteni työskennellä työmarkkinatuella. Sen jälkeen ei ole TE-toimiston palvelut kiinnostaneet."

Nuorten asiointin jatkuvuutta estävät ja edistävät tekijät

Monissa vastauksissa kerrottiin, kuinka etenkin työharjoittelussa olevien nuorten tilanne on hankala tapauksissa, joissa he ovat jättäneet hakeutumatta yhteishaussa. Vastausten mukaan nuorille ovat ristiriitaisimpia tilanteet, joissa nuoret ovat menettäneet työttömyysturvansa ollessaan työvoimapalvelussa. Viranomaiset kritisoiivat säädöstä, jonka perusteella työmarkkinatuki voi katketa kesken harjoittelun, vaikka se ei katkea esimerkiksi työvoimapolitiittisen koulutuksen aikana. Työhallinnon edustajat totesivat vastauksissaan nuorten motivoimisen olevan vaikeaa katkosten jälkeen ja uhkana olevan nuorten syrjäytymisen, sillä monet nuoret lopettavat asiointinsa TE-toimistossa heidän menetettyään työharjoittelun aikaisen taloudellisen tuen.

"Nykytulokinnan mukaan työmarkkinatuen voi menettää myös työharjoittelun aikana, jos ilman pätevää syytä ei hae yhteishaussa, ei mene pääsykokeisiin tai ei aloita opiskelua. Toisin sanoen loppuosan harjoittelusta nuoren pitää tehdä kirjaimellisesti ilmaiseksi."

Tähän on päättynyt tähän mennessä joka ikinen harjoittelua. Kukaan ei halua jatkaa työharjoittelua ilman minkäänlaisia tuloja. Nämä nuoret ovat suuressa syrjäytymisvaarassa eivätkä he innostu enää mistään TE-toimiston tarjoamista palveluista."

"Osa ei jatka koska lausunto antaa ymmärtää, ettei ole oikeutta tmt-tukeen ennen kuin on 25v tai tutkinto. Useat yllättyvät kun kerrotaan, että tmt on oikeus jos menee toimenpiteeseen. Rankin tilanne on ollut niillä jotka ovat menneet kannustuksen jälkeen harjoitteluun, ja suuntaavat aikuiskoulutukseen, ja eivät ole siksi hakeneet yhteishaussa ja tmt on katkaistu kesken harjoittelun, Nämä ovat olleet kaikkein ikävimpiä tarinoita, ja näitä on paljon. Tosi kurjaa nuorelle, työnantajalle ja myös meille te-toimiston virkailijoille. Aika vaikeaa on virkamiehenä perustella syytä, miksi näin työhallinto haluaa toimia."

Vastauksissa tuotiin esille myös Kelan toteuttamaan, mutta myös TE-toimistojen työssä esiin a ja nuorten asiointiin vaikuttavaan työmarkkinatuen takaisinperintään liittyvät ongelmat. Vastausten perusteella työmarkkinatuen takaisinperintään liittyvät tilanteet ovat nuorten asioinnin jatkuvuuden kannalta usein ratkaisevampia kuin työmarkkinatuen menettämiseen liittyvät tapahtumat. Kyselyyn vastanneet kertoivat tilanteista, joissa nuori on joutunut maksamaan takaisin työharjoitteluaajalta maksetun työmarkkinatuen.

"Ikävimpiä ovat tilanteet, joissa nuorelle asetetaan työssäoloehtolausunto yhteishaun laiminlyönnin vuoksi kesken työmarkkinatukitoimenpiteen. Tällöin Kelaa perii takaisin työharjoittelun ajalta maksettua työmarkkinatukea. Työmarkkinatuki on mennyt elämiseen ja nuori joutuu hakemaan toimeentulotukea maksaakseen Kelalle työmarkkinatukea takaisin."

"Harjoittelun aikana menettävät työmarkkinatuen jos eivät ole hakeneet yhteishaussa. esim. 17-vuotias harjoittelussa, eikä hae yhteishaussa, menettää työmarkkinatuen. Lausunto annetaan vasta kun täyttää 18 v. ja Kela takaisinperii rahat vasta silloin. Asiakkaan motivointi työharjoitteluun on nyt vaikeaa, jos eivät hae yhteishaussa ja saavat tietää etukäteen ettei myöskään tule rahaa jos ei ole hakenut yhteishaussa. Osa nuorista ei välitä olla asiakkaana TE-toimistossa, koska eivät saa työttömyysturvaa ja saanti on tehty monimutkaiseksi. Myös nuoria syrjäytyy työmarkkinoilta tästä syystä."

Nuorilla todettiin olevan hakeutumisvelvoitteen ja työmarkkinatuen menettämisen vuoksi negatiivinen kuva TE-toimistosta, mikä ei edesauta palveluihin hakeutumisesta. Vastauksissa kerrottiin, kuinka hakeutumisvelvoite hankaloittaa monien nuorten kohdalla työvoiman palvelukeskuksen asiakkuusprosessia. Usein asiakkaat ovat keskeyttäneet ammatilliset opinnot terveydellisistä tai elämänhallinnallisista syistä, jolloin pitkäkestoisten ammatillisten opintojen aloittamista ei pidetty ajankohtaisena suuren keskeyttämisriskin vuoksi.

"Pakottaminen ja rankaiseminen on omiaan lisäämään nuorilla sitä tunnetta, että TE-toimisto on enemmän byrokraattisen luotaantyöntävä holhousvirasto. Velvoitteita ja karensseja pidetään huonona asiakaspalveluna ja asiakaspalvelun nyrkkisääntöjen mukaisesti huonosta palvelusta kerrotaan keskimäärin kymmenelle ihmiselle, kun taas hyvästä palvelusta saa kuulla ehkä keskimäärin pari tyytyväisen asiakkaan tuttavaa. Tämä johtaa herkästi siihen, että TE-toimistoon ei ole luontevaa tulla hakemaan neuvoja ja opastustakaan."

"Nuorten kanssa työskennellessä menee aivan liikaa aikaa näiden velvoitteiden ja niiden seurausten käsittelemiseen, kun aikaa tarvittaisiin muuhun nuorten palveluun, juuri eniten apua tarvitsevat lopettavat asioinnin hyvin usein, olen sitä mieltä, että kun R-lausunto on jo annettu, ei velvoitteita ja selvityksiä pitäisi enää tulla, jos menee toimenpiteeseen, tm-tuki voitaisiin maksaa ja sillä selvä."

Nuoren tilanteeseen pyritään vastausten perusteella vaikuttamaan ohjauksella, ammatinvalinnanohjauksella ja koulutusneuvonnalla. Koulutukseen hakeutumisen velvoitetta parempana mallina pidettiin sitä, että jokaisella paikkakunnalla olisi tarjolla nuorille jonkinlaista aktiivitoimintaa kuten nuorten toivomaa työharjoittelua, työpajoja, ohjaavaa koulutusta tai esimerkiksi työpajojen yhteydessä annettavaa työvaltaista ammatillista koulutusta.

"Ikävintä on, että nuoret syrjäytyvät ehkä loppuiäkseen. Velvoite on huono asia, mutta ohjaustoimia on yritettävä tehdä ihan viimeiseen asti, että nuorten itsetunto kasvaa ja pystyvät joskus suorittamaan koulutusta ja osallistumista työelämään."

4.6 Nuorille suunnatut palvelut ja niiden kehittämistarve

Tutkimuksen päätehtävänä on selvittää koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ohjausvaikutuksia, tarkoituksenmukaisuutta ja mahdollisia muutostarpeita. Tutkimukselle on asetettu tavoitteeksi selvittää hakeutumisvelvoitteen vaikutuksia koulutuksen järjestäjien toimintaan ja hakuprosesseihin. On haluttu selvittää nuorten hakeutumisvelvoitteen vuoksi tapahtuvaa nuorten hakeutumista koulutukseen sekä osallistumista julkisten työvoimapalveluiden aktivointitoimiin ja uraohjaukseen. Tämän vuoksi tutkimusta varten toteutetussa kyselyssä on pyritty saamaan tietoa siitä, millä tavalla hakeutumisvelvoitteen toteuttamista on tuettu TE-toimistojen ja oppilaitosten palveluissa.

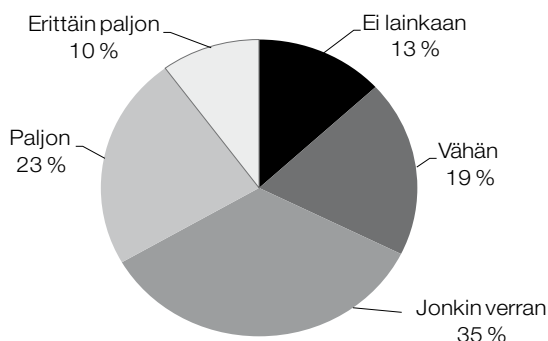
HAKEUTUMISVELVOITTEEN VAIKUTUS ORGANISAATIOISSA TEHTÄVÄÄN TYÖHÖN

Kyselyyn vastanneista TE-toimistojen ja oppilaitosten edustajista noin kolmasosa kertoi, kuinka koulutukseen hakeutumisen velvoite on vaikuttanut oman

organisaation työhön melko tai erittäin paljon. Noin kolmasosalla hakeutumisvelvoite on vaikuttanut jonkin verran organisaation toimintoihin ja noin kolmasosassa organisaatioista hakeutumisvelvoite on vaikuttanut vähän tai ei lainkaan organisaation käytäntöihin.

Kuvio 24. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutus organisaation toimintaan (N=589)

Hakuvelvoitteen vaikutus organisaatiossa tehtävään työhön (% aineistosta)

Selvästi eniten vaikutusta oman organisaation toimintaan ja sen käytäntöihin arvioivat koulutukseen hakeutumisen velvoitteella olevan TE-toimistojen edustajat, joista noin 60 % kertoi velvoitteen vaikuttaneen organisaatiossa tehtävään työhön. Vastaavaa mieltä oli noin viidesosa ammattikorkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten edustajista sekä noin 10 % lukioden ja peruskoulujen edustajista. TE-toimistojen työntekijät olivat kokeneet yleisimmin kokeneet, että koulutukseen hakeutumisvelvoitteella on ollut vaikutusta organisaatioissa tehtävään työhön. Heistä vaikutuksia organisaation työhön oli havainnut noin 60 %. TE-toimistojen johtajista vaikutuksia oli kokenut noin puolet ja oppilaitosten johtajista ja työntekijöistä noin 10 %.

HAKEUTUMISVELVOITTEEN VAIKUTUS ORGANISAATION TOIMINTATAPAAN JA PALVELUIHIN

Kyselyyn vastanneita pyydettiin kertomaan, miten koulutukseen hakeutumisen velvoite on vaikuttanut heidän taustaorganisaationsa toimintatapoihin ja kertomaan niistä käytännöistä ja palveluista, joita organisaatiossa on kehitetty koulutuksen ulkopuolelle jääville nuorille. Avokysymykseen vastasi 347 henkilöä.

Nuoria tukevat palvelut

Yleisimmin eli noin kolmasosassa vastauksista tuotiin esille erilaisia palveluita, joilla on pyritty tukemaan koulutuksen ulkopuolelle jääviä nuoria. Vastauksissa kerrottiin, kuinka nuorten tukemisessa käytetään apuna erilaisia ohjaavia koulutuksia

kuten ammattistartteja ja muunlaisia kuntouttavia ja valmentavia koulutuksia. Kunnissa toimii erilaisia hankkeita, joiden tavoitteena on ohjata nuoria hakeutumaan koulutukseen ja tarjota toimintaa pudokkaiden ohjaamiseksi aktiivitoimintaan. Oppilaitokset käyttävät pudokkaiden tukemisessa työpajatoimintaa ja työssäoppimispaikkoja. Paikkakunnilla on käynnistetty TET-painotteinen 10. luokka perusopetukseen ja lisätty etäopiskelumahdollisuuden avulla aikuislukiolaisten opintotarjontaa. Nuorille on tarjottu näyttötutkintoperusteista opetusta, oppisopimusta ja muun tokoulutuksia. Nuoria on myös otettu oppilaitoksissa yliopikoille, jotta mahdollisimman moni pystyisi suorittamaan perustutkinnon. Oppilaitoksissa on myös parannettu tukipalveluita kuten kehitetty integroitua erityisopetusta, rekrytoitu kuraatoreita ja laajennettu muutoinkin yksilöllisiä opinpolkuja tukevaa ohjaustoimintaa.

"Olemme järjestäneet ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta vuodesta 2006 alkaen ja opiskelijamäärät ovat kasvaneet jatkuvasti vuosien varrella, joten olemme perustaneet uusia ryhmiä ja laajentaneet toimintaa - myös uusille alueille laajentumista mietitään."

"Koulutuksen ulkopuolelle jääville nuorille on järjestetty palveluita työpajan kautta. Aikanaan kun laki tuli voimaan, teimme paljonkin nuorisotyössä työtä ammatinvalinta vaiheessa olevien nuorten kanssa sekä koulutuksen ulkopuolelle jäävien kanssa. Kyllä nytkin tehdään juuri koulutuksen ulkopuolelle jäävien kanssa, mutta muuten vähemmän työvoimaresursseista johtuen. Koulussa panostetaan opinto-ohjaukseen ja käytettävissä on myös kasvatusohjaajan palvelut."

TE-toimistoissa tarjotaan nuorille sekä kaikille asiakkaille tarkoitettuja työvoimapalveluita kuten ammatinvalinnanohjausta ja koulutusneuvontaa että erityisesti nuoria varten suunniteltua toimintaa kuten nuorten työvoimakoulutuskursseja, työnhakuinfoja, räätälöityjä valmentavia työvoimapolitiittisia koulutuksia ja erilaisia ryhmäpalveluja. Kaikille nuorille pyritään vastaajien mukaan tarjoamaan työelämävalmennus- tai työharjoittelupaikka tai mahdollisuus palkkatyöhön. TE-toimistoilla on käytössään ostopalveluna valmennus- ja työnetsijäpalvelu, joilla pyritään auttamaan nuoria. Lisäksi TE-toimistot tekevät yhteistyötä alle 25-vuotiaiden kouluttautumista ja työllistymistä tukevien hankkeiden kanssa. Koulutukseen hakeutumisvelvoite on huomioitu joissakin TE-toimistoissa siten, että koulutusten, valmennusten ja työharjoittelujen ajankohdat suunnitellaan sellaisiksi, etteivät ne menisi päällekkäin yhteishakujen aikojen kanssa.

"Nuorille on koko ajan ollut mahdollista harjoittelut. Entistä enemmän te-toimistossa on panostettu nuorten palveluihin mm. valmentavien koulutusten, työharjoittelupaikkojen yms. toimenpiteiden avulla. Ammatinvalinnan ohjaajan päivystysajat nuorille, vahvaan alkuun panostaminen, erilaiset ryhmätoiminnot."

"Työllistymistä edistävien palvelujen suuntaaminen ao. nuorille (mm. ohjaava työvoimakoulutus, muut TEP toimenpiteet), yhteistyön ja toiminnan kehittämistä nuorten työpajoilla ja säätiöllä (nuorille valmennusta ja kuntouttavaa), avo-ohjausta puhelimitse, sitouttamista toimenpiteisiin ennen 3 kk työttömyyttä, jos ei työtä avoimilla ole."

Nuorille tarjotaan TE-hallinnon erilaisia palveluja, esim. työkokeilua, nuorten työnhakuklubia. Virkailijat tekevät moniammatillista yhteistyötä. Voidaan ostaa ulkopuoliselta palveluntuottajalta työhön ja koulutukseen valmennuspalvelua (v. 2011 tullut uusi palvelu). Osallistutaan sosiaalitoimiston virkailijoiden kanssa aktivointisuunnitelmien tekoon. Osallistutaan asiakasyhteistyöryhmien kokouksiin.

Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen toimeenpanoa on vastaajien mukaan pyritty tehostamaan nuorten urasuunnittelua tukevien palveluiden kuten ammatinvalinnanohjauksen avulla. TE-toimistoissa on esimerkiksi tehty aiempaa enemmän ammatinvalinnanohjauksen testausta, palkattu nuoria varten oma ammatinvalinnanohjaaja sekä tarjottu ammatinvalinnanohjausta päivystys- ja ryhmätoimintana. TE-toimistoissa pyydetään nuoria asioimaan useammin ja tarjotaan heille aktiivisemmin ohjausta. TE-toimistoissa on lisätty ammatinvalinnanohjauksen ja urasuunnittelun palveluita ja koulutusneuvonnan päivystyspalveluita yhteishakuaikoina sekä järjestetty koulutusinfoja ilman opiskelupaikkaa jääneille. TE-toimistoissa pyydetään nuoria uusimaan työnhakua tiheään ja sovitaan nopeasti aikoja aktivointisuunnitelman päivittämiseen yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa, jotta koulutukseen pääsemättömien ohjaus ja seuranta olisi tiivistä.

"Nuorten yhteiskuntatakuun pohjalta seuraamme jo nyt nuorten syrjäytymisriskiä (3kk:n sisällä tarjottava työllistymistä edistäviä palveluja). On palkattu oma ammatinvalinnanohjaaja, lisätty ryhmäpalveluja esim. ennen yhteishakua tarjottu koulutus- ja amm.tietopalvelun + avon iltapäiväryhmäpalveluja. Järjestetään nuorille ammattiin ohjaavia kursseja."

"Esim. yhteishakua ennen on ammatinvalinnanohjauksessa lisätty päivystyspalvelua ja yhteistyötä tiivistetty työnvälityksen ja koulutusneuvonnan kanssa."

"Järjestämme mm. infoja ilman koulutuspaikkaa jääneille nuorille koulutushakujen tulosten julkistamisen jälkeen. Tarjoamme tehostetusta aikoja ammatinvalinnanohjaukseen."

Vastauksissa tuotiin esille, kuinka tarvetta olisi seutukunnallisille koulutuksen ulkopuolelle jääville nuorille suunnatuille palveluille, sillä niitä ei ole useinkaan tarjolla pienissä kunnissa. Pienemmillä paikkakunnilla ei ole riittävästi valmentavia koulutuksia, joiden aikana nuoret voivat miettiä koulutusvalintojaan. Viranomaisien kyselyvastauksissa todettiin, kuinka lyhyet kahden vuoden kestoiset ammatilliset koulutukset voisivat olla osalle nuorista nykyistä mallia parempi vaihtoehto. TE-toimistot, kunnat ja oppilaitokset ovat kehittäneet yhdessä erilaisia palveluita.

Kehittämisehdotuksena tuotiin vastauksissa esille moniammatillisen yhteistyön avulla tarjottava toiminta mm. terveydellisistä syistä tai heikosta kielitaidosta johtuen opintoihin ohjautumattomille ja koulutuksen keskeyttäville nuorille. Esimerkiksi heikon kielitaitonsa vuoksi yhteishaussa opintojen ulkopuolelle jääville maa-hanmuuttajanuorille, jotka ovat täyttämässä tai juuri täyttäneet 25 vuotta, on niukasti tarjolla heidän tarvitsemaansa kieliovetusta ja valmentavaa koulutusta tarjoavaa palvelua. Viranomaiset korostivat, kuinka voimavaroja ja lisätietoa tarvitaan jokaiselle sektorille sekä henkilökohtaista palvelua niitä tarvitseville nuorille.

"Peruskoulussa opinto-ohjauksessa ja yhteishaun ohjauksessa asiaan kiinnitetään huomiota. Asia kerrotaan tarkasti oppilaille ja huoltajille ja sitä painotetaan. Koulutuksen ulkopuolelle jääville palveluita ei pienessä kunnassa ole. Olisi tärkeä puuttua asian esim. seudullisesti siten, että työtä tehdään riittävän väestöpohjan alueella. Tällainen hanke onkin olemassa seutukunnan keskuksessa."

"Nuorten palveluja, projekteja, työvoimakoulutusta jne. on runsaasti kehitelty ja toteutettu. Tosin jos nuori on motivoitumaton, asia ei siitä parane, vaikka saisi rahaa toimenpiteestä. Tarvitaan vaikeiden nuorten kanssa moniammatillista yhteistyötä (esim. sosiaalitoimi, terveystoimi) ja niiden nuorien ohjaamista oikeaan osoitteeseen, jotka eivät työhallinnon toimin ole autettavissa."

Nuoria tukeva ohjaus ja neuvonta

Noin neljäsosassa vastauksista kerrottiin nuorten ohjaukseen ja neuvontaan liittyvistä palveluista. Vastauksissa korostettiin tarvetta lisätä ja tiivistää nuorille tarjottavaa henkilökohtaista ohjausta. Vastauksissa tuli esille, että opintojen ohjausta on tiivistetty peruskoulun 9-luokalla, lisätty ja kohdennettu opintojen aikaista ohjausta sekä muutettu opinto-ohjaajien työnkuvaa. Nuoria on ohjattu TE-toimiston kautta opintoihin. Joissakin oppilaitoksissa tehdään myös jälkiohjausta opinnot keskeyttäneille nuorille. Nuorilla voi olla mahdollisuus käydä myös lukiosta valmistumisen jälkeen keskustelemassa omista jatko-opiskeluvaihtoehdoistaan ja mahdollisuuksistaan opinto-ohjaajan kanssa. Vastauksissa todettiin, kuinka yläkoulusta siirtävillä on usein omia suunnitelmia ja oppilaitoksessa varmistetaan, että jokaisella peruskoulusta lähtevällä on jatko-opintopaikka ammatillisessa oppilaitoksessa tai muussa koulutuksessa kuten 10-luokalla tai ammattistarttikoulutuksessa.

Vastausten mukaan nuorten ohjausta on tehostettu lukioissa ja TE-toimistoissa. Oppilaitoksessa ovat oppilaanohjaajien lisäksi mukana kuraattorit nuorten tehostetussa ohjauksessa. Yhdeksi haasteeksi nostettiin esille opintojen keskeyttämiseen liittyvät vaikeudet tilanteissa, joissa nuoret on ohjattu ammatillisiin opintoihin, mutta he eivät ole ohjautuneet niihin tai ovat keskeyttäneet opinnot ja jääneet siten ilman vastuutahoa. Nuorille on lisätty ohjauksen ja neuvonnan avulla tietoa erilaisista koulutusmahdollisuuksista ja koulutuskokeilijoiden määrä on lisääntynyt keväisin ja syksyisin. Nuoria on myös ohjattu oppilaitoksiin peruutuspaikoille.

"Peruskoulun yläluokilla ohjausta on tehostettu voimakkaasti ja oppilaitosesittelyitä on ollut runsaasti. Perusopon työhön kuuluu ns. jälkiohjaus kesäkuussa ja elokuussa. Sitä työtä olen opo-vuosieni aikana tehnyt niin, ettei oppilaistani kukaan ole jäänyt ilman jatkopaikkaa. Eri asia sitten on se, ovatko nuoret lopulta menneet heille ohjattuihin paikkoihin/ovatko he mahdollisesti keskeyttäneet opintonsa."

"Lukion opintojenohjaaja on ratkaisevassa asemassa, henkilökohtainen ohjaus on tärkeää. Opiskelijat saavat henkilökohtaisen tapaamisajan opolle, jolloin käydään läpi jatkosuunnitelmat. Lisäksi koululle pyydetään te-toimistosta yhteystyöryhmä, joka kartoittaa ulkopuolelle jääneet nuoret ja tarvittaessa poimii heidät systeemiin."

"Olemme varanneet (amatillisen oppilaitoksemme) opiskelijoille yhteistyössä TE-toimiston kanssa yhteisen ohjauspäivän elokuun alkuun, jossa ohjataan niitä opiskelijoita, jotka eivät päässeet opiskelemaan minnekään kevään haussa."

"Ensisijaisena on aina itse nuori ja hänen tarpeensa. Lisätty ohjaavaa koulutusta, työnhaku/ urasuunnitteluryhmiä. Ostettu palveluohjaaja TE-toimistoon kertomaan TE-toimiston eri toimenpiteistä sekä auttamaan työnhaussa ja ammatinvalintaan liittyvissä asioissa."

Vastausten mukaan kaikki nuoret eivät ole saaneet tarvitsemaansa ohjausta TE-toimistosta, jolloin muutama entinen oppilas on hakenut peruskoulusta ohjausta yhteishakuun. TE-toimistojen toivottiin ohjeistavan oppilaitoksia enemmän, sillä tässä suhteessa koettiin olevan paikkakuntaakohtaisia käsityksiä hakeutumisvelvoitteesta. Kriittikkiä annettiin TE-toimistojen toimintamallista, jossa ammattikorkeakouluja veloitetaan ilmoittamaan etukäteistehtävien tekemisen tilanteesta ja hakijavalinnan tuloksista. Kriittisesti suhtauduttiin myös ammattikorkeakoulujen hakijarekistereiden käyttämiseen työhallinnon selvitysten teossa.

"Ohjauksen tarve on suurempi, koska nuoret joutuvat pohtimaan myös sellaisia aloja, jotka eivät välttämättä aidosti kiinnosta. Hakeutumisvelvoite hämmentää nuoria. Toivoisin TE-toimistoista tarkempaa ohjeistusta kouluille. Tuntuu, että heilläkin on erilaisia käsityksiä hakeutumisvelvoitteesta paikkakunnittain."

Hakeutumisvelvoitteesta tiedottaminen

Noin viidesosassa vastauksista kerrottiin hakeutumisvelvoitteesta tiedottamisesta keinona, jolla on pyritty parantamaan nuorten palveluita. Hakeutumisvelvoitteesta tiedottaminen tuotiin esille etenkin lukiolaisia koskeissa vastauksissa. Yhtenä tiedottamisen tapana on ollut amatillisten oppilaitosten opinto-oppaaseen laitettu osio, jossa kerrotaan koulutukseen hakeutumistiedoista.

"TE-toimiston koulutusneuvoja käy vuosittain lukion päättävillä kertomassa velvoitteista ja mahdollisuuksista. Myös opinto-ohjauksen tunneilla puhutaan asiasta, samoin henkilökohtaisissa keskusteluissa tulee useimmiten esille hakuvelvoite ja nuoret ovat kiinnostuneita siitä, mihin paikkoihin on vaikeinta päästä."

Myös TE-toimiston edustajat kertoivat vastauksissaan yhteishakuinfoista, koulutusesittelyistä ja muista hakeutumisvelvoitteesta tiedottamisen käytännöistä. TE-toimistot ovat lähettäneet nuorille tiedotteen koulutukseen hakemisen velvoitteesta ja sen vaikutuksesta työttömyysturvaan ennen kevään ja syksyn yhteishakua ja kertonut samassa tiedotteessa ammatinvalinnanohjauspalvelusta ja siihen hakeutumisesta.

"Informaatiota jaettu paljon nuorille, panostettu nuorten virkailijoiden määrään, ammatinvalinnanohjausta ensisijaisesti alle 25 v. nuorille tehostettu, infotilaisuuksia ym. Tiedotekirje yhteishakuvelvollisuudesta jaossa ja lähetettykin esim. työharjoittelussa oleville asiakkaille jne."

"Hakuja ennen velvoitteen piiriin kuuluville mennyt kirjeitä kotiin kerrotaan asiasta, hakumenettelyistä, ohjauspalveluista, nuorille tarkoitetuista työvoimakoulutuksista, lähinnä ohjaavista koulutuksista, järjestetty nuorille neuvonta- ja infotilaisuuksia, oppisopimus esitetty vaihtoehtona infotilaisuuksia."

Nuoria tukevat monialaisen yhteistyön muodot

Noin kymmenesosassa vastauksista kerrottiin yhteistyömuodoista, joilla on parannettu koulutukseen pääsemättömien nuorten löytämistä ja ohjausta. Vastauksissa tuotiin esille, kuinka oppilaitokset ja työhallinto ovat tehneet yhteistyötä etsivän nuorisotyön kanssa koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneiden nuorten ohjaamiseksi opintoihin. Viranomaiskyselyyn vastanneet kertoivat perusasteen ja toisen asteen yhteistyöstä koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten tavoittamiseksi ja jatko-opintoihin ohjaamiseksi. Perusasteen ja toisen asteen välillä käydään siirto- ja nivelvaihepalavereita ja oppilaitokset ovat tehneet tiivistä yhteistyötä peruskoulujen ja pajatoiminnan kanssa koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten palveluissa. Vastauksissa kerrottiin, kuinka moniongelmaisten nuorten määrän lisääntyminen on aiheuttanut oppilaitoksille tarpeen kehittää tukitoimia ja yhteistyötä eri tahojen kanssa.

"Ohjauskeskusteluja lisätty. Yhteistyötä toisen asteen kanssa tiivistetty ennakkoon sekä hakutulosten jälkeen. Nivelvaiheyhteistyön tiivistäminen."

"Koulutuksen ulkopuolelle jääville nuorille on alueellisia palveluita. Koulukäytänteissä lukiolaiset tekevät hakusuunnitelman kirjallisena. Nivelvaiheen palaverit ovat organisoituneet alueellisissa hankkeissa."

Koulutuksen ulkopuolella olevien ohjauksessa on käytetty välineenä TE-toimiston ja sosiaalitoimiston yhteistyönä laadittavia aktivointisuunnitelmia. Nuorten jatkokoulukujen rakentamisessa on hyödynnetty monialaista yhteistyötä, jossa ovat mukana mm. työhallinto, työpajat, sosiaalitoimi ja oppilaitokset. Vastauksissa kerrottiin myös työvoiman palvelukeskusten ja ammatillisten oppilaitosten välisestä yhteistyöstä koulupudokkaiden saamiseksi takaisin opintojen pariin.

"Typ:n näkökulmasta yhteistyö kouluviranomaisiin ja erilaisiin välityömarkkina hankkeisiin/pajoihin on runsasta. On tehostettu verkostoja ja yritetty vaikuttaa siihen etteivät nuoret putoaisi 'verkon raoista'."

"Paikkakunnalla on tiivis yhteistyö te-toimiston, sosiaalitoimiston, etsivän nuorisotyön, työpajan, palveluohjaajan ja eri hankkeiden kanssa, jotta nuorille voitaisiin löytää erilaisia mahdollisuuksia ja tukea jatkokoulukujen rakentamisessa."

Veloitteen vaikuttamattomuus organisaation toimintatapoihin

Osassa eli noin viidesosassa vastauksista kerrottiin, että koulutukseen hakeutumisvelvoite ei ole vaikuttanut organisaation palveluihin. Tätä mieltä olivat tyypillisesti peruskoulussa toimivat oppilaanohjaajat, joiden tehtävänä on muutoinkin auttaa nuoria sopivalle koulutuslalle. Peruskoulujen edustajat totesivat, ettei koulutukseen hakeutumisvelvoitteella ole erityisen suurta vaikutusta nuorten jatko-opintoihin hakeutumiseen ja sen eteen tehtävään ohjaukseen, joka on oppilaitosten opinto-ohjaajien perustyötä. Myöskään ammatillisissa oppilaitoksissa koulutukseen hakeutumisen velvoite ei näy opintolinjoilla, joihin on pääsykokeet ja joihin hakijat ovat motivoituneet opintoihinsa. Etelä-Suomen hyvän työmarkkinatilanteen vuoksi nuoret pääsevät halutessaan töihin eikä organisaatioissa ole ollut sen vuoksi erityistä tarvetta palveluiden kehittämislle. Vastauksissa tuotiin esille kymppiluokkien hyödyllisyys perusasteen päättäneille nuorille ja sen merkitys hyvänä välivuoden pitämisen paikkana.

"Työskentelen peruskoulun oppilaanohjauksen lehtorina eli en ole vielä tavannut parikymmentä vuotta kestäneen urani aikana oppilasta jolla 'ei olisi tarvetta päteä eli hakeutua jatkokoulutukseen'; eri asia on saavatko he kaikki 'unelmakoulutuspaikan'."

"Peruskoulun päättövaiheessa todennäköisin vaihtoehto ilman opiskelupaikkaa jääneelle nuorelle on 10-luokka, joten hakeutumisvelvoite ei ole vaikuttanut toimintatapoihin."

"Käytännössä asia ei vaikuta toimintaan juuri lainkaan. Valintakokeisiin (ammattikorkeakouluumme) kutsuttavien määrää on nostettu, että saataisiin mahdollisimman hyvä määrä motivoituneita hakijoita kokeeseen."

"Emme ole muuttaneet toimintatapoja. Koulutuslalamme pääsy edellyttää monivuotisia opintoja peruskoulun ohella, joten motivaatio opiskella on ihan toinen kuin aloilla, joissa vasta peruskoulun viimeisellä luokalla pohditaan, 'että mikähän olisi tuleva ammatti'"

Palveluiden käyttöä estävät ja edistävät tekijät

Tutkimusta varten toteutetun kyselyn oppilaitosten edustajien vastauksissa tuotiin esille erityisoppilaiden ongelmallinen tilanne, sillä heitä varten ei ole riittävästi paikkoja yhteishaussa. Hakuvelvoite ei ole aina lisännyt tarvetta kehittää palveluita eikä opintopaikkojakaan, sillä joissakin ammatillisissa oppilaitoksissa ei esimerkiksi saada syksyn yhteishaussa avoimia paikkoja täyteen. Haasteita on myös ammattikorkeakouluilla valintakokeisiin motivoitumattomien opiskelijoiden kanssa, sillä motivaatio-ongelmat tulevat esille valintakokeiden haastatteluissa ja ryhmätilanteissa.

"Koska olemme vastaanottava taho, joudumme laittamaan paljon 'turhaa' resurssia valintakokeen järjestämiseen ja tosissaan ei kuitenkaan hae kuin alle puolet hakijoista."

"Varsinkin syksy haussa valitaan oppilaita, jotka eivät halua koulutukseen, eivät ota koulutusta. Esimerkki ala jonne haki 50 valittiin 18 ja paikan otti vastaan 1."

Hyvin useissa TE-toimistojen edustajien vastauksissa kritisoitiin yleisesti hakeutumisvelvoitteeseen liittyvää seuranta. Vastauksissa kerrottiin, että työajasta kuluu nykyisin liian paljon työvoimapolitiittisten selvityspyyntöjen tekemiseen, vaikka aikaa haluttaisiin käyttää enemmän nuorten neuvomiseen ja ohjaukseen. Vastauksissa esitettiin esimerkkilaskelma, jonka mukaan yhdessä TE-toimistossa oli kulunut kevään 2011 yhteishaun aikana neljän virkailijan tiimissä yhteensä 24 työpäivää puhtaasti pelkän yhteishaun selvittämiseen, jonka lisäksi aikaa veivät jokaisen nuorten käynnin aikana tehtävät yhteishakuun liittyvät selvitykset ja kesällä tehtävät neljä päivää kestävä yhteishakutarkistukset. TE-toimistojen edustajat toivat esille, kuinka koulutukseen hakeutumisen velvoite on aiheuttanut heille lisätyötä selvityspyyntömenettelyn takia, mutta palveluiden kehittämiseen se ei ole vaikuttanut. Nuorille todettiin olevan paljon palvelutarjontaa. Kuitenkaan kaikki nuoret eivät halua tai uskalla mennä palveluihin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ja siitä mahdollisesti aiheutuvan sanktion vuoksi.

"Työnvälityspuolella työaika menee sen selvittämiseen, onko nuori hakenut yhteishaussa, selvityspyyntöihin ja lausuntojen antamiseen yms. sellaiseen, mikä ei millään tavalla tue nuoren palveluprosessia. Sitä vastoin siitä näkökulmasta, mitä tehdään erityisesti koulutuksen ulkopuolelle jääneille, ei ole tätä asiaa edes pohdittu. Yhteishakuvelvoite tuo työhön lisää pakkoa ja kylläämistä, mikä ei ole omiaan rakentamaan yhteistyösuhdetta."

"Yhteishaku vaikuttaa siten, että suurin osa nuorten neuvojien työajasta menee kohderyhmän nuorten kanssa työttömyysturvan selvittämiseen, eikä aitoon nuorten neuvontaan ja ohjaukseen koulutusasioissa. Kohderyhmää varten on TE-toimistossa oma nuorten yksikkönsä, koska heidän työttömyysturvansa on niin monimutkainen selvittää tämän velvoitteen takia, että se vaatii erikoisosaamista, jota muualla organisaatiossa ei ole ja ei tarvita. Palvelujen kehittämiseen ei kerta kaikkiaan ole aikaa."

Myös osassa ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen edustajien vastauksista kritisoitiin koulutukseen hakeutumisen velvoitetta ja todettiin sen aiheuttavan ohjaustyötä tekeville ylimääräistä työtä. Koulutukseen hakeutumisen velvoite aiheuttaa myös ristiriitaista työtä tilanteissa, joissa nuoret pyytävät kertomaan paikoista, joihin he eivät halua. Opinto-ohjaajat kertoivat olevansa ikävässä tilanteessa, kun opiskelija tulee kysymään ammattikorkeakoulujen koulutusaloja, joihin hän ei varmasti pääse.

"Paljon hakijoita (ammatilliseen oppilaitokseen), jotka eivät ota mitään yhteyttä, jos saavat kutsun koulutukseen, eivätkä vastaa puheluihinkaan tai sulkevat puhelimen kuultuaan, mistä on kyse. Turhia pääsykokeessa olevia, turhia kyselyjä (Mihin kannattaa hakea, ettei varmaan pääse...) Jokainen pääsykokeeseen tuleva aiheuttaa paljon työtä järjestelyissä. Osan kohdalla työ on turhaa, koska ilmoittavat heti kokeessa / haastattelussa / vastaavassa ettei yhtään kiinnosta ja tulivat kun oli pakko."

"Nuoret tiedustelevat ammattikorkeakoulussa niitä koulutuksia, joiden valintakokeisiin ei pääsisi tai sitten sellaisiin, joihin ei tulisi valituksi opiskelijaksi. He ovat valintakokeessa vain hetken ja pyytävät siitä todistuksen työvoimaviranomaista varten. Mielestäni koulutusorganisaation tehtävänä ei ole muuttaa toimintojaan virheellisiin suuntiin, jotka ovat ristiriidassa koulutuksen päätehtävän kanssa, ja jotka opettavat nuoria toimimaan väärin perustein toimeentulotuen saamiseksi. Työvoimahallinnon tulee tehdä omat toimintatapansa sellaisiksi, jotka todella tukevat sellaiseen koulutukseen hakeutumista, josta nuori on kiinnostunut."

HAKEUTUMISVELVOITTEEN TOTEUTUMISTA TUKEVIEN PALVELUIDEN KEHITTÄMINEN

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten koulutukseen hakeutumisvelvoite on vaikuttanut TE-toimistojen ja oppilaitosten toimintaan sekä kartoittaa mahdollisia muutostarpeita. Kyselyyn vastanneita pyydettiin kertomaan, mitä heidän omassa organisaatiossaan voitaisiin tehdä, jotta nuoret hyötyisivät enemmän koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta ja siihen liittyvistä palveluista. Avokysymykseen saatiin 305 vastausta.

Neuvonta- ja ohjauspalveluiden kehittäminen

Enemmistössä eli noin kahdessa kolmasosassa vastauksista tuotiin esille ohjauspalveluiden merkitys nuorille. Ohjausresurssien kuten oppilaitosten oppilaanohjauksen ja TE-toimistojen ammatinvalinnanohjauksen, koulutusneuvonnan ja nuorten neuvojen antama tuki on vastausten perusteella ensiarvoisen tärkeää, jotta nuoret ohjautuvat opiskelemaan ja pysyvät opinnoissa. Kyselyn vastaajat kertoivat tarpeesta saada nykyistä enemmän ohjausresursseja kuten opinto-ohjaajia ja kuraattoreita oppilaitoksiin. Oppilaitosten edustajat kertoivat, kuinka nuorten koulutukseen hakeutumista voitaisiin lisätä tutustumalla eri koulutusaloihin, sillä monella ei ole minkäänlaista tuntumaa ammatteihin.

Vastausten perusteella tarvetta olisi ohjausresurssien lisäämiselle yläkouluissa erityisesti ns. sairaiden ja moniongelmaisten nuorten kanssa. Perusopetuksessa haluttaisiin kiinnittää enemmän huomiota eri opiskelualojen esittelemiseen yläasteikäisille ja nuorten motivoimiseen opiskelupaikan hakemisessa. Tarvetta olisi saada enemmän resursseja yksilö- ja ryhmätapaamisten järjestämiseksi, jotta saavutettaisiin parempi oppilastuntemus ja sitä kautta pystyttäisiin tarjoamaan laadukkaampaa ohjausta. Myös lukioissa on tarvetta oppilaiden motivoimiselle ja kannustamiselle hakeutumaan useampaan eri koulutuspaikkaan ja eritasoisiin koulutuksiin.

"Ohjausta tehostettaisiin, jotta kaikki peruskoulun päättävät hakeutuisivat mahdollisimman 'oikeaan' koulutukseen. Lisättäisiin koulutuskokeiluja ja TE-toimistojen (AVO-psykologien) ja etsivän nuorisotyön käyttöä." (peruskoulu)

"Panostaa edelleenkin henkilökohtaiseen opinto-ohjaukseen ja löytää opiskelijoille realistiset jatkopaikat. Jatkaa yhteistyötä te-toimiston ja Kelan kanssa. Jatkaa moniammatillista yhteistyötä." (lukio)

"Resursseja lisää opettajille, opinto-ohjaajille, kuraattoreille ja terveydenhoidolle (opiskelijahuollolle). Lisäksi opintoalojen selkeään markkinointiin tulisi keskittyä (tiedon jakaminen peruskouluihin - mitä alat sisältävät jne.)." (ammatillinen oppilaitos)

Myös TE-toimistojen edustajat kertoivat ammatinvalinnanohjauksen, koulutusneuvonnan ja nuorten neuvojen antaman tuen merkityksestä nuorten palveluissa. Tiedottavan ja ohjaavan työn merkitys nostettiin esiin etenkin maahanmuuttajanuorten kohdalla. TE-toimistojen vastauksissa tuotiin esille myös oppilaitoksissa ja kodeissa annettavan ohjauksen tärkeys koulutukseen hakeutumisvelvoitteen toteuttamisessa. Ohjauksessa korostettiin henkilökohtaista palvelua, jossa ei käytettäisi rangaistuksia. Tarvetta olisi saada enemmän erityisesti nuoria asiakkaita palvelevia virkailijoita koulutusneuvontaan ja ammatinvalinnanohjaukseen.

"Päästää ysiluokkalaisia vierailemaan te-toimistoon. Monesti ovat kouluista pyytäneet, mutta aina on vastattu ettei ole aikaa ja resursseja ottaa nuoria vastaan. Yhteistyö

nuorten kanssa lähtisi varmasti paremmin käyntiin jos heillä olisi jo jonkinlainen (positiivinen) tuntuma te-toimistosta asiakkaaksi tullessaan. Tällöin asiatkin menisivät ehkä paremmin perille."

"Nuorille sopivien ohjaustapojen kehittäminen, jota jo tehdäänkin esim. puhelinohjaus, verkko-ohjaus. Kouluyhteistyötä tehdään jo paljon; koulutusneuvoja käy pitämässä infoa päättöluokkalaisille peruskouluissa ja lukioissa. Av-psykologien ja nuortenneuvojien työpanosta käytettäisiin enemmän; nyt resurssit psykologien osalta vähentyneet."

Vastauksissa tuotiin esille tarve lisätä ohjauksessa eri ammattialoja koskevaa tietoutta. Nuorten alanvalintaa tukevaa ohjausta tulisi tehdä enemmän jo yläasteella ja lukiossa, jossa tulisi lisätä konkreettista tutustumista aloihin ja ammatteihin.

"Oppilaiden motivoimista kaikessa opiskelussa. Tukitoimia syrjäytymisvaarassa oleville. Ohjauksen riittävyyden ylläpitämistä ja oppilaitosten esittelyä edelleen kehitettävä." (peruskoulu)

"Oikeansisältöistä tietoa tutkintojen sisällöistä ja tulevista ammattikuvista; ammatillisen opiskelun luonteen avaamista. Opintojen tukitoimia ja elämänhallinnan tukea enemmän oppilaitokseen." (ammatillinen oppilaitos)

"Pitäisi käydä enemmän toisella asteella kertomassa ammattikorkeakoulun vaihtoehtoista." (ammattikorkeakoulu)

"Lisää ammatti-/koulutustietoutta, teemapäiviä, tutustumiskäyntejä oppilaitoksiin. Valmistuneita nuoria kertomaan omia urapolkujaan." (TE-toimisto)

Koulutuspaikkojen ja erilaisten koulutusmuotojen lisääminen sekä niihin hakeutumista tukevien palveluiden kehittäminen

Noin viidesosassa vastauksista kerrottiin tarpeesta lisätä nuorille koulutuspaikkoja tai palveluita, jotka tukevat heidän koulutukseen ohjautumistaan. Vastauksissa kerrottiin tarpeesta lisätä peruskoulun jälkeen koulutuksen ulkopuolelle jääville nuorille kymppiluokkia, valmentavaa ja ammattistarttikoulutusta sekä mahdollisuuksia suorittaa osa-tutkintoja. Tarvetta nähtiin myös koulutuspaikkojen lisäämiseen alueille, joilla jää runsaasti nuoria koulutuksen ulkopuolelle. Etenkin perusopetuksessa oppilaitoksissa tehtäville tutustumisjaksoille ja koulutuskokeiluille on vastausten mukaan tarvetta.

"Jos lähikouluissa olisi ammatillisella ja AMK-puolella myös syksyisin enemmän vaihtoehtoja, olisi helpompaa kannustaa nuoria hakemaan niihin." (lukio)

"Kehittää pienryhmämuotoista erityisopetusta (Sosiaalisen tuen lisääminen tutkintotavoitteeseen koulutukseen). Perustutkintojen tavoitteiden moninaistaminen (mahdollistaisi opiskelijan oppimispolkujen syntyvän). Oppimistilanteiden moninaistaminen, ryhmätyöt, itsenäinen työskentely tms. (ammattillinen oppilaitos)"

"Antaa selkeä ja realistinen kuva koulutuksen sisällöstä ja opetussuunnitelmista. Pyrkii myös mahdollisimman selkeästi tuomaan esiin niitä työtehtäviä, mihin koulutuksen jälkeen on mahdollista työelämässä sijoittua. Työelämän liian suppeista ammattinimikkeistä luovuttava. Lyhyiden koulutuskokeiluiden lisääminen. Ammatillisiin oppilaitoksiin vuoden mittaisia koulutuksia."(ammattillinen oppilaitos)

Lyhyitä ammatillisia koulutuksia, jotta nuori saa tuntumaa alasta." (TE-toimisto)

Kyselyyn vastanneet kertoivat, että tarvetta on ohjauksen lisäämisen lisäksi palveluille, jotka yhdistävät työtä ja ammatin oppimista. Suomessa on kehitetty erilaisia työelämälähtöisiä koulutuksia, mutta niitä ei ole vastausten perusteella tarjolla riittävästi eikä valtakunnallisesti kattavasti. Lukioihin toivottiin uranvalintaa selkeyttäviä TET-kursseja. Erityisoppilaitosten haluttaisiin hakevan nykyistä enemmän harjoittelu- ja tutustumispaikkoja, jotka soveltuvat täsmällisesti nuorten tarpeisiin.

Enemmän joustavan perusopetuksen ryhmiä ja pajaryhmiä tai vastaavia. Ei leikkauksia, vaan lisää rahaa peruskoulutukseen ja sen joustavuuden lisäämiseen. Nykyinen jäykkä peruskoulusysteemi tulee tuottamaan yhä lisääntyvässä määrin ongelmia, törmään siihen juuri nyt parhaillaan yhteishaun yhteydessä: noin 20 % nyt hakevista oppilaistani olisi saanut paremmat lähtökohdat 2. asteelle muulla tavoin kuin normaalissa perusopetuksessa. Opon resurssit ovat peruskoulun puolella täysin riittämättömät ohjaamaan ns. ongelmatapauksia." (peruskoulu)

"Peruskoulun suorittamistapoja pitäisi monipuolistaa - motivaatio opiskeluun, tekemäläkin voi oppia! Lukioiden työelämäleheisyyttä pitäisi lisätä PALJON!" (lukio)

"Heikkojen ja/tai motivoitumattomien opiskelijoiden tuki- ja erityisopetusta olisi vara sekä lisätä että tehostaa. Valtakunnallisesti ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoja pitäisi kohdistaa sinne missä osa nuorista nyt jää ilman paikkaa. Moninkertaista peräkkäistä koulutusta (suoraan toisen asteen ammatillisesta tutkinnosta toiseen vastaavaan) voisi rajoittaa/hankaloittaa, jotta paikkoja vapautuisi ensikertalaisille (huonoilakin todistuksilla hakeville) nuorille. Erilaisten työvaltaisten ja muiden koulutusmallien kehittämistä huonosti perinteisessä koulussa viihtyville pitää jatkaa" (ammattillinen oppilaitos)

"Ammatillisen tutkinnon suorittamiseksi tulisi järjestää mukautettua työvoimakoulutusta 17-24-vuotiaille, jotka ovat selvästi 'opiskeluvastaisia'. Koulutus tulisi olla lyhyttä, erittäin käytäntöpainotteista perusvalmiudet antavaa." (TE-toimisto)

Kyselyn vastaajat kertoivat myös tarpeesta lisätä nuorille mahdollisuuksia työpaikoilla toimimiseen ja sellaisen työn tekemiseen, jolla on merkitystä nuorten ammatinvalinnalle ja koulutukseen hakeutumiselle.

"Nuorille pitäisi saada lisää koulutuspaikkoja. Keväällä 2010 koulutukseen haki yhteensä yli 700 nuorta 75 koulutuspaikalle, ensisijaisia hakijoita oli yli 200. Hakeminen ja epäonnistuminen hakuprosessissa on nuorelle myös raskasta, kaikki nuoret pitäisi saada kopattua mielekkääseen tekemiseen. Pidän työn tekemistä parempana kuin koulutusta, jos peruskoulun jälkeen koulumotivaatio on huono. Työ opettaa kyllä ja kohta tekee kouluun mieli. (ammatillinen oppilaitos)

Työharjoittelussa pitäisi saada olla pitemmän aikaa ja myös samalla työnantajalla. Suurimpia ongelmia koulutukseen hakematta jättämisen takana on oppimisvaikeudet ja se, että nuori ei tiedä, mitä haluaa opiskella. Ehkä parhaimmaksi keinoksi on osoittautunut työharjoittelu erilaisissa paikoissa. Nykyiset säädökset kuitenkin rajoittavat tätä juuri niiden nuorten kohdalla, jotka tukea ja apua eniten tarvitsevat." (TE-toimisto)

Motivoitumista tukevat palvelut

Noin viidesosassa vastauksista todettiin, että nykyiset ohjauksen ja tuen palvelut ovat riittävät, mutta niiden tehostamiseksi tarvitaan nuorten ja hänen vanhempinsa tukea tai muuta niiden toimeenpanoa edistäviä asioita. Tarpeelliseksi koettiin myös mahdollisuus pitää opinnoissa välivuosi. Etenkin TE-toimistojen edustajien vastauksissa nostettiin esille nykyisen mallin hyödyllisyys.

"Minun mielestä toimistossamme nuoret saavat ohjausta ja tukea koulutukseen hakeemisessa, jos he suinkin vaan ovat halukkaita ja kykeneviä sitä vastaan ottamaan." (TE-toimisto)

Oppilaitosten vastauksissa pohdittiin nuoren motivaation ja vanhempien tuen merkitystä koulutukseen hakeutumisen velvoitteen toteuttamiselle. Kaikkien vanhempien ei koettu tukevan koulun antamaa ohjausta. Motivaation lisäksi nostettiin esille erityistä tukea tarvitsevien nuorten tilanne, mikä vaikeuttaa koulutukseen hakeutumisvelvoitteen toteuttamista.

"Paljon on tehty jo nyt saattaen vaihdot, erilaiset tapahtumat 8- ja 9-luokkalaisille (avoimet ovet, johon kutsutaan kirjeitse 8-luokkalaiset vanhempineen tutustumaan koulutusaloihin on saanut hyvän vastaanoton) TET-jaksolaisia käy tutustumassa oman kiinnostuksen perusteella aloihin jne. Ongelman muodostavat ne nuoret joita ei kiinnosta mikään, eivät halua kouluun." (ammatillinen oppilaitos)

"Motivaatio lähtee yksilöstä, jos väkisin tulee opiskelemaan, ei sitä mitkään keinot paranna." (ammattikorkeakoulu)

Monialaisen yhteistyön vahvistaminen koulutukseen hakeutumisessa

Noin kymmenesosassa vastauksista kerrottiin verkostotyön merkityksestä nuorten koulutukseen hakeutumisen edistämisessä. Hyviä kokemuksia on saatu vastausten perusteella lukiodien, ammattioppilaitoksen, ammattikorkeakoulun ja etsivän nuorisotyön välisestä yhteistyöstä nuorten koulutukseen hakeutumisessa. Vastauksissa kerrottiin nuorten työpajojen kanssa tehtävän yhteistyön merkityksestä nuorten opintoihin hakeutumiselle. Oppilaitoksissa toivottiin yhteistyötä lisättävän etenkin TE-toimistojen kanssa. TE-toimistoissa lisää yhteistyötä toivottiin sosiaali- ja terveystieteiden kanssa.

"Oma organisaationi on sairaalaopetusta antava peruskoulu, jossa jatko-opintoihin ja ammatinvalintaan käytetään erittäin paljon aikaa ja voimavaroja erityisesti yhdeksännen luokan aikana. Vielä pitäisi saada yhteistyö TE-keskusten kanssa sujumaan suunnitelmallisemmin ja tehokkaammin, jotta kaikki mahdollinen tuki tulisi oppilaan hyödyksi." (peruskoulu)

"Tiiviimpi yhteys TE-keskukseen ja sen palveluihin puolin ja toisin. Esim. muuttuvista säädöksistä ajankohtaista materiaalia nettiin tai suoraan oppilaitoksiin. Urapolku-malleja lukion jälkeiseen elämään koulutukseen hakemisen näkökulmasta, ns. kansalais-taitoja!" (lukio)

"Lisätään yhteistyötoimintaa alueellisten aikuiskouluttajien kanssa sekä yhteistyötä alueen työvoimaviranomaisten kanssa, jotta nuoret ohjautuvat heille oikeaan koulutuspaikkaan. Oman organisaatiomme puitteissa ohjaamme useimmissa tapauksissa 20-25-vuotiaat henkilöt suoraan koulutuskuntayhtymämme aikuiskoulutuksen piiriin ja pyrimme toimimaan neuvotteluapuna opiskelupaikan varmistumiseksi." (ammatillinen oppilaitos)

"kaikkien koulutusorganisaatioiden välillä nuorten ohjauksessa aina peruskoulusta korkeakouluihin eli palveluketjutoiminnan tiivistäminen yhteistyössä Te-keskusten toimistojen sekä alueen yhteiskunnallisten tai yksityisten työnantajatoimijoiden välillä." (ammattikorkeakoulu)

"Verkostoyhteistyötä enemmän nuorten kanssa toimijoiden kanssa (sossu, opot, tep-toimenpiteiden tarjoajat, jne) = selkeämmät pelisäännöt nuorten yhteiskuntatutkimukseen toteutukseksi." (TE-toimisto)

Tiedottamisen lisääminen koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta

Noin kymmenesosassa vastauksista kerrottiin koulutukseen hakeutumisen velvoitteeseen liittyvistä palveluista tiedottamisen tärkeydestä. Toiveena oli saada enemmän tietoa TE-toimiston ohjauspalveluista peruskoululaisille. Samoin toivottiin että

saataisiin tarjottua nykyistä enemmän yhteishakuaikaan koulutusten esittelyitä ja tuettuja yhteishakutilanteita. Nuorille tiedotetaan jo nykyisin muistuttamalla työnhakijana olevia nuoria yhteishaun ajankohdasta. Tämän lisäksi tärkeänä pidettiin myös yläkoululukiaisille suunnattua parempaa tiedottamista asiasta ja sen kautta tapahtuvaa motivoitumista koulutukseen hakeutumiseen. Myös nuorille suunnattuja yhteishakuun liittyvien kampanjapäivien järjestämistä pidettiin tärkeänä. Tarpeellisena pidettiin, että TE-toimistossa yhteishausta tiedottavat nuorille paitsi nuorten palveluista vastaavat virkailijat, myös tietopalvelussa ja ammatinvalinnan-ohjauksessa työskentelevät henkilöt.

"Työvoimaviranomaiset voisivat tulla kertomaan velvoitteesta (ja muistakin palveluitaan) kaikkiin peruskouluihin. Se pitäisi olla siis ihan velvoite (puolin ja toisin) eikä vain paikallisen opion päätettävissä oleva juttu. Miksei myös yhteiskuntaopin opettaja voisi olla tässä asiassa keskeinen henkilö peruskoulussa." (peruskoulu)

"Tehostaa tiedotusta entisestään. Ammatinvalintapsykologin palveluja voisimme käyttää entistä enemmän." (lukio)

"TE-toimiston virkailijat voisivat tulla kevätpuolella pitämään asiasta infoa päättävien luokkien opiskelijoillemme." (amatillinen oppilaitos)

"Enemmän huomiota siihen, että nuoret tietävät mm. yhteishaku ajoista. Nyt on nuoria, jotka eivät sitä ole huomanneet tai siitä ei ole mainittu riittävästi heille. Eräs nuori kerran kysyi, että ilmoitetaanko haun alkamisesta. Johon virkailija totesi, että eipä taida tulla kotiin kirjetä, mutta kyllä sinä koulutuskyselyn saat sitten, kun haku on ohitse! Tiedotusta, infoja ja panostusta siihen huomattavasti enemmän niiden nuorten osalta, jotka eivät ole enää peruskoulussa tai lukiossa." (TE-toimisto)

4.7 Viranomaisten mielipiteet hakeutumisvelvoitteen kehittämistarpeesta

Kyselyn vastaajia pyydettiin kertomaan, mitä mieltä he ovat nuorten velvoitteesta hakeutua ammatilliseen koulutukseen ja velvoitteen vaikutuksista sekä kertomaan, kuinka hakuvelvoitetta tulisi muuttaa. Kysymykseen vastasi 415 oppilaitosten ja TE-toimistojen edustajaa.

SYKSYN YHTEISHAKU

Kaikkein yleisimmin eli noin neljäsosassa vastauksista tuotiin esille se, että syksyn yhteishaun velvoite tulisi joko kokonaan poistaa tai muuttaa sitä niin että koulutusvaihtoehtoja olisi enemmän. Vastausten mukaan syksyn yhteishakuun tulisi saada lähes yhtä paljon vaihtoehtoja kuin kevään hakuun tai sitten poistaa syksyn hakuvelvoitteen piiristä. TE-toimistojen edustajat toivat vastauksissaan esille nuorten

ammattikouluttamattomien työttömyysturvaan liittyvän sekavuuden. Vastauksissa kerrottiin, kuinka etenkin syksyn hakuvelvoitetta parempia olisivat erilaiset työvoimapolitiittiset koulutukset. Ehdotuksena esitettiin sellaisen työvoimakoulutuksen järjestämistä, jossa tähdätään koulutusta paikan saamiseen kevään yhteishaussa. Toinen ehdotus koski syksyn yhteishaun korvaavaa nuorille pakollista 'motivoidu kevään yhteishakuun' -kurssia. Tällaisten palveluiden avulla nuoret voisivat hakeutua suunnitelmallisemmin koulutukseen eikä vain velvoitteen täyttämisen vuoksi.

"Mielestäni syksyn haun ei tulisi olla pakollinen, koska 16-vuotias ei ole useinkaan valmis muuttamaan toiselle paikkakunnalle opiskelemaan. Omalla kotikunnalla ei välttämättä ole mielenkiintoisia paikkoja syksyllä auki. Mielestäni olisi tärkeämpää velvoittaa nuori osallistumaan johonkin työmarkkinatoimenpiteeseen." (ammatillinen oppilaitos).

"Ainakin syksyn yhteishaussa velvoittavuus pitäisi poistaa, koska vaihtoehtoja ei todellakaan ole. Kaikki eivät voi hakeutua lähihoitajaksi tai ole valmiita muuttamaan toiselle paikkakunnalle. Lisäksi heikommassa asemassa oleville velvoittavuus on taakka, erilaisten oppimisvaikeuksien tai terveydellisten syiden takia vaihtoehdot vaivat olla todella vähissä. Jos ns. pakkohaku säilytetään, sitä voisi ainakin lieventää, kolme paikkaa tuntuu joissain tapauksissa liian paljolta." (TE-toimisto)

HAKUPAIKKOJEN MÄÄRÄN JA KOHDENTUMISEN MUUTTAMINEN

Osassa vastauksista kerrottiin myös tarpeesta alentaa koulutukseen hakeutumisen kohteiden määrää yhteen tai kahteen. Hakeutumiskohteiden määrän muutoksia esittivät sekä oppilaitosten että TE-toimistojen edustajat, jotka pitivät määrän sijasta tärkeänä nuoren tekemien valintojen suunnitelmallisuutta ja määrätietoisuutta.

"Mielestäni hakuvelvoite ylipäänsä on hyvä olla, mutta kolmen hakuvaihtoehdon määrittäminen on kyseenalaista. Se myös vääristää hakutilastoja, ja opinto-ohjaajana koen täysin työni etiikan kannalta ristiriitaiseksi kannustaa nuorta hakemaan alalle, joka häntä ei itseään ollenkaan kiinnosta. Nuoret ovat melko hyviä tässä taktikoinnissa, joten eniten tämä velvoite vaikuttaa juuri näiden virheellisten hakutoiveiden lisääntymiseen. Hakuvelvoite voisi olla sellainen, että nuoren on haettava opiskelupaikkaa kevään yhteishaussa, mutta ilman määrittelyä siitä, mihin on täytynyt hakea. Suurin osa nuorista kuitenkin tähtää juuri oman, oikean opiskelupaikan löytymiseen, eikä välivuosivaihtoehtoihin työmarkkinatuella!" (peruskoulu)

"Velvoite hakeutua on hyvä, mutta kohteiden lukumäärää voisi säätää ja laskea myös kaikki yliopistohaut mukaan. Työmarkkinatuen kohdalla voisi ottaa enemmän huomioon työvoimaneuvojan kanssa tehdyt suunnitelmat ja/tai avon keskustelut. Jos määrätietoisesti haluaa vain tiettyyn koulutukseen, niin miksi pitää hakea koulutuksiin, joihin ei ole motivaatiota ja joita ei kuitenkaan suorittaisi loppuun." (TE-toimisto)

Kyselyn vastaajat toivat esille epäkohtana koulutukseen hakeutumisvelvoitteen kohdistumisen ammatilliseen koulutukseen sekä yliopistojen ja muiden oppilaitosten huomioimatta jättämisen haussa. Useissa vastauksissa tuotiin esille, kuinka koulutukseen hakeutumisen velvoite on hyvä peruskoulun päättäneille nuorille, mutta ylioppilaille sitä ei pidetä tarkoituksenmukaisena. Vastauksissa todettiin, kuinka lukio ja yliopisto tulisi tehdä valinnoissa tasa-arvoisiksi ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen kanssa. Koulutuksessa haluttaisiin huomioidavan valmentavat koulutukset, erityisoppilaitokset, kansanopistot, oppisopimuskoulutukset ja muut mahdolliset vaihtoehdot. Hakeutumisvelvoitteen ei toivottu ulottuvan korkeakouluihin tai jos se ulottuu, niin yliopisto-opintoja tulisi sallia nykyistä laajemmin vaihtoehtoiksi. Ongelmallisena pidettiin nykyistä ylioppilaita koskevaa tarkkaan määritettyä velvoitetta hakeutua ammatillisiin opintoihin. Vastauksissa todettiin, kuinka hyvän koulumenestyksen perusteella nuori voisi halutessaan hakea vain yliopistoihin. Vastaavanlaisesti peruskoulun edustajat toivat esille tarpeen antaa nuorille mahdollisuus hakeutua vain lukiokoulutukseen, jos sinne pääseminen on hänelle realistista.

Peruskoulun edustajat kertoivat tyypillisesti hakutoiveiden rajausten epätarkoituksenmukaisuudesta.

"Velvoite on hyvä olla olemassa sen vuoksi, jotta opitaan siihen, että rahaa ja tukia ei tule vain sohvalla maaten. Kuitenkin minusta on omituista rajata hakuja niin, että saisi hakea vain yhtä yliopisto paikkaa jne. Paikkoja voisi olla esim. kaksi-kolme pakollista, joista voi sitten itse valita, onko ne yliopistoja vai ammattikorkeita tai mahdollisesti toisen asteen ammatillisia opintoja. Voisihan se olla jokin muukin paikka, esim. opisto". (peruskoulu)

Lukioiden edustajat kritisoivat hakujen rajautumista ammatillisiin oppilaitoksiin ja ylioppilasnuorten velvoitetta hakeutua ammattikorkeakouluihin.

"Hyväksymällä ammatillisen, ammattikorkeakoulun, korkeakoulun ja yliopiston tasavertaisiksi velvoitteiksi." (lukio)

"Laaajentaa mahdollisuuksia ulkomaille hakemiseen, kansanopistot, aikuiskoulutukset, oppisopimus" (lukio)

Myös ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen edustajat toivat esille, kuinka haun tulisi rajautua muualle kuin ammatillisiin opintoihin. Nykyisen järjestelmän rinnalle toivottaisiin rakennettavan nykyistä vahvemmin näyttötutkintoihin valmistavaa aikuiskoulutusta, joka tukisi nuorisoasteen ammatillisen koulutuksen toteuttamista.

"Nykyisiä velvoitteita ei tule muuttaa, mutta nuorisoasteen yhteisvalinnan rinnalla voisi toimia vastaava järjestelmä, joka ohjaa heitä ammatilliseen perustutkintoon"

näyttötutkintoina valmistavaan aikuiskoulutukseen. Uskoisin tämän tyyppisen järjestelmän selkiyttävän nykyistä tilannetta ja motivoivan hieman vanhempia opiskelijoita nykyistä paremmin. Tätä kautta uskon opintojen keskeyttämisluvun jopa pienenevän.” (ammattillinen oppilaitos)

”Peruskoulun päättävillä tulee olla koulutusvelvoite, mutta sitä tulee laajentaa ottaen huomioon muukin kuin ammatillinen peruskoulutus. Korkea-asteen koulutukseen ei pidä olla hakuvelvoitetta” (ammattikorkeakoulu)

Myös TE-toimistojen edustajien vastauksissa tuotiin esille tarve lisätä erilaisia koulutusvaihtoehtoja hakeutumisvelvoitteessa hyväksyttäviksi opinnoiksi. Tärkeää olisi hyväksyä hakeutumisvelvoitteessa nuorille realistisempia vaihtoehtoja kuten valmentavia koulutuksia, erityisoppilaitosten opintoja ja muiden oppilaitosten koulutuksia, sen sijaan, että valikoima rajataan vain yhteishaussa oleviin koulutuksiin.

”Velvoitetta voisi muuttaa esim. siten, että ne työttömät nuoret, joilla täyttyy ns. työssä-oloehto, vaikka heillä ei olisi ammatillista koulutusta jäisivät ainakin velvoitteen ulkopuolelle + nuoret, jotka ovat selkeästi ns. ammatillisen kuntoutuksen piirissä. Myös kaikki valmentavat, ohjaavat ym. pitäisi hyväksyä esim. jos asiakas on ohjaavassa koulutuksessa, se riittää, ei enää yhteishakuvelvoitetta, koska voi olettaa, että ohjaavassa koulutuksessa nuori on ohjauksen piirissä jne. Hakuun voisi laittaa määräajan esim. kahden vuoden kuluessa suunnitelman kirjaamisesta. Lisäksi olisi ehdottomasti poistettava korkeakouluun hakijoilta velvoite hakea myös amk:iin.” (TE-toimisto)

NYKYISEN TILANTEEN SÄILYTTÄMINEN

Noin neljäsosassa vastauksista todettiin, että koulutukseen hakeutumisen velvoite on nykyisellään hyvä eikä sitä tulisi muuttaa. Velvoitetta pidettiin hyvänä ja sen todettiin kasvattavan nuoria oikealle tielle yhteiskunnassa. Vastauksissa todettiin, että velvoite, eli pakko, pitäisi saada muutettua nuorten mielissä mahdollisuudeksi.

”Ei muuteta mitenkään! Tämänikäisistä suurella osalla on oltava jonkinasteinen pakko, joka on oppivelvollisuuskoulun jälkeen ohjaamassa jatsoon.” (peruskoulu)

”Nuorelle olisi saatava joko koulutuspaikka tai harjoittelupaikka tai työpaikka. Kukaan ei saisi jäädä kotiin.” (lukio)

”On hyvä olla joku ammattitutkinto pohjana. Myöhemmin voi tehdä mitä vain!” (ammattillinen oppilaitos)

”Nuorten on todella hyvä pysyä arjessa ja normaalissa elämänrytmissä kiinni. Poissa-jääminen koulutuksesta tai työelämästä horjuttaa nopeasti nuorten elämää ja arjen

hallinta ei pysy enää koossa. Ehdottoman tärkeää on, että nuorilla on SÄÄNNÖLLINEN päivärytmi elämässä!” (TE-toimisto).

Oppilaitosten edustajat toivat vastauksissaan esille hakeutumisvelvoitteen ja taloudellisten kannustimien yhteyden. Hakuvelvoitteen kautta nuoret eivät vain saa koulutusta ja elämänrytmiä, vaan myös näytön siitä, että koulutuksesta saa taloudellista hyötyä.

”Rahallinen porkkana kaikissa ihmisten ohjautumista koskevissa asioissa toimii. Se, että nuori hakee ja saa opiskelupaikan, ja pysyy siellä, tulee olla taloudellisesti kannattavaa. Eli kouluttautuvilla tulee olla taloudellista hyötyä suhteessa niihin, jotka eivät kouluttaudu.” (peruskoulu)

”Ehdottomasti niin, että nuorella ei ole mahdollisuus saada ‘passiivista rahaa’, vaan hänellä täytyy olla joku aktiivinen päivätoiminto, joka tukee yhteiskunnan toiminnoissa mukana pysymistä.” (ammattillinen oppilaitos)

*”Kaikkein pitäisi hakea koulutukseen. Toisaalta on hyvä, että on pakko hakea, mutta opiskelu ei suju, jos ei ole motivaatiota. Työn merkityksen arvostamista pitäisi kasvat-
taa yläasteelta lähtien. Nuorille ei saisi antaa missään vaiheessa ‘rahaa’ ilmaiseksi. Jos opitaan jo 20 -vuotiaina, että kyllä sossusta rahaa saa, ei silloin monellakaan ole moti-
vaatiota opiskella.” (ammattikorkeakoulu)*

*”Mielestäni tiukka ote on paras nuorten kanssa. Nykyinen käytäntö on ehdottoman välttämätön tulosten aikaansaamiseksi. Nuorten vanhemmat jättävät nuoret mielel-
lään huoleksemme, siksi nykyinen sanktioitu käytäntö on tarpeellinen.” (TE-toimisto)*

Muutamissa oppilaitosten ja TE-toimistojen edustajien vastauksissa todettiin, että koulutukseen hakeutumisvelvoitetta tulisi kiristää nykyisestään.

*”Mielestäni tarvitaan sekä porkkanaa että keppiä. Itse oletan, että nykyistä ankaram-
milla sanktioilla päästäisiin parempiin tuloksiin” (peruskoulu)*

*”Velvoitetta ei ainakaan tule mitenkään pienentää. Kannatan koulutuksen yhteiskunta-
vastuun ja yksilövelvoitteen lisäämistä siten, että oppivelvollisuus laajennetaan perus-
koulun lisäksi kattamaan tavalla tai toisella hankittu ammatillinen koulutus/ammatti.”
(ammattillinen oppilaitos)*

*”Varsinkin toimeentulotuella olevilla asiakkailla tämä velvollisuus ei vaikuta miten-
kään, he saavat toimeentulotukea usein ilman vähennyksiä, vaikka kieltäytyisivät
mistä. Velvoittavuudessa pitäisi sosiaalitoimen olla enemmän mukana, esim. sankti-
oissa ja myös kannustamisessa.” (TE-toimisto)*

Myös ne vastaajat, jotka sanoivat kannattavansa hakeutumisvelvoitetta, kertoivat sen tahattomista haittavaikutuksista. Näitä olivat ohjautuminen väärille aloille ja samalla opinnoista kiinnostuneiden pääsyn estyminen sekä nuorten ajautuminen syrjäytymiseen ja rikollisuuteen toimeentulon menettämisen vuoksi.

"Velvoite hyvä, mutta haittavaikutuksena hakeminen vaikeasti päästäville aloille, jos opiskelu ei kiinnosta. Kaikilla järjestelmillä on haittapuolensa ja niitä opitaan nopeasti hyödyntämään. Tämä puolestaan vääristä tilastoja esim alojen suosiota." (peruskoulu)

"Me emme voi sille mitään, että aina on olemassa henkilöitä, joita ei kerta kaikkiaan normiopiskelu motivoi. Kun tämä porukka otetaan opiskelijoiksi, niin siinä kärsivät henkilökunnan lisäksi muut opiskelijat. Tuntuu siltä kuin päivähoitopaikkoja olisi siirretty ammatillisiin oppilaitoksiin." (ammatillinen oppilaitos)

"Kyllä syrjäytymisvaarassa olevat ovat tämän jälkeen entistä lähempänä kuilua kun tuki loppuu. Eli rikollisuus lisääntyy ja ongelmat kasvavat." (TE-toimisto)

VELVOITTEEN POISTAMINEN KOULUTUKSEEN HAKEUTUMISESTA

Kyselyyn vastanneista noin neljäsosa kertoi toiveestaan, että hakeutumisen velvoite poistettaisiin kaikilta nuorilta tai toisen asteen yleissivistävän koulutuksen eli lukion suorittaneilta. Velvoitteen sijasta toivottiin käytettävän enemmän vetoamista ja kepin lisäksi enemmän porkkanoita, nuoria opiskelemaan houkuttelevia tekijöitä. Hakeutumisvelvoitetta pidettiin tehottomana, sillä syrjäytyneet tai syrjäytymässä olevat nuoret eivät ryhdy suorittamaan opintoja hakeutumisvelvoitteesta huolimatta, vaan jättäytyvät palveluiden ulkopuolelle. Velvoitteen katsottiin olevan ristiriidassa sen kanssa, että opiskelijan saamien opintotukikuukausien määrä on rajoitettu. Kun nuoret joutuvat hakeutumaan heitä kiinnostamattomiin koulutusvaihtoehtoihin, he kuluttavat opintotukikuukausiaan. Kun he myöhemmin pääsevät haluamalleen opintolinjalle, valmistuminen viivästyy, sillä nuori joutuu työskentelemään opintojen ohella käytettyään opintotuen jo aiemmin.

"Pakot eivät anna oikeaa kuvaa vastuunotosta omasta elämästä. Se voi myös vääristää hakeutumista joillekin aloille (vähentää tai lisätä)." (peruskoulu)

"Pakkohaku on ainakin toisen asteen jo käyneiltä poistettava. Perusopetuksen jälkeen jonkinasteisen velvoitteen voi säilyttää. Toisen asteen koulutuksen jälkeen nuorille tulee antaa vapaus valita ja tavoitella unelmiaan. Ammattikorkeakoulujen pakkohaku sekä työllistää ammattikorkeakouluja että laskee niiden arvostusta. Jos kaikki nuoret eivät halua koulutukseen, niin heitä on sinne turha yrittää pakolla. Liika holhous pois. Näyttää se tietenkin tilastoissa hienolta, että työttömiä on vähän, kun he ovat koulutuksessa. Mutta koulutus ei saa olla itsetarkoitus." (lukio)

"Monet ovat kouluväsyneitä, pakko ei tee onnelliseksi, parempi olisi käydä armeija/siviilipalvelus, mennä töihin ja ponnistaa uraan aikuiskoulutuksen tai iltalukion kautta, jos 15-19-vuotiaana koulu maistuu puulta." (ammattillinen oppilaitos)

"Pakolla ei koskaan ole saatu mitään hyvää aikaan" (ammattikorkeakoulu)

"Pakottaminen ja rankaiseminen on menneestä maailmasta ja ikärasismi on järkyttävää. Nykyjärjestelmässä yhteishakuvelvollisuus on ihan hyvä, mutta vähintään ikärasismi siitä tulisi poistaa. Mikä lähtökohtainen oikeus pelkästään kansakoulupohjaisella vanhemmalla polvella on nauttia etuuksia ilman koulutusvelvoitteita? Tulisi rakentaa johdonmukainen ja tasa-arvoinen järjestelmä tai luopua tällaisista pakotteista kokonaan." (TE-toimisto)

Suuressa osassa TE-toimistojen vastauksista tuotiin esille, kuinka hakeutumisvelvoitteessa rasittaa etenkin sen yhteys työmarkkinatuen saamiseen. Siihen liittyvän selvittelytyöhön todettiin viedän toimistoissa paljon aikaa. Hakeutumisvelvoitteen valvontaan liittyvän byrokratian todettiin kuluttavan paljon resursseja nuorten ohjaukselta. Useimmissa vastauksissa ehdotettiin ratkaisuksi sitä, että ammattikoulutamatottomat alle 25-vuotiaat nuoret eivät saisi työttömänä työmarkkinatukea muutoin kuin julkisissa työvoimapalveluissa ollessaan eikä selvityspyynnöjä yhteishakuun osallistumisesta tehtäisi. Selvityspyynnot vaikuttavat vastausten mukaan TE-toimistoille aiheutuvan lisätyön lisäksi sen, että monet nuoret jättävät selvitykset tekemättä ja työnhaun uusimatta eli putoavat palveluista. Myös joissakin oppilaitosten edustajien vastauksissa otettiin kantaa työmarkkinatuen saamisen ja koulutukseen hakeutumisvelvoitteen yhteyteen, mitä ei pidetty hyvänä toimintamallina.

"Rahan ja hakemisen tiukka sitominen yhteen hävittää usein nuoren yksilöllisen elämäntilanteen huomioon-ottamisen." (lukio)

"Mielestäni koulutukseen hakeutumisesta pitäisi palkita, mutta keneltäkään ei pitäisi ainakaan vähentää toimeentulo- ja työmarkkinatukia. Nyt perustyöttömyysrahalla olevat ovat jo köyhyysrajan alapuolella." (ammattikorkeakoulu)

"Lakiteksti pitää muuttaa: Alle 25-vuotiaalle, ilman ammatillista koulutusta olevalle ei työmarkkinatukea makseta työttömyyden ajalta, piste. Jos hakija osallistuu työllistämistä edistäviin toimenpiteisiin (työharjoittelu, työelämävalmennus, työkokeilu tai työvoimapolitiittinen koulutus), hän on oikeutettu niistä säädettyihin etuuksiin. Toivotavasti järki voittaa ja tämän asian säädökset saadaan talonpoikaisjärjellä ymmärrettäviksi! Työ- ja elinkeinohallinnon henkilöstön supistukset uhkaavat lähivuosina kuristaa töihin jäävän, edelleen vähenevän joukon, joten kaikki turhat selvitykset, seuranat yms. kontrolloinnit on vähennettävä minimiin!" (TE-toimisto)

Kyselyyn vastanneet ehdottivat koulutukseen hakeutumisen velvoitteen sijasta nuorten velvoittamista osallistumaan uravalintaa tukeviin palveluihin tai muuhun aktiivitoimintaan. TE-toimistojen vastauksissa korostettiin ammatinvalinnanohjauksen merkitystä ja todettiin, kuinka tuottavuusohjelma on vaikuttanut ammatinvalintapsykologien määrään ja siten mahdollisuuksiin tukea nuorten urasuunnittelua.

"Kaunis ajatus, joka ei toimi. Luopua koko asiasta? Jos jatketaan niin siihen yhdistää mahdollisuuksia osallistua muuhun toimintaan esim. pajatoimintaan" (ammattillinen oppilaitos)

"Pakkohaku pois ammattikorkeakouluista tai sitten kaikkiin korkeakouluihin tasa-arvoisesti. Pakkohaku pois ja ennemmin tilalle jotain vapaaehtoistyötä korvauksen vastikkeeksi." (ammattikorkeakoulu)

"Ammatillisen koulutuksen hakuvelvollisuudesta pitäisi luopua nykyisessä muodossaan, koska se johtaa turhiin motivoitumattomiin hakuihin ja ruokkii kielteistä suhtautumista koulutukseen. Tilalle voisi tulla velvollisuus osallistua johonkin ammatillista suuntautumista ja työmarkkinavalmiuksia edistävään toimintaan tai kuntoutukseen." (TE-toimisto)

YKSILÖLLISYYDEN JA JOUSTAVUUDEN LISÄÄMINEN

Kuten nuorten aineisto-osuudessa todettiin, koulutukseen hakeutumisvelvoitteen täyttämässä on tietynlaista joustonvaraa, jolloin nuori voi pätevien ammatillisen kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyvien syiden perusteella olla hakeutumatta koulutukseen. (mm. Männistö-Aho & Juurikko 2003, 99-105²²) Käytännössä tällainen yksilöllisten tilanteiden huomiointi jää kuitenkin vähäiseksi, mikä tuli esille edellä TE-toimistojen ohjeistuksista poikkeamiseen liittyvissä vastauksissa.

Reilussa kymmenesosassa vastauksista todettiin, että velvoite on hyvä olla olemassa, mutta sitä tulisi muuttaa yksilöllisemmin nuoren tarpeet huomioivaksi. Velvoitteessa pidettiin huonona sitä, että sen vuoksi nuoret ohjautuvat heitä kiinnostamattomille koulutusaloille. Parempana pidettäisiin hakeutumismäärien ja sisällöllisten rajausten sijasta mallia, jossa kiinnitettäisiin enemmän huomioita koulutusten ja muun toiminnan soveltuvuuteen nuorille. Järjestelmässä haluttaisiin kiinnittää enemmän huomiota nuorten yksilöllisyyteen, erilaisiin mahdollisuuksiin ja elämäntilanteisiin sekä sallia jokaiselle nuorelle tarkoituksenmukaisin tapa toimia omassa elämässään.

Oppilaitosten edustajien lisäksi TE-toimistojen edustajat kokivat, että aktiivisilla ylioppilailla voi olla tarkkoja suunnitelmia, joiden toteuttamisen kanssa hakeutumisvelvoite on ristiriidassa. Aktiivisten nuorten koettiin joutuvan kärsimään hakeutumisvelvoitteesta, kun taas koulutukseen motivoitumattomat ja toimeentulotuella

²² Työttömyysturvan työvoimapolitiittiset edellytykset. Työttömyysturvalautakunnan ja vakuutusosoikeuden ratkaisukäytännön valossa. Työhallinnon julkaisuja 326. Työministeriö, Helsinki.

pärjäävät nuoret eivät ohjaudu velvoitteesta huolimatta opiskelemaan. Vastauksissa kerrottiin, kuinka nuorille tulisi tehdä yksilölliset suunnitelmat, joissa sovittaisiin soveltuvista koulutuksista. Vastausten mukaan tällaisia yksilöllisiä koulutussuunnitelmia ryhdytään laatimaan lukioden oppilaanohjauksessa. Toiveena esitettiin, että vastaavanlaisia yksilöllisiä jatko-opinto-suunnitelmia eli portfolioita voitaisiin hyödyntää jatkossa TE-toimistoissa ja niissä tehtävissä päätöksissä. Hakeutumisvelvoitteen sijasta nuorten koulutukseen motivointia voitaisiin tehdä tehostetulla ohjauksella ja ohjauksellisilla ryhmäpalveluilla

"Säädöstä voisi katsoa enemmän tapauskohtaisesti." (peruskoulu)

"Saadaan nuoret kiinni koulutukseen ja työelämään. Vaara jäädä vain 'katselemaan' pienenee, kun on aitoa tekemistä joko oppilaitoksessa tai työelämässä. Tapauskohtaista päättäväntä tulisi varmasti olla viranomaisella enemmän mikäli siihen selkeä tarve on ns. erikoistapaukset. Inhimillisyyttä mukaan päätöksiin." (ammattillinen oppilaitos)

"Aktiiviset ja omatoimiset nuoret kyllä pärjäävät ja löytävät itselleen sopivan koulutautumismahdollisuuden, mutta syrjäytymisvaarassa olevat nuoret eli kaikki mukaautetun koulutuksen suorittaneet yms. eivät joustavan valinnan yms. toimienkaan puolesta oikein tule yksilöllisesti huomioduksi riittävästi. Velvoittavuus voisi joustaa joidenkin nuorten tilanteessa enemmän." (TE-toimisto)

Oppilaitosten edustajien vastauksissa tuotiin esille mm. terveydellisistä ongelmista kärsivät nuoret, joille aiheutuu ongelmia nykymuotoisesta hakuvelvoitteesta. Heille ohjautuminen muihin palveluihin olisi parempi vaihtoehto.

"Velvoite on hyvä olla. Siinä pitää vain ottaa huomioon yksilölliset tekijät, kuten perheen tai nuoren ongelmat. Usein huono-osaisuus kasautuu. Mielenterveysongelmainen ei välttämättä pysty käymään koulua, ja silloin ongelmat kasautuvat. Pitäisi olla koulu, jossa voidaan opiskella hyvin joustavasti jatkuvan huolenpidon alla esim. lukiota." (lukio)

"Velvoite hakea koulutukseen on sinänsä hyvä, mutta nuorten joukossa on paljon (n. 20-30 %) nuoria, joilla on muita ongelmia (esim. päihde-, mielenterveys-, sosiaalisia ongelmia), etteivät he pysty suoriutumaan opiskelusta, vaan keskeyttävät opintonsa. Epäilen suuresti, että esim. sosiaaliset pelot voivat johtaa opintojen keskeyttämiseen. Heidän kohdalla pakkohakeminen ei tuota tulosta, vaan ongelma pitäisi käsitellä terveydenhuollon puolella. Jos nuorella on enemmän kuin yksi opiskelun keskeyttäminen, pitäisi selvittää, mikä on keskeytyksen todellinen syy." (ammattillinen oppilaitos)

Myös TE-toimistojen edustajien vastauksissa nostettiin esille oppimisvaikeuksista kärsivien ja moniongelmaisten nuorten tarve saada ohjautua muualle kuin

koulutukseen, joka ei ole heidän elämäntilanteeseensa sopivin vaihtoehto. Koulutukseen hakeutumisen velvoite aiheuttaa vastausten mukaan vaikeuksia esimerkiksi mukautettua koulutusta suorittaneille, jotka eivät ole kyenneet suorittamaan ammatillista perustutkintoa.

"Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden erityistilanne tulisi ottaa paremmin huomioon ja ennakoida sekä hakumenettelyissä, opiskelupaikkojen jaossa että ammatinvalinnan palveluiden järjestämisessä. Erityisoppilaiden kohdalla tulisi pohtia myös suorien hakujen rinnastamista yhteishakuun, jotta tasapuolinen kohtelu nuorten kohdalla toteutuisi." (TE-toimisto)

"Niille, joilla ei ole resursseja suorittaa ammatillista koulutusta annettaisiin tietyn ajan jälkeen/ tai tietyn työvoimapolitiittisen lausunnon jälkeen oikeus/ mahdollisuus siirtyä erityispalveluihin ja unohtaa ammatillinen koulutus yhteishaun kautta ja etsittäisiin koulutusmahdollisuuksia muiden kanavien kautta." (TE-toimisto)

Mielenterveysongelmista ja muista vaikeuksista kärsivien lisäksi vastauksissa nostettiin esille yhtenä ryhmänä maahanmuuttajanuoret, jotka tarvitsisivat nykyistä joustavamman mallin koulutukseen hakeutumisen velvoitteeseen. Huomiota kiinnitettiin myös ruotsinkielisten nuorten erilaisiin mahdollisuuksiin hakeutua koulutukseen syksyn yhteishaussa.

"Nuoret eivät ole homogeeninen ryhmä. Nykyinen yhteishakovelvoite on hyvää tarkoittava, mutta liian kaavamainen. Se ei huomioi lainkaan nuorten todellisia yksilöllisiä tilanteita. Esim. maahanmuuttajanuoret, joilla on vielä puutteellinen suomen kielen taito, pitäisi rajata hakovelvoitteen ulkopuolelle. Yhteishakovelvoite pitäisi muuttaa 'aktivointivelvoitteeksi' eli nuorella olisi tilanteensa ja resurssiansa mukaan järkeviä vaihtoehtoja, joihin hakeutua: esim. ammatillinen koulutus, kymppiluokka, ammattistartti, työpajat, työharjoittelu, mava-koulutus ja joissain tapauksissa jopa suomen kielen koulutus voisi olla se ensisijainen ja järkevin vaihtoehto." (TE-toimisto)

Viranomaiskyselyyn vastanneet toivat esille, kuinka esimerkiksi lukion jälkeen nuorille tulisi sallia yksi välivuosi.

"Kannatan velvoitetta. Välivuosi suunnitellusti pitäisi hypäksyä mukaan esim. kansaopiston vuosi, au pair tai ulkomaanvuosi. Näin turhat amk-haut vähenesivät. Jos lukiossa suunnitelma tehtäisiin se voitaisiin esim. työkkärissä hypäksyä -> enemmän yhteistyötä lukiolaisen kanssa päivittäin toimivien kanssa, nuoren tuki aikuiselta tulisi todelliseksi." (peruskoulu)

"Velvoite pitää olla olemassa, mutta yksi välivuosi esim. lukion jälkeen pitäisi sallia." (lukio)

"Jokaisella nuorella pitäisi olla valinnanmahdollisuus itsenäisesti, pitääkö välivuoden vai jatkaako opintoja heti perusopetuksen jälkeen." (ammattillinen oppilaitos)

"Velvoitetta tulisi lieventää niin, että pakottamista opiskelemaan sellaista, mikä ei kiinnosta, ei olisi. Kannatan sapattivuoden tai parin pitämistä myös esim. lukion jälkeen. Työelämään tutustuminen työharjoittelulla esim. vuoden ajan saa monet nuoret arvostamaan korkeamman koulutuksen tuomaa parempaa työuraa, ja mielekästä työtä. Opiskelu alkaa kummasti kiinnostaa kokeiltuaan 'todellista' työtä ja huomattaessa, että paremmalla koulutuksella voi työllistää itsensä paremmin" (ammattikorkeakoulu)

OHJAUS- JA TUKIPALVELUIDEN KEHITTÄMINEN

Kyselyn vastaajat toivat esille noin kymmenesosassa vastauksista tarpeen panostaa nykyistä enemmän ohjaukseen sekä tarpeen tarjota nuorille myös muita palveluita kuin koulutusta. Ohjauksen merkitystä pitivät tärkeänä etenkin peruskoulujen edustajat. Ohjauksen tärkeydestä kerrottiin myös TE-toimistojen edustajien vastauksissa.

"Ok. Enemmän satsausta ohjausjärjestelmään, opisto-ohjaukseen, ns. etsivä nuorisotyö, jossa nuoret etsitään opintojen piiriin on erittäin tärkeää työtä syrjäytymisen ehkäisemisessä." (peruskoulu)

"Pakko eli velvoitteet ei todellakaan ole hyvää ja inhimillistä rakentavaa yhteistyötä ja nuoren elämää ohjaavaa toimintaa. Nuoren omia ajatuksia tulee kuulla, kiittää ja kannustaa, ei pakottaa ... Koulutusneuvontaa, nuortenneuvontaa ja ammatinvalinta- ja urasuunnittelua tulee vaalia myös henkilöstöresursseja lisäämällä." (TE-toimisto)

Vastauksissa nostettiin esille tarve käyttää enemmän työssä oppimiseen perustuvia koulutuksia sekä erilaisia elämänhallintaa ja oppimisvalmiuksia tukevia koulutuksia. Velvoitteen oltaisi haluttu olevan kaikki koulutusmuodot paremmin kattava ja tukevan myös vaihtoehtoisia tapoja hankkia osaamista ja ammattitaitoa. Harjoittelujen ja tutustumisjaksojen määrää oltaisi haluttu lisätä ja säätää ne pakollisiksi jo peruskoulussa. Viranomaiskyselyssä kerrottiin yhden haasteen muodostavan sukupuolen mukaan eriytyneet koulutukset, sillä jossain paikoin yhteishaun vaihtoehdot saattavat olla peruskoulun päättäneille nuorille tytöille kapeasti puhtaanapitoon ja ruokahuoltoon liittyviä opintoja.

"Syrjäytymisvaarassa oleville oppilaille elämänhallintakoulutuksia, jos kodit sitä eivät osaa antaa. Sen jälkeen oppisopimuskoulutusta tai muuta tarjolla olevaa. Samaa elämänhallintataittoa tulisi myös lisätä peruskoululaisille, jotta syrjäytymistä ja 'uusavutomuutta' voitaisiin välttää." (peruskoulu)

"Velvoite hakeutua on hyvä, koska muuten omaa tulevaisuutta ei tulisi mietittyä. Mutta uskon, että ohjaavan koulutuksen tyyppinen koulutus tai pajakoulutus on monelle nuorelle parempi vaihtoehto. Voi ensin miettiä ja kokeilla eri aloja ja sitten vasta hakeutua tutkintoon johtavaan koulutukseen." (ammattillinen oppilaitos)

Vastauksissa kerrottiin työharjoitteluiden ja työpajatoiminnan kaltaisen toiminnan merkityksestä niille nuorille, jotka eivät ole päässeet tai hakeutuneet koulutukseen tai ovat keskeyttäneet koulutuksen. Esimerkiksi suurissa kaupungeissa nuoret eivät pääse haluamilleen koulutuspaikoille mm. keskiarvonsa vuoksi, jolloin he tarvitsisivat nykyistä enemmän työpajatyypeistä toimintaa verkostojen ulkopuolelle ajautumisen estämiseksi. Aikuiskoulutusta pidettiin osalle nuorista parempana paikkana, sillä siellä teoreettisten opintojen osuus on huomattavasti vähäisempi. Työn tekemisen harjoittamisen ja työn kautta oman alan etsimisen merkityksestä kertoivat etenkin ammatillisten oppilaitosten ja TE-toimistojen edustajat.

"Velvoite hankkia ammatti on hyvä ajatus. Jotakin välimuotoa kaivattaisiin niitä opiskelijoita varten joita ei varsinaisen tutkinnon suorittaminen kiinnosta oppivelvollisuuden jälkeen. Työharjoittelu olisi hyvä vaihtoehto, jos työ kiinnostaa. Osaamisen tunnistamisen kautta se ei myöskään ole hukkaan heitettyä aikaa myöhemmin tehtävää tutkintoa varten. Monesti käy niinkin, että kun näkevät mitä työntekeä on ja ihmisen pohdinta haluanko tehdä tätä koko ikäni synnyttää motivaatiota mennä eteenpäin elämässä. Voisi miettiä väljyyttä koulutuksen hankkimisen aikatauluun sillä edellytyksellä, että on työssä tai työharjoittelussa, työpajassa tms. Vois kokeilla paria eri alaa, saada- seen selville mikä on oma juttu." (ammattillinen oppilaitos)

"Yhteishakupakko on periaatteeltaan hyvä: jokaisen suomalaisen on hankittava ammatillinen tutkinto tullaan helpommin kunnon veronmaksajaksi. Ja valtaosiltaan toimii hyvin. Mutta juuri ne jo ehkä ala-asteelta lähtien syrjäytymispoluille joutuneille, jaksamattomille, paljon henkilökohtaista tukea tarvitseville nuorille se on usein turhan kova vaatimus. Melkein kuin lyödä lyötyä!! Heille pitää olla jo peruskoulusta lähtien enemmän tukea ja ohjausta ja enemmän hakuvaihtoja -> työkoulu-tyyppisiä, pajakouluja, työssä oppimista, puolipäiväkoulua jne. Vielä miel. pienryhmiä ja tarvittaessa Pakko-haku kurjistaa ja syventää ennestäänkin heidän taloudellista ahdinkoaan, heikentää itsetuntoa (eivät pääse sinne minne haluavat, joutuvat keskeyttämään ja sitä rataa). 'Hyvät' nuoret pärjäävät tämän yhteishakupakon kanssa, mutta haastavammat nuoret eivät." (TE-toimisto)

Työvaltaisten koulutusten, oppisopimusten, mestari-kisälli -mallien ja osatutkintojen merkitys nostettiin esille etenkin ammatillisten oppilaitosten edustajien vastauksissa. He korostivat, että entistä enemmän tulisi käyttää ja kehittää välitutkintoja, jotka suoritettuaan nuori voisi siirtyä työelämään ja mahdollisesti jatkaa myöhemmin opintojaan. Hyvänä oltaisi pidetty perustutkinnon tasoa alempia noin 40

opintoviikon koulutuksia, jotka mahdollistaisivat työpainotteisemman koulutuksen ja nopeamman valmistumisen. Oppilaitosten lisäksi myös TE-toimistojen edustajat kertoivat tarpeesta hyödyntää työpajatoimintaa, välivaiheen opintoja ja oppisopimuskoulutusta nykyistä enemmän, jotta nuoret saisivat aktiivista toimintaa tulevaisuuden suunnittelun ajaksi myös peruskoulun päättämisen jälkeen. Vastauksissa todettiin, kuinka palkkatyön ja ammatillisen peruskoulutuksen yhdistäminen olisi osalle näistä syrjäytymisvaarassa olevista nuorista ainoa oikea vaihtoehto.

"Kaikille ei vaan yksinkertaisesti sovi nykyisen koulutusjärjestelmämme tarjoamat koulutuspolut. Tarvitaan lyhyempiä koulutuksia suoraan joko suoraan työpaikoilla tai oppilaitoksissa, tai sekä molemmissa. On olemassa työtehtäviä, joihin ei tarvita pitkähköä koulutusta vaan täsmäkoulutus johonkin tiettyyn tehtävään. Lyhyillä koulutuksilla, suoraan töihin, syrjäytyvät nuoret, saataisiin liittymään tehokkaammin yhteiskuntaan. Elinikäisen oppimisen idean mukaan opiskella voinee aikuisenakin, sitten kun nuoruus on eletty ja aikuisuus avannut oman tulevaisuuden rakentamisen perspektiiviä." (ammatillinen oppilaitos)

"Vaihtoehtoja tulisi olla enemmän. Yksi vaihtoehto yhteishaussa voisi olla valmentava koulutus tai pajatoiminta, mikä olisi pakollinen vaihtoehto jokaiselle. Ne toimisivat varmmana 'varapaikkoina', jos ei pääse ammatillisiin opintoihin. Nuorten olisi tärkeää saada jokin paikka syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tällä hetkellä pääseminen pajalle tai valmentavaan koulutukseen vie aikaa ja nuori ehtii jo passivoitumaan. Osa jää koulutusten yms. toimien ulkopuolelle ja heidän kynnyksensä osallistua nousee ajan pitkittyessä, koska he rinnastavat tilannettaan oman ikävuotensa nuoriin. He kertovat kokevansa olevansa liian vanhoja koulutukseen, silloin kun koulutukseen pääseminen kestää vaikka vain vuoden tai pari." (TE-toimisto)

Viranomaiset toivat esille kannusteiden ja taloudellisten tukien tarjoamisen keinoina, joiden avulla voitaisiin vahvistaa koulutukseen hakeutumisen veloitteen tavoitteita.

"On pääsääntöisesti hyvä, että nuoret velvoitetaan hakeutumaan koulutukseen. Nuorille on kuitenkin tarjottava mielekkäitä vaihtoehtoja. Edelleen myös muut tukitoimet on liitettävä nuorten avuksi, jotta he pystyisivät suoriutumaan opiskelusta (esim. asuminen, opintotuki, oppimisen tukitoimet)." (lukio)

*"Nuorten koulutuspaikat tulee suunnata nuorille, jotta koulutuspaikat riittävät. Aikuiset, jo yhden tutkinnon suorittaneet aikuiskoulutuksen puolelle. Veloitteen tueksi tulee tarjota etuja - opintotuki, asumistuki, asuntolatoiminta jne. jotta opiskelu oikeasti kannustaa ja on mahdollista myös kauempana kotoa. Jos nuori pääsee työmarkkinatu-
elle, ei toisen asteen opintotuki enää sen jälkeen kannusta/kiinnosta." (ammatillinen oppilaitos)*

"Suoraviivaisemmin panostetaan siihen, että nuoret ovat aina jossain toimenpiteessä ja siten myös ammatillisen ohjauksen alla. Työttömälle ei makseta ainakaan työmarkkinatukea - olkoon sitten sv-päiväraha tai toimeentulotuki. Koko työttömyysturvan ja koulutukseen haun käyttäysruletti pois. Järkeviä mahdollisuuksia saada elämä raiteilleen; työharjoittelua joko oikeissa työpaikoissa ja heikommille työpajoja, ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta lisää, nuorisopsykiatrian palvelujen kohdentaminen nimenomaan näihin heikoimpiin, jotka jäävät hoidon ulkopuolelle. Oppisopimuskoulutukseen erityisraha, jolla voitaisiin maksaa vaikka kaikki palkkakustannukset näiden ammattikouluttamattomien kohdalla, joilla on syrjäytymisvaara (kunnille velvollisuus ottaa oppisopimukseen joku prosentti)- silloin ehkä pieni osa oppisopimuksesta kohdentuisi näihin nuoriin - nythän pitää olla priimaa ja ammattitutkinnot suoritettu, ennen kuin pääsee opsoon." (TE-toimisto)

5 Yhteenveto

5.1 Rekisteriperusteinen osuus

AINEISTO JA TUTKIMUSASETELMAT

Analyysi perustuu laajaan (n. 8,5 prosenttia) rekisteriperusteiseen väestöotokseen, josta on poimittu osapopulaatio (n = 38.816 henkilöä), joka edustaa 18-24-vuotiaista väestöä vuonna 2003. Analyysissä käytetään otokseen kuuluville eri rekistereistä yhdistettyjä monipuolisia tietoja muun muassa opintoihin hakemisesta, aloittamisesta ja suorittamisesta, tutkinnon suorittamisesta, työvoimapalvelujen käytöstä, työttömyysjaksoista, työssäolosta, työvoimapolitiittisista sanktioista ja työmarkkina- sekä toimeentulotuen saannista. Aineisto mahdollistaa seurannan vuodesta 2003 aina vuoteen 2008 asti.

Analyysi on toteutettu neljän tutkimusasetelman pohjalta, joissa analysoidaan ja seurataan seuraavia populaatioita:

- 18-24-vuotias väestö vuonna 2003
- vuoden 2003 aikana 18 vuotta täyttäneet, joilla ei silloin ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa
- vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneet
- vuonna 2003 yhteishakuun osallistuneet

Kouluttautumisvelvoitteen piiriin vuonna 2003 kuuluneiden rakenne ja seuranta

Rekisteriperusteisessa tutkimuksessa on ensinnäkin tarkasteltu vuonna 2003 18-24-vuotiaiden ikäryhmässä kohderyhmään eli työmarkkinatukioikeuteen liittyvän kouluttautumisvelvoitteen piiriin kuulumista ja siihen liittyviä kouluttautumisvelvoitteen arvioinnin kannalta kiinnostavia seikkoja. Kouluttautumisvelvoitteen piiriin kuuluviksi luettiin ne, jotka eivät olleet suorittaneet ammatillista tutkintoa eivätkä olleet täyttäneet persus- tai ansiopäivärahan edellytyksenä olevaa työssäoloa, eivätkä olleet suorittamassa asevelvollisuuttaan, eläkkeellä tai työvoiman ulkopuolella olevia pienten lasten vanhempia.

Koko ryhmästä velvoitteen piiriin kuului 42 prosenttia. Tämä vaihteli iän mukaan siten, että 18-vuotiaista kouluttautumisvelvoitteen alaisia oli 85 prosenttia ja 24-vuotiaista vielä 24 prosenttia.

Velvoitteen piirissä olevista 77 prosenttia oli täyttänyt velvoitteen siinä mielessä, että he olivat opiskelijoita. Muista 6 prosenttia oli työssä, 9 prosenttia työttömänä ja 8 prosenttia työvoiman ulkopuolella. Noin puolet velvoitteen piirissä olevista oli ylioppilaita.

Velvoitteen täyttämistä tarkasteltiin myös sen mukaan, kuinka moni muista kuin opiskelijoista oli osallistunut yhteishakuun populaation poimintavuonna 2003.

Ylioppilaista 58 prosenttia oli hakenut työmarkkinatukioikeuden edellytyksenä olevan normin mukaisella tavalla, 22 prosenttia muutoin ja 21 prosenttia jättänyt hake-matta. Ei-ylioppilaista vain kahdeksan prosenttia oli hakenut normin mukaan ja kolme prosenttia muuten, ja valtaenemmistö ei siis ollut lainkaan hakenut.

Työttömänä vuoden 2003 lopussa olleista ei-opiskelevista velvoitteen piirissä olleista lähes puolet oli saanut jonkin velvoitteen laiminlyönnistä seuraavan sanktion vuosina 2001-03. Muiden kuin työttömien kohdalla sanktiot olivat melko harvinaisia.

Vuonna 2003 velvoitteen piirissä olleista on myös tuotettu sellainen seuranta-tulos, joka kertoo missä tilanteessa he olivat 25 vuotta täyttäessään (kahden nuorimman vuosiluokan osalta kuitenkin tilanne vuoden 2008 lopussa, jolloin he olivat 23-24-vuotiaita). 37 prosenttia oli suorittanut ammatillisen tutkinnon, 36 prosenttia opiskeli, ja pääosa muista oli saanut jalansijan työelämään. Kuitenkin kahdeksan prosenttia oli tuolloin edelleen sekä työn että opiskelun ulkopuolella eli sanktioista huolimatta he eivät olleet hakeutuneet tai päässeet opiskelu- tai työuralle (eläkkeelle siirtyneet eivät ole tässä tarkastelussa mukana). Väestötasolla tämän ryhmän koko oli karkeasti 36.000 henkilöä. Ottaen huomioon ikärajojen ero ja muut asetelmasta seuraavat erot, tämä luku on melko hyvin linjassa Myrskylän (2011) laskelmien kanssa.

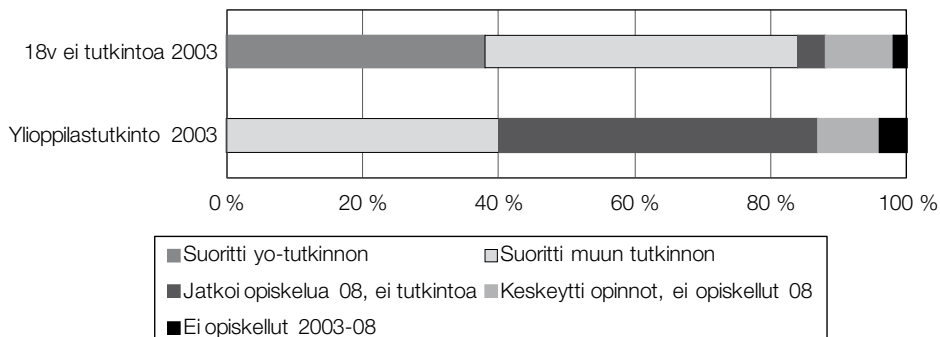
Kouluttautumisvelvoitteen piiriin vuonna 2003 tulleiden seuranta

Toiseksi on tarkasteltu kouluttautumisvelvoitteen piiriin vuonna 2003 tullutta kahta ryhmää:

- 18 vuotta vuonna 2003 täyttäneet, jotka siihen mennessä eivät olleet suorittaneet perusasteen jälkeistä tutkintoa ja tulivat kouluttautumisvelvoitteen piiriin, kun saattoivat 18 vuotta täytettyään hakea työmarkkinatukea.
- Vuonna 2003 ylioppilastutkinnon suorittaneet, jotka olivat kouluttautumisvelvoitteen alaisia, jos halusivat hakea työmarkkinatukea.

Näistä ryhmistä ensimmäisestä eli vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa seurannan alussa olleista vuoden 2008 lopussa seurannan päättyessä 12 prosenttia ei ollut suorittanut tutkintoa eikä seuranta-ajan lopussa opiskellut; valtaosa heistä oli keskeyttänyt aloittamansa opinnot, vain kaksi prosenttia koko kohderyhmästä ei lainkaan ollut opiskellut seuranta-aikana (kuvio 25). Opintojen ulkopuolella olleista puolet oli seurannan lopussa työssä, 12 prosenttia työtön ja 37 prosenttia työvoiman ulkopuolella. Jos tarkastellaan heidän työmarkkinauraansa koko seuranta-ajalta, 17 prosenttia oli ollut lähinnä työmarkkinoiden ulkopuolella ja 19 prosentin työura oli työttömyyden leimaama, mutta enemmistö oli joko hyvin tai ainakin kohtalaisesti kiinnittynyt työelämään (kuvio 26).

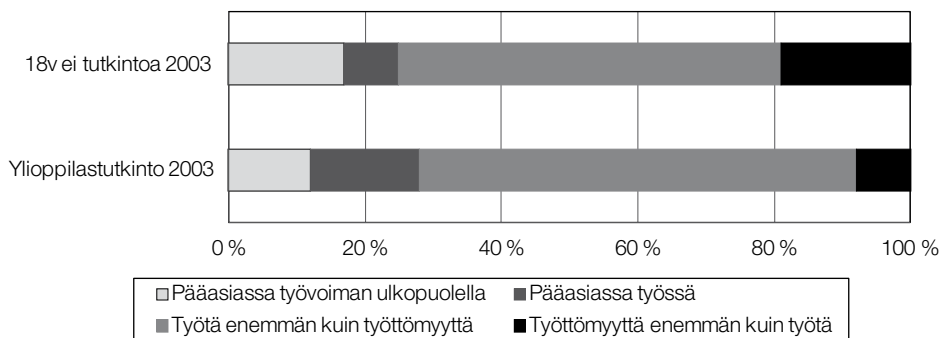
Kuvio 25. Kohderyhmien seuranta: tutkinnon suorittaminen ja opiskelu seuranta-aikana

Ylioppilastutkinnon 2003 suorittaneista valtaosa oli seurannan päättyessä joko suorittanut jatkotutkinnon tai opiskeli sellaista. 13 prosenttia ei ollut suorittanut tutkintoa tai opiskellut. Pääosa heistä oli keskeyttänyt aiemmin aloittamansa opinnot, neljä prosenttia koko kohderyhmästä ei koskaan ollut jatkanut opintojaan (kuvio 25). Seurannan lopussa valtaosa opiskelun ulkopuolelle jääneistä oli saanut jalansijan työelämässä. Työttömänä oli vain pari prosenttia ja työvoiman ulkopuolella 15 prosenttia. Erityisen selvä ero edellä mainittuun ryhmään on niiden kohdalla, jotka eivät koskaan aloittaneet jatko-opintoja; tämän ryhmän ylioppilaista oli seurannan lopussa 90 prosenttia työssä, kun vastaavasta peruskoulupohjaisten ryhmästä vain noin puolet oli työssä ja 40 prosenttia oli työvoiman ulkopuolella.

Kun tarkastellaan opintojen ulkopuolella seurannan lopussa olevien ylioppilaiden ryhmää työmarkkinoilla olon näkökulmasta kokonaisuutena, 12 prosenttia on ollut pääasiassa työmarkkinoiden ulkopuolella ja 8 prosentin työmarkkinaura oli työttömyyden leimaama, kun neljä viidesosaa oli kiinnittynyt työelämään. Kaiken kaikkiaan tämän koulutuksen ulkopuolelle jääneen ylioppilaiden ryhmän työmarkkinahistoria oli keskimäärin melko selvästi parempi kuin vastaavan peruskoulupohjaisen ryhmän. (Kuvio 26)

Kuvio 26. Kohderyhmien seuranta: vailla tutkintoa ja opintojen ulkopuolella seurannan lopussa olleiden työmarkkinaura seuranta-aikana 2003-2008

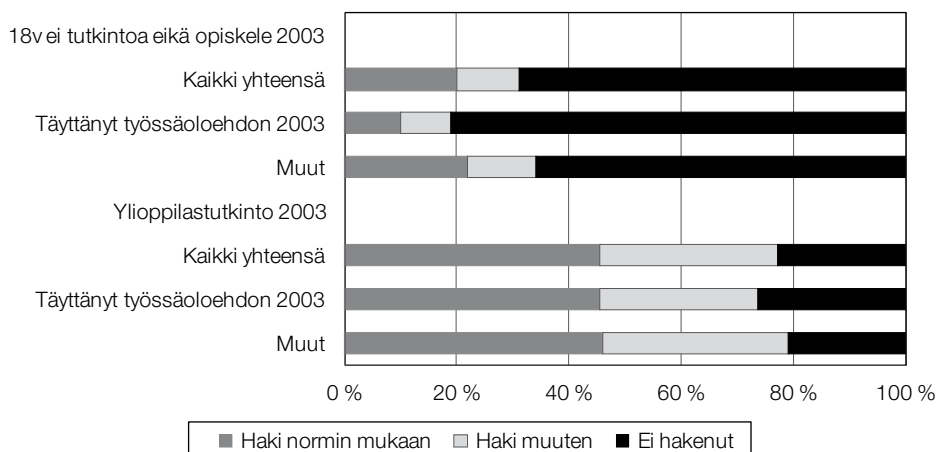

Seurannan tulos on siis, että runsas kymmenesosa kummastakin ryhmästä ei ole suorittanut ammatillista tutkintoa tai opiskele sitä seurannan lopussa. Pääosa tästä ”normista poikkeavien” ryhmästä on kouluttautumisen ulkopuolelle jäämisestä huolimatta kiinnittynyt työelämään. Kaikista vuoden 2003 18-vuotiaista, joilla silloin ei ollut ammatillista tutkintoa, runsaat neljä prosenttia oli viiden vuoden kuluttua työn ja opiskelun ulkopuolella. Vuoden 2003 ylioppilaista vastaava osuus oli vajaat kolme prosenttia. Näistä ryhmistä ensin mainitusta vähän yli puolet ja ylioppilaista noin 40 prosenttia oli pitkäaikais- tai toistuvaistyöttömiä. Loput olivat olleet enimmäkseen työelämän ulkopuolella – miksi, sitä ei tässä tutkimuksessa lähemmin yritetty selvittää, kun rekisterit eivät sisällä juurikaan tietoja siitä, missä tilanteessa työvoiman ulkopuolella olevat henkilöt ovat (elleivät he opiskele tai ole eläkkeellä, jotka kategoriat tässä analyysissä ovat poisluetut). Nämä ryhmät ovat suhteellisesti varsin pieniä, mutta juuri niitä, joiden kohdalla syrjäytymisriski on ilmeinen. Näitä tuloksia ei voi suoraan verrata esim. Myrskylän (2011) laskelmiin muun muassa siksi, että tässä kyseessä ei ole kohortin keskimääräistä tilannetta koskeva luku kuten Myrskylän analyysissä, vaan tilannetta seurannan lopussa koskeva luku. Tulokset kuitenkin viittaavat siihen, että koulutuksen ja työn ulkopuolella olevia on suuren ikäryhmän poikkileikkaustarkastelussa (kuten Myrskylän raportissa) suhteellisesti jonkun verran enemmän kuin yhden kohortin seurannan päätöstarkastelussa (kuten tässä raportissa). Tulos on lohdullinen sikäli, että se tarkoittaa, että kaikki jotka jossakin vaiheessa kuuluvat riskiryhmään, eivät kuitenkaan pitemmässä seurannassa siihen jää.

Kuviossa 27 on tarkasteltu yhteishakuun osallistumisessa seurannan alussa vuonna 2003. Vuoden 2003 ylioppilaista 46 prosenttia osallistui yhteishakuun työmarkkinatukioikeuden saamisen edellyttämällä tavalla ja lisäksi noin kolmannes muutoin. 23 prosenttia ylioppilaista ei osallistunut yhteishakuun samana vuonna (mukana populaatiossa ovat myös syksyn ylioppilaat jotka monessa tapauksessa saattoivat hakea haluamaansa koulutukseen vasta seuraavana vuonna).

Vuonna 2003 18 vuotta täyttäneistä, jotka eivät siihen mennessä olleet hakeutuneet koulutukseen (tai olivat keskeyttäneet), yhteensä vain vajaa kolmannes osallistui yhteishakuun vuonna 2003: viidennes haki työmarkkinatukioikeuden edellyttämän normin mukaan ja lisäksi 11 prosenttia muutoin. Selityksenä alhaiseen hakuaktiivisuuteen lienee, että koulutushakuiset olivat enimmäkseen ehtineet hakeutua koulutukseen jo aikaisemmin peruskoulun päättämisen jälkeen – tässä seurannassa oli siis mukana vain se melko pieni ryhmä, joka ei syksyllä 2003 ollut opiskelijana. Työelämään jo jalansijan saaneet hakivat muita harvemmin koulutukseen (tätä eroa ei havaittu ylioppilaiden ryhmässä), vaikka tämä ei sinänsä riitä selittämään alhaista yhteishakuun osallistumista.

Kuvio 27. Kohderyhmiä seuranta: osallistuminen yhteishakuun vuonna 2003

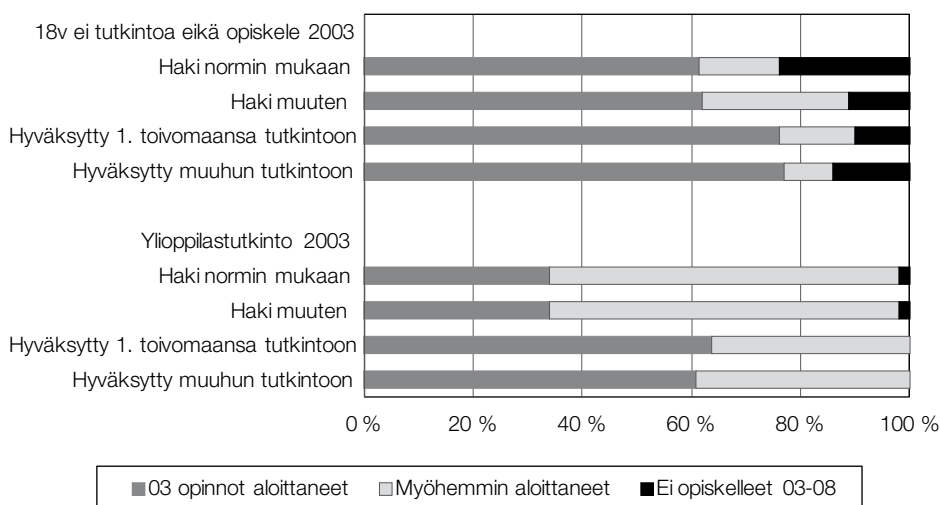
Tulokset osoittavat, että työmarkkinatukioikeuden edellyttämällä tavalla koulutukseen hakeminen on selvästi tavallisempaa kuin muutoin hakeminen, mutta myös työmarkkinatukioikeudesta piittaamaton (tai tietämätön?) hakeminen on varsin yleistä. Samaten kokonaan hakematta jättäminen on yleistä, etenkin niiden keskuudessa, jotka eivät jo pian peruskoulun jälkeen olleet hakeutuneet opintoihin. Vaihtoehto kouluttautumiselle on suuntautuminen työelämään, ja koulutukseen hakematta jättäminen onkin yleisempää niiden keskuudessa, jotka ovat saaneet jalansijan työmarkkinoilla. Kuitenkin suuri osa koulutuksen ulkopuolelle jäävistä jää myös työn ulkopuolelle.

Tutkimustehtävän eli kouluttautumisvelvoitteen arvioinnin kannalta erittäin mielenkiintoisia ovat seuraavat tulokset, jotka ovat samanlaisia molemmissa seuranta-populaatioissa. Tarkasteltavana on opintojen aloittaminen vuonna 2003 tapahtuneen yhteishakuun osallistumisen jälkeen. (Kuvio 28):

- opintojen aloittaminen oli aivan yhtä yleistä niiden kohdalla, jotka hakivat opiskelupaikkaa työmarkkinatukioikeuden edellyttämiä normeja noudattaen kuin niidenkin kohdalla, jotka hakivat muutoin (ilmeisesti pelkästään oman kiinnostuksensa perusteella)
- opintojen aloittaminen oli yhtä yleistä siitä riippumatta, oliko hyväksytty 1. hakutoiveen mukaiseen tutkintoon vai johonkin muuhun tutkintoon

Tästä seuraa päätelmä, että opintojen aloittamatta jättäminen ei ole ollut sen yleisempää työmarkkinatukioikeuteen liittyvien normien mukaan hakeneiden ryhmässä kuin muuten hakeneiden ryhmässäkään. Kiinnostavaa on sekin, että eroa ei ole myöskään sen mukaan, onko hyväksytty ensimmäisen hakutoiveen mukaiseen vai muuhun tutkintoon.

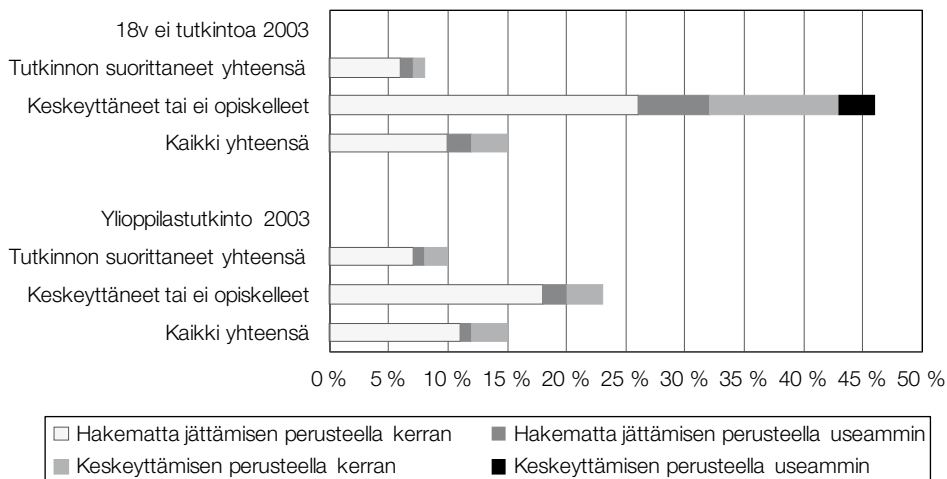
Kuvio 28. Kohderyhmien seuranta: opintojen aloittaminen vuoden 2003 yhteishaun hakutavan ja mahdollisen 1. toiveen mukaiseen tai muuhun tutkintoon hyväksymisen mukaan

Työmarkkinatukioikeuden epääminen koulutukseen hakeutumisvelvoitteen laiminlyönnin vuoksi on melko yleistä. Kaiken kaikkiaan noin 15 prosenttia kohderyhmistä sai seuranta-aikana ainakin yhden sanktion (toistuva sanktioiden saaminen oli harvinaista), useimmiten juuri hakuvelvoitteen laiminlyönnin vuoksi (kuvio 29 – kuviossa on huomioitu myös koulutuksen tai soveliaaksi katsotun työn tai työvoimapolitiittisen toimenpiteen aloittamatta jättäminen tai keskeyttäminen ilman perusteltua syytä; ei ollut mahdollista erottaa viime mainittujen luokasta koulutusta erilleen). Sanktioiden saaminen oli selvästi muita yleisempää opintojen ulkopuolelle jättäytyneiden tai ne keskeyttäneiden joukossa. Erityisen yleistä sanktioiden saaminen oli opinnoista luopuneiden ei-ylioppilaiden ryhmässä, josta lähes puolet sai seuranta-aikana vähintään yhden sanktion.²³ Voitaneen päätellä, että merkittävä osa nuorista jättää noudattamatta kouluttautumisvelvoitetta, joko tietoisesti tai seuraavasta sanktiosta tietämättä. Kuitenkin toistuva sanktioiden saaminen (jonka täytyy olla tietoisista) on harvinaista. Huomattakoon, että sanktiota eivät suinkaan saa kaikki, jotka eivät ole hakeneet kouluttautumisvelvoitteen mukaan opintoihin, vaan heistä ainoastaan ne, jotka lisäksi rekisteröityvät työttömäksi työnhakijaksi ja hakevat työmarkkinatukea.

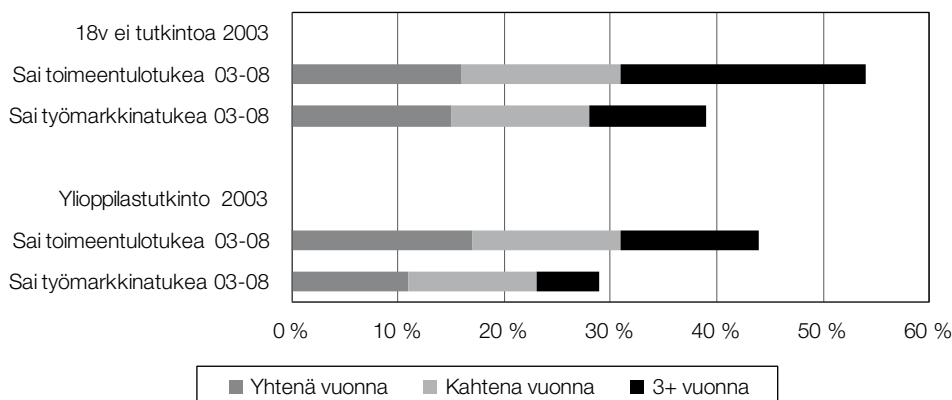
²³ Työttömät kuitenkin saavat yleensäkin melko usein sanktioita. Vuosina 2007–2009 noin 13–14 % työnhakijoista sai vuosittain työvoimapolitiittisesti moitittavaan menettelyyn liittyvän työttömyyssetuuden menettämisestä koskevan työvoimapolitiittisen lausunnon (Douglas ym. 2011). Emme yrittäneet aineistostamme laskea tähän verrattavissa olevaa lukua – kuviossa 29 olevat luvut eivät ole vertailukelpoisia, koska ne eivät ole vuositason vaan pitemmän seuranta-ajan insidenssilukuja, ja toisaalta ne on laskettu koko kohortista, ei vain työttömänä olleista.

Kuvio 29. Kohderyhmien seuranta: sanktioiden saaminen seuranta-aikana

Seuraavassa kuviossa 30 on esitetty työmarkkinatuen ja toimeentulotuen saannin yleisyys seuranta-aikana. Huomionarvoista on, että toimeentulotuen saanti (myös useana vuonna eli pitkäaikaisesti) on varsin yleistä kohderyhmissä, ja selvästi yleisempää kuin työmarkkinatuen saanti. Karkeasti puolet kohderyhmiin kuuluneista on kuulunut kotitalouteen, joka on saanut toimeentulotukea vähintään yhtenä seuranta-vuonna, ja jopa lähes neljännes ei-ylioppilaista on saanut toimeentulotukea vähintään kolmena vuonna. (Vuositasolla runsas kymmenen prosenttia väestöstä saa toimeentulotukea.) Emme ole yrittäneet selvittää kuinka yleistä kohderyhmissä on työmarkkinatuen ja toimeentulotuen yhtäaikainen saanti, mutta epäilemättä näiden etuuksien saaminen yhtä aikaa on tavallista – koko väestössä keskimäärin noin puolet työmarkkinatuen saajista saa sen riittämättömyyden vuoksi myös toimeentulotukea (vrt. esim. Virjo ym. 2006). Joka tapauksessa tuloksiemme perusteella on pääteltävä (paitsi että nuorisosta varsin suuri osa kuuluu ainakin väliaikaisesti vähätuloisiin), että toimeentulotuki muodostuu usein vaihtoehdoksi silloin, kun työmarkkinatukioikeus evätään kouluttautumisvelvoitteen laiminlyönnin takia.

Kuvio 30. Kohderyhmien seuranta: työmarkkinatuen ja toimeentulotuen saanti seuranta-aikana

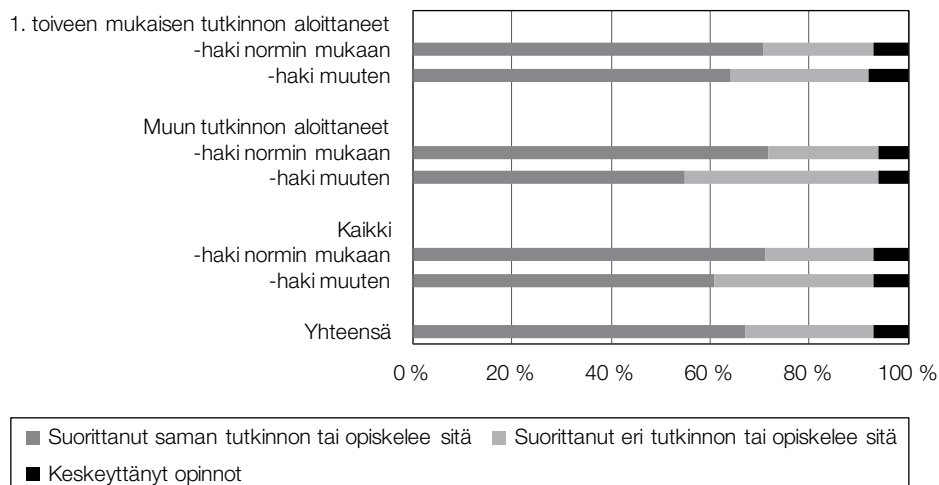
Lisääkö kouluttautumisvelvoite opintojen keskeyttämistä?

Tarkastelun kohteeksi on otettu myös ne vuoden 2003 kevään yhteishakuun osallistuneet, jotka tulivat hyväksytyksi ja aloittivat opinnot samana syksynä. Tavoitteena oli selvittää, onko opintojen keskeyttäminen yleisempää niiden kohdalla, jotka olivat alun perin aloittaneet opintonsa haettuaan niihin työmarkkinatukioikeuteen liittyvien normien mukaan, kuin muiden kohdalla (jotka siis eivät hakiessaan ole piittäneet tai tienneet työmarkkinatuesta). Analyysissä on huomioitu sekin, tuliko hyväksytyksi ensimmäisen hakutoiveensa mukaiseen tutkintoon vai muuhun tutkintoon.

Tältä osin tulokset ovat selkeitä. Normin mukaan hakeneet ja sen seurauksena hyväksytyksi tultuaan opinnot aloittaneet eivät keskeytä opintojaan keskimäärin eikä myöskään tilastollisen merkitsevyyden kannalta osaryhmittäinkään sen useammin kuin muutkaan (kuviot 31 ja 32) Näyttää siltä, että kouluttautumisvelvoite ei lisää aloitettujen opintojen keskeyttämistä.

Ylioppilaiden osalta voidaan kuitenkin havaita seuraavat erot: Muun kuin ensimmäisen toiveensa mukaiseen tutkintoon valitut vaihtavat alaa selvästi useammin, jos eivät ole hakeneet normin mukaan, verrattuna normin mukaan hakeneisiin. Tämä tulos on päinvastainen kuin edellä esitetty oletus, mutta selityksenä lienee se, että nimenomaan muutoin kuin normin mukaan hakeneissa lienee paljon niitä, jotka ensi yrittämällä eivät päässeet haluamaansa koulutukseen, mutta myöhemmin pääsivät. Yliopistossa opintonsa aloittaneet vaihtavat alaa useammin ja keskeyttävät kokonaan harvemmin kuin muut hakutavasta riippumatta.

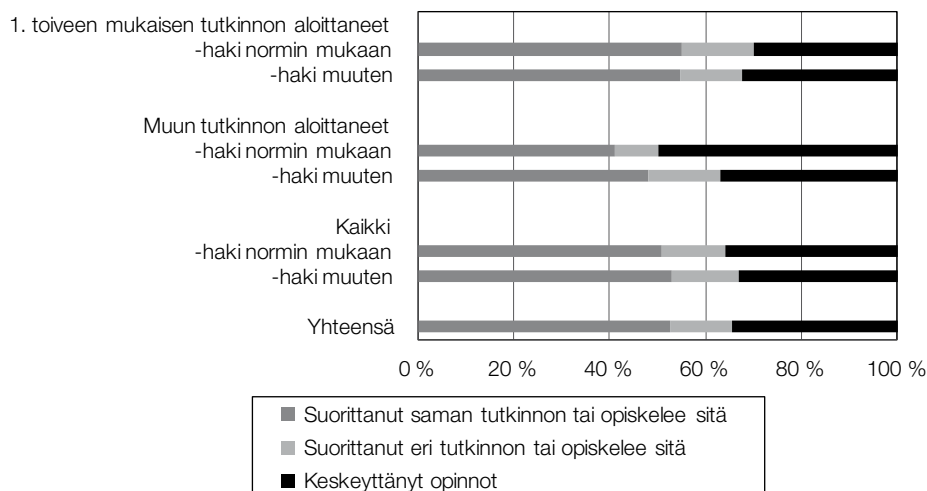
Kuvio 31. Yhteishaussa 2003 hakeneet, hyväksytyt ja samana vuonna aloittaneet ylioppilaat: tutkinnon suorittaminen seuranta-aikana

Ei-ylioppilaat keskeyttävät aineistossamme opinnot muita useammin, jos he hakiivat normin mukaan, mutta heitä ei hyväksytty 1. toiveen mukaiseen tutkintoon ja he aloittivat kuitenkin muun tutkinnon opiskelun. Tämä ryhmä on aineistossamme kuitenkin niin pieni, että sen pohjalta ei voi tehdä luotettavia päätelmiä (ero ei ole tilastollisesti merkitsevä 5 % riskitasolla).

Kuvio 32. Yhteishaussa 2003 hakeneet, hyväksytyt ja samana vuonna aloittaneet ei-ylioppilaat: tutkinnon suorittaminen seuranta-aikana

* tapauksien lukumäärä liian vähäinen, jotta tuloksia voisi pitää luotettavina

Kaiken kaikkiaan keskeyttäminen on kovin yleistä (34% + 13% alan vaihtajia) ylioppilastutkintoa suorittamattomien ryhmässä. Ylioppilaiden ryhmässä keskeyttäminen on olennaisesti harvinaisempaa seuranta-aikana (7%), mutta alan vaihtaminen yleistä (noin neljännes). On huomattava, että erityisesti yliopistotasolla on kuitenkin huomattavan yleistä, että valmistuminen viivästyy vuosikausia ilman, että opiskelu muodollisesti keskeytyy – tätä seurantamme ei tavoita.

On esitetty, että runsas keskeyttäminen olisi kouluttautumisvelvoitteen seurausta, mutta siitä se ei siis johdu: koulutuksen aloittaneiden kouluttautumismotivaation vähäisyys ja korkea keskeyttämisprosentti ei seuraa työmarkkinatukioikeuteen liittyvistä hakuvaatimuksista, vaikka ”pakkohaku” on keskeyttämisen yleisyyden syntipukiksi usein leimattu – ilmeisestikin syyttä!

Varauksena on kuitenkin esitettävä, että sikäli kun kouluttautumisvelvoite yleisesti lisää koulutuksen aloittamista, se myös lisää – ehkäpä erityisesti, ja haku-tavasta riippumatta – niiden hakeutumista koulutukseen, joilla ei ole motivaatiota koulunkäyntiin tai joiden ammatilliset tavoitteet ovat selkiytymättömät. Tällöin se lisää myös koulutuksen keskeyttämistä. Jos koulutuksen ulkopuolelle muita todennäköisemmin jäävät varsinkin heikosti motivoituneet ja tavoitteistaan epä-tietoiset, mikä tahansa koulutuksen aloittamisen lisäys todennäköisesti samalla lisää myös keskeyttämisen suhteellista osuutta. Emme ole nyt voineet selvittää, lisääkö velvoite koulutuksen aloittamista, koska ei ole olemassa vertailuryhmää, jota velvoite ei koskisi. Kuitenkin velvoitteen säätäminen vuonna 1996 lisäsi silloin koulutuksen aloittamista edeltävään aikaan verrattuna (tosin samalla myös lisättiin koulutuspaikkoja, joka ainakin osin voi selittää tätä muutosta) (Aho & Vehviläinen 1997).

Toisena varauksena voidaan esittää, että normin mukaan ja muutoin hakeneita vertaileva asetelmamme ei mahdollisesti toimi oletuksemme mukaan, jos normin mukaan hakeneet eivät yleisesti olekaan niitä, joita kiinnostaa opiskelun asemesta työmarkkinatukioikeus, vaan useasti pikemminkin ”kunnollisia” ja konformistisia nuoria, jotka sekä ovat keskimääräistä paremmin selvillä kouluttautumisvelvoitteesta, että varmuuden vuoksi noudattavat sitä, vaikka ovatkin vähintään yhtä koulutushaluisia kuin ne, jotka hakevat vain haluamaansa koulutukseen työmarkkinatukioikeudesta piittaamatta. Näin voi olla. Tämä ei muuta kuitenkaan sitä, että sikäli kun joku pyrkii pikemminkin turvaamaan työmarkkinaoikeutensa kuin pääsemään koulutukseen, hän noudattaa hakuvelvoitetta, ja toisaalta jos joku ei sitä noudata, hän selvästikin on kiinnostunut koulutuksesta eikä työmarkkinatuen saamisesta. Johtopäätöksemme on, että jos velvoite selvästi houkuttelisi koulutukseen motivoitumattomia opiskelemaan ja sitä kautta lisäisi keskeyttämistä merkittävästi, se havaittaisiin vertailuasetelmassamme.

Vaikka kouluttautumisvelvoite mahdollisesti lisää koulutukseen hakeutumista, sen muodolla (pitää hakea tiettyyn määrään tietyn tasoisia koulutuksia) ei kuitenkaan näytä olevan mitään merkitsevää vaikutusta siihen, aloittavatko kohderyhmään kuuluvat koulutuksen ja suorittavatko he aloittamansa koulutuksen loppuun.

Normin mukaan ja muutoin hakeneiden osalta seurantatulokset ovat olennaisilta osin yhtäläiset.

Kouluttautumisvelvoitejärjestelmä ilmeisesti vaikuttaa lähinnä siihen, onko henkilöllä mahdollisuus saada työmarkkinatukea. Kun kunnallisen toimeentulotuen saanti kohderyhmässä on erittäin yleistä, ei voi välttää päättelemästä, että kouluttautumisvelvoitteen olennaisin vaikutus on, että se jakaa tuen tarpeessa olevalta osalta kohderyhmää niihin, jotka saavat työmarkkinatukea ja niihin jotka saavat toimeentulotukea? (Tutkimuksen resurssien puitteissa ei voitu selvittää, missä määrin ja mihin seikkoihin liittyen sanktioiden saanti mahdollisesti lisää toimeentulotuen käyttöä – tämän selvittäminen edellyttäisi lisätutkimusta)

5.2 Kyselyihin perustuva osuus

5.2.1 Nuoria ja viranomaisia koskeva aineistonkeruu

Tutkimusta varten toteutettiin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen piirissä oleville nuorille suunnattu kysely, johon vastaajat tavoitettiin työhallinnon URA-rekisterin ja Opetushallituksen KOULUTA-järjestelmän kautta tehtyjen yhteystietopointojen avulla. Nuorille suunnattuun kyselyyn vastasi 816 nuorta. Noin 60 % vastaajista oli ylioppilastutkinnon suorittaneita. Vastauksia saatiin myös peruskoulun suorittaneilta ja sen keskeyttäneiltä, lukiossa opiskelevilta sekä ammattikoulutuksen suorittaneilta ammattikorkeakouluun hakeneilta nuorilta, joita varten laadittiin oma lomakeosuutensa. Enemmistö kyselyyn vastanneista nuorista (noin 80 %) oli hakeutunut opiskelemaan vuonna 2010, päässyt opiskelemaan ammatilliseen oppilaitokseen tai ammattikorkeakouluun (noin 60 %) ja suoritti vastaamishetkellä aloittamaansa koulutusta (noin 80 %). Kyselyyn saatiin vastauksia myös nuorilta, jotka olivat keskeyttäneet vuonna 2010 aloitetut opinnot. Nuorille suunnatun kyselyn lisäksi tutkimusta varten kartoitettiin nuorten sosiaalisessa mediassa käymää keskustelua sekä käynnistettiin keskustelualoitteita Facebook-sivustoilla ja Suomi 24-keskustelupalstalla.

Tutkimusta varten lähetettiin TE-toimistojen ja oppilaitosten edustajille kysely, jonka vastaanottajat tavoitettiin organisaatioille välitettäväksi tarkoitettujen viestien kautta. Viranomaisille suunnattuun kyselyyn saatiin 616 vastausta. Vastauksista noin 40 % oli TE-toimistoista ja loput vastaajat olivat peruskoulun, lukioden, ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen edustajia. Kyselyyn vastasivat TE-toimistoista ja oppilaitoksista johto- ja työntekijätason edustajat. Vastauksia saatiin sekä nuorilta että viranomaisilta kaikista maakunnista ja niistä eniten väkimmäimmistä maakunnista.

Nuorille ja viranomaisille suunnattujen kyselyiden avulla kartoitettiin vastaajien mielipiteitä koskien koulutukseen hakeutumisvelvoitteen sisältöjä ja vaikutuksia. Nuorten kyselyn avulla saatiin tietoa nuorten näkemyksistä laajalta joukolta, mutta vastausten pohjalta ei voi tehdä kaikkia hakeutumisvelvoitteen piirissä olevia nuoria

koskevia tulkintoja. Kyselyyn ovat vastanneet yleisimmin ylioppilastutkinnon suorittaneet nuoret naiset, kun aineistossa on vähemmän TE-toimistojen tyypilliseen asiakaskuntaan kuuluvia hakeutumisvelvoitteen piirissä olevia ammattikouluttamattomia nuoria miehiä. Kyselyaineisto voi antaa kuvaa etenkin niiden nuorten tilanteesta, jotka todennäköisimmin hakeutuvat koulutukseen ja poistuvat TE-toimiston palveluiden piiristä, muttei siellä pitkäaikaisemmin pysyvien ja oletettavasti koulutukseen kielteisemmin suhtautuvien nuorten näkemyksistä.

5.2.2 Tiedon saaminen koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta

Kyselyyn vastanneet nuoret olivat TE-toimiston asiakkaina tai hakeutuneet opiskelemaan ammatillisiin oppilaitoksiin tai ammattikorkeakouluihin vuonna 2010. Kuitenkin nuorilla oli suhteellisen harvoin tarkkaa tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta ja opintoihin ohjaututtiin vähäisen tiedon varassa tai sattumanvaraisesti, mikä ilmeni koulutusten keskeyttämisenä. Kyselyyn vastanneista nuorista noin puolet kertoi tuntevansa koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ja sen sisällön, kun vajaa viidesosa ei tuntenut hakuvelvoitetta. Loput tiesivät koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta, mutta eivät tunteneet tarkemmin sen sisältöä. Nuoret, jotka kokivat saaneensa riittävästi tietoa hakuvelvoitteesta, olivat saaneet sitä tavallisimmin oppilaitoksesta, TE-toimistosta, internetistä ja kavereilta. Nuoret, joilla ei ollut riittävästi tietoa koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta, toivoivat saavansa sitä tavallisimmin oppilaitoksesta, internetistä, TE-toimistosta, tiedotusvälineistä ja Kelasta. Noin 60 % nuorista piti saamaansa tietoa koulutusvaihtoehtoista riittävänä ja noin 50 % koulutukseen hakeutumiseen saamaansa tukea. Vastaavasti viranomaisista piti 80 % nuorten tiedon saamista koulutusvaihtoehtoista ja noin 70 % nuorten koulutukseen hakeutumiseen saamaa tukea riittävänä. Nuorten näkemykset tiedon ja tuen riittävydestä eivät eronneet koulutustaustan suhteen. Viranomaisista tyytyväisimpiä nuorten saamaan tietoon erilaista koulutusmahdollisuuksista ja koulutukseen hakeutumisesta annettavaan tukeen olivat lukioiden ja peruskoulujen edustajat. Vähiten niihin tyytyväisiä olivat TE-toimistojen työntekijät.

5.2.3 Mielenpitoet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen sisällöstä ja osa-alueista

Tutkimuksen tulosten mukaan koulutukseen hakeutumisvelvoitetta pidetään hyödyllisenä ja se haluttaisiin säilyttää, mutta muuttaa siihen liittyviä ohjeistuksia. Enemmistö kyselyyn vastanneista nuorista kannatti koulutukseen hakeutumisen velvoitetta. Kyselyyn vastanneista ammatilliset opinnot suorittaneista nuorista noin 60 %, ammattikouluttamattomista nuorista noin 75 % ja viranomaisista noin 80 % piti koulutukseen hakeutumisvelvoitteen olemassa oloa hyvänä asiana. Enemmistö nuorista piti hyvänä peruskoulun ja ylioppilaiden opiskelemaan hakeutumista koskevia

rajauksia sekä nuorten velvoitetta hakeutua ammatilliseen koulutukseen, työhön tai toimenpiteisiin. Vähiten kannatusta nuorilta sai velvoite hakeutua opiskelemaan kevään ja syksyn yhteishaussa sekä ohjeistus, jonka mukaan nuorten tulee hakeutua vähintään kolmeen ammatilliseen koulutukseen. Kyselyyn vastanneista nuorista 70 % piti kevään yhteishaun koulutustarjontaa riittävänä. Syksyn yhteishaun koulutusvaihtoehtoja piti riittävinä vain 30 % nuorista. Ammattikouluttamattomista nuorista peruskoulun suorittaneet suhtautuvat ylioppilaita kriittisemmin koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen ja sen eri osa-alueisiin. Kyselyyn vastanneet vuoden 2010 yhteishaussa hakeneet ja koulutukseen päässeet nuoret suhtautuivat myönteisemmin hakeutumisvelvoitteeseen kuin opintoihin hakeneet, mutta sinne pääsemättömät nuoret. Kaikkein kielteisemmin koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen suhtautuivat vuoden 2010 yhteishaussa opintoihin hakeutumattomat nuoret. Keskimääräistä kriittisemmin hakeutumisvelvoitteeseen suhtautuivat myös vuonna 2010 aloitetuissa ammatillisissa opinnoissa keskeyttäneet nuoret.

Myös selvä enemmistö TE-toimistojen ja oppilaitosten edustajista kannatti koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen kuuluvia tarkempia ohjeistuksia. Keskimääräistä useammin koulutukseen hakeutumisen velvoitteen säilyttämistä kannattivat peruskoulujen ja ammatillisten oppilaitosten edustajat, jotka arvioivat muita vastaajaryhmiä useammin koulutukseen hakeutumisen velvoitteen lisäävän nuorten ammatillisen tutkinnon suorittamista. Viranomaiset pitivät yleisimmin hyvänä ammattikouluttamattomien nuorten velvoitetta hakeutua työhön, toimenpiteisiin ja ammatillisiin opintoihin. He pitivät yleisimmin myös hyvänä peruskoulun suorittaneille määrättyä lukioihin hakeutumista koskevaa määrällistä rajausta. Eniten nuorten ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen velvoitetta kannattivat peruskoulujen ja ammatillisten oppilaitosten edustajat sekä TE-toimistojen johtajat. Viranomaiset kannattivat nuorten tavoin vähiten nuorten velvoitetta hakeutua opiskelemaan kevään ja syksyn yhteishaussa. TE-toimistojen edustajat ja heistä etenkin työntekijät suhtautuivat oppilaitoksia kriittisemmin kevään ja syksyn yhteishakuvelvoitteeseen ja vain hyvin harva piti syksyn yhteishaun koulutusvaihtoehtoja riittävinä. Selvästi tyytyväisimpiä kevään ja syksyn yhteishaun velvoittavuuteen ja sen koulutustarjontaan olivat oppilaitosten edustajat.

5.2.4 Mielenpitoet koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksista

Kyselyyn vastanneista viranomaisista noin 70 % ja nuorista noin 60 % koki, että koulutukseen hakeutumisvelvoite lisää nuorten ammatillisen tutkinnon suorittamista. Nuorista ylioppilaat arvioivat peruskoulun suorittaneita useammin hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten ammatillisen koulutuksen suorittamista. Kyselyyn vastanneilla nuorilla koulutukseen hakeutumisvelvoite oli lisännyt jossain heidän elämänsä vaiheessa tavallisimmin nuoren hakeutumista koulutukseen kevään yhteishaussa, työharjoitteluun osallistumista tai ansiotyön hakemista. Seuraavaksi

yleisimmin hakeutumisvelvoite oli lisännyt nuorten kohdalla työmarkkinatuen menettämistä, koulutuksen aloittamista, koulutukseen motivoitumista ja sitoutumista, hakeutumista koulutukseen syksyn yhteishaussa, osallistumista työhallinnon muihin toimenpiteisiin kuin työharjoitteluun sekä koulutuksen keskeyttämistä. Harvinaisinta oli että koulutukseen hakeutumisvelvoite olisi lisännyt nuorten hakeutumista peruutuspaikoille. Peruskoulun suorittaneet olivat ylioppilaita useammin keskeyttäneet koulutuksen tai hakeutuneet peruutuspaikoille, työharjoitteluun tai muihin toimenpiteisiin hakeutumisvelvoitteen vuoksi. Peruskoulun suorittaneilla oli lisääntynyt ylioppilaita useammin myös koulutuksen aloittamista, koulutukseen motivoitumista ja työmarkkinatuen menettämistä.

Nuorista, joilla hakeutumisvelvoite oli lisännyt opintoihin hakeutumista, useat kertoivat hakeneensa etenkin kevään yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen sellaiseen paikkaan, johon eivät olleet halunneet. Kevään yhteishaussa epätoivottuihin paikkoihin olivat hakeneet etenkin vastaushetkellä yliopistossa opiskelevat nuoret. Toisaalta yhtä usein nuoret kertoivat hakeneensa velvoitteen vuoksi ammatilliseen koulutukseen, mitä eivät olisi ilman velvoitetta tehneet sekä miettineet useampia koulutusvaihtoja kuin olisivat miettineet ilman koulutukseen hakeutumisvelvoitetta. Monet niistä nuorista, joiden opintoihin hakeutumista velvoite oli lisännyt, olivat hakeutuneet sellaiseen paikkaan, mihin he eivät olleet halunneet ja mihin heillä oli vaikeuksia motivoitua. Vastaushetkellä työttömänä, työharjoittelussa tai muussa työhallinnon toimenpiteessä olevat nuoret kertoivat muita nuoria useammin hakeneensa velvoitteen vuoksi ammatilliseen koulutukseen, jota eivät olisi muutoin tehneet. Useilla koulutukseen hakeutuneista nuorista oli ollut vaikeuksia motivoitua opintoihin, koska nuoret eivät olleet päässeet haluamaansa koulutukseen. Miltei yhtä usein nuoret kertoivat keskeyttäneensä tai aloittaneensa koulutuksen, johon he olivat hakeutuneet pääasiassa velvoitteen vuoksi. Peruskoulun varassa olevat nuoret kertoivat ylioppilaita useammin hakeutumisvelvoitteen lisänneen heillä opintojen keskeyttämistä ja vaikutuksia motivoitua opintoihin. Samoin kyselyn vastaushetkellä työttömänä, työharjoittelussa ja työhallinnon toimenpiteessä olleet nuoret kertoivat muita useammin hakeutumisvelvoitteen lisänneen heillä koulutuksen keskeyttämistä ja opintoihin motivoitumattomuutta. Ylioppilaat olivat puolestaan muita useammin koulutuksessa, johon olivat hakeutuneet velvoitteen vuoksi.

Kyselyyn vastanneet vuonna 2010 aloitetut opintonsa keskeyttäneet nuoret olivat keskimääräistä useammin peruskoulun suorittaneita, syksyn yhteishaun täydennys- tai lisähaussa opiskelemaan päässeitä sekä tekniikan ja liikenteen tai matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutuksessa opiskelleita. Keskeyttäneet olivat olleet muita useammin opintopaikoilla, jotka eivät olleet nuoren ensisijaisesti haluamia, joista nuorilla ei ollut etukäteen paljon tietoa ja jotka nuoret olivat valinneet sattumanvaraisesti. Sillä, olivatko nuoret hakeutuneet vuoden 2010 yhteishaussa koulutukseen vai eivät, ei ollut vaikutusta nuorten kokemuksiin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutuksista. Kyselyyn vastanneet peruskoulututkinnon varassa

olevat ja työttömät nuoret olivat olleet TE-toimiston ohjauspalveluissa ja työllistymistä tukevilla toimenpiteillä kuten työpajalla useammin kuin ylioppilaat, jotka olivat puolestaan hakeneet ansiotyötä peruskoulun suorittaneita nuoria useammin. Peruskoulun suorittaneet nuoret olivat myös menettäneet hakeutumisvelvoitteen vuoksi työmarkkinatuen useammin kuin ylioppilaat.

Kyselyyn vastanneet viranomaiset arvioivat yleisimmäksi koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutukseksi sen, että nuoret hakevat kevään yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen paljon aktiivisemmin kuin mitä he ilman velvoitetta tekisivät. Enemmistö viranomaisista arvioi koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten työmarkkinatuen menettämistä, hakeutumista koulutukseen syksyn yhteishaussa ja koulutukseen aloittamista, työharjoitteluun ja muihin työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin osallistumista, peruutuspaikoille hakeutumista ja koulutuksen keskeyttämistä. Sen sijaan hakeutumisvelvoitteen arvioitiin lisäävän harvemmin nuorten ansiotyöhön hakeutumista sekä koulutukseen motivoitumista ja sitoutumista.

Ammatillisten oppilaitosten edustajat arvioivat muita useammin koulutukseen hakeutumisvelvoitteella olevan myönteistä vaikutusta näihin nuorten opintoihin liittyviin asioihin. Ammattikorkeakoulujen ja TE-toimistojen edustajat kokivat puolestaan muita yleisemmin hakeutumisvelvoitteen lisäävän koulutuksen keskeyttämistä. Muita kriittisemmin hakeutumisvelvoitteeseen ja sen tutkintoja lisäävään vaikutukseen suhtautuivat TE-toimistojen työntekijät. Viranomaiset arvioivat osan nuorista hakeutuneen koulutukseen vain säädöksen takia ja hakeutuneen koulutuspaikkoihin, joihin he eivät todellisuudessa halunneet. Vastausten perusteella eniten koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen liittyviä ongelmia on ollut ammatillisissa oppilaitoksissa luonnonvara- ja ympäristöaloilla ja matkailu- ravitsemis- ja talousalalla ja ammattikorkeakoulussa mm. yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla sekä luonnontieteiden, tekniikan- ja liikenteen alalla. Vastauksissa kerrottiin haun sattumanvaraisuuden ja matalan sisäänpääsykynnyksen, opintojen odotettua suuremman teoreettisuuden ja nuorten odotuksia vastaamattomuuden aiheuttavan haasteita opintoihin motivoitumiselle.

Viranomaisten asiakasnuorista arvioitiin noin kolmasosan käyneen nimenomaan hakeutumisvelvoitteen vuoksi oppilaitoksen uraohjauksessa, reilun neljäsosan hakeneen työharjoittelupaikkaa ja viidesosan käyneen TE-toimistossa ammatinvalinnanohjauksessa tai koulutusneuvonnassa. Kyselyyn vastanneet nuoret kertoivat viranomaisia useammin koulutukseen hakeutumisen velvoitteen vaikuttavan edistävästi ansiotyön hakemiseen, työharjoittelupaikkaan hakemiseen sekä TE-toimistossa annettavaan ammatinvalinnan ohjaukseen tai koulutusneuvontaan osallistumiseen. Selvästi harvemmin nuoret kokivat hakeutumisvelvoitteen vaikuttavan nuorten oppilaitosten uraohjauksessa olemiseen, jonka taas erityisesti viranomaiset kokivat lisääntyneen hakeutumisvelvoitteen myötä. TE-toimistoissa koettiin muita vastaajatahoja useammin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen lisäävän nuorten työharjoittelun ja muihin toimenpiteisiin osallistumista sekä toisaalta myös työmarkkinatuen menettämistä.

5.2.5 Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutus nuorten työmarkkinatuen menettämiseen ja palveluissa asiointiin

Kyselyyn vastanneista nuorista noin neljäsosa kertoi menettäneensä joskus työmarkkinatuen koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vuoksi. Työmarkkinatuen menettäminen on ollut yleisempää peruskoulun suorittaneilla nuorilla kuin yliopilailla. Viranomaiset arvioivat keskimäärin vajaan kolmasosan asiakkaista menettäneen työmarkkinatuen hakeutumisvelvoitteesta johtuvista syistä. Viranomaisen mukaan on tyypillisempää, että nuori menettää oikeuden työmarkkinatukeen useamman kerran, kun nuorten vastausten mukaan työmarkkinatuen menettäminen yhden kerran on ollut yleisempää. Tässä eroavuudessa voi näkyä kyselyn kato siten, että useasti työmarkkinatuen menettäneet nuoret eivät ole vastanneet heidän TE-toimistoon ilmoittamansa sähköpostiviestin kautta tulleeeseen kyselyyn. Nuoret menettävät viranomaisten mukaan työmarkkinatuen yleisimmin koulutukseen hakematta jättämisen sekä koulutuksesta kieltäytymisen ja sen keskeyttämisen vuoksi. Eniten tulkinnanvaraisia tilanteita työmarkkinatuen menettämisessä ovat aiheuttaneet nuorten terveyteen ja muihin henkilökohtaisiin syihin sekä nuorten työssä olemiseen liittyvät tekijät. TE-toimistoissa ei ole vastausten perusteella useinkaan poikettu TEMin koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta ja työmarkkinatuen menettämistä koskevasta ohjeistuksesta.

Viranomaiset kertoivat nuorten tavallisimmin jatkavan TE-toimistossa asiointia työmarkkinatuen menettämisen jälkeen, sillä heidän edellytetään pitävän työnhakua voimassa toimeentulotuen saamiseksi sosiaalitoimistosta. Nuoret kertoivat yleisimmin keinoksi selviytyä työmarkkinatuen menettämisestä sen, että he ovat hakeneet toimeentulotukea sosiaalitoimistosta. Toiseksi yleisin selviytymiskeino työmarkkinatuen menettämisen jälkeen on ollut ansiotyön hakeminen ja hakeutuminen työharjoitteluun tai muuhun työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen. Kolmanneksi yleisintä on ollut vanhemmilta tai avopuolisolta saatava taloudellinen tuki sekä näiden erilaisten keinojen yhdistäminen.

5.2.6 Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen vaikutus organisaatioissa tehtävään työhön

Koulutukseen hakeutumisvelvoite on vaikuttanut erittäin paljon tai paljon noin kolmasosassa vastaajien edustamissa organisaatioissa tehtävään työhön. Vastaavasti noin kolmasosa vastaajista pitää hakeutumisvelvoitteen vaikutusta tehtävään työhön vähäisenä tai olemattomana. Yleisimmin hakuvelvoitteen kokivat vaikuttaneen lisäävästi organisaatiossa tehtävään työhön TE-toimiston työntekijät ja harvinaisimmin oppilaitosten johtajat ja työntekijät. TE-toimiston henkilöstö toi esille hakeutumisvelvoitteen ja työmarkkinatuen seurannan työläyden, joka vie aikaa varsinaiselta nuorten ohjaukselta. Vastauksissa kerrottiin erilaisista nuoria tukevista

toimenpiteistä ja palveluista, ohjauksesta ja neuvonnasta, hakeutumisvelvoitteesta tiedottamisesta ja nuoria tukevista monialaisen yhteistyön muodoista, joilla on pyritty tukemaan nuoria hakeutumisvelvoitteen täyttämässä. Oppilaitoksissa on tavallisimmin käytetty erilaisia palveluita ja koulutuksia kuten ammattistartteja, työpajatoimintaa ja työssäoppimista, ja TE-toimistoissa työvoimapalveluita ja ura-ohjausta nuorten tukemiseksi. Ammattikorkeakoulujen edustajat olivat tyytyväisimpiä alueen palvelutarjontaan, joka on tarkoitettu koulutukseen hakeutumattomille nuorille. Alueen palveluiden ja toimenpiteiden tarjontaan olivat useimmiten erittäin tyytyväisiä TE-toimistojen johtajat ja tyytymättömmämpiä TE-toimiston työntekijät.

5.2.7 Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen muutostarpeet nuorten näkökulmasta

Nuoria pyydettiin kertomaan vapaamuotoisesti mielipiteitään koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta ja sen vaikutuksista heidän omaan elämäänsä. Nuorten vastauksissa kerrottiin yleisimmin hakeutumisvelvoitteen säilyttämisen tarpeesta. Säilyttämistarve johtui velvoitteeseen liittyvistä myönteisistä puolista, kuten sen vaikutuksesta nuorten kouluttautumiseen ja työllistymiseen. Toiseksi yleisimmin vastauksissa kerrottiin hakeutumisvelvoitteen negatiivisista puolista, kuten sen tehotomuudesta koulutusta eniten tarvitsevien nuorten tilanteen parantamiseksi ja vaikeuksista, joita velvoite aiheuttaa aktiivisille omia suunnitelmia tehneille nuorille. Yhtä yleisesti vastauksissa kritisoitiin hakuvelvoitteen joustamattomuuteen ja yksilöllisyyden puutteeseen liittyviä tekijöitä. Nuorten tilanteen huomioimattomuus tuottaa vaikeuksia nuorille, joilla opintosuunnitelmat ovat epäselvät tai joilla on terveydellisiä ongelmia, mutta myös niille nuorille, joilla on koulutussuunnitelmat selvillä ja esimerkiksi omia työharjoitteluun tai oppisopimuspaikkaan liittyviä suunnitelmia. Nuoret pitäisivät välivuoden pitämistä parempaan vaihtoehtona kuin koulutukseen hakeutumista vain velvoitteen vuoksi.

Neljänneksi nuoret toivat esille koulutukseen hakeutumisvelvoitteen opintomotivaatiota heikentävän vaikutuksen, sillä velvoitteen vuoksi nuoret joutuvat hakeutumaan heitä kiinnostamattomille aloille vain taloudellista tukea saadakseen. Nuoret ottivat kantaa koulutukseen hakeutumisvelvoitteen ja taloudellisen toimeentulon väliseen yhteyteen. Nuoret kritisoivat voimakkaasti sääntöä, jonka mukaan työharjoittelussa olleilta nuorilta voidaan periä jälkikäteen työmarkkinatukea takaisin, jos he eivät - usein velvoitteesta tietämättä - ole hakeutuneet yhteishaussa koulutukseen. Viidenneksi yleisimmin nuoret kertoivat tarpeesta saada nykyistä enemmän tietoa ja tukea ammatinvalintaan ja koulutukseen hakeutumiseen. Nuorten kerrottiin tarvitsevan enemmän tukea koulutukseen hakeutumiseksi kuin velvoitteita ja rangaistuksia. Toiveita esitettiin yläasteaikana annettavan neuvonnan ja tiedon lisäämiseksi. Tarvetta oli myös saada TE-toimistoissa enemmän aikaa ja tulevaisuuden suunnittelua edistävää ohjausta. Koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta koettiin olevan liian vähän tietoa. TE-toimistoja kritisoitiin siitä, että ohjausta

ja neuvontaa on ollut liian vähän ja annettu ohjaus on voinut olla virheellistä. Nuoret toivoivat ohjauksen lisäksi urasuunnittelua tukevia työharjoitteluita ja muita toimenpiteitä.

Nuoria pyydettiin kertomaan myös yleisistä hakeutumisvelvoitteeseen liittyvistä kehittämiskohteista. Nuoret kertoivat omien kokemustensa ja mielipiteidensä lisäksi ehdotuksia, joilla koulutukseen hakeutumisvelvoitetta voitaisiin parantaa sisällöllisesti. Vastauksissa tuotiin yleisemmin esille syksyn yhteishaun muuttamiseen liittyviä ehdotuksia, joiden mukaan syksyn haun velvoittavuus haluttaisiin poistaa kokonaan. Toisena vaihtoehtona esitettiin, että siihen lisättäisiin koulutusvaihtoja tai rajattaisiin hakuvelvoite yhteen koulutukseen. Yhtä usein vastauksissa tuotiin esille myös hakukohteiden määrään liittyviä toiveita, sillä nuoret pitivät yhtä tai kahta aitoa hakutoivetta parempana kuin vaikeaksi koettua kolmen kohteen määrittämistä. Nuoret kertoivat yhtä yleisesti tarpeesta poistaa hakukohteiden rajaukset, jolloin nuorilla olisi enemmän valinnanvaraa heitä itseään kiinnostaviin koulutuksiin hakeutumiseksi. Hakukohteiden rajausten poistamista toivoivat etenkin ylioppilaat, jotka haluaisivat poistaa tiukan velvoitteen hakeutua ammatilliseen koulutukseen ja ammattikorkeakoulutukseen. Nuoret toivovat myös ikärajan muuttamista hakeutumisvelvoitteessa. Nuoret ehdottavat hakeutumisvelvoitteen koskevan vain peruskoulun suorittaneita tai vaihtoehtoisesti kaikkia TE-toimiston asiakkaita iästä riippumatta.

5.2.8 Kouluttautumisvelvoitteen muutostarpeet oppilaitosten ja TE-toimistojen näkökulmasta

Viranomaiskyselyyn vastanneita pyydettiin kertomaan kehittämisajatuksistaan, joilla koulutukseen hakeutumisvelvoitteen toteutumista voitaisiin tukea enemmän omassa organisaatiossa. Vastauksissa tuotiin esille yleisimmin tarve kehittää organisaatioiden nykyistä ohjausresurssia, jotta nuoria voitaisiin palvella heidän tarpeidensa mukaisesti henkilökohtaisesti ja yksilöllisesti. Tarvetta koettiin olevan erilaisille moniammatillista yhteistyötä sisältäville ja seutukunnallisille palveluille, nykyistä vahvemmalle tiedottamiselle ja ohjaukselle sekä erilaisille työvaltaisille koulutuksille ja urasuunnittelua tukeville työharjoitteluille. Vastausten mukaan nuoret tarvitsevat nykyistä enemmän tietoa ammateista, koulutuspaikoista ja koulutukseen hakeutumista tulevista palveluista. Velvoitteen toteuttamista voitaisiin kehittää verkostotyötä tiivistämällä sekä yhteishausta ja hakuvelvoitteesta tiedottamisella. Koulutukseen hakeutumisvelvoitetta tukisi uudenlaisten työtä ja ammatillista oppimista tukevien työvaltaisten koulutusten tarjoaminen. Vastauksissa tuotiin esille myös se, kuinka nykyisiä palveluita pidetään riittävinä ja tarvetta todetaan olevan nuoren ja hänen vanhempiensa vastuun korostamiselle.

Nuorten tavoin myös viranomaisia pyydettiin kertomaan vapaamuotoisesti mielipiteitään koulutukseen hakeutumisvelvoitteen kehittämisestä. Viranomaisten vastauksissa esitettiin yleisimmin hakuvelvoitteen säilyttämiseen, mutta sen

sisällölliseen muutokseen liittyviä asioita. Näistä oli yleisin syksyn yhteishaun velvoittavuudesta luopuminen, sillä etenkin sen on koettu aiheuttavan kuormittavaa työttömyysturvaan liittyvää byrokratiaa ja nuorten työmarkkinatuen takaisin perimistä. Hakukohteiden määrää ja rajautumista ei pidetty mielekkäänä etenkin ylioppilailla. Vähempää määrää tarkkaan harkittuja vaihtoehtoja, ilman määrällisiä rajoitteita tehtävää hakua lukioihin ja yliopistoihin sekä koulutusvaihtoehtojen laajentamista, pidettäisiin nykyistä mallia parempana. Toiseksi yleisimmin kerrottiin tarpeesta säilyttää hakuvelvoite, mutta samalla tuotiin tavallisesti esille sen aiheuttamia haittavaikutuksia kuten tavanomaisissa ammatillisissa opinnoissa pärjäämätömien lisääntyvä syrjäytymisvaara. Yksittäisissä vastauksissa kerrottiin tarpeesta kiristää hakeutumisvelvoitetta ja sen yhteyttä nuorten toimeentuloon nykyisestäään. Kolmanneksi yleisimmin esitettiin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen poistamista kaikilta tai vähintään lukiokoulutuksen suorittaneilta nuorilta. Perustelut liittyivät nuorten ohjauksen ja neuvonnan resursseihin, jotka vähenevät liiallisesti työmarkkinatukiselvittelystä aiheutuvan työn takia. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen sijasta nuorilla toivottaisiin olevan velvollisuus osallistua toimenpiteisiin ja ohjaukseen kuten työpajatyöskentelyyn tai vapaaehtoistyöhön.

Neljänneksi vastauksissa kerrottiin tarpeesta säilyttää hakeutumisvelvoite, mutta samalla muuttaa se nykyistä paremmin nuorten yksilölliset tilanteen huomioivaksi. Nuoret tarvitsisivat nykyistä enemmän kannusteita ja yksilöllisesti heidän elämäntilanteeseen sopivia palveluita ja toimenpiteitä. Viranomaiset toivoivat nuorille mahdollisuutta pitää välivuosi, jolla voitaisiin vähentää turhia hakuja. Vastauksissa tuotiin esille mm. oppimisvaikeuksien, mielenterveysongelmien ja muiden terveydellisten syiden ja maahanmuuttajuuden olevan tekijöitä, jotka vaikeuttavat nuorten mahdollisuuden toimia koulutukseen hakeutumisvelvoitteen edellyttämällä tavalla ja hyötyä siitä. Näille nuorille toivottaisiin käytettävän hakuvelvoitteen sijasta muita elämäntilanteeseen sopivia vaihtoehtoja ja uudenlaisia työssäoppimispainotteisia koulutuksia. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen kerrottiin vaikeuttavan jo ennestään syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilannetta sekä vaikuttavan kielteisesti myös niihin aktiivisiin nuoriin, joilla on uratoiveet selvillä. Viidenneksi vastauksissa kerrottiin tarpeesta kehittää organisaatioiden ohjausta sekä kehittää työvaltaisten koulutusten lisäksi muita palveluita ja toimenpiteitä, joilla tuettaisiin nuorten hyötymistä koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta.

6 Toimenpidesuosituksset

Tämän tutkimuksen toimeksiannossa tutkijoilta odotettiin myös raportoimaan, mihin toimenpiteisiin tutkimuksen tulokset antavat aihetta. Nähdäksemme tällaiset suositukset voidaan ryhmittää kahden otsikon alle: kouluttautumisvelvoitetta on syytä lieventää, ja nuorille suunnattua kouluttautumiseen liittyvää tiedottamista ja ohjausta tarvitaan lisää. Seuraavassa täsmennämme ja perustelemme näitä suosituksia.

6.1 Työmarkkinatuen edellytyksenä olevia koulutukseen hakeutumisehtoja on syytä lieventää

Keskeisin kysymys on, tulisiko kouluttautumisvelvoite säilyttää nykyisellään, tulisiko sitä väljentää vai tulisiko se kokonaan lakkauttaa?

Ehkä tärkein perustelu sille, että kouluttautumisvelvoitetta tulisi vähintään lieventää, olisi että velvoite lisää koulutuksen keskeyttämistä, kuten on väitetty. Tämä tapahtuisi sitä kautta, että useat nuoret aloittaisivat opiskelun olematta siihen motivoituneita, koska kouluttautumisvelvoite ei jätä heille muita hyviä vaihtoehtoja. ***Rekisteriseuranta ei kuitenkaan tue ainakaan sellaista tulkintaa, että velvoite sinällään lisäisi aloitetun koulutuksen keskeyttämistä.*** Ainoa mahdollinen poikkeus on kokonaisuuden kannalta kovin pienessä ryhmässä: vailla ylioppilastutkintoa olevat, jotka ovat tulleet hyväksytyksi koulutukseen, joka ei ollut heidän ensisijaisen toiveensa mukainen, keskeyttävät muita useammin, jos olivat hakenneet kouluttautumisvelvoitteeseen liittyvän normin mukaan. Tilastollisesti ero muihin ryhmiin ei kuitenkaan ole merkitsevä.

Kouluttautumisvelvoite voi kuitenkin välillisesti lisätä keskeyttämistä sitä kautta, että jos se lisää ylipäänsä opintojen aloittamista, se ilmeisesti lisää erityisesti niiden opiskelua, jotka eivät ole motivoituneita tai ovat epävarmoja opin-toalan ja ammatin valinnasta, jolloin myös ilmeisesti keskeyttämisen suhteellinen todennäköisyys kasvaa. Tätä emme voineet tutkia, koska ei ole olemassa vertailuryhmää, jota velvoite ei koskisi. Kuitenkin silloin kun velvoite 1996-97 säädettiin, se lisäsi opiskelua (tosin samalla lisättiin aloituspaikkoja, mikä voi osin selittää tuloksen).

Tällainen yleinen opiskelun aloittamisen lisäys ei kuitenkaan ehkä näy rekisteriperusteisessa seurannassamme, koska velvoite voi hyvinkin lisätä ei ainoastaan niiden opiskelua, jotka hakevat työmarkkinatukioikeuden edellyttämän normin mukaan. Myös niiden opiskelu voi lisääntyä, jotka hakevat normista piittaamatta vain sellaisiin opintoihin, jotka heitä aidosti kiinnostavat – hekin tietävät, että työmarkkinatukea ei työttömyysajalta saa ellei ole tutkintoa. Lisäksi normin mukaan

luultavasti hakevat paitsi pikemminkin työmarkkinatuesta kuin kouluttautumisesta kiinnostuneet, myös suuri osa muista ”varmuuden vuoksi”, ajatellen sitä mahdollisuutta että eivät pääse niihin opintoihin joista varsinaisesti ovat kiinnostuneita.

Nuorilta kyselyin ja haastatteluin kootut tiedot sekä viranomaiskyselyjen tulokset viittaavat siihen, että osa nuorista aloittaa sellaiset opinnot, joista he eivät ole erityisen kiinnostuneita. **Nuorten ja viranomaisten omien kokemusten mukaan koulutukseen hakeutumisvelvoite näyttää lisäävän lyhyellä tähtäimellä opintoihin hakeutumista ja niiden aloittamista, mutta ei edistävän ja nopeuttavan tutkinnon suorittamista.** Kyselyaineiston mukaan koulutukseen hakeutumisvelvoite lisää sitä, että nuoret hakeutuvat opintoaloille, joiden suorittamiseen he eivät ole motivoituneet ja aloittavat opinnot, mutta suunnittelevat hakeutuvansa muuhun koulutukseen. Tutkimusta varten toteutetussa nuorten kyselyssä oli runsaasti vastaajia, jotka olivat hakeutumisvelvoitteen vuoksi hakeutuneet opintoihin, mutta eivät olleet motivoituneet niiden suorittamiseen ja harkitsivat hakeutumista muuhun koulutukseen. Aineistossa vuoden 2010 yhteishaussa hakeutumisvelvoitteen vuoksi koulutukseen hakeneista ja opiskelemaan päässeistä noin viidesosa suunnitteli hakeutuvansa koulukseen muualle. Muihin opintoihin hakeutumista suunnittelivat etenkin ylioppilaat. Sekä nuorten että viranomaisten aineistoissa opintoihin motivoitumattomuuden kerrottiin vaikuttavan opintojen etenemiseen ja niiden keskeyttämiseen sekä valmistumisen jälkeiseen työllistymiseen, kun nuoret eivät aio hakea koulutuksen mukaiseen ammattiin. Nuorten tutkinnon suorittaminen voi viivästyä opintojen keskeyttämisen ja opintopaikan vaihtamisen jälkeen myös siitä syystä, että nuoret ovat käyttäneet opintotukikuukausia itselleen vääräksi kokemassaan koulutuksessa ja joutuvat sen vuoksi työskentelemään varsinaisen tavoitteena olevan koulutuksen rahoittamiseksi.

Kouluttautumisvelvoite todennäköisesti jonkun verran lisää sellaista opintojen aloittamista, joka ei johda aloitetun tutkinnon suorittamiseen - huolimatta siitä, että rekisteriseurantamme ei tue sellaista johtopäätöstä. Kuitenkaan kaikki heikosti motivoituneiden opiskelu ei varmaankaan ole pääosaltaan nimenomaan kouluttautumisvelvoitteen tai ainakaan nykyisten velvoitteen täyttämisen edellyttämien hakusäännösten suoranaisesti aiheuttamaa. **Korkealle opintojen keskeyttämisasteelle lienee muita tärkeitä syitä kuin työmarkkinatukeen liittyvä kouluttautumisvelvoite.**²⁴

Tiedetään, että suoritettu tutkinto merkittävästi lisää myöhempää menestystä työmarkkinoilla ja alentaa työttömyyden todennäköisyyttä (esim. Aho & Koponen 2001). Kuitenkin Suomessa tutkintojen suorittaminen oppilaitoksissa on mahdollisesti jo niin yleistä, ettei sellaisen kouluttautumisen lisäämiseen pyrkiminen enää ole tarkoituksenmukaista? Monien tutkintojen osaltahan ilmeisesti on huomattavaa

24 Aiemmissa selvityksissä on tullut esille koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta aiheutuvat pääsykokeisiin ja koulutusten keskeyttämiseen liittyvät haasteet, jotka näkyvät etenkin ammattikorkeakouluissa, mutta myös ammatillisten oppilaitosten puolella. Tilastojen mukaan opinnot on keskeyttänyt kokonaan lukuvuonna 2008–2009 keskimäärin 7,6 % ammatillisessa koulutuksessa ja 6,5 % ammattikorkeakoulutuksessa olleista. Opintolinjalla keskeyttäneiden nuorten osuus on kuitenkin suurempi, sillä niillä keskeyttäneitä oli 9,8 % ammatillisissa opinnoissa ja 10,3 % ammattikorkeakouluopinnoissa olleista. (ks. liitetäulukko 8)

ylikoulutusta verrattuna vastaavan työvoiman kysyntään. Sen sijaan syrjäytymisuhan alaisten työllistyvyyden edistäminen on epäilemättä tarpeellista. Tältä kannalta nykyisin sovellettava yhteishakuun osallistumista ja tutkintotavoitteisia opintoja painottava kouluttautumisvelvoite ei ehkä tuota parhaita mahdollisia tuloksia?

Toinen keskeinen perustelukonteksti velvoitteen arvioinnissa liittyy kannustimiin ja etuuksien saantiin. ***Ehkäiseekö velvoite nykyisin jättäytymistä tukien varaan vai kannustaako se aktivoitumiseen?*** Koulutukseen hakeutumiseen sinänsä ei liity huomattavaa taloudellista kannustinta ainakaan lyhyellä tähtäimellä: opintotuki ei yleensä ole suurempi vaan useimmiten pienempi kuin työttömyysajalta saatavissa oleva tuki. Rekisteriseurannan perusteella näyttää siltä, että ***velvoite ilmeisesti vähentää työmarkkinatuen saantia (sanktioita annetaan runsaasti), mutta toisaalta kunnallisen toimeentulotuen saanti on yleistä.*** Nykyisin myös toimeentulotukea voidaan leikata, ellei noudata työvoimaviranomaisten kanssa sovittua suunnitelmaa tai kieltäytyy esim. soveliaaksi katsotusta koulutuksesta, mutta tällaisen sanktioinnin vaikutuksien selvittäminen ei kuulunut tämän tutkimuksen piiriin.

On ilmeistä, että mahdollisuus jättäytyä kokonaan opintojen ja työn ulkopuolelle ja silti saada työmarkkinatukea on nykyisen kouluttautumisvelvoitteen myötä ainakin periaatteessa poissuljettu, toisin kuin vielä ennen velvoitteen säätämistä 1990-luvun puolivälissä, jolloin tämä mahdollisuus oli suhteellisen helposti ulottuvilla. Mikäli joku sitä haluaa, työmarkkinatukioikeuden voi kuitenkin "keinotella" itselleen hakemalla sellaisiin opintoihin, joihin pääseminen on erityisen epätodennäköistä – ainakin mikäli aikaisempi koulumenestys ei ole hyvä, tai jos opinto-oikeuden edellytyksenä on läpäistävä valintakoe. Kun on hakenut normin mukaan, mutta ei ole saanut opiskelupaikka, on oikeutettu työmarkkinatukeen. Kysely- ja haastattelutulostemme mukaan tällaista keinottelua jossakin määrin todella tapahtuu. Mikäli kouluttautumisvelvoitetta lievennetään, keinottelu ilmeisesti helpottuu – esimerkiksi jos ylioppilaalta ei edellytetä välttämättä muualle kuin yliopistoon hakemista. Kun keinottelu kuitenkin on nykyisinkin mahdollista, ja kun joka tapauksessa on kuitenkin mahdollista saada vähintään alennettua toimeentulotukea, onko tarkoituksenmukaista ylläpitää nykyisenkaltaista hakusäännöstöä? ***Velvoitteen lieventäminen tuskin olennaisesti lisäisi tukien varaan jättäytymistä,*** etenkin kun otetaan huomioon, että velvoitteen laiminlyöminen ja sanktioiden saanti on nykyisinkin yleistä.

Yhtenä argumenttina kouluttautumisvelvoitteen lieventämisen puolesta voidaan esittää sekin, että sanktioiden saanti on niin yleistä. Jos velvoite sen laiminlyönnistä seuraava sanktion uhka toimisi hyvin tutkintojen suorittamisen lisääjänä ja tukiriippuvuuden alentajana, niin moni ei saisi sanktiota velvoitteen rikkomisesta, kuin nykyisin saa (liki 20.000 vuodessa). ***Velvoite ei ole tehokas,*** varsinkin kun otetaan huomioon että sen ylläpitäminen ja noudattaminen valvonta vaatii huomattavat resurssit, joille olisi osoitettavissa tarkoituksenmukaisempaa käyttöä esimerkiksi nuorten ohjauksen ja palvelujen parantamisessa.

Emme kuitenkaan ehdota kouluttautumisvelvoitteen lakkauttamista kokonaan, vaan sen merkittävää lieventämistä. Olemme päätyneet tähän tulokseen siksi, että nuorilta ja viranomaisilta kootuissa kyselyaineistoissamme ei yleisesti esitetä velvoitteen lakkauttamista, vaan sen lieventämistä. Eniten kritiikkiä saavat velvoitteen sitominen yhteishakuun, varsinkin syksyn yhteishakuun, sekä se että edellytetään hakemista tiettyyn määrään tietyntasoisia opintoja silloinkin, kun nuori ei sellaisista opinnoista ole kiinnostunut.

Sitä, että työmarkkinatukioikeuden edellytyksenä kuitenkin säilytettäisiin hakeminen ammatillisiin opintoihin tai jonkin muun työllistävyyttä edistävän suunnitelman laatiminen ja noudattaminen, voidaan perustella sillä, että kouluttautuminen epäilyksettä selvästi keskimäärin parantaa nuorten työllistävyyttä Suomen nykyisillä työmarkkinoilla, sekä sillä että itsenäisen toimeentulon hankkimista tukien varassa elämisen sijasta on nähdäksemme erityisesti nuorten kohdalla syytä kannustaa.

- 1. Koulutukseen hakeutumisvelvoitetta on tarpeen muuttaa nuoren yksilöllisen tilanteen huomioivaksi. Yhteishakuun liittyviä työmarkkinatuen saamisen ehtoja tulee muuttaa sellaisiksi, että nuori pystyy hakeutumaan ilman rajoituksia häntä kiinnostaviin koulutuspaikkoihin, joihin nuorella on realistiset sisäänpääsymahdollisuudet.***

Nykyiseen koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen liittyy tarkkoja sääntöjä, joilla rajataan nuorten hakukohteiden määrää ja oppilaitostyyppiä. Sekä nuoret että viranomaiset nostavat esille yhdeksi keskeiseksi kehittämiskohteeksi hakeutumisvelvoitteen joustamattomuuden. ***Kootun aineiston mukaan rajausta, jossa nuoren hakukohteita rajataan koulutustyyppin mukaan, ei pidetä mielekkäänä sen aiheuttamien näennäishakujen ja väärin valintojen vuoksi. Hakeutumisvelvoitetta tulisi muuttaa sellaiseksi, ettei se rajaisi nuorten koulutusvalintoja tietyn määrän lukioita, ammatillisia oppilaitoksia tai yliopistoja sisältäväksi.*** Hakeutumisvelvoitetta kritisoidaan sen ammatillisen koulutuksen liiallisen korostamisen vuoksi. Nykyinen sääntö, jonka mukaan nuori ei voi täyttää kouluttautumisvelvoitetta hakemalla haluamallaan tavalla lukioihin tai yliopistoihin, ei ole tarkoituksenmukainen. Vaihtoehtojen rajaamisen todetaan estävän nuoren omien tavoitteellisten suunnitelmien toteuttamista. Hakeutumisvelvoite aiheuttaa ristiriitaisia tilanteita esimerkiksi erityislukioon hakevilla nuorilla sekä suoraan ammattiin valmistavaan yliopistokoulutukseen kuten opettajaksi tai lääkäriksi hakevilla nuorilla.

Ongelmia koulutukseen hakeutumisvelvoitteessa on aiheuttanut se, että velvoitteessa sallitaan hakukohteeksi vain yksi yhteishaun ulkopuolinen oppilaitos. Tarvetta on saada hakeutumisvelvoitteen piiriin ilman rajauksia kaikki koulutukset niiden hakuajasta riippumatta. Yhteishaussa ei ole mukana kaikkia niitä koulutuksia, jotka olisivat nuorille parhaiten soveltuvia. Näitä ovat aineiston mukaan

mm. erityisoppilaitokset, ammattistartit ja muut ohjaavat koulutukset sekä työssä oppimiseen perustuvat koulutukset kuten oppisopimuskoulutus, näyttötutkintoon perustuvat koulutukset ja työnantajien tarpeisiin räätälöidyt täsmäkoulutukset. Näiden tutkintoon johtavien ja myös johtamattomien koulutusten avulla ne nuoret, joilla on vaikeuksia tai kiinnostuksen puutetta suorittaa ensisijaisena vaihtoehtona oppilaitosmuotoista ammatillista tutkintoa, voisivat edetä koulutuspoluillaan.

Syksyn yhteishaun velvoittavuus tulisi poistaa tai laajentaa sen valikoimaa sellaiseksi, että nuorilla olisi mahdollisuus hakea heidän suunnitelmiansa mukaiseen koulutukseen. Eniten haasteita koulutusvalintojen tekemisessä ja eniten hakeutumisvelvoitteen aiheuttamia epätoivottuja vaikutuksia, kuten työmarkkinatuen menettämistä ja työhallinnon palveluista pois jäämistä, on ollut nuorilla syksyn yhteishaussa. Syksyn yhteishaun tarjonta on pieni esimerkiksi ruotsinkielisille nuorille. Lisäksi koulutusvalikoima voi olla paikkakuntaakohtaisesti hyvin suppea. Tämä vaikeuttaa alaikäisten, perheellisten ja muiden kotipaikkakunnaltaan kauemmas muuton vaikeaksi kokevien nuorten tilannetta. Vaikka syksyn yhteishaussa on tarjolla eniten työvoimaa tarvitsevia aloja kuten sosiaali- ja terveysalan paikkoja, näihin tulisi saada valittua opinnoista kiinnostuneita nuoria eikä väliaikaisesti niihin tulevia, aktiivisesti muihin opintoihin pyrkiviä nuoria.

Hakeutumisvelvoitteen uudistukselle olisi hyvä ajankohta vuosi 2013, jolloin toteutetaan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteishaun mahdollistava korkeakoulujen opiskelijavalintoja koskeva uudistus. Uudistuksella pyritään alentamaan korkeakouluopintojen aloittamisikää, nopeuttamaan opintoja ja alentamaan keskimääräistä työelämään siirtymisikää. Uudistuksessa ammattikorkeakoulujen neljä sähköistä hakujärjestelmää ja yliopistojen yksi sähköinen hakujärjestelmä uudistetaan yhdeksi korkeakoulujen hakujärjestelmäksi. Uudistuvassa hakujärjestelmässä haetaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen alempaan ja ylempään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin lukuun ottamatta koulutuksia, joihin on erillisvalinnat. Hakija asettaa hakukohteet ensisijaisuusjärjestykseen. Valitsemistaan kohteista hakija voi ottaa paikan vastaan vain korkeimmalle asettamastaan hakukohteesta. Opiskelijavalinnoissa hyödynnetään enemmän ylioppilastutkinnon arvosanoja. Lisäksi uudistuksen myötä tarjotaan osana haku- ja valintajärjestelmää enemmän tietoa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen koulutustarjonnasta sekä niissä opiskelusta yhden luukun periaatteella.

2. ***Koulutukseen hakeutumisvelvoitteeseen liittyviä työmarkkinatuen myöntämisen ja seurannan käytäntöjä tulee yksinkertaistaa. Yksinkertaistamisen myötä työhallinnon henkilöstön niukkenevia resursseja voidaan käyttää vaikuttavammin nuorten neuvontaan ja ohjaukseen.***

Tutkimuksen mukaan nuoret ja viranomaiset ovat kokeneet nykyisen hakeutumisvelvoitteeseen ja työmarkkinatuen saamiseen liittyvät käytännöt epäselviksi,

byrokraattisiksi ja monimutkaisiksi sekä nuorten tulevaisuuden suunnittelulta ja ohjaukselta aikaa liiallisesti vieviksi. Työhallinnon edustajat ehdottivat viranomaiskyselyssä **keskeisenä parannusehdotuksena sen, että yhteishaussa hakemisen seurantaan liittyvät selvityspyynnot poistettaisiin TE-toimistojen työkäytännöistä.**

Yhtenä ongelmana on ollut, että nykyisessä käytännössä myös työharjoittelussa, työpajalla, erityisessä projektissa tai muussa julkisessa työvoimapalvelussa olevilta nuorilta KELA on perinyt takaisin työmarkkinatuen, jos nuori ei ole hakeutunut koulutukseen. **Koska julkisessa työvoimapalvelussa oleminen ilman tuloja ei ole kaikille nuorille mahdollista, he ovat keskeyttäneet työharjoitteluita ja lopettaneet asioinnin TE-toimistossa. Takaisinperinnän vuoksi on syntynyt tilanteita, jotka ei ole mielekkäitä nuoren, työhallinnon eivätkä nuoren vastaanottaneen työpäikan kannalta.**

Siirtyminen passiivisesta toimeentulotuen saajasta jonkin työllistyvyyttä parantavan projektin tai palvelun kautta työmarkkinatuen saajaksi on tässä tilanteessa olevien nuorten ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden kannalta edistysaskel. On turhauttavaa, jos tässä tilanteessa on byrokraattisista syistä haettava oppilaitoksiin, joihin ei tosiasiassa haluta mennä, tai pahimmassa tapauksessa menetetään työmarkkinatuki ja koko edistysaskel, koska hakeminen jää tekemättä tai koulutusta ei aloiteta. Tämän ongelman esiin nostamiseksi muuttamat nuorisotyöntekijät ottivat tutkimusryhmään oma-aloitteisesti yhteyttä kuultuaan tutkimushankkeestamme.

Jo nykyisin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen täyttämisessä on tietynlaista joustonvaraa. Olemassa olevan säädöksen mukaan nuori voi pätevästä syystä olla hakeutumatta koulutukseen. Syiden pätevyys arvioidaan ammatillisen kouluttautumisen ja työllistymisen kannalta.²⁵ Tätä tutkimusta varten kootun aineiston mukaan yksilöllisten tilanteiden huomiointia ei toteuteta läheskään riittävästi. Kyselyn mukaan TE-toimistoissa käytetään tiukkaa ja tavallisimmin nuoren kannalta epäedullista linjausta siitä, milloin nuorella katsotaan olevan työttömyysturvalaissa mainittu pätevä syy jättää hakematta koulutukseen. Lain kirjaimellisesta noudattamisesta on poikettu vain hyvin harvoin, vaikka siihen koetaan yleisesti tarvetta.

Sekä nuorten että työhallinnon kannalta tilannetta voitaisiin parantaa siten, että käytettäisiin nuorten työmarkkinatuen saamiseen liittyvissä säädöksissä olevaa mahdollisuutta toimia harkinnanvaraisesti silloin, kun nuoren elämäntilanne ja yksilölliset suunnitelmat sitä edellyttävät. Tulosten mukaan työmarkkinatuen myöntämisessä aiheuttavat yleisimmin tulkinvaraisuutta nuorten terveydelliset ja muut henkilökohtaiset syyt. **Tarvetta olisi TE-toimistoissa sen läpikäymiselle, mitä koulutukseen hakematta jättämiseen oikeuttavilla ammatilliseen kouluttautumiseen ja työllistymiseen liittyvillä pätevilla syillä**

25 Työministeriön ohje ammatillista koulutusta vailla olevien nuorten oikeudesta työmarkkinatukeen (ohje 29.12.2005), Männistö-Aho Riitta & Juurikko Anikka (2003). Työttömyysturvan työvoimapolitiittiset edellytykset. Työttömyysturvalautakunnan ja vakuutus oikeuden ratkaisukäytännön valossa. Työhallinnon julkaisuja 326. Työministeriö, Helsinki.

tarkoitetaan ja miten lain mahdollistamaa joustoa voitaisiin hyödyntää käytännön asiakaspalvelutilanteissa.

- 3. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteen toteuttamisessa tulee sallia nuorten elämäntilanteen mukaisesti myös muut vaihtoehdot kuin yhteishaussa olevat koulutusvaihtoehdot. Koulutukseen hakeutumisvelvoitetta on muutettava siten, että sen täyttämiseksi käytetään nykyistä enemmän työssäoppimispainotteisia koulutuksia sekä muita nuorten tilanteisiin soveltuvia palveluita.**

Suomessa järjestetään ammatilliseen tutkintoon johtavaa peruskoulutusta oppilaitosmuotoisena koulutuksena ja oppisopimuskoulutuksena sekä ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavia, valmistavia ja valmentavia koulutuksia. Suomessa ammatillinen aikuiskoulutus perustuu pitkälti näyttötutkintojärjestelmään. Näyttötutkinnoissa henkilön ammatillinen osaaminen voidaan sen avulla tunnustaa riippumatta siitä, onko osaaminen kertynyt työkokemuksen, opintojen tai muun toiminnan kautta. Suomessa on kehitetty perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheeseen joustavia koulutusväyliä kuten ammattistarttikoulutusta ja maahanmuuttajille ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta. Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus eli ammattistartti vakinaistettiin vuonna 2010, mutta se ei ole mukana yhteishaussa. Suomessa on laadittu ammatillisen peruskoulutuksen erityisopetuksen visio, jonka tavoitteena on, että erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tarjotaan perusopetuksen jälkeen mahdollisuus koulutukseen ja ammatilliseen kehittymiseen työtä, työtoimintaa, jatko-opintoja ja hyvää elämää varten. Vision mukaan erityisopetuksen tarjonnan ja sisällön tulee vastata opiskelijan, työelämän ja yhteiskunnan tarpeisiin.

Etenkään perusmuotoisessa oppilaitoksessa toteutettavassa ammatillisessa koulutuksessa pärjäämättömille ei ole usein riittävästi koulutus- ja työuraa edistäviä palveluita tai soveltuvia koulutusmuotoja, joihin nuoret voisivat ohjautua. Hakeutumisvelvoitteen vuoksi myös opinnot useaan kertaan keskeyttäneitä ja erityisopintoja tarvitsevia nuoria on pyritty ohjaamaan yhteishaussa haettaviin koulutuksiin siitä huolimatta, että he eivät ole opinnoissa menestyneet. Nuorilla, joilla on elämäntilanteensa kuten terveydellisten ongelmien tai taustan kuten kielitaidon puutteen ja oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia hakea ammatillista peruskoulutusta ja pysyä siinä, on tyypillisesti tarvetta yksilöllisesti räätälöidyille ratkaisuille. Ammattistarttia tai muuta nuoria ohjaavaa ja valmentavaa koulutusta ei ole saatavilla kattavasti. Myöskään koulutukseen hakeutumisvelvoite ei ole toiminut hyvin erityisopetusta tarvitsevien nuorten tilanteessa. Elinikäisen kouluttautumisen ja oppimisen mallin mukaisesti on tarpeen kehittää koulutukseen hakeutumisvelvoitetta malliksi, joka sallii perinteisen oppilaitosmuotoisen ammatillisen koulutuksen lisäksi nuorten hakeutumisen lyhyempiin mm. osatutkinnoista muodostuviin

koulutuksiin ilman hakeutumisvelvoitteesta aiheutuva sanktiointia. Jos lyhyemmät työvaltaiset koulutukset määritetään myöhemmin hyväksi luettaviksi opinnoiksi, on nuorilla mahdollisuus edetä myöhemmässä elämänvaiheessa jatkokoulutukseen ja suorittaa perustutkinto sitten, kun kielteinen suhtautuminen koulutukseen on lieventynyt ja elämäntilanne on selkeytynyt.

Vaikka Suomessa on käytössä oppisopimuskoulutusta, näyttötutkintoja, työnantajakohtaista täsmäkoulutusta ja Toppis-koulutuksen kaltaista työtä ja koulutusta yhdistäviä koulutusmuotoja, niitä ei ole käytetty riittävässä määrin nuorilla. Työssä oppimiseen perustuvaa koulutusta käytetään enemmän aikuiskoulutuksessa ja sitä tarjotaan harvoin nuorille. Koulutuksen saamisessa on myös kuntatyyppin mukaisia eroja, sillä esimerkiksi opetushallituksen Wera-tietopalvelun mukaan kaupunkimaisissa kunnissa järjestetään työntajien tilaamia kursseja paljon useammin kuin taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa. Lisäksi ohje, jonka mukaan nuorelta peritään työmarkkinatuki takaisin työharjoittelussa olemissa ajalta hänen jättäessä hakeutumatta yhteishaussa koulutukseen, on vaikeuttanut nuorten ammatinvalintaa tukevaa tutustumista ammattialoihin. Aineiston mukaan tarvetta on sekä olemassa olevien työssä oppimiseen perustuvien koulutusten kehittämiseksi että lyhyempien vähemmän teoreettisten täsmäkoulutusten käyttämiseksi nuorten kouluttautumisessa. Kaikki nuoret eivät ole kiinnostuneita eivätkä kykeneviä suorittamaan aikuiskoulutusta teoreettispainotteisempaa nuori-soasteen ammatillista peruskoulutusta.

Opintoihin hakeutumisen lisäksi tulisi sallia muiden nuorten tulevaisuutta tukevien palveluiden toteuttaminen, jos ne sopivat parhaiten nuorten tilanteeseen ja tukevat heidän tulevaisuuden koulutussuunnitteluaan. Sekä nuorten että viranomaisten aineistossa korostetaan, kuinka nuorille tulisi sallia ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen ohella myös hakeutuminen työharjoitteluun, työpajajaksolle tai muuhun tulevaisuuden opintosuunnitelmia tukevaan toimintaan. ***Nuorille olisi tärkeää saada aikaan pidemmän aikavälin kouluttautumis-suunnitelmia tukeva koulutukseen hakeutumisvelvoitteen toimintamalli.*** Toimintamalli mahdollistaisi työharjoittelussa tai muussa aktiivitoiminnassa mukana olemisen seuraavassa yhteishaussa hakemisen sijasta, mutta velvoittaisi nuoren suunnittelemaan kouluttautumistaan ja sitoutumaan pitkäjänteiseen suunnitelmaan.

Tarkoituksenmukaista olisi, että hakuvaihtoehtojen enimmäismäärän sijasta keskeiseksi asetettaisiin nuoren motivoituminen ja sitoutuminen hänen valitsemaansa koulutuspaikkoihin. Aineiston mukaan kolmen koulutustoiveen määrittäminen on tuottanut vaikeuksia. Yleisemmin nuorilla on 1-2 selkeää koulutustoivetta ja kolmas vaihtoehto valitaan satunnaisesti. Jos nuoret voisivat valita koulutukseen hakeutumista tukevan palvelun, olisi mahdollisuus edetä ilman hakeutumista väliaikaisesti koulutusratkaisuihin. Malli auttaisi myös nuoria, joilla on terveydellisiä ja muita henkilökohtaisia elämäntilanteeseen liittyviä syitä, jotka estävät ammatilliseen koulutukseen hakeutumista ja etenkin siellä pysymistä.

6.2 Nuoret tarvitsevat tiedotuksen ja ohjauksen parantamista

4. *Nuoret tarvitsevat nykyistä enemmän tietoa ammattialoista, koulutusvaihtoehtoista ja koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta. Lisäksi oppilaitoksissa ja TE-toimistoissa tulee tarjota enemmän ohjausta nuorille.*

Suomessa on kehitetty oppilas- ja opiskelijahuollon laatua ja palvelurakennetta vuodesta 2007 lähtien ja kehittämistyö on laajennettu koskemaan myös lukiokoulutusta. Oppilas- ja opiskelijahuolto on ensimmäistä kertaa kirjattu koululainsäädäntöön ja opetussuunnitelmien perusteisiin. Pidemmän aikavälin tavoitteena on siirtää painopistettä korjaavasta työstä ennaltaehkäisevään työhön. Lukiolaisten ohjauksesta tehtyjen selvitysten ja tutkimusten mukaan enemmistöllä lukion aloittaneista nuorista tulevaisuuden suunnitelmat ovat olleet epäselvät.

Ammatti- ja koulutusmahdollisuuksista kerrotaan mm. internet-sivustoilla (<http://www.mol.fi/avo/urasuunnittelu/>, <http://www.koulutusnetti.fi/>) sekä oppilaitosten ja TE-toimiston uraohjauspalveluissa. Koulutukseen hakeutumisvelvoitteesta kerrotaan mm. koulutusoppaissa. Saatavilla olevasta tiedosta huolimatta nuoret ovat kaivanneet enemmän henkilökohtaisia tapaamisia opinto-ohjaajan kanssa, vierailuja oppilaitoksiin, ammatinvalintainfoja ja ohjausta sekä puhujavierailuja työelämästä. Nämä vastaavat toiveet tulevat esille tutkimusta varten kootussa kyselyaineistossa, jossa on mukana myös peruskoulun suorittaneita ja sen keskeyttäneitä nuoria.

Oppilaitosten tulisi resursoida riittävästi nuorille tiedottamiseen ennen opintoihin siirtymistä sekä opintojen aikaiseen ohjaukseen ja jälkiohjaukseen. Nuorten ammatilliseen koulutukseen hakeutumattomuuden syinä korostuvat aineistossa mm. terveydelliset syyt, oppimisvaikeudet, koulukiusaaminen ja maahanmuuttajataustaisuus sekä vaikeus löytää itselleen sopivaa ammattialaa. Näiden nuorten kanssa olisi tärkeää saada keskimääräistä enemmän tietoa ammatillisiin opintoihin ohjaavista ja työssä oppimiseen perustuvista koulutuksista. Tutkimusaineiston nuoret kokevat, että heillä on tarvetta nykyistä tiiviimmälle ohjaukselle ja tiedon saamiselle eri alojen ammateista ja niihin johtavista koulutuksista sekä koulutukseen hakeutumisen velvoitteesta. Viranomaisten ja etenkin oppilaitoksissa toimivien näkemykset nuorten saamasta tiedosta ja tuesta ovat myönteisempiä kuin nuorten kokemukset nykyisestä tilanteesta. Sekä nuoret että viranomaiset korostavat henkilökohtaisen ohjauksen ja tuen merkitystä nuorille.

Nuoret toivovat saavansa tukea kouluttautumiseensa myös muualta kuin TE-toimiston peruspalveluista. Nuoret ehdottavat, että tehostettua henkilökohtaista ohjausta annettaisiin ammattikouluttamattomille nuorille esimerkiksi 2-3 vuoden jälkeen peruskoulun tai ylioppilastutkinnon suorittamisesta. Nuorten kyselyyn vastanneet nostavat esille tarpeen saada tehostettua opinto-ohjausta

heidän työnhakijana olleessaan tilanteissa, joissa koulutuksen ulkopuolella oleminen pitkittyy. Nuorten toivetta saada tukea myös muualta kuin TE-toimiston peruspalvelusta puoltaa se, että tavanomaiset keinot eivät ole auttaneet nuoria. Aineiston peruskoulun suorittaneet, vastaushetkellä työttömänä tai julkisessa työvoimapalvelussa olevat nuoret ovat käyttäneet aiemmin työhallinnon ohjausta ja palvelua useammin kuin ylioppilaat. He ovat myös ylioppilaita useammin menettäneet oikeuden työmarkkinatukeen hakeutumisvelvoitteen vuoksi.

Kriittisimmin hakeutumisvelvoitteeseen suhtautuvat vuonna 2010 aloittamansa koulutuksen keskeyttäneet nuoret. Opinnot keskeyttäneet nuoret olivat opintojaan jatkaneita useammin olleet koulutuksessa, jonne eivät olleet ensisijaisesti halunneet, joka oli sattumanvaraisesti valittu ja josta ei ollut hyvin tietoa etukäteen. Opintonsa keskeyttäneistä nuorista vain kolmasosalla oli selvillä opintoala, mihin he olisivat seuraavaksi hakeutumassa. Sen sijaan välivuottaan pitäneistä tai parhaillaan pitävistä noin puolella oli jatkokoulutussuunnitelmat selvillä. Etenkin peruskoulun suorittaneet ammattikouluttamattomat nuoret jäävät tilastojen mukaan kokonaan ilman ammatillista koulutusta sitä todennäköisemmin, mitä vanhemmaksi he tulevat. Koska oppilaitosten jälkiohjaus on etenkin ammatillisissa oppilaitoksissa vielä suhteellisen harvinaista, opintonsa keskeyttäneille TE-toimisto on usein keskeisin ohjausta tarjoava taho. Sen toiminnalla ja palveluohjauksella on siten merkitystä nuoren koulutuspolun etenemisessä. Aineiston ylioppilaat ovat muita useammin koulutuksessa, joihin he olivat hakeutuneet velvoitteen vuoksi. Ylioppilailla näyttää olevan velvoitteen sijasta tarvetta saada tukea ja oikeutusta jo tehtyjen suunnitelmien toteuttamiselle. Tätä näkemystä tukevat myös tilastot, joiden mukaan ylioppilaat hakeutuvat jatkokoulukseen esimerkiksi työharjoittelussa vietetyn välivuoden jälkeen.

Neuvonnassa ja ohjauksessa on havaittu hyödylliseksi poikkihallinnolliseen yhteistyöhön liittyvät käytännöt kuten työhallinnon ja oppilaitosten yhteiset toimintamallit, jollaisia tulisi suosia jatkossakin. Viranomaiset tuovat esille monialaisen yhteistyön merkityksen nuorten koulukseen ohjaamisessa, neuvonnassa ja tiedottamisessa. Poikkihallinnollisella yhteistyöllä on aikaansaatu nuorten urasuunnittelua tukevia ja koulupudokkuudesta eteenpäin ohjaavia toimintamalleja, jollaisiin halutaan panostaa myös jatkossa. Suomessa on laadittu elinikäisen ohjauksen strategia²⁶, joka kattaa kaikkien kouluasteiden ja -muotojen sekä työ- ja elinkeinohallinnon ja työelämän tarjoamat tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelut elinikäisen opiskelun ja oppimisen näkökulmasta. Strategialla pyritään tukemaan ja edistämään kansallista, alueellista ja paikallista tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kehittämistä sekä vahvistamaan hallinnonalojen ja eri toimijoiden yhteistyötä. Strategiaassa korostetaan mm. ohjauksen toimivuutta, yksilöllisten uranhallintataitojen vahvistamista, koordinoitua kokonaisuutta sekä ohjauspalveluiden tasapuolista saatavuutta. Tutkimuksen tulokset vahvistavat strategiassa esille nostettujen linjausten ja toimenpiteiden tarpeellisuutta.

26 Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:15.

- 5. Vuonna 2011 lakisääteiksi tulleiden nuorten ohjaus- ja palveluverkostojen kehittäminen on tärkeää. Niissä voidaan käydä läpi paikallista koulutustarjontaan sekä ohjauksen ja palveluiden kattavuutta.**

Nuorisolain uudistuksen myötä jokaisessa kunnassa on oltava sen oma tai kuntien yhteinen nuorten ohjaus- ja palveluverkosto²⁷, johon tulee kuulua opetustoimen, sosiaali- ja terveystoimen, nuorisotoimen sekä työ- ja poliisihallinnon edustajat, minkä lisäksi verkostoon voi osallistua puolustushallinnon ja muiden viranomaisten edustajia. Lakisääteisten ohjaus- ja palveluverkostojen tehtävänä on kehittää viranomaisten monialaisen yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanoa, jotta nuorille suunnattujen palveluiden toimivuus ja vaikuttavuus paranisivat.

Paikallisella tasolla on hyödyllistä kartoittaa koulutus- ja palvelutarjontaa yhdessä paikallisten oppilaitosten, kunnan ja työhallinnon edustajien kanssa. Tilanteesta ja sen parantamisehdotuksista keskustelemisella tuettaisiin koulutukseen hakeutumisvelvoitteen toteutumista. Ohjaus- ja palveluverkostot ovat nuorten kouluttautumiseen liittyvissä kysymyksissä hyviä alueellisia foorumeita, joissa voidaan määrittää paikallisia haasteita ja sopia monialaisessa yhteistyössä niiden ratkaisemistavoista. Liitetiedostoissa esitetyt maakunnalliset tilastot osoittavat, kuinka nuorten koulutukseen hakeutumisessa, opintojen aloittamisessa ja niiden keskeyttämisessä on alueellisia eroja. Myös tutkimusta varten kerätyssä aineistossa nousevat esille paikkakuntaakohtaiset erot nuorten koulutukseen liittyvissä palveluissa ja vastaajakohtaiset näkemyserot niiden toimivuudessa. Viranomaisten näkemykset siitä, mitä mieltä he ovat nuorille tarjottavien koulutusvaihtoehtojen riittävydestä sekä nuorten saamasta tiedosta, tuesta, ohjauksesta ja koulutuksen ulkopuolelle jääneille suunnatuista palveluista, vaihtelevat suuresti. Myönteisimmin nuorten tilanteen näkevät oppilaitosten edustajat ja vaikeimpana sitä pitävät TE-toimistojen edustajat. Organisaatioiden johtotehtävissä toimivilla ja oppilaitosten edustajilla on myönteisempi kuva alueiden koulutuksesta ulkopuolisille tarkoitettusta palvelutarjonnasta kuin työntekijätason toimijoilla. Aineistossa tulee esille myös poikkihallinnollisen yhteistyön hyödyllisyys ja tarve lisätä verkostotyötä hakeutumisvelvoitetta tukevien toimien tiimoilta. Vaikka informaatiota nuorten koulutusten määrästä ja tarjolla olevista ohjauspalveluista on saatavilla eri lähteistä, alueellisen kehittämistyön kannalta tärkeää koostettua poikkihallinnollista tietoa ei ole useinkaan laadittu.

²⁷ Ohjaus- ja palveluverkostojen käynnistämisestä valmistuu verkkojulkaisuna ilmestynvä tutkimus syksyllä 2011 (Pitkänen & Vehviläinen 2011).

Lähteet

Aho S & Arnkil R 2008: Suomen työvoimapolitiikan ja työvoimapalvelujen kehityksen käänteet pohjoismaisessa kontekstissa. Teoksessa Heiskanen T, Järvensivu A; Leinonen M & Aho S (toim.): Kohti uutta työelämää? Tutkimuksen näköala työelämän kehitykseen, 46-77. Tampere University Press, Tampere.

Aho S & Koponen H 2001: Nuorten opiskelu- ja työurat 1990-luvulla. Nuorisoasiain neuvottelukunnan tutkimuksia. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta. .

Aho, S. & Vehviläinen, J. 1997. Keppi ja porkkana. Tutkimus alle 20-vuotiaita aktivoivan työvoimapolitiittisen uudistuksen vaikutuksista ja koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista. Helsinki: ESR-julkaisut 3/97 .

Ahola, S. & Galli, L. & Ikonen, S. 2009. Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsinais-Suomessa. Turku: Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus (RUSE).

Aro, Mikko. 2003. Pitääkö koulutus lupauksensa? Sosiologia 40 (4), 313-328.

Bourdieu, P. 1998. Järjen käytännöllisyys. Tampere: Vastapaino

Brown, P. 1987. Schooling Ordinary Kids. Inequality, unemployment and the new vocationalism. London: Tavistock Publications.

Douglas I, Kerminen P, Meling T & Peura J 2011. Työttömyysturvan menettäminen työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn takia. TEM-analyysyjä 31/2011

EGRIS (European group for integrated social research) 2001. Misleading Trajectories: Transition Dilemmas of Young Adults in Europe. Journal of Youth Studies, (4), 1, 101-118.

Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:15.

Gambetta, D. 1987. Were They Pushed or did They Jump? Individual decision mechanisms in education. Cambridge: Cambridge University Press.

Goldthorpe, J.T. 1998. Rational action theory for sociology. British Journal of Sociology 49 (2), 167-192.

Hatcher, R. 1998. Class Differentiation in Education: Rational Choices? British Journal of Sociology of Education 19 (1), 5-24.

Hodginson, P. & Sparkes, A. C. 1997. Careership: A sociological theory of career decision making. British Journal of Sociology of Education 18 (1), 29-44.

Järvinen, T. 1999. Peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Siirtymävaiheen kokemukset ja koulutusvalintojen taustatekijät oppilaiden kertomina. Turku: Turun yliopisto. Annales Universitatis Turkuensis 150.

Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2005. Nuoret koulutus- ja työmarkkinoilla. [<http://www.minedu.fi/nuora/julkaisut>]

Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2011. Aikuiskoulutushaluttomuuden jäljillä. Teoksessa: Rinne, R. & Jauhiainen, A. (toim.) Aikuiskasvatus ja demokratian haaste. Helsinki: Kansanvalistusseura & Aikuiskasvatuksen tutkimusseura.

Kaukonen, R. 2009. Valtaosa uusista ylioppilaista viettää väli vuoden opinnoista. Hyvinvointikatsaus 1/2009. Tilastokeskus

Koulutusopas 2011. Ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus sekä vapaa sivistystyö, Opetushallitus, Helsinki.

Kumpulainen, T. 2008. Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2008. Opetushallitus. Tampere: Esaprint Oy.

Kumpulainen Timo (2010). Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2010. Koulutuksen seurantaraportit 2010:4. Opetushallitus, Helsinki.

Martikainen, J. (2003). Tahattoman ja vapaaehtoisen työttömyyden osuudet Suomessa. Kansantaloudellinen aikakauskirja 99 (1), 59-71.

Merton, R.E. (1938) Social structure and anomie. American Sociological Review 3 (5), 672-682.

Myllyniemi, S 2008. Tilasto-osio. Teoksessa M. Autio & K. Eräranta & S. Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolut -vuosikirja. Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Hakapaino Oy, 18- 81.

Myrskylä, P (2011) Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011.

Männistö-Aho R & Juurikko A (2003). Työttömyysturvan työvoimapoliittiset edellytykset. Työttömyysturvalautakunnan ja vakuutus oikeuden ratkaisukäytännön valossa. Työhallinnon julkaisuja 326. Työministeriö, Helsinki.

Nyyssölä K & Jakku-Sihvonen R toim. (2009). Alueellinen vaihtelu koulutuksessa. Temaattinen tarkastelu alueellisen tasa-arvon näkökulmasta. Opetushallitus, Helsinki

Nyyssölä, K. & Pajala, S. Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Tampere: Gaudeamus.

OPM 2007a. Opintojen keskeyttämisen vähentämisen toimenpideohjelma. Keskustelumuistio 8.2. 2007. Opetusministeriön monisteita 2007: 2.

OPM 2007b. Koulutus ja tutkimus vuosina 2007-2012. Kehittämissuunnitelma. Helsinki: Opetusministeriö.

OPM 2010. Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep! Koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohjineen työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11.

Pitkänen S & Vehviläinen J (2011). Nuorten palvelut ja monialainen yhteistyö. Kaikilta vaaditaan, mutta kaikki voittavat. Teoksessa Kirsi Nousiainen, Annukka Paasivirta, Sari Pitkänen, Saija Turunen ja Jukka Vehviläinen. Monialainen yhteistyö ja verkostomaiset työtavat lasten ja nuorten palveluissa. Loppuraportti Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan Osaaminen, työ ja hyvinvointijaostolle 30.9.2011.

Pollock, G. 1997. Individualization and the transition from youth to adulthood. Young (5), 1, 55-68.

- Puhakka, T. & Vossi, K. 2010. Pakene, syksyn yhteishaku syrjäyttää. Turun Sanomat 14. 11. 2010.
- Rantanen, E. & Vehviläinen, J. 2007. Kannattavaa opiskelua? Opintojen keskeyttäminen ammatillisissa oppilaitoksissa. Helsinki: Opetushallitus.
- SAMOK 2007. Pakkohaku ei kuulu opiskelijavalintaan. Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijayhdistysten Liiton kannanotto 26.3.2007
- SLL 2008. Kokemuksia lukion opinto-ohjauksesta - selvitys 2008. Suomen Lukiolaisten Liitto.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutukseen hakeutuminen [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-4500. 2009, Liitetaulukko 2. Ylioppilaiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2005 - 2009. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 11.6.2011]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/khak/2009/khak_2009_2010-12-09_tau_002.fi.ht
- Syksyn yhteishaku 2010. [<http://www.opiskelupaikka.fi/Uutiset/Syksyn-yhteishaku-2010-Haut-kaynnistyvat-syyskuussa>]
- TAT 2008. Nuorisotutkimus 2008. Taloudellinen tiedotustoimisto.
- TEM tilastoja <http://www.tem.fi/files/30271/tilkm2010.pdf>.
- Tilastokeskus 2009. Koulutuksen keskeyttäminen väheni hieman. [http://www.stat.fi/til/kkesk/2007/kkesk_2007_2009-03-11_tie_001.html]
- Tilastokeskus tilastot: <http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/kou/opku/opku.fi.asp>, <http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/kou/kkesk/kkesk.fi.asp>, <http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/kou/kkesk/kkesk.fi.asp>
- Työministeriön ohje ammatillista koulutusta vailla olevien nuorten oikeudesta työmarkkinatukeen. Ohje 29.12.2005. nro O/24/2005 TM
- Vanttaja, M. & Järvinen, T. 1998. Koulutus, eriarvoisuus ja koettu marginaalisuus. Yhteiskuntapolitiikka 63 (4), 350-356.
- Vanttaja, M. 2002. Koulumenestyjät. Tutkimus laudaturylioppilaiden koulutus- ja työurista. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, Tutkimuksia 8.
- Vanttaja, M. & Rinne, R. 2008. Suomalainen koulutusjärjestelmä ja koulutuspolitiikka 1990- ja 2000-luvuilla. Teoksessa R. Rinne. & L. Jögi & R. Leppänen & M. Korppas & K. Klemelä (toim.) Suomalainen ja virolainen koulutus ja EU:n uusi koulutuspolitiikka. Turun yliopisto. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A:208.
- Vanttaja, M. 2010. Opintojen pitkittyminen ja opiskelijoiden työssäkäynti. Teoksessa Aho, S. & Hynninen, S.-M. & Ruoholinna, T. & Vanttaja, M. Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta 6/2010, Osaaminen, työ ja hyvinvointi -jaosto. 84-111.
- Weber, M. 1978. The Nature of Social Action. Teoksessa: W.G. Runciman (toim.) Weber. Selections in translation. Cambridge: Cambridge University Press, 7-32.
- Virjo I, Aho S ja Koponen H (2006): Passivoiko työttömyysturva? Tutkimusansioturvan päättymisen vaikutuksista ja eräistä muista työttömyysturvan piirteistä. Työpoliittinen tutkimus 303. Helsinki: Työministeriö.

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön hakeminen jatko-opintoihin peruskoulun sijaintimaakunnan ja sukupuolen mukaan 2009

		Peruskoulun 9. luokan päättäneet yhteensä	Lukiokou- lutukseen päättö- vuonna ensisijaisesti hakeneet	Ammatil- liseen koulu- tukseen päättö- vuonna ensisijaisesti hakeneet	Ei hakenut peruskoulun päättö- vuonna yhteishaussa	ei hakenut %
Koko maa	Sukupuolet yhteensä	64137	33942	29167	1028	1,6
	Miehet	32525	14644	17390	491	1,5
	Naiset	31612	19298	11777	537	1,7
Uusimaa	Sukupuolet yhteensä	16411	10161	5960	290	1,8
	Miehet	8311	4613	3556	142	1,7
	Naiset	8100	5548	2404	148	1,8
Itä-Uusimaa	Sukupuolet yhteensä	1351	691	641	19	1,4
	Miehet	681	301	372	8	1,2
	Naiset	670	390	269	11	1,6
Varsinais- Suomi	Sukupuolet yhteensä	5260	2783	2428	49	0,9
	Miehet	2720	1196	1499	25	0,9
	Naiset	2540	1587	929	24	0,9
Satakunta	Sukupuolet yhteensä	2699	1246	1418	35	1,3
	Miehet	1367	498	847	22	1,6
	Naiset	1332	748	571	13	1,0
Kanta- Häme	Sukupuolet yhteensä	2076	1005	1036	35	1,7
	Miehet	1039	398	623	18	1,7
	Naiset	1037	607	413	17	1,6
Pirkanmaa	Sukupuolet yhteensä	5535	3064	2403	68	1,2
	Miehet	2813	1325	1446	42	1,5
	Naiset	2722	1739	957	26	1,0
Päijät-Häme	Sukupuolet yhteensä	2390	1178	1161	51	2,1
	Miehet	1215	508	684	23	1,9
	Naiset	1175	670	477	28	2,4
Kymen- laakso	Sukupuolet yhteensä	2181	990	1144	47	2,2
	Miehet	1125	421	686	18	1,6
	Naiset	1056	569	458	29	2,7
Etelä- Karjala	Sukupuolet yhteensä	1567	711	838	18	1,1
	Miehet	780	295	476	9	1,2
	Naiset	787	416	362	9	1,1
Etelä-Savo	Sukupuolet yhteensä	1855	932	870	53	2,9
	Miehet	976	392	551	33	3,4
	Naiset	879	540	319	20	2,3
Pohjois- Savo	Sukupuolet yhteensä	2952	1478	1423	51	1,7
	Miehet	1483	598	864	21	1,4
	Naiset	1469	880	559	30	2,0
Pohjois- Karjala	Sukupuolet yhteensä	1954	931	986	37	1,9
	Miehet	980	405	559	16	1,6

	Naiset	974	526	427	21	2,2
Keski-Suomi	Sukupuolet yhteensä	3335	1585	1671	79	2,4
	Miehet	1724	697	990	37	2,1
	Naiset	1611	888	681	42	2,6
Etelä-Pohjanmaa	Sukupuolet yhteensä	2535	1231	1287	17	0,7
	Miehet	1261	493	766	2	0,2
	Naiset	1274	738	521	15	1,2
Pohjanmaa	Sukupuolet yhteensä	2256	1134	1098	24	1,1
	Miehet	1158	483	666	9	0,8
	Naiset	1098	651	432	15	1,4
Keski-Pohjanmaa	Sukupuolet yhteensä	968	419	538	11	1,1
	Miehet	504	179	320	5	1,0
	Naiset	464	240	218	6	1,3
Pohjois-Pohjanmaa	Sukupuolet yhteensä	5371	2709	2573	89	1,7
	Miehet	2697	1145	1517	35	1,3
	Naiset	2674	1564	1056	54	2,0
Kainuu	Sukupuolet yhteensä	1074	516	532	26	2,4
	Miehet	548	243	293	12	2,2
	Naiset	526	273	239	14	2,7
Lappi	Sukupuolet yhteensä	2338	1158	1153	27	1,2
	Miehet	1132	444	674	14	1,2
	Naiset	1206	714	479	13	1,1

Lähde: Tilastokeskus Tietokantataulukot, Koulutukseen hakeutuminen.

Liitetaulukko 2. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2005–2009

	Valmistumisvuosi									
	2009		2008		2007		2006		2005	
		%		%		%		%		%
Peruskoulun 9. luokan päättäneet	64 137	100,0	64 740	100,0	65 235	100,0	65 838	100,0	63 297	100,0
Jatkoi opiskelua lukiokoulutuksessa	32 200	50,2	32 743	50,6	33 152	50,8	33 666	51,1	33 706	53,3
Jatkoi opiskelua toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa	26 427	41,2	27 100	41,9	26 548	40,7	26 374	40,1	24 925	39,4
Ei jatkanut tutkintotavoitteista opiskelua	5 510	8,6	4 897	7,6	5 535	8,5	5 798	8,8	4 666	7,4

Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutukseen hakeutuminen [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-4500. 2009, Liitetaulukko 1. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2005 - 2009. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 11.6.2011]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/khak/2009/khak_2009_2010-12-09_tau_001_fi.html.

Liitetaulukko 3. Ylioppilaiden välitön hakeminen jatko-opintoihin oppilaitoksen sijaintimaakunnan ja sukupuolen mukaan 2009

2009		Ylioppilaat yhteensä	Ammatilliseen koulutukseen ylioppilasvuonna hakenneet	Vain ammatikorkeakoulukoulutukseen (amk) ylioppilasvuonna hakenneet	Sekä amk- että yliopistokoulutukseen ylioppilasvuonna hakenneet	Vain yliopistokoulutukseen ylioppilasvuonna hakenneet	Ei hakenut ylioppilasvuonna jatko-opintoihin	ei hakenut %
Koko maa	Sukupuolet yhteensä	33011	706	7810	7079	9164	8252	25,0
	Miehet	13948	207	3050	2296	4340	4055	29,1
	Naiset	19063	499	4760	4783	4824	4197	22,0
Uusimaa	Sukupuolet yhteensä	9291	178	1548	1268	3093	3204	34,5
	Miehet	4120	64	567	445	1545	1499	36,4
	Naiset	5171	114	981	823	1548	1705	33,0
Itä-Uusimaa	Sukupuolet yhteensä	494	13	116	95	132	138	27,9
	Miehet	228	3	54	32	69	70	30,7
	Naiset	266	10	62	63	63	68	25,6
Varsinais-Suomi	Sukupuolet yhteensä	2768	44	742	737	731	514	18,6
	Miehet	1118	13	293	234	311	267	23,9
	Naiset	1650	31	449	503	420	247	15,0
Satakunta	Sukupuolet yhteensä	1349	30	387	452	238	242	17,9
	Miehet	576	12	181	154	104	125	21,7
	Naiset	773	18	206	298	134	117	15,1
Kanta-Häme	Sukupuolet yhteensä	929	26	254	215	226	208	22,4
	Miehet	412	6	120	58	119	109	26,5
	Naiset	517	20	134	157	107	99	19,1
Pirkanmaa	Sukupuolet yhteensä	2863	63	724	609	825	642	22,4
	Miehet	1126	10	258	199	371	288	25,6
	Naiset	1737	53	466	410	454	354	20,4
Päijät-Häme	Sukupuolet yhteensä	1281	33	318	259	366	305	23,8
	Miehet	553	7	117	78	174	177	32,0
	Naiset	728	26	201	181	192	128	17,6
Kymenlaakso	Sukupuolet yhteensä	964	16	302	170	255	221	22,9
	Miehet	417	4	110	54	136	113	27,1
	Naiset	547	12	192	116	119	108	19,7
Etelä-Karjala	Sukupuolet yhteensä	687	12	172	192	159	152	22,1
	Miehet	275	4	60	53	87	71	25,8
	Naiset	412	8	112	139	72	81	19,7
Etelä-Savo	Sukupuolet yhteensä	934	20	282	221	245	166	17,8
	Miehet	357	2	97	65	111	82	23,0
	Naiset	577	18	185	156	134	84	14,6
Pohjois-Savo	Sukupuolet yhteensä	1572	34	398	374	428	338	21,5
	Miehet	607	7	144	103	198	155	25,5
	Naiset	965	27	254	271	230	183	19,0

Pohjois-Karjala	Sukupuolet yhteensä	988	27	243	263	255	200	20,2
	Miehet	393	5	85	88	108	107	27,2
	Naiset	595	22	158	175	147	93	15,6
Keski-Suomi	Sukupuolet yhteensä	1620	51	432	414	389	334	20,6
	Miehet	703	23	194	153	163	170	24,2
	Naiset	917	28	238	261	226	164	17,9
Etelä-Pohjanmaa	Sukupuolet yhteensä	1227	27	385	321	275	219	17,8
	Miehet	520	7	171	104	123	115	22,1
	Naiset	707	20	214	217	152	104	14,7
Pohjanmaa	Sukupuolet yhteensä	1171	24	294	275	330	248	21,2
	Miehet	480	9	127	78	144	122	25,4
	Naiset	691	15	167	197	186	126	18,2
Keski-Pohjanmaa	Sukupuolet yhteensä	516	9	166	139	117	85	16,5
	Miehet	199	5	68	37	48	41	20,6
	Naiset	317	4	98	102	69	44	13,9
Pohjois-Pohjanmaa	Sukupuolet yhteensä	2462	36	608	653	669	496	20,1
	Miehet	1072	10	229	233	346	254	23,7
	Naiset	1390	26	379	420	323	242	17,4
Kainuu	Sukupuolet yhteensä	548	13	150	145	122	118	21,5
	Miehet	235	4	61	44	55	71	30,2
	Naiset	313	9	89	101	67	47	15,0
Lappi	Sukupuolet yhteensä	1209	42	276	271	284	336	27,8
	Miehet	490	12	110	79	110	179	36,5
	Naiset	719	30	166	192	174	157	21,8

Lähde: Tilastokeskus Tietokantataulukot, Koulutukseen hakeutuminen.

Liitetaulukko 4. Ylioppilaiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2005–2009

	Valmistumisvuosi									
	2009		2008		2007		2006		2005	
		%		%		%		%		%
Ylioppilaat	33 011	100,0	32 936	100,0	33 420	100,0	33 091	100,0	34 337	100,0
Jatkoi opiskelua toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa	1 476	4,5	1 396	4,2	1 412	4,2	1 398	4,2	1 490	4,3
Jatkoi opiskelua ammattikorkeakoulukoulutuksessa	5 842	17,7	6 087	18,5	6 366	19,0	5 766	17,4	6 262	18,2
Jatkoi opiskelua yliopistokoulutuksessa	6 025	18,3	6 287	19,1	6 725	20,1	6 774	20,5	6 702	19,5
Ei jatkanut tutkinto-tavoitteista opiskelua	19 668	59,6	19 166	58,2	18 917	56,6	19 153	57,9	19 883	57

Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutukseen hakeutuminen [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-4500. 2009, Liitetaulukko 2. Ylioppilaiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2005 - 2009. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 11.6.2011]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/khak/2009/khak_2009_2010-12-09_tau_002_fi.ht

Liitetaulukko 5. Ammattikorkeakoulujen nuorten koulutuksen yhteishaussa ensisijaisesti hakeneet, valitut ja aloituspaikat hakukierroksittain

Koulutusala	Kevät 2010				Syksy 2010			
	1.sij. hak. yht.	Al.paik. val. paikat	Valitut yht.	1.sijaiset hak./val. yht.	1.sij. hak. yht.	Al.paik. val. paikat	Valitut yht.	1.sij. hak./val. yht.
Etelä-Suomen AVI								
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	305	59	59	5,2				
Kulttuuriala	6 001	786	780	7,7	1 123	57	56	20,1
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	5 246	1 749	1 734	3,0	2 229	517	514	4,3
Luonnontieteiden ala	527	375	353	1,5	236	110	108	2,2
Tekniikan ja liikenteen ala	4 846	2 878	2 670	1,8	794	302	290	2,7
Luonnonvara- ja ympäristö	553	333	298	1,9				
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	10 071	2 013	2 002	5,0	4 585	782	780	5,9
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	1 873	584	577	3,2	437	98	97	4,5
Etelä-Suomen AVI yhteensä	29 422	8 777	8 473	3,5	9 404	1 866	1 845	5,1
Lounais-Suomen AVI								
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	167	52	48	3,5				
Kulttuuriala	1 805	348	327	5,5				
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	1 590	608	604	2,6	87	40	40	2,2
Luonnontieteiden ala	231	158	156	1,5				
Tekniikan ja liikenteen ala	1 820	1 569	1 116	1,6	243	50	49	5,0
Luonnonvara- ja ympäristö	322	58	57	5,6				
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	3 380	700	698	4,8	2 162	326	325	6,7
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	452	138	138	3,3				
Lounais-Suomen AVI yhteensä	9 767	3 631	3 144	3,1	2 492	416	414	6,0
Itä-Suomen AVI								
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	287	101	101	2,8				
Kulttuuriala	773	290	289	2,7	145	38	38	3,8
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	667	371	369	1,8				

Luonnontieteiden ala	120	90	90	1,3				
Tekniikan ja liikenteen ala	1 485	1 090	917	1,6				
Luonnonvara- ja ympäristö	192	181	171	1,1				
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	2 439	536	536	4,6	1 371	336	335	4,1
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	410	224	224	1,8	58	34	34	1,7
Itä-Suomen AVI yhteensä	6 373	2 883	2 697	2,4	1 574	408	407	3,9
Länsi- ja Sisä-Suomen AVI								
Humanistinen ja kasvatusala	44	33	33	1,3				
Kulttuuriala	1 792	492	486	3,7				
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	2 568	977	925	2,8				
Luonnontieteiden ala	424	240	230	1,8				
Tekniikan ja liikenteen ala	4 403	2 024	1 840	2,4	101	34	34	3,0
Luonnonvara- ja ympäristö	278	201	201	1,4				
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	6 176	1 122	1 118	5,5	2 369	227	227	10,4
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	1 217	301	298	4,1				
Länsi- ja Sisä-Suomen AVI yhteensä	16 902	5 390	5 131	3,3	2 470	261	261	9,5
Pohjois-Suomen AVI								
Humanistinen ja kasvatusala	36	20	20	1,8				
Kulttuuriala	710	135	128	5,5				
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	782	338	336	2,3				
Luonnontieteiden ala	331	154	148	2,2				
Tekniikan ja liikenteen ala	1 399	958	826	1,7				
Luonnonvara- ja ympäristö	183	88	88	2,1				
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	3 157	677	675	4,7	269	40	40	6,7
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	86	45	45	1,9				
Pohjois-Suomen AVI yhteensä	6 684	2 415	2 266	2,9	269	40	40	6,7
Lapin AVI								
Humanistinen ja kasvatusala	37	37	37	1,0				
Kulttuuriala	123	68	68	1,8				
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	187	149	142	1,3				
Luonnontieteiden ala	23	28	28	0,8				
Tekniikan ja liikenteen ala	369	277	217	1,7	134	30	30	4,5
Luonnonvara- ja ympäristö	87	58	57	1,5				
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	878	280	280	3,1	141	32	32	4,4
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	199	100	99	2,0				
Lapin AVI yhteensä	1 903	997	928	2,1	275	62	62	4,4
ALUEET YHTEENSÄ								
Humanistinen ja kasvatusala	876	302	298	2,9				
Kulttuuriala	11 204	2 119	2 078	5,4	1 268	95	94	13,5
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	11 040	4 192	4 110	2,7	2 316	557	554	4,2
Luonnontieteiden ala	1 656	1 045	1 005	1,6	236	110	108	2,2
Tekniikan ja liikenteen ala	14 322	8 796	7 586	1,9	1 272	416	403	3,2
Luonnonvara- ja ympäristö	1 615	919	872	1,9				
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	26 101	5 328	5 309	4,9	10 897	1 743	1 739	6,3
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	4 237	1 392	1 381	3,1	495	132	131	3,8
KAIKKI YHTEENSÄ	71 051	24 093	22 639	3,1	16 484	3 053	3 029	5,4

Lähde: Opetushallitus, WERA - web-raportointipalvelu. Ammattikorkeakoulujen nuorten koulutuksen yhteishaun hakukierroskohtainen valintarekisteri (kevään ja syksyn haku).

Liitetaulukko 6. Koulutuksen sijaintilueen mukaan hakeutuminen maakunnasta ja muualta

	Kevät 2010				Syksy 2010							
	Kaikki hakeneet			Paikan vastaanottaneet		Kaikki hakeneet			Paikan vastaanottaneet			
	Koulutuk- sen sijainti- maakun- nasta	Muualla	Yhteensä	Koulutuk- sen sijainti- maakun- nasta	Muualla	Yhteensä	Koulutuk- sen sijainti- maakun- nasta	Muualla	Yhteensä			
Etelä-Suomen AVI	2530	1017	3547	535	80	615	135884	22572	158456	27029	3619	30648
	Humanistinen ja kasvatustala											
	Kulttuuriala											
	Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala											
	634	180	814	116	19	135	8697	1252	9949	1821	226	2047
	Luonnontieteiden ala											
	79	21	100	30	3	33	2989	346	3335	627	56	683
	Tekniikan ja liikenteen ala											
	70	40	110	17	3	20	34909	5736	40645	6083	937	7020
	Luonnonvara- ja ympäristö											
	1327	572	1899	254	32	286	14520	1788	3241	303	320	623
	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala											
	420	204	624	118	23	141	10458	2097	12555	2176	461	2637
	Matkailu-, ravitsemis- ja talousala											
	635	358	993	130	20	150	38005	4680	42685	9005	798	9803
Lounais-Suomen AVI	Humanistinen ja kasvatustala											
	Kulttuuriala											
	24	40	64	13	5	18	1281	536	1817	218	78	296
	Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala											
	6	61	67	2	4	6	2602	350	2952	680	66	746
	Luonnontieteiden ala											
	131	81	212	23	2	25	11994	1153	13147	2421	229	2650
	Tekniikan ja liikenteen ala											
	Luonnonvara- ja ympäristö											
	335	117	452	67	7	74	3926	665	1670	267	131	398
	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala											
	139	59	198	25	2	27	3421	496	3917	683	80	763
	Matkailu-, ravitsemis- ja talousala											

	Kevät 2010				Syksy 2010					
	Kaikki hakeneet				Kaikki hakeneet					
	Koulutuk- sen sijainti- maakun- nasta	Muualta	Yhteensä	Palkan vastaanottaneet	Koulutuk- sen sijainti- maakun- nasta	Muualta	Yhteensä	Palkan vastaanottaneet		
	365	330	695	164	50	214	35611	7804	1092	8896
Itä-Suomen AVI										
Humanistinen ja kasvatustala							936	115	83	198
Kulttuuriala	58	87	145	17	17	34	2595	345	134	479
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala							2049	512	45	557
Luonnontieteiden ala							473	108	5	113
Tekniikan ja liikenteen ala	57	75	132	26	4	30	11385	2051	249	2300
Luonnonvara- ja ympäristö							1354	249	148	397
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	84	61	145	29	4	33	4600	715	138	853
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	166	107	273	92	25	117	3471	706	133	839
Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	851	757	1608	291	84	375	75360	15670	2075	17745
Humanistinen ja kasvatustala	31	35	66	3	13	16	1093	133	71	204
Kulttuuriala	38	75	113	7	4	11	4778	514	281	795
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	26	10	36	13	1	14	4150	990	113	1103
Luonnontieteiden ala	2	31	33	1	1	2	1531	340	34	374
Tekniikan ja liikenteen ala							22956	4323	530	4853
Luonnonvara- ja ympäristö							2230	361	198	559
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	489	440	929	177	46	223	10120	1345	313	1658
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	265	166	431	90	19	109	7858	1343	228	1571

	Kevät 2010				Syksy 2010							
	Kaikki hakeneet			Paikan vastaanottaneet			Kaikki hakeneet			Paikan vastaanottaneet		
	Koulutuk- sen sijainti- maakun- nasta	Muualta	Yhteensä	Koulutuk- sen sijainti- maakun- nasta	Muualta	Yhteensä	Koulutuk- sen sijainti- maakun- nasta	Muualta	Yhteensä	Koulutuk- sen sijainti- maakun- nasta	Muualta	Yhteensä
Pohjois-Suomen AVI	336	215	551	79	22	101	31224	4348	35572	7111	670	7781
Humanistinen ja kasvatustala							147	59	206	25	9	34
Kulttuuriala	24	63	87	3	5	8	2168	633	2801	430	114	544
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	51	57	108	2	0	2	1858	314	2172	425	39	464
Luonnontieteiden ala							526	95	621	85	7	92
Tekniikan ja liikenteen ala							9076	968	10044	1705	140	1845
Luonnonvara- ja ympäristöala							1216	418	1634	291	78	369
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala							4225	782	5007	685	82	767
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	261	95	356	74	17	91	3187	597	3784	627	86	713
Lapin AVI	60	138	198	33	11	44	11180	2093	13273	2784	313	3097
Humanistinen ja kasvatustala							100	95	195	24	13	37
Kulttuuriala							426	227	653	92	34	126
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala							568	96	664	157	13	170
Luonnontieteiden ala							202	45	247	43	9	52
Tekniikan ja liikenteen ala	6	55	61	4	4	8	4262	550	4812	833	88	921
Luonnonvara- ja ympäristö							513	202	715	126	35	161
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	12	28	40	5	3	8	1592	466	2058	318	62	380
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	42	55	97	24	4	28	1249	248	1497	284	38	322
Yhteensä	4777	2815	7592	1232	267	1499	307858	53099	360957	69403	8567	77970

Lähde: Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishakurekisteri (KOULUTA) koulutuksen alkamisvuoden ja alkamiskauden (kevät/syys) mukaan.

Liitetaulukko 7. Vuonna 2010 aloitettuja opintoja jatkaneet ja ne keskeyttäneet kyselyyn vastaajat opintoalan ja sukupuolen mukaan %

	Nainen		Mies	
	opiskelemassa	keskeyttänyt	opiskelemassa	keskeyttänyt
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	5		3	
Kulttuuriala	16	8	11	6
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	16	18	13	11
Luonnontieteiden ala	3	5	3	
tekniikan ja liikenteen ala	8	18	51	50
Luonnonvara- ja ympäristöala	6	5	3	6
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	29	18	11	17
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	18	26	4	11
% (lkkm)	100 (192)	100 (38)	100 (70)	100 (18)

Liitetaulukko 8. Koulutuksen keskeyttäminen koulutussektoreittain ja maakunnittain lukuvuonna 2008/2009

		Keskeyttämisen laskennassa käytetty opiskelijamäärä 20.9.2008	Keskeytti opinnot ko. koulutussektorin ko. maakunnassa %	Keskeytti opinnot ko. koulutussektorilla %	Keskeytti tutkintoon johtavan koulutuksen kokonaan %
Koulutussektorit yhteensä	Koko maa	493780	8,2	6,9	5,4
	Uusimaa	136589	7,7	7,1	5,7
	Itä-Uusimaa	4968	9,5	7,2	5,6
	Varsinais-Suomi	45596	7,4	6,5	5,2
	Satakunta	17330	9,2	7,9	6,3
	Kanta-Häme	12948	8,2	6,5	5,1
	Pirkanmaa	50418	6,8	5,6	4,4
	Päijät-Häme	14361	7,9	6,5	4,8
	Kymenlaakso	11864	12,1	8,1	6,7
	Etelä-Karjala	12868	7,4	5,7	4,7
	Etelä-Savo	12432	9,6	7,7	6,3
	Pohjois-Savo	22692	8,3	6,8	5,2
	Pohjois-Karjala	17405	8,7	7	5,3
	Keski-Suomi	29390	9,5	7,3	5,7
	Etelä-Pohjanmaa	13915	7,7	6,2	4,7
	Pohjanmaa	18622	8,6	7,1	5,6
	Keski-Pohjanmaa	5424	9,6	7,4	5,4
	Pohjois-Pohjanmaa	39773	8,8	7,6	5,8
	Kainuu	6058	8,5	6,5	4,8
	Lappi	19602	10	8,3	6,3

Liitetaulukko 8 jatkoa

		Keskeyttämisen laskennassa käytetty opiskelijamäärä 20.9.2008	Keskeytti opinnot ko. koulutus- sektorin ko. maakunnassa %	Keskeytti opinnot ko. koulutus- sektorilla %	Keskeytti tutkintoon johtavan koulutuksen kokonaan %
Lukio- koulutus	Koko maa	103182	4,6	3,9	1,8
	Uusimaa	31360	4,2	3,8	2,3
	Itä-Uusimaa	1551	5,5	4,1	1,8
	Varsinais-Suomi	8284	3,4	2,8	1,6
	Satakunta	3773	5	4,2	1,7
	Kanta-Häme	2779	4,2	3,4	1
	Pirkanmaa	8796	5	3,4	1,6
	Päijät-Häme	3656	4,5	3,8	1,3
	Kymenlaakso	2865	5	4,4	2,2
	Etelä-Karjala	2222	4,1	3,5	1,5
	Etelä-Savo	2758	3,7	2,8	1,2
	Pohjois-Savo	4925	4,7	4	1,4
	Pohjois-Karjala	2983	5,1	3,8	1,5
	Keski-Suomi	4977	5,3	4,1	1,6
	Etelä-Pohjanmaa	3755	5,3	4,5	1,9
	Pohjanmaa	3292	2,7	2,3	0,8
	Keski-Pohjanmaa	1451	5,7	4,4	1,6
	Pohjois-Pohjanmaa	8007	5,1	4,4	1,8
	Kainuu	1747	6	4,8	2,2
	Lappi	3547	7,7	7,2	1,7
Ammatilli- nen koulutus	Koko maa	124080	9,8	8,5	7,6
	Uusimaa	24579	10,9	9,9	8,6
	Itä-Uusimaa	1972	10,9	8,6	7,8
	Varsinais-Suomi	9563	9,7	8,6	7,6
	Satakunta	5894	9,9	9	8,3
	Kanta-Häme	4644	9,7	7,6	6,8
	Pirkanmaa	10952	9,6	8,4	7,3
	Päijät-Häme	5436	8,8	7,2	6,4
	Kymenlaakso	4483	11,1	9,5	8,7
	Etelä-Karjala	2944	9,5	7,9	7,4
	Etelä-Savo	3897	13,4	11,6	10,9
	Pohjois-Savo	6842	10,1	8,6	7,8
	Pohjois-Karjala	4719	7,4	6,3	5,5
	Keski-Suomi	6772	10	8,2	7,4
	Etelä-Pohjanmaa	5663	6,9	5,9	5,3
	Pohjanmaa	4349	8	7,1	6,1
	Keski-Pohjanmaa	2362	8,2	6,4	5,3
	Pohjois-Pohjanmaa	10308	10,2	8,8	8,1
	Kainuu	1859	8	6,6	6
	Lappi	6134	10	8,7	7,9

Liitetaulukko 8 jatkoa

		Keskeyttämisen laskennassa käytetty opiskelijamäärä 20.9.2008	Keskeytti opinnot ko. koulutus- sektorin ko. maakunnassa %	Keskeytti opinnot ko. koulutussekto- rilla %	Keskeytti tutkintoon johtavan koulutuksen kokonaan %
Ammatti- korkea- koulu- koulutus	Koko maa	126907	10,3	8,6	6,5
	Uusimaa	32992	9,9	9,1	6,9
	Itä-Uusimaa	1445	11,9	8,5	6,8
	Varsinais-Suomi	10295	9,8	8,7	6,4
	Satakunta	5601	11,7	9,8	7,7
	Kanta-Häme	5183	9,5	7,6	5,9
	Pirkanmaa	10019	9	7,3	5,6
	Päijät-Häme	5062	9,2	7,5	5,5
	Kymenlaakso	4141	11,1	8,8	7,3
	Etelä-Karjala	2762	7,8	5,2	4,1
	Etelä-Savo	4708	10,1	7,7	5,7
	Pohjois-Savo	6323	9,9	7,9	5,7
	Pohjois-Karjala	3764	10,9	9,1	6,6
	Keski-Suomi	6353	9,4	7,7	5,4
	Etelä-Pohjanmaa	4491	10,7	8	6,2
	Pohjanmaa	5281	12	9,6	7,2
	Keski-Pohjanmaa	1611	15,1	11,8	9,1
	Pohjois-Pohjanmaa	8803	11,8	10,1	7,2
	Kainuu	1915	11,5	8,2	6,2
	Lappi	5804	11,5	9,2	7,2
Yliopisto- koulutus	Koko maa	139611	7,6	6,2	5,3
	Uusimaa	47658	7	6,3	5,6
	Itä-Uusimaa	-	-	-	-
	Varsinais-Suomi	17454	6,7	5,8	4,7
	Satakunta	2062	8,2	6,6	5,5
	Kanta-Häme	342	2,3	1,5	1,2
	Pirkanmaa	20651	5	4,1	3,5
	Päijät-Häme	207	10,1	7,2	6,8
	Kymenlaakso	375	89,6	11,7	10,4
	Etelä-Karjala	4940	7,4	5,7	4,9
	Etelä-Savo	1069	8,7	5,5	5
	Pohjois-Savo	4602	7,1	5,5	4,6
	Pohjois-Karjala	5939	10,2	7,9	6,3
	Keski-Suomi	11288	11	7,8	6,6
	Etelä-Pohjanmaa	6	-	-	-
	Pohjanmaa	5700	9,4	7,5	6,5
	Keski-Pohjanmaa	-	-	-	-
	Pohjois-Pohjanmaa	12655	7,8	6,8	5,4
	Kainuu	537	7,6	5	4,1
	Lappi	4117	9,9	7,6	6,8

Tekijät Författare Authors		Julkaisuaika Publiceringstid Date	
Simo Aho, Sari Pitkänen, Markku Vanttaja		Februari 2012	
		Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by	
		Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	
		Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment	
Julkaisun nimi Titel Title			
Ungas rätt till arbetsmarknadsstöd och skyldighet att söka till utbildning			
Tiivistelmä Referat Abstract			
Unga i åldern 18-24 år som inte har avlagt en yrkesexamen måste aktivt söka till utbildning för att få arbetsmarknadsstöd. Unga personer måste söka till minst tre olika utbildningar i den gemensamma ansökan i enlighet med vissa bestämmelser, och om de blir antagna måste de börja och slutföra utbildningen för att vara berättigade till arbetsmarknadsstöd under den tid de är arbetslösa. Syftet med den här undersökningen är att klargöra vilka konsekvenser utbildningsskyldigheten medför och utvärdera deras ändamålsenlighet samt eventuella behov av förändring. Undersökningen bygger på stoff av flera olika slag: • Ett omfattande registerbaserat statistikmaterial som representerar den 18-24-åriga befolkningen under 2003 och som möjliggör detaljerad uppföljning av individernas utbildning och arbetsmarknadskarriär under perioden 2001-2008 • Internetenkäter riktade till unga i målgruppen, läroanstalter och Arbetskraftsmyndigheter • Temaintervjuer med unga i målgruppen De viktigaste resultaten av undersökningen: • En stor del av ungdomarna söker inte till utbildning på det sätt som skyldigheten föreskriver och det är vanligt med sanktioner som följd • Nästan 90 procent av ungdomarna har ändå avlagt en yrkesexamen eller bedriver yrkesinriktade studier i slutet av uppföljningsperioden • Studieavbrott är vanliga i synnerhet på andra stadiet, men utbildningsskyldigheten ökar inte avbrotten nämnvärt • Det finns ett allmänt missnöje med utformningen av skyldigheten att söka till utbildning Centrala slutsatser: utbildningsskyldigheten borde lindras och de unga behöver mer information och handledning. Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Avdelningen för sysselsättning och företagande/ Timo Meling, tfn 010 604 9084			
Asiasanat Nyckelord Key words			
Arbetsmarknadsstöd, ungas sökning till utbildning, evaluering			
ISSN		ISBN	
1797-3562		978-952-227-612-4	
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages		Kieli Språk Language	
283		Suomi, Finska, Finnish	
		Hinta Pris Price	
		38 €	
Julkaisija Utgivare Published by		Kustantaja Förläggare Sold by	
Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy		Edita Publishing Oy / Ab / Ltd	

Tekijät Författare Authors Simo Aho, Sari Pitkänen, Markku Vanttaja	Julkaisu aika Publiceringstid Date February 2012 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Youngsters' entitlement to labour market support and obligation to occupational education	
Tiivistelmä Referat Abstract In order to receive the labour market support benefit during unemployment, the 18–24-year-olds must participate in occupational education. Those who have not completed occupational education must apply for at least three occupational education programmes according to certain rules. If accepted, they must start and continue the education, or they lose their right to the benefit. The goal of this study is to investigate the impacts of the obligation and to evaluate its purposefulness and eventual needs of reform. The research is based on several data sources: • Extensive register-based statistical data representing the 18–24-year-old population in 2003 and allowing a detailed follow-up of individual education and labour market careers through the years 2001–2008 • Internet surveys targeted to relevant young people, educational institutions and public employment service officials • qualitative theme interviews with the young Central results: • Despite the obligation to apply for the education programmes, a great proportion of the young do not do it and are commonly sanctioned for it. • However, almost 90% of the young have completed an occupational education programme or continue their studies at the end of the follow-up • An education programme is commonly interrupted especially on the secondary level, but the obligation to participate in order to be entitled to the benefit during unemployment does not cause a significant increase in the number of interruptions • The form of the obligation to participate in education programmes raises extensive criticism Central recommendations: The obligation to participate in education should be mitigated. The young need more information and counselling. Contacts within the Ministry of Employment and the Economy: Employment and entrepreneurship department/ Timo Meling, tel. +358 10 604 9084	
Asiasanat Nyckelord Key words labour market support, youngsters participation into occupational education, evaluation	
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-612-4
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 283	Kieli Språk Language Suomi, Finska, Finnish Hinta Pris Price 38 €
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Kustantaja Förläggare Sold by Edita Publishing Oy / Ab / Ltd

Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen – Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä olevan kouluttautumisvelvoitteen arviointitutkimus

Nuoren, ammatillista koulutusta vailla olevan henkilön on työmarkkinatukioikeuden edellytyksenä haettava vähintään kolmea koulutuspaikkaa sekä kevyään että syksyn yhteishaussa. Tässä tutkimuksessa selvitetään yhteishakuvelvollisuuden toimivuutta ja kehittämistarpeita nuorten itsensä, oppilaitosten sekä työ- ja elinkeinotoimistojen näkökulmasta.

Tutkimuksessa esitetään muun muassa lainsäädännön kehittämistä siten, että koulutukseen hakeutumisvelvoitteen täyttämiseksi voitaisiin ottaa nuoren yksilöllinen tilanne paremmin huomioon. Lisäksi nuorten koulutukseen ohjaamista tulisi tehostaa.

Edita Publishing Oy
PL 800, 00043 Edita
Vaihde 020 450 00

Edita asiakaspalvelu
Puhelin 020 450 05
Faksi 020 450 2380

Edita-kirjakauppa Helsingissä
Kustantajien Kirjekulma
Sanomatalo, Elielinaukio 1
Puhelin 020 450 2566

Painettu
ISSN 1797-3554
ISBN 978-952-227-611-7

Verkkojulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-227-612-4

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY